52.

Liber de ingenuis adoleſcentium moribus.

Liber de ingenuis adolescentium moribus ɔtinet hec capitula.

Illustrissimo ac reuerendissimo domino Hippolyto estēsi cardinali
dignissimo libellus de igenuis pueroꝝ ⁊ adolescentū moribus dicatus
editusq; a dño petro tranensi artium ⁊ theologice doctore ac episcopo
thelesino feliciter incipit. Prologus.

Admiratꝰ nō mediocriter illustrissime ac reuerēdissime dñe tuā
ꝑclarā indolē nō solū virtutū elegātia ꝑditissimā: sʒ nāli mune
re locupletē miro gaudio oblectatꝰ sũ: ⁊ incredibili voluptate
repletꝰ ⁊ eo magis aïo subridebā cū te sanguie estensi genitū medita/
bar. vetustū. n. et regale: ⁊ fere diuinū estēse genꝰ a quo nō solū inclyti
ꝓ̇ncipes: sʒ inumeri viri militia: ꝓbitate: ⁊ oī virtutū genere claruerūt.
quoꝝ ꝓpago mirifica cū tu sis reuerēdissime ꝓ̇nceps ꝙ̄ egregie ꝓauo
rū tuoꝝ ⁊ illustrissimi Herculis pr̄is tui ꝑclara ⁊ satꝭ admirāda facīora
aïo ⁊ opibꝰ cōsectaris: nō. n. vt puberes ⁊ adolescētes fluxā etatē ⁊ tur
pē vitā geres: sʒ mores itegros atq; graues ⁊ spectatū satis ⁊ liberale
exēplū de te oībus exhibuisti. qs. n. memorare posset: ꝙ̄ prudēs: ꝙ̄ pius
sit tibi aïus ⁊ aduersus oēs nō mediocriter magnificꝰ: Erga deū reli/
gio tibi celebris ⁊ exculta satis. multisq; venerata cerimoniis. sic reli/
giosissimi parētis tui illustrissimi Herculis ferrarie ducis imitaris exem
plū q oc̄los ab exactissimo dei cultu nūꝙ̄ auertit: q lōge diffusas manus
ac vberes paupibus semp exhibuit: q cūctos populos lenitate ꝯplectit
⁊ māsuetudīe: ac oībus gentibꝰ memorāda clemētia: q̄ qdē paterna ve/
stigia ⁊ ꝓbati ꝓ̇ncipis exēplū: ⁊ paterne ꝓbitatis culmē ⁊ virtutis fasti
giū ita oculis tuis iniecta sūt: ita ptinaciter ifixa: vt cū adultꝰ ad ꝓuectā
etatē pueneris: clarissima de te futura speremꝰ facīora quā ob rē de ige
nuis pueroꝝ ⁊ adolescētū moribꝰ hūc libellū tuo nomini dicatū ꝯficere
statui: tū ēt q2 miꝝ in modū scire ardebas ꝓfluxos dilabentis etatis an
nos ⁊ tua ꝑcordia vehemēter ebulliebāt currentē ⁊ momentaneā ac la
bentē pubtatē recta lāce metiri ac firmatis stateris appendē: q̄ mobilis
atq; fluxa hac ⁊ illac ꝓfluit: quā nisi moderatꝭ habenis ꝯpescueris: qua
si vorago rapax oīuʒ virtutū parit incēdiū: ⁊ ꝓna malis atq; ꝑceps mul
tū hʒ voluptatis ⁊ dulcedis: q̄ oīa cū recte videas illustrissime ꝓ̇nceps:
plurima obseruātia ⁊ accuratissime ꝓuidisti ne qd sceleris tuam adole
scētiā ꝯ̇turbare ac inficē posset. Igitꝭ nō tui cōmouendi cā. hūc libellū cō
feci sʒ tuo ipio obsecuturus. nulla. n. penes te labes: nulla obscenitas
nulla moꝝ obliqtas. sʒ vt voluptatē ⁊ munimen tue itegerrime ꝓbitatis
sumē posses: ⁊ posteris tuis documēta ab exordijs vite vsq; ad cōpletaʒ
adolescētiā traderentꝭ q2 tota vita humana pēdet ab eo qđ ī teneris an
nis accipitꝭ. ergo ad hunc libellum non solum legendum sed operibus
imitandum peruigili ac celeri cura accedamus.

AVE·MARIS·STELA·

Capitulum primum de dilectione parentū circa filios

Ingenuos puerorꝫ ꝛ adolescentum mores si recte descri/
bere voluerimus satis opportunuꝫ est se mota oī segicie
atqꝫ vecordia accuratissime discutē ꝙꝫ ingēti ardore parē/
tes et ꝙꝫ ꝑdite filios diligant. hinc.n. oīs peccatorꝫ labes
exoriat necesse vt.ꝛ oīs adolescentū vita scelesta conficit
cum.n.parētes intēꝑate ac obtusa aī ratiōe filios diligūt nimis atqꝫ ni/
mis adolescentiū morib⁹ indulgēt:ꝛ defluē in scelera laxatis habenis ꝛ
pendentē ꝓcliuitatē carnis ad illecebras decurrē ꝛ incautā puericiā ꝛ
pendulā ac lasciuientē adolescētiā vagire:ac innumeris scelerib⁹ obrui
ꝛ sepeliri nō solū ignaui ac scelesti parētes sinūt:sed in filiorū scelerib⁹
oblectant:Grāde ꝑfecto nefas idulgētia satis ꝓfusa in adolescētes.ob
quā rē nō mediocris est ꝑfectus vt lucide apiam⁹ cur tantū ardoris nā
immiscuit animis hōium ꝛ cūctis aiantibus tā vrētes flāmas igessit.vt
vnū qōqꝫ aial sūmo ꝛ in cōpabili amore ꝓprios filios cōplecteret.ꝛ si/
cut ceteris aiantib⁹ nā pretulit hōiem ita oportuit vt ceteris ꝑstantius
atqꝫ sublimi⁹ vnū qōqꝫ diligēt. Igit ad hāc flāmā amoris cognoscēdaꝫ
pricipio rerꝫ oīum accedamus vt qbus icēdijs hic estuat ardor quibus
flāmis efferueat ꝑdiscē valeam⁹.vt tempate ac recte filij a parentib⁹ di
ligant.tūc.n.ꝓbos ac sapiētissimos viros futuros certe speramus si pa
rentes filios recte dilexerint: Cuius incēdij ꝛ ardoris ṗma rō sic descri
bit ab Aristotele in scd̄o de aīa cuius hec verba sunt nālissimū.n.opus
viuentib⁹ est:ꝙcunqꝫ ꝑfecta ꝛ nō orbata aut generationē spōtaneā non
habent facē alterꝫ quale ipm animal quidem aial planta aūt plantam
quaten⁹ ipso esse semp ꝛ diuino ꝛ in mortali participent secundū ꝙ pos
sunt.omnia.n.illud appetūt:ꝛ illi⁹ cā agunt oīa ꝙcunqꝫ agūt secunduꝫ
naturā. In his verbis dicit phylosophus ꝙ finalis cā generatiōis oīuꝫ
que agūt secundū naturā est participatio īmortalitatis ꝛ diuine simili/
tudinis in ꝑpetuitate q: semp remanet idē hō specie licet ipꝫ īdiuiduū
corrūpat:ꝛ sic species ꝑpetuat.Et iterꝫ phylosophus subiūgit dicēs ꝙ
duplex est finis.s.finis quo.i.facere īdiuiduū:ꝛ hūc finē nō appetūt ṗn
cipaliter ꝛ vltimate entia nālia est secundus finis.s.gratia cuius oīa fi/
unt scilicet ꝑpetuare speciē que est assimilatio diuina sicut artifex edi/
ficans domū intendit domū cōplere:ꝛ sic est finis quo.ꝛ postmodū ibi

habitare quod est finis cuius et sic complere domum est finis quo sed
habitare est finis cuius. quia edificatur domus propter habitationē sic
omnia que producunt secundum naturam intendunt illud indiuidu/
ium producere ꝛ complere. ꝛ dicitur finis quo ꝛ per talem productio/
nem volunt ꝑpetuare speciem quod dicitur finis cuius et sic ꝑpetuitas
speciei dicitur finis cuius ꝛ causa istius perpetuitatis agūt omnia que
agunt secundum naturam quod quidem desiderium perpetuitatis ma
gnum est atq; amplissimum nihil enim ampiius dari potest secundum
naturam q̄ȝ ipsum esse. nam omnium bonorum subiectum existit ideo
dixernnt sapientes viri ꝙ louge maius malnȝ est nihil esse q̄ȝ esse eter
naliter damnatum. quia omnia bona in ipsa annihilatione extingūtur
et maxime fugiunt omnia viuentia. scilicet annihilari ideo philosophus
primo physicorum: ꝙ priuatio pertinet ad malum ꝛ ꝙ omnis forma est
quedā participatio similitudis diuini esse ergo appetitus ꝑpetuitatis
superat omnia desideira naturalia. quando ipsum esse perpetuum fit.
nam per generationem filiorum perpetuatur esse specificum. talis er/
go debuit esse amor filiorum quale est perpetuitatis bonum: ꝛ non so/
lum per generationeȝ filiorum ꝑpetuatur species sed genus ꝛ parētū ꝛ
ꝓauoꝝ familia et quodāmodo parētes ipsi ꝑpetui videnť nā filij imagi
nes sunt parētū ꝛ ꝓauoꝝ monumēta iō plautus in aulularia qō tibi sem
piternū salutare sit liberis ꝓcreandis. Secūda ꝓbatio dilectiōis filioꝝ
est sup naturalis ac diuina creatio de qua scribitur genesis primo facia/
mus hōiem ad imaginē ꝛ similitudinē nostrā. Nō. n. pōt deus aliū deū
ꝓducē sicut hō ꝓducit hominē nā deus spiritus est a se solo cōprehensi
bilis infinit⁹ in diuisibilis ideo satis ridiculuȝ esset atq; puerile dicē ꝙ
deus ꝓducat aliū deū. ideo. xii. methaphysice dixit philosophus. ꝙ deus
est substātia simplex ꝛ act⁹ purus ꝛ mouēs imobile: ꝛ oēs sapiētes plu/
ralitatē deoꝝ negauerunt nec ꝑꝑ hoc destitit de⁹ ꝓducē secūdū suā boni
tateȝ deus. n. nihil aliud nisi sūmū bonū est. ꝛ bonū q̄to magis bonuȝ
tāto sui ipsi⁹ magis diffusiuū ergo de⁹. ex sua bōitate maxie diffusiuus
Ideo angelos ꝛ hōiem. ꝛ oīa ex nihilo creauit. q: sicut ignis sua nā dif/
fundit calorē sic de⁹ ꝑ suā bonitatē: sapiam: ꝛ potēciā creādo angelos
ꝛ hōiem ad suaȝ similitudinē creauit eos non. n. vt sibi ꝓficēt: aut q: in
digēs erat: ꝓduxit hōiem ꝛ angelos sed q: sūme bonus igiť sue bonita
tis sūme diffusiu⁹. vt suā bonitatē: sapiam: ꝛ potēciā i creaturas effunde
ret: Quin ēt satis pȝ ꝙ assimilatōis diuine est ꝓducē sibi simile. In quo
infinita bōitas: sapia: ꝛ potētia ꝓducētis ostēdiť cū pr̄ ꝓducit filiū: osten
dit potentiā sapientiā ꝛ bonitateȝ suā quid. n. potētius qd sapiētius: qd

melius q̃ ꝓducẽ sibi simile merito ergo nihil appetibilius: nihil amabi lius: q̃ filium ꝓducẽ sic in sacris litteris diuina cantant eloquia. genitũ non factũ consubstãtialẽ patri: qꝛ pater a nullo est factus nec creat⁹ nec genitus filius a patre solo est non factus nec creatus sed genitus et ma thei. xvi. hic est filiu⁹ meus dilect⁹. idẽ marci. viiij. ca. ⁊ chrysostomus sup Mathenm neq̃ autẽ solũ diligit eũ qꝛ genuit sꝫ qꝛ vnius est volũtatis cum ipso seqtur. n. in quo mihi cõplacui. ac si dicẽt in quo regesco ⁊ hi/ larius doctor egregius hũc ergo esse filiũ: hũc dilectũ: hũc cõplacitũ. Si militudo ergo diuina ẽ diligẽ filiũ. Tertia ꝓbatõ habet pro vt hõ ceteris animãtib⁹ cõparat nã cunctis viuentibus sũmus gignẽdi appetit⁹ insi/ tus est a nã ꝓducẽdi q̃ sibi simile. et q̃to nã p̃stantior tãto hoc ardẽtius concupiscit ideo animalia magis atq̃ digni⁹ q̃ plãte ⁊ arbores ad ꝓdu cendũ sibi simile a nã mouent et licꝫ expientia hoc satis ostendat: tñ ali/ quid breuissime dicamus legimus de phenice aue pulcherrima. vt dicit physeologus q̃ expletis quingẽtis annis intrat in ligna libani ⁊ colle/ ctis aromatũ virgis rogũ sibi struit. ⁊ versa ad radios solares alaꝝ plau su volũtariũ incẽdiũ sibi nutrit. quo incẽdio morit: cõburit: ⁊ incinerat. ex quib⁹ cinerib⁹ generat vermiculus q phenix est: de quo dicunt hyp/ siologus ⁊: alanus q̃ onyas sũmus põtifex in heliopoli ciuitate egypti ad similitudinẽ tẽpli hierosolymitani edificasset primo die aznnoꝝ mul/ ta ligna aromatica sup altare cõgregasset in quib⁹ ignẽ ad offerendũ sa crificiũ succẽdisset. subito oibus v identibus descẽdit hec auis in mediũ rogũ q̃ in igne sacrificij statim cõbusta est: ⁊ in cinerẽ redacta. et statim ignis cũ cinerib⁹: multa cũ diligẽtia reseruat⁹ est. et intra triduũ quidaꝫ vermicnlus ex p̃dicto cinẽ factus est: qui tandẽ recipiẽs formã auis euo lauit ad solitudinem ⁊ dicit physeologus q̃ vermiculus ille miro odore frãgrabat plinius autem. x. li. naturalis historie. ca. ii. sic scribit ethiopes atq̃ indi discolores maxime ⁊ innumerabiles ferũt aues: ⁊ ante oẽs no bilem arabie phoenicem aquile narrant magnitudinẽ: auri fulgoreꝫ cir ca collum cetera purpureus ceruleam roseis caudam pennis distin/ guentibus uiuere annis sexcentis sexaginta senescentem casia thuris/ q̃ surculis construere nidum: replere odoribus ⁊ supercinori. et ex ossi/ bus deinde ac medullis nasci primo ceu vermiculum inde fieri pulluꝫ ⁊ plura alia dicit Plinius: que causa breuitatis subticere visuꝫ est ali/ qui volunt q̃ licet ista auis sit i arabia tamen quandoq̃ euolare in egy ptum vt dicit Plinius in prefato loco. ⁊ Basilius dicit de balena que pi scis magnus in mari est. Cuꝫ videt catulos suos arenarum cumulus im pediri aque magnitudinem in ore collocatam super eos fundit ⁊ pro

defensione catulorum se multis periculis exponit. ⁊ quando inualescat
tempestas filios suos adhuc teneros in ventrem suum cõtrahit quos se
renitate facta viuos euomit: Si ergo omnibus animantibus que ratio-
ne carent: tantum ardoris filiorum inseruit natura quanto magis ho-
mini inseruisse videtur. qui non solum animalibus sed cunctis viuen-
tibus tanq̃ omnium p̓nceps adeo ⁊ natura antelatus est. Et non soluȝ
nobilitate nature sed necessitate debet hõ magis q̃ bruta filios diligẽ.
Habẽt.n.aīalia vnã vitã tñ.que est nutritiua:qꝛ solũ modo cibo ⁊ potu
indigent sed in hõie non solũ vna vita sȝ triplex.s.nutritiua alia est vita
oeconomica qꝛ domo supellectile:diuitijs: redditibꝰ :vxore: famulis:his
oībus indiget humana vita.est tertia vita in virtutibus ⁊ doctria q̃ oīa a
parẽtibus filijs debent que laboribꝰ multis ingenti cura duroq̃ȝ sudore
Et acri tristicia pficiunt. Nõ.n.mediocre sed pfecto grauissimuȝ onus
filios alere et rebus necessarijs ac virtutibꝰ ciuiliq̃ȝ vita ac dignis mori-
bus pnectos reddẽ.vt adulti pfecti sint viri.Satis ergo rationabile fuit
ad tãtos pferendos labores:vt ingẽs amor vigeret circa filios: ⁊ ardẽs
cura parentibus a nã insereret . adhuc ẽt est alia ratio de qua philoso-
phus sic dicit in secũdo oeconomice.Et hõibus filioꝝ nã non ministerij
causa nature solũ.Sed ẽt vtilitatis:que.n.potẽtes inpotẽtibus fecerũt:
Iteꝝ reportãt a potentioribus et.n.in senio ipotentes effecti dicit philo-
sophus filij nõ sunt solũ causa ministerij vt ministrẽt nature ad saluan-
dam spẽm:sed ẽt causa vtilitatis.qꝛ parẽtes decrepiti facti eadeȝ que fi-
lijs ꝯtulerũt recepturi sũt qđ nequaq̃ȝ in brutis est i qbus si tantꝰ amor
est filioꝝ multo maior in hõie esse debuit: Quarta pbatio colligit ex me
dicis q q̃runt vtruȝ semẽ decidat a toto corpore. que q̃stio lȝ ampla sit:
atq̃ȝ valde diffusa:tñ p pauca ⁊ satis breuiter recolligere visum est. Iaco
bus furliuiẽsis.ii.techni Gallieni q̃stiõe.xxxvi.q̃rit.Si semẽ p̓mo ⁊ prin
cipaliter decidat ab ipso corde ex cuius dictis longe diffusis hec pauca
sumamꝰ. Prima eiꝰ ꝯclusio est ꝙ spma nõ decidit a toto sic ꝙ a qualibet
parte corporis decidat pars spmatis. Secũda cõclusio ꝙ semẽ quo ad
eius corpulẽtaȝ partẽ decidit a nutrimẽto totiꝰ corporis sed p̓ncipalius
a nutrimẽto cordis. Tertia ꝯclusio ꝙ quo ad corpulẽtã eiꝰ partẽ imedia
te decidit a testiculis in qbꝰ recipit hec supfluitas formã spmatis. Quar
ta ꝯclusio spma q̃tũ ad partẽ spũosam iclusaȝ in eo nõ solũ a corde sed
ẽt ab alijs mẽbris p̓ncipalibus decidit hoc dixit Auicẽna vicesima tertij
capitulo de cãis spermatis. Primo oȝ vt fit ei ex oī mẽbro p̓ncipali ⁊ ex
mẽbris alijs resudatio ad istas radices ⁊ pp illđ assimulatio ⁊ hypocra
tes i li.de aere ⁊ aqua:⁊ regiõibus dũ ingt spma ab oībus corporis mẽ-

bris descendit sanũ qdẽ ex sanis egruʒ quoqȝ ab egro: Et quarta ꝓble
matũ ꝓblemate.xiiii.pp qꝺ dissoluit ⁊ infrigidat hõ in coitu mãifeste pp
illud qꝺ ab oĩbus mẽbris expurgat. ꝑterea tẽpamentuʒ spũs gignitiui
debet esse foetus productiuũ ⁊ temperatis operationibus vitalibus na
turalibus ⁊ aĩalibus ꝓportionatũ: Et oʒ vt in eo insit ꝯsequens virtus
spũs aĩalis nãlis ⁊ vitalis. Ergo ad gignitiui spũs generationẽ vł cõsti
tutionẽ oʒ naturalẽ aĩalẽ ⁊ vitalẽ spũm ꝯcurrere. Quinta ꝯclusio lʒ ita
sit tñ ꝑncipalius quãtũ ad hanc partẽ spirituosaʒ decidit spma a corde
q̃ȝ ab alijs mẽbris hec Jacobus: Cõciliator differẽtia.xxxiiii. q̃rit si sper
ma a toto corpore decidat ⁊ ex multis eius dictis hec pauca colligi cõce
dendũ est ei spma sic a toto decidi. Cũ ipm sit vtilis supfluitas vltimi ali
menti sanguinei distributi in ptes. A partib⁹ nãqȝ ꝑncipaliorib⁹ ⁊ nobi-
liorib⁹ oʒ maxime ipm spma decidi eo ꝙ in ips ꝓprie vltimũ distribuit a
limẽti sanguineũ. Neqȝ dicẽdũ spma a cerebro solo descendere verũtñ
fermentũ ipsi⁹ est ex illo xñ ꝓportiõaliter cõcedendũ est plus de spma-
te descendẽ a cerebro q̃ȝ ab aliquo mẽbroꝝ alioꝝ cũ grandẽ secũ hẽat si
militudinẽ qꝺ ẽt ostẽdit nocumẽtũ magnũ factũ in cerebro ⁊ in eius or
tis vt in oculis ꝓblematũ quarto coitu multotiẽs iterato: Et iõ Auicen
na in q̃busdã suis intẽtiõibus plurimũ materie spmat̨ est ex cerebro pp
qꝺ hypocrates de aere ⁊ aqua q̃buscũqȝ icidunt vene post aures hi ꝓ
sus oĩ orbant generatõe qꝺ auicẽna vex testat dicẽs gallienũ ignorasse
an icisio haꝝ venaꝝ sterelitatẽ incurrẽ faciat an nõ. ꝙ si Aristotiles dicat
decimo ꝓblematũ semẽ a cerebro tẽdẽ p spinã: dicendũ eũ itellexisse aut
ꝑdicto mõ. ꝙ maior pars spmatis ꝯparabilr a cerebro deriuet q̃ȝ ab vno
aliquoꝝ mẽbroꝝ. vł ꝫ alioꝝ vt hypocratis fuisse locutũ opinionẽ. hec oĩa
cõciliator: Ex his oĩbus medicie sentẽtijs pʒ quõ filius dicit esse ex sba
patris immo est filius ipsa sba patris. q² ex corde epate ⁊ cerebro patris
factus est filius q ẽt a toto corpe patris decidit iõ dixit cõciliator differẽ-
tia.xxxiiii.pp qꝺ ex his cõcludit sperma a toto corpore demãdari. Non
qdẽ mole sed vigore hec cõciliator q̃ oĩa dicta sunt vt cognoscamus quõ
filius dicat esse ex substãtia patris ob qꝺ tã ingẽti amore filij a parenti-
bus diligunt: Quinta ꝓbatio dicit moralis de qua phylosophus in.viii.
ethicoꝝ dicit amiciciã parentũ ad filios esse summã ex eo ꝙ parentes di
ligũt filios vt sui ipsius aliqd existẽtes ⁊ sic talis amicicia est ꝓpinquissi
ma q² nullus ꝓpinqor patri q̃ȝ filius ex eo ꝙ filius est ꝓpinquus patri
vt pars existẽs pr̃i: q² genitũ cõparat generanti sicut pars sepabilis ad
totũ q̃ partes separabiles cõtinent a toto ⁊ totũ nõ cõtinet a partibus.
q² ergo fili⁹ est quodãmodo pars pr̃is ab eo sepata. Jdeo fili⁹ est aliquid

pr̄is: ⁊ pr̄ non est aliq̄d filij et sic pater ꝓpinquoꝛ q̄ꝫ filius patri et iō dicit ibi philosophpus q̄ parētes magis diligūt filios q̄ꝫ diligant a filijs. ⁊ ꝓbatio philosophi est q2 fili⁹ est ex substātia pr̄is ⁊ pr̄ nō est ex substantia filij qui est imago patris sed pater non est imago filij scribente Virgilio si q̄s mihi paruulus aula ludēt eneas. ⁊ iteꝝ .viii. ethicoꝝ ꝓbat philosophus quare parētes magis diligāt filios q̄ꝫ diligant q2 certioꝛ ē pater illū esse suū filiū: q̄ꝫ fili⁹ sciat suū esse pr̄em et iteꝝ ibidē philosophus. q2 pater diuturnioꝛi tp̄e amauit q̄ꝫ fili⁹ q2 pueri nō cognoscūt pr̄es nisi cuꝫ ad annos discretiōis ꝑuenerit. vt patet expiētia iō dicit philosophus p°. physicoꝝ et pueri primū appellant oēs viros pr̄es ⁊ mr̄es femias. posterius aūt determinat hoꝝ vnuꝫ q̄dq̄ꝫ ⁊ .ix. ethicoꝝ dicit̄ bn̄factores magis diligūt bn̄ficiatos q̄ꝫ e ꝯ. qd̄ sic ꝓbat philosophus. vnusq̄sq̄ꝫ magis diligit opus ꝓpriū q̄ꝫ diligat̄. ⁊ .ix. ethicoꝝ iteꝝ dicit̄ q̄ꝫto aliquid laborios⁹ acq̄rit̄ magis diligit̄ sed magis laboriosuꝫ est benefacē q̄ꝫ bn̄pati ergo bn̄factores magis diligūt q̄ꝫ bn̄ficiati. ⁊ .viii. ethicoꝝ parētes q̄dē diligūt filios vt seipsos qd̄ dictū philosophi sic ꝓbat̄ q2 nā ibi maius subsidiū adhibet vbi maioꝛ necessitas: sꝫ magis īdigēt filij parētib⁹ q̄ꝫ parētes filiis q2 filij parētib⁹ nō pn̄t suffragari iō parētes dn̄t magis amare iō bn̄dixit brida n⁹ i. viii. ethicoꝝ nō credo q̄ fili⁹ obliget̄ ad magis diligēdū pr̄eꝫ q̄ꝫ pr̄ diligat filiū q2 null⁹ recte obligat̄ ad id q̄ē ꝯ nāꝫ. nec hō obligat̄ ad magis diligēdū deū q̄ꝫ deus diligat hōieꝫ tn̄ credo q̄ hō obligat̄ diligē deuꝫ sed deus nō obligat̄ diligē hōiem credo ēt q̄ filius multomagis obligatur ad amādū q̄ꝫ e cōtra. Sed nō seq̄t̄ magis obligat̄ ad amandū ergo obligat̄ ad magis amandū hec ibi Bridanus et Paulus secūde ad corinthios. ca. xii. non debēt filij thesaurizare parentib⁹ sed parētes filiis ⁊ distinctiōe. i. ius nāle in glosa in verbo educatio parētes. n. thesaurizant filiis ⁊ nō filij parentib⁹ ⁊ sextadecima q̄stiōe. i. cap. p̄dicatoꝛ: ait. n. apostolus nō debēt filij thesaurizare parētib⁹ sed parētes filijs. pꝫ ergo quare parētes magis diligūt filios q̄ꝫ e ꝯ post cuius solutiōis q̄stionē oꝛit̄ alia q̄stio: Si q̄s habēs pr̄eꝫ ⁊ filiū quē existis debet magis diligē. s. patrē vl filiū vbi Thomas secūda secūde q̄stione. xxvi. q̄sito nono. sic respondet gradus dilectiōis ex duob⁹ ꝑēsari pōt vno mō ex parte obiecti ⁊ secundū hoc id qd̄ hꝫ maiorē rationē boni est magis diligēdū. ⁊ qd̄ est deo simili⁹ sic pr̄ est magis diligēd⁹ q̄ꝫ fili⁹ q2 .s. patrē diligimus sub rōne p̄ncipij qd̄ hꝫ rōneꝫ eminētioris boni. ⁊ deo similioris. Alio mō cōparat̄ grad⁹ dilectiōis ex parte ip̄ius diligētis ⁊ sic magis diligit̄ qd̄ est ꝯiunctius ⁊ secūduꝫ hoc filius est magis diligēdus q̄ꝫ pr̄ vt philosophus dicit in. viij. ethicoꝝ hec Thomas. Sed iuriscōsulti aliter dicūt sicut cinus in lege secū

da.C.de patrib⁹ q filios ꝙ poti⁹ est subueniēdū prī existenti extrema ne
cessitate ꝙ̄ filio ēt in extrema necessitate constituto et Bartolus idem te
net.ꝛ dicūt iuriste.qꝛ pater pōt vēdere filiū ꝛ iā habet illū obligatū tem
pore extreme necessitatis et sequētes hāc opinionam addnut ꝙ ius diui
nuꝫ obligat filios alere ꝑ arētes dn̄ dicit̄ honora prēm tuū.Sed in cōtra
riuꝫ est philosophus cui⁹ auctoritas in philosophia sūma est quid.n.ius
ciuile nisi moralis philosophia. Aristotiles aūt ꝑnceps totius moralis
philosophie ab oībus diiudicat̄ et eius dicta pre ceteris legunt̄ ex qbus
nō solū vna ꝓbatio:sꝫ plures colligūt̄ quaꝝ. Prima est dixit philosoph⁹
viij.ethicoꝝ ꝙ parentes diligūt filios tāꝙ̄ sui ipsi⁹ aliqd existētes. cū er
go vnusqsqꝫ sit magis obligat⁹ diligē se ꝙ̄ prēm ideo in casu necessitatis
qlibet dꝫ sibi magis succurrē ꝙ̄ patri sed filius cū sit pars prīs:ꝛ prī non
est pars filij:ꝛ totuꝫ dꝫ ꝛ tenet̄ sue parti igit̄ magis teneoꝛ filio ꝙ̄ patri
qꝛ subueniendo filio mihi ipsi subuenio ideo.viij.ethicoꝝ dr̄ parētes dili
gūt filios vt se ipos q.n.ex ipsis velud alteri ipi iseꝑati.Secūda ꝓbatio
ibidē dr̄ a philosopho in amicicia cognata ꝙ̄to amās est ꝓpinqoꝛ amato
tāto magis amat ipm hoc pꝫ qꝛ i amicicia cognata rō dilectiōis est ꝓpin
qtas vni⁹ ad alteꝝ sed generās est ꝓpinquus genito ꝙ̄ genitū generāti
ergo qlibꝫ ꝓpinqoꝛ est filio ꝙ̄ prī caritas̄ aūt ad ꝓpinqoꝛa se extēdit sicut
ignis.Tertia ꝓbatio est.ix.ethicoꝝ ꝙ bn̄factores magis diligūt ꝙ̄ bn̄fi
ciati.Quarta ꝓbatio est qꝛ.viij.ethicoꝝ ponit̄ amicicia parētū ad filios
sūma.Quinta ꝓbatio colligit̄ in.ij.de aīa qꝛ spēs ꝑpetuat̄ ꝑ filios non
aūt ꝑ parētes qꝛ amoꝛ debet descēdē in posteros non aūt dꝫ ascendē in
prioꝛes et bonuꝫ cōe ꝑponit̄ particulari sed bonū cōe est diligē filios qꝺ
est ꝑpetuare spēꝫ.sꝫ parētes diligē est bonū ꝑticulare vni⁹ indiuidui tm̄.
igit̄ filij magis diligendi iō maledixerūt illi q voluerūt ꝙ amoꝛ nō dꝫ de
scēdē quo ad effectū obligatōis sꝫ cētū ē ꝙ magis debem⁹ diligē filios ꝙ̄
parētes nō solū aīo sꝫ effectu dicēte gregorio exhibitio opis est dilectio
caritatꝭ:rū ēt qꝛ ꝯseruatio spēi fit ꝑ amorē effect⁹. Nec oportuit diuinum
mādatū opponē de filioꝝ dilectiōe qꝛ nā multū amoris vt diximꝰ parēti
bus oīb⁹ iseruit ad filios diligēdos nā in ꝑmo mādato ponit̄ dilectō dei
ꝛ ꝓximi ꝛ subticet̄ dilectio ꝓꝑa qꝛ nō oportuit cū vnusqsqꝫ sūme se dili
gat siliꝛ dicēdū ꝙ lꝫ magis parētib⁹ ꝙ̄ filijs obligemur:nō tn̄ seqt̄ ꝙ̄ ma
gis amare debem⁹.sic supius dixit Bridan⁹ ꝛ lꝫ secūdū leges filiū possit
pr̄ vēdē:qꝛ ipm hꝫ obligatū tn̄ ista obligatio cessat in hoc cāu.qꝛ potioꝛ
lex nālis ꝙ̄ ciuilis nālis.n.lex indidit magis attēdēdaꝫ ꝯseruatiōeꝫ spēi
ꝑ filioꝝ educationē ꝙ̄ ꝯseruationē idiuidui subueniēdo parētib⁹ igit̄ cō
cludim⁹ filios magis ꝙ̄ parētes eē diligēdos ꝛ eis magis subueniēdū ad

huc alia qđ discuciēda est si mr̄es magis diligūt filios q̄ʒ pr̄es. hāc q̄stio
nē soluit philosophꝰ. sic dicēs i. viij. ethicoꝝ pp hoc aūt mr̄es amatrices
magis filioꝝ laboriosioꝛ. n. gn̄atio ꝛ magis sciūt. s. q̄ʒ pr̄es qđ veꝝ ē quo
ad nālē dilectionē ex eo ꝙ nā maiorē amorē vr̄ ididisse mr̄ibꝰ circa filios
qꝛ mr̄es inutriēdo sūt magis necessarie filijs q̄ʒ pr̄es adhuc mr̄es certio
res sūt suos esse filios: p̄terea mr̄es discrimē vite i partu ꝛ dolores sum
mos ꝛ labores plures ꝑtulerūt ꝛ diuturniori tp̄e sbaꝫ. s. sanguineꝫ filijs
exhibuerūt lꝫ pr̄es nobiliorē sbaꝫ sed mr̄es maiorē ꝛ diuturnioreꝫ ꝛ cū
ip̄e mulieres imbecilliores sint viris magis spant a filijs in senectute su
scipe subsidia tn̄ rectioꝛ atqꝫ iustioꝛ videt̄ esse patris amoꝛ q̄ʒto vir pre
stantioꝛ muliē. ex his oībus q̄ dicta sūt satis claruit atqꝫ apte vidimꝰ ma
gnus sic ardoꝛ ꝛ q̄ʒ imensus filioꝝ amoꝛ et hoc q̄dem quo ad ip̄am na
turā sed quō obliqꝫ ꝛ intēperate hoc incendiuꝫ crescat: quo pacto efflu
at: ꝛ vrentes flāmas euomat valde opportunū: ꝛ satis cōmodū est recte
discutē. Prima radix huiꝰ veneni est ignorātia parētuꝫ nā ꝑ pauci sunt
qui quō diligēdi sint filij sciāt ꝛ lōge pauciores q̄ hoc scire velint. Secū
da radix huiꝰ mali est segnicies atqꝫ parētuꝫ ignauia. Nā q̄busdā parēti
bus est satis graue corrigere filios: ꝛ eoꝝ curaꝫ diligēter gerere eoꝝ aīs
nō mediocriter triste. Tertia radix est turpe ac cōmune exēplū plurimo
rum nā fere oēs filioꝝ curā ꝯtemnūt: ꝛ qđ scelestius est oīuꝫ reꝝ hec cu
ra minoꝛ est. Quarta radix est scelesta vita parētuꝫ q̄ cū mali sint: sic ma
los filios volūt aduersus quos distin. xlvij. c. sic hū. sic scribit̄. vn̄ cū pau
lus ad Timotheū scribēs dixisset sue domui bene ꝓpositū stati subiūgit
habentē filios sibi subditos in oī castitate ꝛ nō in accusatiōe luxurie. nō
eni taliū cohabitatoꝛ frontē habēt alios redarguēdi ꝛ Juuenalis satyra
xiiii. cū facias peioꝛa senex. i. nō audex filios tuos ꝓūire cū tu senex peio
ra facias. Quīta radix est qꝛ nulla rei publice aut p̄ncipis lex sancita est.
que puniat eos q̄ filios oīo negligūt. Ideo apud maiores nr̄os iā vetu
stissimis tp̄ibus impio publico statutū erat nō solū filios delinquētes sꝫ
ēt parētes q̄ filios negligebāt diris ac publicis supplicijs esse affligēdos
et qđ mirabilius est apud illos veteres ꝛ sapiētes viros nō parētes pro
prios filios sed patrui vel ꝓpingores instruere ꝯsueuerūt. Sciebāt. n. illi
p̄sti atqꝫ optimi viri quantū ardoris parētum pectoribus ex filioꝝ amo
re insitū atqꝫ innatū erat. de quo ꝑsius satyra prima ꝛ nucibus facimus
quecūqꝫ relictis cuꝫ sapimus patruos ꝛ horatius metuētes patrue ver
bera lingue. Magnū ergo ꝛ satis egregiū facimus hunc amorē circa fi
lios rectis habenis cōpescē ac ratione dirigē. Quē nisi contēpauerimꝰ.
Innumera ꝛ grauissima mala ꝓueniūt ex q̄bus decē tn̄ nobis enarran

da sunt quoꝝ primum dicitur cecitas cum.n.iudicia amantiũ ceca sint:
necesse est vt scelera filioꝝ parentes non videãt. et pre magnitudine a/
moris filioꝝ scelera virtutes parentibꝰ videñtur: Secundũ malũ est ipia
atqꝫ sceua parentũ misicordia i filios.nã si qd paululũ doloris aspexe
rint i filiis aguntˀ cruciatibꝰ.⁊ magis torquentˀ filioꝝ dolorib꜡ q̃ꝫ si diris
suppliciis i.pprio corpe affligerentˀ ⁊ nequeũt ullo mõ videre:nequeũt
equo aĩo ferre filioꝝ lacrimas:si qd aduersi filiis euenerit:nõ solũ pal
lẽt: sed exaiati:redduntˀ ob quã rẽ nequaq̃ꝫ filios corripe q̃unt. ⁊ ut lu/
bet illos sinũt agẽ: Tertiũ malũ est supbie appetitꝰ.q est idebitꝰ amor
maioritatis ⁊ ambitiõis.dũ.n.aliquẽ sũme amamꝰ summuꝫ:illũ efficẽ
ac oĩbus anferre ꝯcupiscimꝰ sic praui parẽtes nõ virtute sed dignitate q̃
flura est :⁊ magistratibus ceterisqꝫ momẽtaneis honorib꜡ filios extollẽ
⁊ in celũ vsqꝫ ẽt supra deũ si fas ẽ dicẽ locare oĩ cura ⁊ vigilantia nocte
nocte dieqꝫ laborãt.nõ.n. virtutẽ:sꝫ labẽtes ⁊ cito pituros honores cu/
rãt.quõ.n.parẽtes virtutẽ dare pñt filiis cũ illã nõ habeant nec cogno
scãt: Quartũ malũ est iuidie liuor dũ.n.alienos filios lõge maiores.p
priis filiis ituentˀ .maior crescit magnificãdi ambitio: Quintũ est aua/
ricie vorago de qua scribitˀ ecclesiastici.xxxii.a filiis tuis caue:⁊ a dome
sticis tuis attẽde ingbus verbis glosa ne illoꝝ amore tractꝰ acqras ma/
le bona alterꝰ hec ibi si.n.auidissima ⁊ oĩo isatiabilis est auaricia. q̃ꝫto
magis cũ amor filioꝝ acresserit nã si qs auidꝰ eris est tũc lõge auidior
ad locupletãdos filios:⁊ furore cupiditatꝭ p̃ceps rapitˀ vt auri splẽdore
⁊ reꝝ copia filios magnificos i felix pr̃ ac p̃stãtiores reddat ide fraudes
doli:vsure:rapine:piuria:diuĩa negligẽ:deũ ꝯtẽnere:virtutes pellẽ: ⁊ .p
priã ac filii aĩandis ifernalibꝰ vouẽ :⁊ cecꝰ atqꝫ furẽs pr̃ rebus oĩbus p̃
termissis solas diuicias q̃rit ⁊ p fas ⁊ nefas auꝝ ꝯgerit: ⁊ oẽ genus sce/
leris audet.nullũ formidat nefas:nullo dei iudicio cõteritur: Sextum
malũ misera vita parentũ quot laborib꜡ ifelices parẽtes .ppriũ corpus
affligũt:quot piculis vitã exponũt:quot maloꝝ discrimina subeũt:⁊ cu/
ris vrẽtibus desiccantˀ:vt filios ad celũ vsqꝫ extollẽ possint: ⁊ postq̃ꝫ sic
praue adulti sũt filii aduersus parẽtes ipio aĩo ac scelerata audacia in/
surgũt:⁊ i reuerẽtias iiurias:minas:inobediẽtiã: rebellionẽ:⁊ qñqꝫ vbe
ra vel vulnera parẽubꝰ inferũt.qs.n.exp̃met q̃ꝫ tristis ⁊ q̃ꝫ amara sit pa
rentũ vita dũ sic filios scelestissimos intuentˀ.quos nũq̃ꝫ emẽdare que/
unt.quottidie scãdala: cõclamatiões:q̃relas musitatiões ex filioꝝ scele
ribus audiũt ⁊ cruciantˀ suppliciis quoꝝ semina iactauerũt: Septimũ
est filioꝝ pniciẽs q dũ obscenis morib꜡ inuoluti sũt ad picula queqꝫ dila
buntˀ egrotãt plerũqꝫ ob vite intẽpieꝫ ⁊ qñqꝫ in maturo funerẽ obeunt:

aut gladio occidunt:aut suspēdio vel alio scelē mortē sbeūt:aut i paupta
tē:exiliū calamitatē icidē necesse ē: Octauū ē familie aut generis igno
bilitas.nā obscenū reddūt gen⁹ suū q obscene viuūt.ꝛ qn̄qꝫ illustratuꝫ
gen⁹a p̄clarís viris ꝛ pauis illustrib⁹ posteri filii obscuꝝ ac turpe reddūt
ꝛ opes ꝯgestas ac partas tot seculis tot viris:tot laborib⁹:dispgūt ac dis
sipāt.aut gula ꝛ ebrietate:aut ignauia:vel meretricio:vl' alea.aut tena/
citer possidēt .vt misrime viuāt: Nonū est aī interit⁹ ꝛ eterna iferoꝝ
irreparabilis pnicies·tenent.n.parētes iure nāli diuino ꝛ hūano filios
rectis morib⁹ instruē qꝛ ibi magis curā ipendē vnus qsqꝫ tenet vbi ne/
cessitas expostulat opportunius.ergo cū aīa sit nobilior corpe: magis ex
colēda est.nā solū corpis curā habē hoc brutoꝝ est.sicut in p°s.xxxi.scri
bit nolite fieri sicut equ⁹ ꝛ mulus.qbus nō est itellect⁹. ꝛ nō solū sacre
littere:sꝫ ēt philosophi hoc nāliter philosophant.scribēt philosopho in
p°.de aīa nihil melius aīa.ꝛ.ij.de aīa corpus est pp alam q̄ est cā finalis
corpis.ꝛ in.iij.de aīa scribit q aīa p̄ncipat corpori:hoc idē phus .p°.iij.
vj.ethicoꝝ ꝛ.p°.ꝛ.vij.politicoꝝ debēt ergo parētes filijs magis vitā aīe
q̄ corporis ꝛ tenent alaꝝ filioꝝ curā gerē iō ecclesiastici.xvj. sic scribit
ne iocūderis in filijs ipijs si multiplicent nō oblecteris sup ipos.si nō
est timor dei in illis nō credas vite illoꝝ.ꝛ ne respexeris i labores eoꝝ.
melior est.n.vnus timēs deū q̄ mille filii ipii. ꝛ vtile est mori sine filiis
q̄ relinquē filios ipios sic doctores hebrei:Raby ysmael:raby iuda ra
by mayr:raban simeō:rabā gamaliel auētabun in lege veteri apud he
breos iubēt filios rectis morib⁹ educādos ꝛ philosoph⁹.viij. ethicoꝝ pa
tris qdē vtiqꝫ ad filios cōicatio regni hꝫ figurā filioꝝ.n.pṙi est cura hic
asit ꝛ homer⁹ iouē patrē appellat:paternū.n.p̄ncipatū vult regnū esse
ꝛ p°.politicoꝝ pṙnus p̄ncipat⁹ ad filios est.sic regalis.ꝛ in lege ciuili.ff.
de admistratiōe bonoꝝ ad ciuitatē ptinētiū lege fili⁹familias dr̄ si filius
familias volēte pṙe magistratū gesserit pr̄ de dāno qd̄ p filiū factū est te
net lege p̄ma.C.de decuriōib⁹.li.x.ꝛ.l.quotiēs.ff.ad mūicipales adhuc
aliud exēplū satis ad rē nostrā attinet.q ille q fornacē accēdit ꝛ obdor
miuit ꝛ villa incēdit dn̄s fornacis d dāno tenet.si fuit negligēs in eligē
do mistros vt.ff.ad legē aqliā.l.si fuus:q̄to magis pṙna negligētia i fi/
lios dānāda ē.nā filios negligē ꝛ vt iumēta corpa tm̄ filioꝝ curare grā
de nefas ꝛ fere oīuꝫ sceleꝝ maximū.cū oīs hūana vita i bonitate ꝛ ma
licia a teneris aīs pēdeat.Qualē ergo vitā parētes filijs in tenera etate
iprimūt:semp talis futura est ꝛ nō solū ingēs scelus sꝫ cōe oībus hōib⁹
qꝛ tēpato filioꝝ amore oīa vicia desunt atqꝫ delent.nā fere oēs huc ten/
dūt:ꝛ oi discrimine corporis ꝛ aīe currūt ad pniciosuꝫ interitū vt filios

locupletare aut magnificare queãnt. ecce i postrema die vite cuz sceua mors iminet: ⁊ expauescẽdũ cũctis gẽtib⁹ dei idiciũ momẽtanea qdez hora futuꝝ expectat̃ nequaq̃ꝫ occecati parẽtes diuitias scelerib⁹ partas recte distribuunt. sed oĩa relinquũt filiis quos deo ⁊ ꝓprie saluti ⁊ eter ne felicitati non timentes eternum inferoꝝ interitum intrepidi ꝑtina//citer anteferũt: Decimũ ⁊ vltimũ malũ est dei tremenda punitio q̃ ad uersus tã grãde scelus q̃nq̃ꝫ nõ expectat inferoꝝ vltionẽ. sꝫ in hac vita parẽtes cũ filiis: aut ipsos filios i dolore patrũ diris supplicijs ac seuis cruciatib⁹ affligit aut q̃nq̃ꝫ filiis egritudies: aut mortẽ diuin⁹ furor infli git: Et vt hec oĩa q̃ dixim⁹ verius credant̃ exẽpla aliqua nobis enarrã da sũt: Scribit̃ ꝑmi regũ ca. ij. venit aũt vir dei ad hely ⁊ ait ad eũ hec dicit dñs. nũq̃d nõ apte reuelat⁹ sũ domui p̃ris tui. cũ esset i egypto in domo pharaõis ⁊ elegi eũ ex oĩbus tribubus isdrael mihi in sacerdotẽ vt ascendẽt ad altare meũ ⁊ adolẽt mihi incẽsuz: ⁊ portaret efoc coram me ⁊ dedi domui p̃ris tui oĩa de sacrificiis isdrael quare calce abiecisti victimã meã ⁊ mũera mea q̃ p̃cepi vt offerrent̃ in tẽplo ⁊ magis hono rasti filios tuos q̃ꝫ me: vt comederẽt ꝑmitias oĩs sacrificii isdrael populi mei: ꝓpterea ait dñs deus isdrael loquẽs locut⁹ est vt domus tua ⁊ do/mus patris tui ministraret in conspectu meo vsq̃ꝫ in sempiternuz nunc autem dicit dñs absit hoc a me sed quicunq̃ꝫ honorificauerit me glorifi cabo eum: qui autem contemnunt me erunt ignobiles. ecce dies veni//unt ⁊ precidam brachium tuum ⁊ brachium domus patris tui vt non sit senex in domo tua. ⁊ videbis emulum tuum in templo in vniuersis prosperis isdrael. ⁊ non erit senex in domo tua omnibus diebus. verũ/tamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed vt deficiant oculi tui: ⁊ tabescat anima tua ⁊ pars magna domus tue morietur: cuz ad virilem etatem venerit. hoc autem erit per signum quod venturum est duobus filiis tuis ophni ⁊ phinoes in die vna morientur ambo ⁊ su scitabo mihi sacerdotem fidelem qui iuxta cor meum ⁊ animam meam faciet ⁊ edificabo ei domum fidelem. hec ibi vir dei scilicet helcana mis sus est a deo ⁊ accessit ad hely qui erat summus sacerdos dei ⁊ reliqua huius textus si quis non intelligit videat glosam quam causa breuita/tis relinquo: ⁊ in decretis de ipso hely dicitur quadragesima septima distinctione capitulo sicut hi hely falsa pietate superatus delinquẽtes filios ferire noluit. sicut in libris regum legitur: apud districtum iu//dicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit vnde ei di/uina voce dicitur honorasti filios tuos magis q̃ꝫ me. ⁊ in hoc capitulo circa finem: dauid erga filios bonitatem nõ disciplie seueritatẽ exercẽs

eorum iuuentutē expimento vidicit esse piciosam vnus qppe eoꝝ sor
orē suā stupro corrūpens a fratre eiꝰ absalone vz iter epulas quas fra
tribꝰ suis fraudulenť parauerat obtrūcatꝰ est.absolon vero postq̄ veniā
a patre obtinuit de regno illū expulit ⁊ ad cōcubinas eiꝰ igressus est:de
mū ꝑ inuia desti patrē ꝓsequēs q̄rcui ibesit atq̄ ita suspēsus iterijt.hec
ibi ⁊ famosuz ⁊ celebre exēplū ab ouidio secundo metamorphoseos sic
describiť phaethon filiꝰ solis patrē supplex orauit vt sibi currū regēdū
cōcederēt.sic.n.poete solē sup currū admistrare hec iferiora finxerūt. sol
aūt sic respōdet magna petis phaethon:⁊ q̄ nō viribꝰ istis munera ꝯue
niunt nec tā puerilibꝰ annis sors tua mortalis: Nō est mortale qđ op
tas.tandē cū filiū excessiue diligēt currū filio regendū ꝯcessit:quē qua
tuor eq trahebāt q vt leuē ⁊ iprudentē assessorē cognouerūt ꝑcipites si
ne ordie currūt ⁊ ꝓpriū ac ꝯsuetū iter relinquētes ꝓpingores terre ef
ficiunť·ex quo magne pereūt cū moenibꝰ vrbes:cū suis totas populis
incēdia gētes in cinerē vertūt:silue cū mōtibus ardēt ardet athos.tau
rusq̄:cylix ⁊ tmolus ⁊ oete ⁊ tū sicca priꝰ celeberrima fontibꝰida: virgi
neq̄ belicon ⁊ nōdū oeagriꝰ hemus ardet in imensuz geminatis ignibꝰ
etna parnasꝰ visq̄ biceps ⁊ eryx ⁊ cynthus ⁊ othris ⁊ tandē niuibꝰ rho
dope caritura miasq̄ dyndimaq̄ ⁊ mycale natusq̄ ad sacra citheron.
nec ꝓsunt scythie sua frigoria:caucasꝰ ardet:ossaq̄ cuz pyndo maiorq̄
ambobus olympus.hec oia ouidius magno misterio finxit ⁊ altissimos
mōtes describit q priꝰ ceteris ꝯflagrare cepunt ⁊ sub hoc figmēto digna
doctrina cōprehēdiť.sz ꝑus q mōtes sint exponamꝰ athos mons mace
donie altissimus:taurus licie mōs tmolus mōs est cilicie oete mōs est
thessalie:ida mōs phrygie:virgineus helicon iō virgineus q̄ musis di
catꝰ est q mōs boeotie est.hemus mōs thracie altissimꝰin quo oeagrius
fluuius est ⁊ etna gemiatis ignibꝰ ardebat q̄ in mōte etne semp ignis
est.parnasus mōs celeberrimꝰ est q iō biceps dř q̄ in duos vertices di
uisus est.erix mōs sicilie cynthus mōs est deli vñ cynthiꝰapollo othris
mōs est thessalie.minas mōs est mioris asie.rhodope mōs thracie niuo
sus dindyme mōs phrigie:mychale mōs ⁊ vrbs carie. citheron mons
boeotie.caucasus mōs scythie scythia regio ad septētrionē frigidissima
ossa cū pyndo ⁊ olympus tres mōtes sunt sz maior olympus q nebulas
⁊ vētos excedit.postmodū ouidius fontes ⁊ fluuios magnos ac dignos
⁊ oēm terraz arsisse describit ⁊ iuppiter phaethontē solis filiū fulmine
occidit iō ouidij v̄ba ⁊ sceuis cōpescuit ignibꝰ ignes qđ qdē figmentum
hestorie ⁊ astrologie ⁊ moralitatis veritatē simul ⁊ sublatēter cōplectiť
Prima.veritas fuit hestorie q̄ fuit diluuiū ignis qđ fit ꝑ cōiunctionez

planetaꝝ sub signo calido ꝛ sicco q̄ꝛ nō solū diluuium aque ꝑ coniunctio
nē stellaꝝ pōt fieri sed ēt diluuiū ignis: Sequēda vitas est astrologie non
enī sol bō est:nec deꝰ:nec aliqua substātia rōalis ſꝫ est corꝰ celeste sine sen
su ꝛ sine rōe tñ incorruptile corpꝰ est ꝛ lꝫ celū dicaſ aīatum non tñ sicut
corpꝰ hūanū q̄ꝛ angelus mouet solē ꝛ celi mouenſ ab angelis sicut auri/
ga currū sic angelus solē iō dſ sol hr̄e currū.ꝛ quatuoꝛ sūt rote curruſ q̄ꝛ
quatuoꝛ tp̄a anni fiūt ꝑ motū solis vel q̄ꝛ sol in ꝑ̇ncipio diei rubet:secūdo
splēdet:tertio vrit:quarto tepet.ꝛ rote currus rotūde sūt:q̄ꝛ sic celū ꝛ coꝛ
poꝛa celestia rotūda sūt:ꝛ dſ ascendē q̄ꝛ ꝑ eccentricū suū sol ascēdit ꝛ de/
scēdit.q̄ꝛ a ꝑ̇mo pūcto cācri descēdit vsq̄ꝫ ad capricornū:ꝛ a pᵒ.puncto ca
pricorni ascēdit vsq̄ꝫ ad cancrū:ꝛ qñ sol est in cācro est ī auge sua.ꝛ qñ est
in capricorno est in opposito augis.ꝛ ꝑ ascēsū solis dies ꝓlonganſ ꝛ ꝑ eiꝰ
descensū dies breuiuanſ:ꝛ dicunſ duo solistitia.ſ.in cācro ꝛ in capricorno
ex eo ꝙ ascēsus ꝛ descēsus solis nō vltra ꝓgrediunſ iō solistitiū quasi so
lis statꝰ.q̄ꝛ nō vltra ꝓgrediſ sol in ascendēdo ꝛ descendēdo.ſꝫ quare ꝑ a/
scensū solis dies ꝓlunganſ.q̄ꝛ magis appropiquat zenith capitū nostroꝝ
lꝫ magis elōgeſ a sup̄ficie terre:zenith est pūctus verticalis nā zenith in
lingua psica sonat pūctū sup̄ caput nostrū.nā si vna linea trahētur recte
a capitibꝰ nr̄is vsq̄ꝫ ad celū:ille punctꝰ vsq̄ꝫ ad quē finit lineā dr̄ zenith:
q̄ꝫto ergo sol magis appropiquat zenith rectioꝛ nobis existit:iō minoreꝫ
vmbrā facit ꝛ q̄ꝫte obliqoꝛ maiorē vmbram vt pꝫ mane ꝛ vesperi quolibet
die.q̄ꝛ in meridie mīoꝛ vmbra q̄ꝫ hora tarda.ex eo ꝙ sol ꝑpendiculārioꝛ si
militer q̄ꝫto sol rectioꝛ ꝛ magis ꝑpendiculariꝰ maiorē gignit calorē ī hec in
feriora.q̄ꝛ ip̄e cū nō sit calidꝰ actu ꝑ reflexionē suoꝝ radioꝝ calorē facit ꝛ
q̄ꝫto rectioꝛ supra nos existit tāto potētius radii eiꝰ reflectunſ.qđ fit ī exta
te q̄ꝛ ihyeme obliqoꝛ sol existit.iō minorē calorē ꝛ maiorē vmbraꝫ.i.maio/
res noctes ꝓducit qđ ēt pꝫ in quatuoꝛ anni tp̄ibꝰ.q̄ quatuoꝛ anni tp̄a di/
stribuunſ ꝑ ascēsuꝫ ꝛ descēsuꝫ solis q̄ nequaq̄ꝫ fierēt si sol nō ascendēt ꝛ
descēdēt ꝛ dſ aux in lingua psica.i.eleuatio vltima.q̄ꝛ sol qñ est in cancro
dr̄ esse in maiori altitudie:ꝛ qñ est in capricorno ī miori.ꝛ voluerūt cōplu
res astrologi ꝙ iste ascēsus a pᵒ.pūcto capricorni vsq̄ꝫ ad primū pūctū cā
cri est talis nūerus.ſ.trecētū octoginta quatuoꝛ millia miliariū. ꝛ hec de
astrologia dicta sufficiāt.redeamꝰ ergo ad rē nostrā a qua tā lōge digressi
sumꝰ: Tertia veritas huiꝰ figmēti poetici est moralis solē patrē intelligi/
mus.q̄ꝛ pr̄ est cunctoꝝ viuentiū phaethōtē filiū cui pr̄ sol currū regēduꝫ
ꝯcessit.i.lassauit habenaſ vt arbitratu suo filiꝰ agēt nec p̄ris ip̄io obtēparet
ex quo phaethon cū curru terre appropinquās oīa igni cōbusit qd aliud
iste ignis nisi ītēpatꝰ amoꝛ parētū circa filios q̄ꝛ filius a philos grece qđ
est latine amoꝛ iō filiꝰ.i.amoꝛ q dū excessiuus fuerit dſ ignis quo qdē amo
re intemꝑata fit filioꝝ vita atq̄ꝫ scelestissima.q̄ꝛ qđ a teneris annis accipiſ

firmas ac ppetuas radices retiet.iō ex hoc oēs hōies scelesti fiūt qñ a te/
neris annis obscenis morib⁹ adolescūt.hinc ğ toti⁹ orbis interit⁹ vrbes
peunt que malis ciuibus aggregate sūt:ꝛ montes altissimi arserunt quia
virtutum culmina concremantur ꝛ virgineus helicon. ꝛ mons parnasus
ignibus flagrauerunt qꝛ eloquentia ꝛ poetarum ac oratoꝝ pitia iā pierūt
nō.n.parētes curāt filios eloquētia ꝛ lraꝝ studiis istruē:ꝛ olymp⁹.i.celū
ɔtēnit:qꝛ pr̄ nec deū timē filiū nec diuia mandata curat:quō docē pōt pr̄
cū nesciat ꝛ tādē iuppiter itefecisse solis filiū dr̄.qꝛ filii scelestis morib⁹ e/
ducati peūt ꝛ finē pessimū ɔsequunt ꝛ qñqꝫ pr̄es iteritū patiunt:sic legi/
mus ꝙ ege⁹ athenaꝝ rex teste plutarcho i vita thesei duz falso credidit fi/
liū suū theseū obiisse.se p̄cipitē dedit i mare .ob qͦ a posteris mare egeū
appellatū est ꝛ valeri⁹.li.v.c.vij.balb⁹ se occidēdū p̄buit vt filiū liberaret
nā miros adolescētis oclos q amātissimū sui pr̄eꝫ ipius opa sic expirātez
intueri necesse fuit ꝛ valeri⁹.li.i.c.ij.qntus fluui⁹ flaccus audiēs ꝙ ex duo
bus filiis militātib⁹ alter mōtuus erat:alter infirmat⁹ad morteꝫ p̄ dolore
expirauit:ꝛ lꝫ plura hmōi exēpla sint sufficiat hec panca dixisse ꝛ ad eos
trāseam⁹ q recte filios diligūt ꝛ postmodū enarrabim⁹ egregia bona q̄ in
de sequunt: Legim⁹ ꝛ in sacris lr̄is sic habem⁹. ꝙ de⁹ ɔdidit hōiem vt
sūmū bonū itelligēt ꝛ itellegēdo amaret:ꝛ amādo possidēt ꝛ possidendo
frueret si qs aūt sec⁹ fecerit diuinā iterminationē sempiterni iterit⁹ se no
uerit icnrsuꝝ sꝫ philosophi mūdū etnū ponētes p̄ncipalē finē i generādo
filios posuerūt pp spēi ppetuitatē vt oēs spēs ppetue eēnt cū mūdi ppetui
tate sꝫ diuino oraculo atqꝫ lumie supꝛ nāli sic dicim⁹ꝙ finis generationis
hūane est ad cōplēdū numeꝝ electoꝝ ꝛ postmodū vt hūana spēs eo vsqꝫ
ppetuet quousqꝫ nūerus electꝝ cōplet⁹ sit iusti ğ atqꝫ optimi parētes qui
deū timēt eiusqꝫ mādata venerant.iō uxores ducūt ꝛ filios gignūt vt nu/
merus electꝝ ab eterno in mēte diuia p̄destinat⁹ pfecte cōpleat.magnum
hoc mun⁹est ꝛ sacrificiū illibatū ꝛ oblactō sacratissima deo offerre filiū bo
nū ac iustū quo nihil mai⁹deo:nihil ḡtı⁹daꝛ,p̄t hūana ibecillitas qs.n.exp̄
met hui⁹ meriti magnitudinē:qlibus laudib⁹efferri pōt hec diuia oblatio:
ꝛ nō solū sbale p̄miū in eterna pr̄ia ɔsecuturus est bon⁹ pr̄ q sic recte fili
os educauit:sꝫ ēt accidētale p̄miū.nā ex oib⁹ iustis opib⁹q̄ filii ob documē
ta pr̄na opati sūt.pr̄ in supꝛna glīa grāde p̄miū est ɔsecutur⁹. nemo ꝓfecto
exp̄mē:nemo narrare poterit quō pr̄ ꝛ fili⁹ in celesti regno simł regnaturi
sūt.qs ēt psuadebit .q̄ꝫta sint gaudia q̄ꝫ splēdēs ac refulgēs glīa: ꝛ eterni
ꝛ amplissimi honores corā angeloꝝ ꝛ sanctoꝝ oiuꝫ ɔspectib⁹:hoc est illud
pr̄imoniū hec hēditas epulētissima:hec bona icorruptibilia eternis seclis
nūqꝫ casura. sūmū ğ hoc bonū.s.regnum eternū filiis vestris o parētes o
pr̄es optimi abstersa oi amoris caligie facite ꝓpate:ꝛ celeriter currite.huc
oēs accedē festiant ɔtēdite. Aliud ēt adhuc p grāde sat parētib⁹ p̄parat
virtuꝶ p̄miū qͦ scribit ecclesiastici.xvi.c.ab vno sensato habitabit pr̄ia ꝛ a

trib⁹ ipsis deseret.mlta talia vidit oculus me⁹ ⁊ fortiora boꝝ audiuit auris
mea:⁊ iuuenalis satyra.xiiij.gratũ est qḋ populo ciuẽ pñieqꝫ ḋdisti si facis
vt pñie sit idone⁹:vtilis agris:vtilis ⁊ belloꝝ ⁊ pacis ꝛbus agẽdis.qḋ pfecto
veꝝ est.nõ.n.bonos ⁊ graues viros ac sapiẽtes ciues habitura est vlla ciui
tas.nec rectus ⁊ iteger põt ꝯsistẽ pncipat⁹ nisi eos viros hẽat q ab vberi/
bus matrũ ṽtutẽ ⁊ pbitatẽ susceprint:illa pfecto isignis:illa sola vrbs icly
tissima futura est q̃ filios ab incũte etate igenuis morib⁹ enutrit:ac libera
li vita educare conat.tũc politicus ⁊ economic⁹ pncipatus tẽpantia fortitu
dine:prudẽtia:⁊ iusticia:⁊ magnanimitate:magnificẽcia lĩbalitate ⁊ oĩum
bonoꝝ plenitudĩe muniunt ꝯseruant ⁊ augẽnt:cũ filii rectis morib⁹ ado/
leuerint.non.n. diuitie nec immẽse aut effluẽtes opes:non corpoꝝ robur
aut ciuiũ nũerus nõ fertile aut pigue solũ:nõ luxuriantes glebe aut agri
culture accurat⁹ artifex:nõ classis ampla maris:nõ littora mercib⁹ onusta
vrbes ac rẽ publicã vberes ⁊ locupletes ac magnificas reddũt:sꝫ ṽtus q̃
in tenera etate radices ppagauit:qꝛ ṽtus a teneris annis ꝯnutrita vrbes
tuet ipia auget magistratus trãqllos sine ambitiõe ꝯfuat:silr oeconomi
cuꝫ regnũ magnificat qꝛ boni filii gen⁹ ppriũ ⁊ familiã illustrãt:⁊ pauos
ac parẽtes hũiles genẽ ac obscenos morib⁹ aut diuitiis nudos vl quocũqꝫ
m⁹.obscuros reddũt clarissimos.qd.n.gen⁹ nobilitat nisi ṽtus egregia:⁊
virtut maiestas q̃ hõies diuinos facit:si ṽtus ipa a teneris ãnis fuerit excul
ta.nõ.n.hi filii diuicias dissipãt:sꝫ acqrũt:ꝯfuãt:⁊ augẽt vt oꝫ.⁊ ipiuꝫ rõis
expostulat.qs.n. memorare posset tranqllã ⁊ felicẽ parẽtũ vitã:cũ vident
filioꝝ egregia ⁊ clarissima facinora.nã redolet afi eos filioꝝ ṽtus ⁊ nitor in
tegritat ⁊ splẽdor vere glĩe ac nomẽ illustre circũquaqꝫ diffusuꝫ imẽsa vo
luptate parẽtes replẽt.adest ẽt amicoꝝ copia q quasi harmonia q̃dã corã
parẽtibus filios laudibus ⁊ preconiis vsqꝫ ad celũ extollũt.postmoduꝫ sa
tis voluptuosuꝫ est dicẽ obsequa accuratissima filioꝝ in parẽtes hũilẽ vene
rationẽ ⁊ obseruãtissimã ac multũ subiectã obediẽtiã.⁊ labores parẽtuꝫ p
priis humeris ferre ⁊ victus ac vestitus indigẽtias nequaq̃ꝫ tollerare pa/
rẽtes sinũt.⁊ cũ in senectute parẽtes ibecilles facti erũt:vices recipiunt
quas puulis filiis exhibuerũt.a laboribus regescũt:⁊ postremo i morte fi
lioꝝ mãibus obdormiũt:⁊ si in purgatoriũ descẽderint:suffragia a filiis ac
cruciat⁹ leuamẽ accipiũt:o q̃ꝫ egregiũ facin⁹ ac sũmũ oĩuꝫ reꝝ filios a te
neris ãnis educare rectissime.qḋ pstãtissime eccliastic⁹.ca.xxx.sic scribit.q
diligit filiũ suũ assiduat illi flagella vt letet nouissimo suo ⁊ nõ palpet pri
mioꝝ ostia.q docet filiũ suũ i zelũ mittit inimicũ:⁊ in medio amicoꝝ glo/
riabit.in illo mortu⁹est pr̃ ei⁹ ⁊ quasi nõ est mortu⁹ similẽ.n.reliqt sibi post
se in vita sua.vidit ⁊ letat⁹est in illo in obitu suo nõ est contristatur nec
cõfusus est coram inimicis reliquit.n.defensorẽ domus ꝯ inimicos ⁊ ami/
cis reddẽtẽ grãm h ibi ⁊ philosophus.i.oeconomice nihil sanctius q̃ꝫ vir
sane mentis studeat ex optima ⁊ pretiosissima muliere liberos procreare

senectutis pastores quasi optimos ꝛ pudicos pr̃is ac matris custodes: ac toti⁹ domus ꝯseruatores q̃ oia exẽplis corroborãda sũt: Scribit genesis. xxij. tẽtauit de⁹ abraã ꝛ dixit ad eũ abraã at ille respõdit adsũ ait illi tolle filiũ tuũ vnigenitũ quẽ diligis isaac ꝛ vade i terrã visiõis atq₃ ibi offeres eũ in holocaustũ sup vnũ mõtiũ quẽ mõstrauero tibi. igit abraã de nocte cõsurgẽs strauit asinũ suũ ducẽs secũ duos iuuenes ꝛ isaac filiũ suũ cũq₃ incidisset ligna i holocausta abiit ad locũ quẽ p̃cepat ei de⁹: die aũt tertio eleuatis oculis vidit locũ ꝓcul: dixitq₃ ad pueros suos expectate hic cũ asino ego ꝛ puer illuc vsq₃ ꝓperãtes postq̃ adorauerim⁹ reuertemur ad vos tulitq₃ ligna holocausti ꝛ posuit sup isaac filiuz suũ: ipse vo portabat manibus ignẽ ꝛ gladiũ cũq₃ duo pergẽnt simul dixit isaac patri suo pr̃ mi at ille respõdit. qd vis fili: ecce inqt ignis ꝛ ligna vbi ẽ victima holocausti: dixit aũt abraã dñs ꝓuidebit sibi victimã holocausti fili mi. pgebãt ergo pariter ꝛ venerũt ad locũ quẽ ostẽderat ei de⁹ in quo edificauit altare sup struez lignoꝝ extẽditq₃ manũ ꝛ arripuit gladiũ vt imolaret filiũ suũ. ꝛ ecce angelus de celo clamauit dicẽs. Abraã abraã. q respondit ad suz dixitq₃ ei nõ extẽdas manũ tuã sup pueꝝ. neq₃ facias illi qcq̃. nũc cognoui ꝙ timeas dñz: ꝛ nõ pepcisti vnigenito filio tuo hec ibi. sup his v̾bis plurima exponẽda sũt: Glosa sup genesiz holocaustũ erat sacrificiũ qd totũ incẽdebat ad honorẽ diuinũ ita ꝙ nihil remãebat nisi cineres sic fuisset de isaac nisi angel⁹ ꝓhibuisset: ꝛ in nocte datũ est p̃ceptũ abrae in qua ꝯuenienti⁹ fiũt reuelatiões diuie sedatis exteriorib⁹ motib⁹ ꝛ satis ostẽdit celeris obediẽtia abrae. qꝛ eadẽ nocte ipse strauit asinũ nõ expectãs famulos: Sed occurrit dubitatio nõ certe facilis scribit in textu postq̃ adorauerim⁹ reuertemur si adã occisurus erat filiũ quõ secũ reuersuꝝ ꝓmittit. respõdet dicẽdũ vere credidit se occidẽ filiũ i sacrificio. s₃ postea resurrectuꝝ firmiter tenebat nã genesis. xvij. c. ꝓmisat de⁹ abrae ex isaac reges exorient ꝛ genesis. xxj. de isaac dr̃ vocabit tibi semẽ ꝛ bñ sciebat abraã ꝓmissa dei nõ esse vana. qd ẽt vr̃ sentire apostol⁹ ad hebreos. ij. sic dicẽs fide obtulit abraaz isaac cũ tẽtaret ꝛ vnigenitũ offerebat: i quo susceparat repromissiõe ad quẽ dictũ ẽ: qꝛ in isaac vocabit tibi semẽ arbitrãs qꝛ a mortuis suscitare eũ poterat. ꝛ hoc significauit abraã filio suo isaac. ꝛ tũc volũtarie accessit isaac ad mortẽ. i quo figurat⁹ fuit xp̃s de quo scribit ysaie. lij. iij. c. oblatus est qꝛ ipse voluit: S₃ q̃ bona ꝓmisit de⁹ abrae qꝛ magis deũ q̃ filiũ amauit sic scribit i sup̃dicto. c. genesis vocauit aũt anglus dñi abraã sequẽdo dicens p me metip₃ iuraui dicit dñs qꝛ fecisti hãc rẽ ꝛ nõ pepcisti filio tuo vnigenito pp me bñdicã tibi ꝛ mltiplicabo semẽ tuũ sicut stellas celi ꝛ velũ arenã q̃ est i littore maris. possidebit semẽ tuũ portas inimicoꝝ suoꝝ: ꝛ bñdicẽtur in semie tuo oẽs gẽtes: qꝛ obedisti voci mee ꝛ genesis. xxvj. appuit ei dñs. i. isaac ꝛ ait bñdicam tibi: tibi. n. ꝛ semini tuo dabo vniuersas regiões

bas cōplēs iuramētū qd̄ spopōdi abrae patri tuo ⁊ mltiplicabo semē tuū sic stellas celi: daboq3 posteris tuis vniuersas regiōes has ⁊ bñdicent in semie tuo oēs gētes terre:eo ꝙ obedierit abraā voci mee h ibi ⁊ genesis. xxvij.isdrael aūt diligebat ioseph sup oēs filios eo ꝙ i senectute genuisset eū fecitq3 ei thunicā polymitā ubi glosa dic̄ hētur i hebreo tunicā sericā il le pānus seric⁹ erat ex quo erat tunica q qdē pānus plurib⁹ coloribus de corat⁹ erat h ibi glosa.hic qdez textus a latinis doctoribus nō vr̄ in vitate exposit⁹. q dicūt ꝙ iō iacob diligebat ioseph.ex eo ꝙ in senectute genuissz sed alit̄ sentiūt doctores hebrei nā qdaz doctor hebre⁹noie heuclilos dicit ꝙ si rō senectutꝭ erat vt iacob magis diligēt ioseph.tūc magis dilexisset be nyamyn q post ioseph nat⁹ erat ⁊ iō in maiori senectute genuit iacob suū filiū benyamyn iō alit̄ sentiēdū cū dr̄ ꝙ in senecture genuisset.i.in sapien tia.nā ibi senectus ꝑ sapiētia itelligit̄ nā senes solēt eē sapiētiores iuueni bus.erat.n.ioseph sapiētissim⁹ ⁊ magnis v̄tutib⁹ p̄ditus iō p̄ oibus magis dilectus a pr̄e.q2 oibus fr̄ibus sapiētior erat.ex quo exēplo habem⁹ ꝙ illi filii magis diligēdi sūt a parētibus q meliores sūt ⁊ nō solū aīo s3 opibus iacob diligebat ioseph.q2 ornatiori vestitu p̄ ceteris filijs ornauerat ioseph ⁊ l3 amore nāli oēs filij equalit̄ sint diligēdi.tñ amore volūtario eos filios magis diligē:⁊ opibus ⁊ bñficijs magis extollē debem⁹ q virtute obediē/ tia ⁊ morib⁹ ceteros fratres añcedūt.⁊ iob p°.legit̄ natiq3 sūt ei septē filij ⁊ tres filie:cūq3 in orbē trāsissent dies mittebat ad eos iob ⁊ sanctificabat illos ꝯsurgēsq3 diliculo offerebat holocausta p singl'os dicebat.n.ne forte peccauerūt filij mei ⁊ bñdixerūt deo in cordib⁹ suis hic accipit̄ bñdicē pro maledicē q2 adeo est horribilis diuīa maledictio ꝙ nō ausus est iob male/ dictiōis diuīe v̄bū ꝓferre ⁊ postmodum mortuis filijs surrexit iob ⁊ scidit vestimēta sua ⁊ tonso capite corruēs in terrā: adorauit ⁊ dixit nud⁹ egres/ sus sū de vtero mr̄is mee:⁊ nud⁹ reuertar illuc:dñs dedit:dñs abstulit:sic dño placuit sic factū est.sit nomē dñi bñdictū.in oib⁹ his non peccauit iob labijs suis:nec solū qd ꝯ deū locut⁹ est:de quo distinctiōe quadragesima septia.ca.sic hi scribit̄ vñ de beato iob legit̄:ꝙ ꝓ filijs quotidiana offere// bat sacrificia offerēs holocausta p singl'os ⁊ tobie quarto scribit̄ oi tpe bñ dic deū:⁊ pete ab eo vt vias tuas dirigat:⁊ oia ꝯsilia tua in ipo ꝑmaneat. v̄ba sūt tobie pr̄is ad filiū ⁊ ca.v.sic respōdet filius oia q̄cūq3 p̄cipisti mihi faciā ⁊.ca.xiiij.⁊ postq3 illuminat⁹ est tobias vixit annis.xlij. ⁊ vidit filios nepotū suoꝝ cōpletꝭ itaq3 annis cētū duob⁹ sepult⁹est honorifice in niniue ⁊ i hora mortꝭ vocauit filiū suū noie tobiā ⁊ septē nepotes dixitq3 eis audi dite g filii mei pr̄ez vestrū fuite dño in v̄itate. ⁊ ingrite vt facias q̄ placita sūt illi ⁊ filijs vr̄is mādate vt faciant iustitias ⁊ elymosinas.vt sint memo res dei ⁊ bñdicāt deū oi tpe in v̄itate ⁊ in tota virtute sua:⁊ in eodē capitu lo factū est aūt post obitū matris sue tobias abscessit ex niniue cum vxore

sua ⁊ filijs ⁊ cū filijs filioꝝ ⁊ reuersus ad sotios suos iuenitqꝫ eos incolu/
mes in senectute bona. ⁊ curā eoꝝ gessit: ⁊ ipe claasit ocl'os eoꝝ ⁊ oēs bēdi
tatē domꝰ ragnelis ipe ꝑfecit: viditqꝫ qntā generationē ⁊ filios filioꝝ ⁊ cō
pletis annis nonagintanouē in timore dñi cuꝫ gaudio sepultꝰ est. oīs aūt
cognatio a generatio eiꝰ in bona vita ⁊ sancta ꝯuersatiōe ꝑmāsit hec ibi. ⁊
nō solū sancti ⁊ fideles viri hoc filioꝝ regimē ⁊ tēpatuꝫ amorē habuerūt.
sed ēt gētes q̄ a veri dei cultu aliene fuerūt valeriꝰ. li. v. ca. x. xenophon cū
filiū i ꝑlio cecidisse cognouit nā tūc solēne sacrificiū agebat: nec iō īstitutū
deoꝝ cultū omittēdū putauit. sꝫ tm̄ mō coronā deposuit: sꝫ postq̄ꝫ audiuit
fortissime pugnasse filiū coronā capiti reposuit: numia qbꝰ sacrificabat te/
status maiorē se ex ꝟtute filij voluptatē q̄ꝫ ex morte amaritudinē sentire. ⁊
ibidēꝫ valeriꝰ anaxagoras audita morte filij nihil ingt mihi in expectatū.
aut nouū nūcias. ego. n. illū ex me natū sciebā eē mortalē ⁊ ꝑicles ꝑnceps
atheniēsiuꝫ duobꝰ filijs mirificis īfra quatriduū orbatꝰ: nec vultū nec ve/
stitū mutauit: sꝫ ꝯsueto more coronā detulit vt dixit valeriꝰ. li. v. ⁊ dyon sy/
racusanꝰ cū disputaret ⁊ filiū e tecto corruisse atqꝫ mortuū eē nūciaret ni
hil ꝑterritus sepulcro ꝯdi iussit. ⁊ ad disputationē redijt. ⁊ valeriꝰ. li. vi. se/
leucus legē ꝯdidit vt adulterantibꝰ eruerent oculi. ⁊ post hāc legē ꝯditaꝫ
filiꝰ eius i adulteriū icidit. cui oculos erui iussit sꝫ plurimoꝝ ꝑcibus exora
tus vnū sibi ⁊ aliū filio oculū erui iussit. nex lex tanti criminis violaretur:
Uenio ad romāos illustriū moꝝ magistros post ꝯditā vrbē anno du cēte/
simo quadragesimo quarto ꝑmus ꝯsul brutꝰ creatꝰ est post reges exactos
duos filios egregie idolis hēbat ꝯposita ⁊ mirāda adolescētia ꝑditos: qui
cū ꝑtes targni regis seq̄rent teste liuio. ij. ab origene vrbis ꝑus vrgis illos
cedi iussit deide securi feriri ⁊ sic turpi supplicio ocrubere ipauit. nec vul/
tu nec colore in filioꝝ morte ꝑmutatꝰ est de quo valeriꝰ. li. v. exuit patrem
vt ꝯsulē agēt orbusqꝫ viuē q̄ꝫ publice vindicte de eē maluit. ⁊ valeriꝰ. li. ij.
duo exēpla satꝭ memorāda sic describit tu nāqꝫ postumi dictator aulum po
stumiū quē ad generis penetraliūqꝫ sacroꝝ successionē ꝓpagādā genue/
ras: cuiꝰ īfantie blādimēta sinu atqꝫ oculis foueras: quē pueꝝ litteris: quē
iuuenē armis īstruxeras sanctum: fortē: amātē tui pariter ac patrie: qꝛ nō
tuo iussu sꝫ sua spōte ꝑsidio ꝓgressus hostes fuderat victorē securi feriri
iussisti. ⁊ ad hoc ipiuꝫ pagēduꝫ ꝑrīne vocis misterio sufficē valuisti nā ocu//
los tuos certū scio clarissima in luce tenebris offusos: ingens opus aī in/
tueri nequisse: tu aūt mali torquate latio bello ꝯsul filiū qꝛ ꝓuocatus a ge
minio metio duce tusculanoꝝ ad dimicādū te ignaro descēderit gloriosaꝫ
victoriā ⁊ spetiosa spolia referētē arripi a lictore: ⁊ in modū hostie mactari
iussisti. satꝰ eē indicās patrē filio q̄ꝫ patriā militari disciplīa carē. hec ibi de
isto mālio torquato liuiꝰ decade ꝑma ponit ꝟba pr̄is ad filiū sic dicētis: tu
nec ipiuꝫ ꝯsulare: nec maiestatē patriā veritꝰ aduersus edictū nr̄uꝫ extra

ordinē in hostē pugnasti.ꝛ quātū in te fuit disciplinā militarē qua stetit ad
hāc diē romana res soluisti.meq; i eam necessitatē adduxisti:vt aut rei pu
blice:aut mei meoꝝq; obliuiscēdū sit.nos potꝰ delicto nr̄o plectemur: q̄
res publica tāto suo dāno nr̄a pctā luat.triste exēplū ſʒ in posterꝰ salubre
iuuētuti erimꝰ:ꝛ lʒ caritas iūcta liberoꝝ ꝛ speciē ḡtutꝭ monē me debeat:
ſʒ qr aut morte tua sanciēda sint ꝯsulū ipia aut ipunitate in ppetuū abro/
gāda iussit postmodū ad palū alligari ꝛ occidi qd oibꝰ circūstātibꝰ satꝭ ter
ribile fuit ꝛ postmodū milites honorifice sepulture tradiderūt.de quo ḡgi
lius .i.vi.seu ſ aspice torquatū.qd ēt egregiū exēplū salustꝰ i cati/
linario ꝯmemorat: Et valerꝰ.li.v.ca.viij.manliꝰ torquatꝰ ita ꝯ filiū ꝓtulit
sniaʒ cū syllanū filiū meū pecuniā a sotijs accepisse mihi ꝓbatū sit:ꝛ repu
blica eū ꝛ domu mea idignū iudico ꝓtinusq; e ꝯspectu nr̄o ab ire iubeo:tā
tristi p̄ris snia ꝑcussus syllanꝰ lucē vlteriꝰ itueri nō sustinuit suspēdioq; se
ꝓxia nocte ꝯsūpsit:nec pr̄ adolescētis exegis iterfuit.ꝛ cū funꝰ eiꝰ educē/
tur ꝯsulē se volētibꝰ vacuas aures accōmodauit.videbat se i illo atrio ꝯse
disse i quo illius ipiosi torquati seueritate ꝯspicua imago posita erat.ꝓden
tissimoq; viro succurrebat effigies maioꝝ suoꝝ cū titulis suis idcirco in ꝓ
ma pte ediū poni solē vt eoꝝ ḡtutes posteri nō solū legēnt ſʒ ēt imitarent
hec ibi nota q̄ solebāt vetēs maioꝝ suoꝝ q glīa ꝛ rebꝰ gestis clarissētima
gies in atrijs ꝓꝗrijs collocare vt imaginibꝰ prioꝝ suoꝝ ad ḡtutes iducēnt
valerꝰ.li.v.ca.viij.cassiꝰ filiū suū ob crimē affectati regni ḡberibꝰ affectum
necari iussit.ꝛ peculū eiꝰ cereri ꝯsecrauit valerꝰ.li.v.ca.x.horatiꝰ puluillꝰ
cū in capitolio ieui optīo mario edē pōtifer ddicaret:iter nūcupationē sol
leniū ḡboꝝ postē tenēs:mortuū eē filiū suū audisset:nec manū a poste re//
mouit ne tāti tēpli dedicationē iterrūpēt:nec vultū a publica religione ad
priuatū dolorē flexit.ne p̄ris magis q̄ pōtificis ptes egisse videretur.h ibi
hic marcꝰ puluillꝰ falso sibi ab iuidis morte filij nūciata vt pterritꝰ illo nū
tio abscedēt ꝛ dedicatiōis gloriā collega eiꝰ asseqret ita ꝯtēpsit:vt in sepul
crū ꝓijci iubēt.nec vultū auertit:nec in aliquo mutatꝰ est.de quo ēt liuius
ab vrbe ꝯdita sit de paulo emilio legimꝰ.q̄ sibi duo filij mortui sunt quoꝝ
alter qnq; diebꝰ añ triūphū.xvi.annos natus:alter tertio die post triūphū
.xij.annos habens diē suū obierunt.ꝛ cuʒ ciues publice collacrymarent:
paulus ip̄e infracto animo filioꝝ mortem ferēs:ceteros quoscūq; fortissi//
me solabatur.de quo valerius ꝛ plutarchus i vita pauli emilij: Que qui
dem omnia clarissima exempla ac res mirifice gestas contemplatus illu/
strissimus dux ferrarie dominus hercules estensis quatuor suos filios ma
res compositis moribus:ꝛ tēperate ac liberaliter educauit.ex qbus vnuʒ
noie hippolytum hic explicare visum est ꝓ quo pr̄ deprecatus plurimum
diuinitatem sacro oraculo ac sp̄ū sancto accepit hūc filiū deo ꝛ rebꝰ sacris
ac diuinis cultibus esse dicādū nā semp circa diuia ꝛ res celestes hic dux

fuit accuratissim⁹.ꝛ nõ solũ erga deũ:ſʒ erga patriã ꝓpriã nõ mediocriter pius.ecce vrbẽ suã ferrariã ab imis radicib⁹ erexit ad clara fastigia ꝛ ipaʒ nouã ac magnificã spetiosãq; ꝛ isignẽ effecit.nã iter oẽs vrbes italie sola ferraria noua ac florẽs splẽdẽti nitore pubescit.q̃ qdẽ vrbs inclytissima ex senectute ad pubtatẽ ab ipo hercule redacta est.qð res ipa idicat atq; satis manifeste expiẽtia ostẽdit:nõ min⁹ in filios ꝛ in rẽ suã oconomicã ꝓpas vires igessit cũ ꝙ hippolytũ filiũ suũ hic dux deuotissim⁹ deo obtulisset:ꝛ mire idolis ac future ꝓbitatis magnã spẽ in eo locasset ad reginam vngarie dñam beatricẽ aragoniã ꝑfati hippolyti materterã educãdũ adhuc puerulũ prudẽtissime festiauit imitat⁹ maiorꝝ nostrorꝝ vestigia ac leges veterꝝ ꝛ sapiẽtuʒ virorꝝ apud quos nõ parẽtes filios ſʒ ꝓpingores educare ac istruẽ ꝯsueuẽ vt iã supius paulo ante dixim⁹ hec beatrix vngarie regina clarissimo ac serenissimo genẽ aragonie genita ferdinãdo prẽ rege inclytissimo. qð regale gen⁹ aragonie dom⁹ nemo põt dignis laudib⁹ efferẽ iõ oio ipar viribus meis hui⁹ generis laudes dicẽ:sed tñ de hac regia qd breuiter ptrãsire visuʒ est:q̃ cũctarꝝ mulierꝝ hac tẽpestate exẽplũ clarissimũ ꝛ fulgor splẽdẽs emicuit pudicicie nitor illustris liberalitatis ꝛ magnificentie sup q̃ dici põt culmẽ lucidissimũ:ꝛ ab ipa oio alienũ illð ṽgilij variũ ꝛ mutabile semp femiã:nulla ꝓrsus in ea mulierꝝ fluxa ac ꝓcliua labilitas apud hanc ergo serenissimã reginã hidpolytus adhuc puerulus sanctis morib⁹ educatus ẽ:ꝛ cũ eẽt mire idolis ꝛ igenio a nã plurimũ locupletat⁹: in mirãdã virtutũ ꝑstãtiã euasit in adolescẽtia sua ob qð mirꝝ i modũ sũmus põtifex ac ꝑncipes cardiales allecti sũt ꝙ ipm hippolytũ estẽseʒ adhuc adolescentulũ cardinalẽ sancte romane ecclesie istituerũt: Adhuc diuinũ exẽpluʒ omniũ bõium oculis offerẽdũ est:sempq; memorãduʒ qð diuinarꝝ lrãruʒ volumia sacra nõ solũ docẽt ſʒ ꝑdicãt atq; iubẽt.sic.n.credim⁹ sic diuia veritas ẽ ꝙ dñs nr̃ iesus xp̃s filius dei viui est: ꝛ nulla in hõibus est pr̃is filij vnio sic̃ in diuinis.nã de⁹ pr̃ ꝛ filius vnũ sũt:q̃ diuina vnio oĩum vnionuʒ maxia:ꝛ deus pr̃ lõge in cõpabiliter magis dilexit xp̃m filiũ q̃ in hũanis reb⁹ qcũq; pr̃ ꝓpriũ filiũ.nec pp hoc oĩpotẽs deus xp̃o filio mortẽ idulsit quã nõ vitio ſʒ volũtate tulit ꝓ totiu⁹ generis hũani redẽptõe:ꝛ iussu pr̃is oĩpotẽtis turpissimã ac sceuissimã mortẽ subire nõ formidauit ꝛ crudeles aĩ corpisq; dolores ita ingẽtes ptulit ꝙ nulla pura creatura potuit ptulisse ꝛ virgo maria mater cũ filiũ xp̃m plusq̃ oẽs mr̃es incõpabiliter dilexerit nõ sicut petrus dixit ꝓpitiu⁹ eẽ tibi dñe ſʒ symoni ꝓphete obtulit crucifigẽduʒ ꝛ turpe supplicium crucis crudelibus immistũ doloribus equo aĩo ferens sanctissima mater nũq̃ filiũ a sceua morte ꝓhibuit.cõcludam⁹ ergo hoc capitulũ vt patres oẽs huc veniãt ꝛ documẽta pcipiant vt filios suos liberaliter educare ꝛ recte docere possint ſʒ prius de etatibus hominis dicamus q: secundum etates diuersas :sic mores ꝛ documẽta variantur.

Capitulum secundum de etatibus.

Eptē etates hōis secūdū numeꝝ septē planetaꝝ astrologi posue/
rūt: Quaꝝ ꝑma est infantia cui attribuūt lunā q̄ gubernatrix est
infantiū.in quatuoꝛ ꝑmis annis ⁊ sic luna est nobis primꝰ plane/
ta sic etas īfantie ꝑma occurrit:ēt luna est hūida ⁊ mr̄ roꝛis ⁊ humoꝛis ac
dn̄atrix maris ⁊ humoꝛis augmētatiua:sic īfantes hūidissimi sūt p̄ oībus
etatibꝰ ⁊ īdigēt cibo hūido ⁊ liq̄do: In secūda etate regnat mercuriꝰ q̄ est
planeta cito ṽtibilis!.cito.n.se ṽtit ad nāȝ illiꝰ cui ꝯiungit̄ cū bonis bonus
cū malis malus cū mediocri mediocris ⁊ ē planeta rōis ⁊ sciētie:⁊ a poetꝭ
deꝰ eloquētie ⁊ sapīe dr̄:⁊ secūdū ptolomeū facit studiosos ⁊ sciētie nume
roꝝ amatoꝛes ⁊ disponit ad sciam ⁊ sapiāȝ silr̄ ad artē calculi ⁊ ꝯputatōis
iō deꝰ mercatoꝝ a gētilibꝰ est appellatꝰ ⁊ sui coꝛpis quātitate p̄ oībus pla
netis paruus q̄ oīa etati īfantie ⁊ pueritie ꝯueniunt ⁊ dn̄at̄ p decē annos
vsq̄ȝ ad.xiiij.annū etatis hōis sic infantes ⁊ pueri ṽtibiles ad q̄cūq̄ȝ cū bo/
nis boni cū malis mali: In tertia etate q̄ dr̄ adolescētia regnat venꝰ per
annos octo ⁊ dr̄ planeta beniuolus ⁊ sua qualitate calidꝰ ⁊ hūidus ⁊ est
excitatiuꝰ venerei amoꝛis:⁊ ad delectatiōes ⁊ illecebras ⁊ voluptates sen
sibiles disponit ⁊ hȝ coloꝛē fulgēteȝ. ⁊ dr̄ planeta pulchritudis ⁊ amoꝛis
⁊ voluptatꝭ q̄ oīa adolescētie cōueniūt: In quarta etate q̄ dr̄ iuuētus sol
dominat̄ p annos.xix.⁊ est planeta quartꝰ ⁊ fons totiꝰ lumis cuius irradia
tiōe supioꝛa ⁊ īferioꝛa lustrant̄.est aūt oculꝰ celi ⁊ pr̄ vite ⁊ oīum nascētiū
⁊ hec etas in qua regnat sol icipit post vigesimū secūdū annū vite hōis.⁊
durat vsq̄ȝ ad.xli.annū hōis que etas est flos ⁊ vigoꝛ oīuȝ etatū. Quinta
etas dr̄ virilitas ī qua dn̄at̄ mars p.xv.annos ⁊ est planeta calidꝰ ⁊ siccus
p̄re est cholē ⁊ ignee cōplexiōi ⁊ disponit ad foꝛtitudinē: Sexta etas dr̄
senectus vel ꝑmū senū in qua regnat iupiter annis.xij.est.n.planeta be/
niuolus ī suis qualitatibꝰ tēpatus.sub ipo ꝯtinent̄ honoꝛes diuitie ⁊ eius
circlo cāȝ felicitatꝭ posuerūt antiq̄ philosophi ⁊ astrologi.⁊ hic planeta be/
nignitate sua cōpꝛimit malitiā saturni.⁊ īfluit reuerētiaȝ:honestate:fidē ⁊
disciplinā ⁊ pōt dici planeta pacis ⁊ trāq̄llitatis ⁊ felicitatꝭ. Septima etas
dr̄ decrepitus vel vltimū seniū in qua dominat̄ saturnus vsq̄ȝ ad finē vite
⁊ est planeta maliuolus frigidꝰ ⁊ siccus diurnꝰ ⁊ pōderosus iō senex figu
rat̄ ⁊ duas hȝ qualitates moꝛtiferas.s.frigiditatē ⁊ siccitatē.⁊ dat hōiem
fuscū:turpē:pigrū:grauē:tristē:⁊ raro hilarē.dolosū.⁊ cogitabūdū.sȝ ī vte
ro matris hi planete alio mō dominant̄.qꝛ in ꝑmo mēse quo q̄s cōceptus
est dominat̄ saturnus in secūdo mēse iuppiter:tertio mēse mars : quarto
sol:q̄nto venus:sexto mercurius:septimo luna:octauo mēse iterum satur/
nus:nono mense iuppiter:iō partus malus octauo mense:⁊ in nono opti
mus:in quo regnat iuppiter planetꝭ optimus: Secundo mō diffiniuntur

etates secundũ philosophos nãles q duas vel tres tñ etates voluerũt qꝛ duob⁹ vel trib⁹ respectibus ꝯsiderauerũt corpus hũanuz pmo qñ corpus pficit vł est pfectũ: secũde qñ corpus diminuit ⁊ iõ ab ipis due etates pfe/ ctus ⁊ defect⁹ posite sũt postmodũ adũt tertiã qꝛ iter pfectũ ⁊ defectum est dare statũ ⁊ ꝯsistẽtiã iõ tres etates ab ipis distiguñt .s. pfect⁹ ꝯsistẽtie ⁊ defectus qđ satꝫ vr̃ senntire philosoph⁹ in tertio de aĩa sic dicẽs. vegetabi lez qdẽ aĩam necesse est hr̃e oẽ qđcũqꝫ viuũ ⁊ aĩam hꝫ a generatiõe vsqꝫ ad corroptionẽ: necesse est. n. qđ generat augmẽtũ hr̃e ⁊ statũ ⁊ decremẽ tuz ⁊ iteꝝ philosophus pte. xxx. pblemate quarto duas etates põit vbi cõ ciliator in cõmẽto notandũ ꝙ hic aristoteles diuidit totã hõis vitã in duas partes puta iuuẽtutẽ ⁊ senectutẽ hec ꝯciliator tñ in moralib⁹ philosophus plures etates ꝙꝫ tres describit: Tertio mõ scđm medicos auicẽna pma pmi caplo de cõplexiõib⁹ etatũ etates oẽs quatuor sũt adolescẽdi q̃ vocat etas adolescẽtie ⁊ est fere vsqꝫ ad. xxx. annos postea est etas ꝯsistẽdi q̃ vo cat etas pulchritudis ⁊ est fere vsqꝫ ad. xxxv. ⁊ etas minuẽdi cui v̄tus non amittit mãifeste ⁊ hec est etas senectutꝫ q̃ est fere vsqꝫ ad. lx. annos. ⁊ etas minuẽdi cui mãifeste v̄tus debilitat ⁊ hec qdẽ atas est senij ⁊ finis vite ⁊ postea auicẽna subdiuidit etates sic adolescẽtiã in etatẽ ĩfantie ⁊ h est cuz mẽbra pueri nõ dũ ad motionẽ ⁊ ad ambulãdũ sũt apta deide in etatem dẽtiũ plãtatiuã q̃ est post ambulatienẽ ⁊ añqꝫ sit fortꝫ ⁊ illđ est cũ nõdum gingiue oĩbus dẽtib⁹ sũt replete. postea est etas ꝯcussiõis q̃ est post natiui tatẽ dẽtiũ ⁊ añqꝫ polluat deide est etas cuz ab eo egredit spma q̃ est vsqꝫ barbescit postea est etas fortudis q̃ est donec d̃sinat crescẽ hec oĩa ex dictis auicẽne iacob⁹ furliuiẽsis in p°. auicẽne q̃stiõe. xxviij. etas est corpis dispo/ sitio tpali periodo mẽsata p quã corp⁹ auget stat ⁊ occulte vel mãifeste di minuit scđm variã habitudinẽ calidi nãlis ad hũidũ nãle ⁊ taliter sumit etas in ꝓposito ab auicẽna in lr̃a hec ibi: Quarto mõ fꝫ legistas glosa in ꝓemio sexti. sex. n. etatib⁹ mũdi generatio ⁊ hõis stat⁹ sumit pma. n. etas in hõie est ĩfantia q̃ durat vsqꝫ ad septẽ annos secũda puericia vsqꝫ ad. xij. vel. xiiij. tertia adolescẽtia vsqꝫ ad. xxv. quarta iuuẽtus vel virilis etas vsqꝫ ad qnquaginta: quinta senectutꝫ vsqꝫ ad. lxx. sexta abide ⁊ dr̃ seniũ aliaruz etatũ termin⁹. C. de sacrosanctis ecclesijs vt iter diuinũ ħ ibi glosa hoc idẽ ioãnes adree in nouella archidiacon⁹ in ca. vnico de clerico egrotãtẽ l. vi. ponit sex tñ etates ⁊ ioãnes de anania i rubrica de d̃lictis pueroꝝ ponit se ptẽ etates quaꝝ pma dr̃ ĩfantilis ⁊ durat vsqꝫ ad. vii. annos: secũda dr̃ pu/ pillaris in masculo. xiiij. in femia. xij. annos cõplet. tertia dr̃ pubertas q̃ du rat vsqꝫ ad. xvij. quãta est adolescẽtia q̃ ꝓprie vr̃ esse a. xviij. anno vsqꝫ ad. xxv. quĩta est iuuẽtus q̃ dr̃ qñ qs incipit cõputari inter seniores sexta dr̃ se niũ q̃ durat vsqꝫ ad. lxx. annos. septima est decrepitas q̃ icipit a. lxx. anno ⁊ durat vsqꝫ ad cẽtũ accursi⁹ in. l. hẽditatũ. ff. ad legẽ falcidiã q̃tuor etates tñ homini attribuit. s. pubertatẽ adolescẽtiaz iuuẽtutẽ ⁊ senectutẽ. alexan

der de imola i.l.si ifāti.C.de iure deliberādi pōit qnqꝫ etates quaꝝ ꝑma ē
infācia ⁊ durat vsqꝫ ad septē ānos ⁊ alia puerilis q̄ durat vsqꝫ ad pubtatē:
tertia adolescētia q̄ durat vsqꝫ ad.xxv.ānos.q̈rta iuuēt⁹ q̄ durat vsqꝫ ad se
nectutē.qnta ē senect⁹ q̄ ē vltia etas quā qn̄qꝫ dicim⁹ eē i etate qnq̈ginta
annoꝝ qn̄qꝫ vltra ꝫ ibi adbuc iur̄ ciuili etas senectutꝭ diuersimode accipit
scḋꝫ subiectā mateeiā aliqn̄ a.lxx.āno vltra vt istituta ḋ excusatōib⁹ tutoꝝ
.§.item maior ⁊.ff.de iure imunitatis.l.maiores. ⁊ in.l.C.q etate.qn̄qꝫ a.
lxx.anno. vt in.l.si pater.§.filius.ff.de adoptionibus ⁊ ibi glosa. ⁊ qn̄qꝫ a
qnquagesimo qnto anno supra vt.l.finali.C.q etate li.x.cinus. in.l.si ifan
ti.C.de iure deliberādi ⁊ in.l.seniū.C.q testamēta facē possunt dicit ꝙ se//
niū nō est vltima etas immo posteā est alia etas que dicit decrepitus. ⁊ di
cit ꝙ seniū durat a.lxx.anno vsqꝫ ad.lxxxx.l.i.C.qui etate ⁊ post octogesi//
muꝫ anniū est etas decrepita que finit spatio cētū annoꝝ.l.finali.C.de sa//
crosanctis ecclesijs ⁊ in.l.an vsusfructus.ff.de vsufructus ⁊ aduerte ꝙ vi
uere cētū annis nō intelligit de naturali cursu sed tm̄ iuris presumptione
q꞉ sic ius ꝑsumit bōiem viuē cētum annis sicut dicunt doctores in.l.finali
⁊ notat glosa ⁊ bartbolus in.l.ij.§.si dubitet.ff.quēadmodum testamenta
aperiantur paulus de castro in.l.finali de sacrosāctis ecclesijs dicit ꝙ si qs
se absentauerit ꝙ ꝑsumitur viuē cētum annis ⁊ si qs dixerit eū esse mon//
tuū est necesse illud ꝓbare ēt ita sentit bartbolus in dicto.§.si dubitetur.s.
ꝙ hō ꝑsumit viuē cētū annis: Quinto m°.sꝫ scriptores reꝝ gestaꝝ.anlus
gellius li.ixi.ca.xxij.scribit ꝙ fuius tullius q fuit rex romanoꝝ tm̄ etates
tres posuit quaꝝ ꝑma est puericia vsqꝫ ad annos.xvij.secūda iuuētus vsqꝫ
ad annos.xlv.Tertia est senectus ⁊ laertius diognees in vita pythagore
scribit ꝙ pythagoras distinxit sic etates puericia.xx.annos iplet. adolescē
tia.xx.iuuētus.xx.senectus.xx.et pueriā tēpori veris ⁊ adolescētiaꝫ estati
⁊ iuuētutaꝫ autūno senectutē hyemi assimilauit.⁊ sic oēs annos vite bōis
octuagita metit⁹est pythagoras q̄ teste eodē laertio octogesimo anno vite
sue mortu⁹est sed alij volūt pythagorā noctagesimo.sꝫ nonagesimos an/
no sue vite obijsse ⁊ solon athemēsis idē sentit de etatib⁹ qḋ pythagoras
isidoru⁹ etbymologiaꝝ.li.xi.c.ij.sex tm̄ etates posuit quss ipe diffusi⁹ scri
psit: Sexto m°.est scḋꝫ illos q nūeros sequūt q dicunt ꝙ decies septē se
ptuagita ꝯstituūt ⁊ septies decē eūdē nūerus faciūt ⁊ ꝑmū de septenariū
attribuūt ifātie scḋꝫ septēnariū pueritie tertiū adolescētie quartū iuuētu/
ti qntū virili etati.sextū p°.senio.septimū ḋcrepite etati ⁊ sꝫ istos vita bōis
.lxx.annis finit vt cōius q꞉ aliqn̄ ꝑt trāsire būc terminū.⁊ isti iducūt psal/
mū.lxxxix.in quo scribit anni nr̄i sic aranea meditabunt:dies ānoꝝ nr̄oꝝ i
ipis septuagita āni:vl̄ q꞉ vita būana vsqꝫ ad.lxx.ānos bn̄ valida sꝫ post se
ptuagita ānos labor ⁊ dolor:septio ⁊ vltio qd sup bis diuersitatib⁹ determi
nādū sit sbtili⁹ iqram⁹ oēs q de etatib⁹ supi⁹ dixerūt scḋꝫ diuersos fines bn̄
dixisse nec errasse a vitate mibi ꝑfecto vr̄.sꝫ simpliciter loqndo nēo ꝑt ꝑmios

etatū cuiuſcūqȝ hōis recte ⁊ pūctalit̄ metiri. qꝛ oib⁹. hōibus diuerſi inſūt
ↄcept⁹ ī vteris matrū ⁊ diſſīles ↄplexiōes:īfluxus: regiōes ⁊ reliq̄ q̄ ad vi
tā attinēt iō ꝑncipiū ⁊ fines etatꝫ vniuſcūqȝ ī paria ac diſſīlia eē necēe ſit iō
ↄciliator differētia.xxvi.⁊ noſce ꝙ calidū ſiue nāle oio ſiue ēt in nāle ↄmi
ſtū diuerſimode afficit hūidū ȝ nāe multis vȝ diuerſificatū nālibus in nā
libus vel extraneis iō nō ſimplicit̄ ꝓnūciandū erit de termio vite.vn̄ gal/
lien⁹ de regimie ſanitatꝫ.li.vi.ca.ij.non eſt certo annoꝝ nūero certas dare
etates ſic qdā faciūt ꝑterq̄ ſm latitudinē.⁊ iō in termiatiōe ipoꝝ dixerūt
in tot annis tot fieri vel cū additiōe aut quaſi circa vt fere qḋ euenit pro/
pterea ꝙ aliqua cōplexio lōgioris eſt vite q̄ȝ alia vt q̄ tēpata ⁊ ſanguinea.
hec ibi ↄciliator cui⁹ ſnia tāq̄ȝ vera tenēda eſt .ſȝ qꝛ vita moralis ⁊ nō nā/
lis nobis deſcribēda eſt.iō ſcōȝ mores etates diſtinguē ſic vꝫ: Prima eſt
īfantia vſqȝ ad ſeptē annos.ſecūda eſt puericia vſqȝ ad.xiiij.tertia adole/
ſcētia vſqȝ duo ſeptēnaria ⁊ durat vſqȝ ad.xxviij.vel trigita annos. Quar
ta dr̄ cōſiſtētia q̄ icipit poſt triceſimū annū ⁊ durat vſqȝ ad.xxxv.annum.
Quinta dr̄ virilitas ⁊ durat vſqȝ ad quatrageſimū nonū annū qꝛ hȝ duo
ſeptēnaria.Sexta dr̄ ſenect⁹.ꝑma habēs duo ſeptēnaria q̄ icipit poſt qua/
drageſimū nonū annū.⁊ durat vſqȝ ad ſexageſimū tertiū.nā ipe ann⁹ ſe
xageſim⁹ terti⁹ dr̄ annus fatal' de quo aulusgellius.li.xiiij.noctiū atticaꝝ.
ca.vij.obſuatū ȝ in multa hōiuȝ memoria exptūqȝ eſt ſeniorib⁹ pleriſqȝ:oi/
bus ſexageſimū tertiū vite annū cū piculo ⁊ clade aliqua venire aut cor/
poris morbiqȝ grauioris:aut vite iteritus:aut ai egritudinis.⁊ hūc etatis
annū appellāt ſcalariū.h ibi ⁊ iuli⁹ firmicus.li.iiij. d̉ fato:caplo de dn̄o ge
niture.ſane extra ceteros climitas ēt ſeptē anni ⁊ noni p oē vite tp̄s mlti/
plicata rōe currētes nāli q̄dā ⁊ latēti rōe varijs hōium piculoꝝ diſcrimini
bus ſemp afficiūt vn̄ ſexageſimus terti⁹ annus q vtriuſqȝ numeꝝ ſūmā pa
riter excipit adroclas appellat⁹ eſt nonies.n.ſeptē anni efficiūt annū ſexa
geſimū tertiū.⁊ q rurſus ſepties nouē ſiīi mō ſexageſimū tertiū annū fa/
ciūt qꝛ vtiqȝ vtriuſqȝ nūeri curſus in hoc anni equata rōe ↄcurrit grande
ſemp piculi diſcrimē iponit.ſi.n. ſeptem ⁊ nouē āni q hebdomarice a gre
cis enneati appellant q̄uia picula hōibus ſemp iducūt qd faciet ſexageſi
mus terti⁹ annus q vtriuſqȝ nūeꝝ multiplicatū ſibi obligatū facit.ſūmam
hac ex cā ab egyptijs androclas dict⁹ eſt ꝙ oēȝ viri ſbaȝ frāgit ac debilitat
hec ibi iulius firmic⁹. Septia etas eſt decrepitus q̄ poſt annū ſcalariū ici
pit rariſſime lōgua ⁊ ſepi⁹ breuiſſima cui⁹ terminū ſolus de⁹ nouit.ſic g̊ de
etatib⁹ ſȝ moralē vitā diffinitū eſt.ſȝ nos vſqȝ ad annū triceſimū tm̄ morū
ꝑcepta ac documēta hōiuȝ deſcripturi ſum⁹.qꝛ qḋ a teneris annis vſqȝ ad
triceſimum vite annū conſuetum eſt fere indebile.⁊ licet poſt triceſimum
vite annum vita mutari poſſit a priſcis moribus tamen hec mutatio omni
um rerum difficillima iō ſubticē viſum eſt poſt triceſimum vite animum.⁊

cū dei adiutorio ad pͥmū documētū hūc vite trāseamꝰ qḋ est in sequēti.c.

Tertiuꝫ capitulum de conceptione ⁊ generatione filii.

Etustissimꝰ gētiū ritus ⁊ satis celebris religio fuit ꝑ generādis fi liis sūmo deo orōnes ⁊ veneranda sacrificia offerre teste philoso pho primo economice sic scribēte ⁊ oēs petitiōes ac orationes di uine maneant paternoꝝ vſi q ꝯtēnit hoc ⁊ deos vī negligē ꝑꝑ deos itaqꝫ corā qbꝰ sacra mactauit ⁊ vxorē duxit ex his v̄bis appet apud antiquos ⁊ ēt apud eos q aristotelē lōge āncesserūt fuisse cōsuetū orōnes ⁊ victimas deo obtulisse vt bonā vxorē ducēnt ⁊ filios meliores ꝓcrearēt ⁊ ī lege ve teri genesis.xv.ca.dixit abraā dn̄e deꝰ qd dabis mihi mō ego vadā absqꝫ liberis cui deus dixit suspice celū ⁊ nūera stellas si potes.⁊ dixit ei sic erit semē tuū deꝰ abrae ꝓmittit semē futuꝝ ꝑ exēplū stellaꝝ.qꝛ abraā erat ma gnus astrologꝰ nā ex chaldea regiōe antiqssima astrologiā trāstulit ī egy ptū sed magnum est qḋ dixit deꝰ suspice celū ⁊ nūera stellas qḋ verbū pri us secūdū astrologiā exponēduꝫ est.dicit.n.hyginꝰ de imaginibꝰ sūt in ce lo.xxxvi.imagīes ī orbe stellato ⁊.xii.signa q̄ circūdāt totū corpus octaue spere ⁊ albuniasar in ītroductorio magno ⁊ auenazara ī ꝑncipio libri sui. ⁊ alphōsus in tabulis ⁊ ptholomeꝰ sic dicūt ꝙ imagīes septētriōales sunt xxi.in qbꝰ īcludūt stelle.ccclx.sꝫ imagīes meridiōales sūt.xv.in qbꝰ sunt stelle.ccccxvi.⁊ signa zodiaci sūt.xii.in qbꝰ ꝯtinētur.cccxlvi.stelle ⁊ sic sum ma diuꝫimaginū sūt quadragitaocto in qbus sūt stelle mille ⁊.xxii.vltra quas stelle sūt fere inumere ī octaua spa:sꝫ nobis ignote nā ꝑter has mil le ⁊.xxii.nihil de aliis stelliſ agnoscimꝰ.iō suspice celū ⁊ nūera stellas qua si dicēt nō poteris scire numeꝝ stellaꝝ.sic nec numeꝝ seminis tui vl̄ istū te stū aliī expone.tu abraā q stellaꝝ ꝓprietates speculatꝰ es vt cognoscēs si tibi ꝓles futura sit:⁊ tādē tibi celos aduersari ⁊ nūq̄ꝫ te filiū habituꝝ ce loꝝ īfluxibꝰ aspexisti.sꝫ suꝑ sidera diuinꝰ fauor exurget.vt qḋ nā ⁊ stellaꝝ influxibꝰ tibi negat diuīa ope ac dei clemētia tibi ꝯcedet ut aptꝰ filiū diui nitus a te generādū agnoscas ⁊ genesis.xvii.dixit quoqꝫ dn̄s deꝰ ad abraā sarray vxorē tuā nō vocabiſ sarray sꝫ sarrā ⁊ bn̄dicā ei ⁊ ex illa dabo tibi fi liū cui bn̄dicaturus sū eritqꝫ ī nationes ⁊ reges populoꝝ orient ex eo ce ci ditqꝫ abraā in faciē suā ⁊ risit ī corde suo.i.ꝑ gaudio in aīo risit ⁊ deo grāſ egit ⁊ genesis.xxii.visitauit āt dn̄s deꝰ sarrā sic̄ ꝓmiserat ⁊ īpleuit q̄ locutꝰ est.ꝯcepitqꝫ ⁊ pepit filiū in senectute sua genesis .xxv.depc̄atꝰ ē isaac dn̄ꝫ ꝓ vxore sua.eo ꝙ eēt sterilis q exaudiuit eū ⁊ dedit ꝯceptū rebecbe sꝫ col lidebant ī vtero eiꝰ puuli.q̄ ait si sic mihi futuꝝ erat qd necesse fuit ꝯcipe: perrexitqꝫ rebecha vt ꝯsulēt dn̄ꝫ q respōdēs ait.due gētes sūt ī vtero tuo ⁊ duo populi ex vētre tuo diuident.⁊ genesis.xxx.recordatusqꝫ est dn̄s ra chaelis ⁊ exaudiuit eā: ⁊ apuit vuluā eiꝰ q̄ ꝯcepit ⁊ pepit filiū ⁊ pͥmi regū

ca.pº.⁊ bely sacerdote sedēte sup sellā an̄postes domus dn̄i.cuȝ eēt anna
amaro aīo orauit ad dn̄ȝ flēs large.i.petēdo filiū cū eēt sterilis.⁊ ifra sub/
iungit.cognouit aūt helcana vxorē suā ⁊ recordatꝰ est eiꝰ dn̄s. ⁊ factuȝ est
post circulū dieꝝ ꝯcepit anna ⁊ pepit filiū vocauitqȝ nomē eius samuel.eo
ꝙ a dn̄o postulasset eū vbi glosa samuel.n.interꝑtat quasi postulatꝰ a deo
⁊ in eodē.ca.ifra subscribit.puer aūt erat adhuc i fantulus ⁊ imolauerūt
vitulū ⁊ obtulerūt pueꝝ bely.⁊ ait anna obsecro mi dn̄e viuit aīa tua.ego
suȝ illa mulier q̄ steti corā te orās dn̄ȝ.ꝓ puero isto oraui ⁊ dedit mihi dn̄s
petitionē meā quā postulaui eū idcirco ⁊ ego cōmēdaui eū dn̄o.⁊ in eodē
li.regū.ca.ij.⁊ orauit anna ⁊ ait.exultauit cor meū in dn̄o.⁊ exaltatū ē cor
meū in deo meo:dilatatū est os meū sup inimicos meos q2 letata suȝ i sa/
lutari tuo.nō ē sanctuꝰ vt est dn̄s.neqȝ.e.est aliꝰ extra te:⁊ nō est fortꝭ sicut
deus nr̄.nolite mltiplicare loq sublimia gloriātes recedāt vetē de ore vr̄o:
q2 deꝰ sciāꝝ dn̄s est:⁊ ipi ꝑparātur cogitatiōes arcus fortiū supatus ē ⁊ in
firmi acincti sūt robore repleti ꝓus ꝓ pāibꝰ se locauerūt ⁊ famelici satura
ti sūt:donec sterilis pepit plurimos:⁊ q̄ multos hēbat filios ifirmata ē:dn̄s
mortificat ⁊ viuificat deducit ad iferos ⁊ reducit paupeȝ facit ⁊ ditat hūi/
liat ⁊ subleuat hec sūt v̄ba sanctissime mlieris anne diuio spū ispirāte ꝓla
ta qbꝰ reddit gr̄as deo ꝓ suscepto filio q postea magnꝰ v̄ture ⁊ sanctitate
fuit: Et i testamēto nouo luce.pº.fuit i diebꝰ herodis regis iude sacerdos
qdā noīe zacharias de vice abia ⁊ vxor illiꝰ de filiabꝰaron.⁊ nomē eius he
lisabet.erāt aūt iusti ambo añ deū icedētes in oībs mādatꝭ ⁊ iustificatiōibꝰ
dn̄i sine q̄rela:⁊ nō erat illis filius.eo ꝙ eēt helisabet sterilis ⁊ ambo ꝓces
sissent i diebꝰ suis.⁊ ifra subiungit .aparuit aūt illi angelus dn̄i:stās a dex
tris altaris incēsi ⁊ zacharias turbatus ē vidēs.⁊ timor irruit sup euȝ.ait
aūt ad illuȝ angl̄us ne timeas zacharias.qm̄ exaudita est deꝑcatio tua: ⁊
vxor tua helisabet pariet tibi filiū ⁊ vocabis nomē eius ioānēȝ.⁊ erit gau
diū tibi: Ex oībꝰ his exēplis clare ꝑcepimꝰ deū nobis semp suffragaturū
si ipm̄ fideliter iplorauerimꝰ.qđ ēt sacra canūt eloqa qbus docemur ꝙ oīs
ōro semp exaudit si recte oblata fuerit: Adhuc ēt opus hōis exqrit deus:
nunq̄ȝ nos sine nobis exauditurus.vt opa nr̄a meliora fiant.⁊ vbi deficit
hūana ibecillitas diuinꝰ vigor assurgat:q2 possumus multa nr̄is opibus q̄
cuȝ fauor sui roris gr̄a aspserit lōge vberiora fiūt ⁊ vbi neqt labilitas hōis
ibi diuīa v̄tus occurrat.qua ꝑꝑ q̄tuȝ possit in ꝓcreādis filiis hōis artificiū
cura diligētissima ꝑquiramꝰ.nā plurima ⁊ iteꝝ dico plurima in filioꝝ ꝓdu
ctiōe pn̄t hōis vires ⁊ recta ac tēpata vita hōisqȝ cura diligētissima fic.n.
artifex accuratos labores ⁊ sūmā curā ipēdit vt sui artificiū forma elegāti
sima fiat:mlto magis pr̄ aut parētes accuratiꝰ i ꝓcreādis filiis iuigilare te
nent sȝ q̄ parētibus obseruāda sūt doctrina prius postea opibus imitāda:
Primū.n.est cibi ⁊ potus tēpantia.q2 ex qualitate ciboꝝ fit qualitas sper

matis qualitas foetus. qđ p exēplū artis ostendit. si qs imaginez exere: τ alter ex cera aliā imaginē cōstruxerit: quā arbitraris magis duraturā: pfecto ea diuturnior. q̄ ex ea est. sic corpus hūanuz pstātius fit si fuerit ex meliori semie formatū. semē aūt ex cibis digestis ɔficit. sed ciboꝝ prauitas vt cōius triplex eē pōt aut qꝛ cib⁹ mal⁹ est a quo malū generat nutrimentū ꝙ malū semē: aut cib⁹ mltus q nō diger. t. τ fit corruptio aut cib⁹ diuersus cū multa cibaria diuersa τ habētia dissimilitudiez mītā vno prādio vł cēa comedunt. nā ex mlta diuersitate ciboꝝ nequaq̄ꝫ bonū nutrimētū efficitur. silr dicim⁹ de potu vt multū bibē τ diuersa vina sumē: de quo plato. vi. de legib⁹ vt solidus stabilis τ qetus ɔceptus fiat: nō oꝫ corpa ebrietate diffusa dare operā liberis: ebrius ꝛ mētecaptus: ad serēdū est iutilis. iō p totaz vitam τ maxime q̄ꝫ diu generationi vacat abstinebit ab his que morbum inducunt τ ad petulantiam iniuriamqꝫ declinant: hecenim i animos τ corpora nascentium necessario translata imprimuntur peioresqꝫ τ inde nascuntur hec plato: Secundum est passionis moderamen de quo ɔciliator in commento textus philosophi parte decimaproblemate. x. sic dicit cauendum est ne quis coeat ad generationem prolis tempore ire τ tristicie τ vniuersaliter tempore passionum animalium τ corporalium neqꝫ subito τ cū furia pp. n. hmōi ex sapiētibus generant fatui. sic in suis pblematib⁹ alexāder afrēdosius scripsit τ iō ex adulterio pducti timoroso vł fornicatiōe deteriores sūt valde hec ibi ɔciliator in ɔmēto: Tertiū est modestia moꝝ. nā secundū qualitates actiuū quos exorcēt parentes: sic filij generant: vt q ludūt alea sic filios gignūt τ ebrei parētes ebrios filios. τ cupidi parentes cupidos filios producunt. ideo diogenes philosophus cuꝫ quendam adolescentulum temulentuꝫ desipere cerneret ait ad euꝫ ebrio sus te seminauit pater τ philosophus. ij. eoconomice appropinquandum est vxori cum magna temperantia atqꝫ modestia: sitqꝫ pudor in verbis: in operibus vero fas τ honestas. τ hec omnia que diximus non solum patri sed matri necessario conueniunt de quo dicit philosophus. ij. oeconomice propter que nihil decet omittere ad vxoris doctrinam vt iuxta posse quasi exoptimus liberos valeant procreare. τ enim agricola nihil omittit studēdo vt ad optimam terram τ maxime bene cultam semen consumere expectans ita optimum ibi fructum fieri. hec ibi oportet ergo patrem τ matreꝫ esse cibo passionibus τ moribus temperatissimos τ ab omni scelere alienos. quia filijs gignendis ea vitia imprimantur que parentes exercent.

Quartum quod requiritur in parentibus progenerādis filijs est satis mirabile quod dicitur imaginatio de qua longius scribendū est dixerunt viri sapientes quod imaginatio facit casū. de quo philosophus pte decia pblemate decimo τ medici insignes voluerunt ꝙ magnam vim impressiōis habet imagiatio in qbuscūqꝫ rebus inqbus ībis philosophi sic dicit con

ciliato: imaginatio uehemēs ꝛ marie mulieris tpe casus spmatis in ma/
tricē talis.n.diuertit nām spmatis ad id qd̄ fuit imaginatū ꝛ itez concilia
tor differētia.xxxvij.de vigore quoqꝫ imaginatiōis q̄ꝫ plurimi locuti sunt:
marie auicēna ꝛ algagel ei⁹ collega volētes vt vi imaginatōis ostēse hō in
puteū ꝛ camelus i caldariū deiciat ita q̄ opet nō solū in corpe ꝓprio: vez
ꝛ in alieo.ꝛ auicēna.xxi.tertii de generatiōe embriōis dixerūt qdā sapien
tiū ꝛ nō sūt elōgati a iudicio possibilitatis q̄ de cāis assimilatiōis est illud
qd̄ exēplificat.cū dispositio ꝯceptiōis in mēte mulieris aut viri ex forma
i magiata exēplificatiōe firma ꝛ iacob⁹ furliuēsis in p̄mo auicēne q̄stione.
xxxxij.dicit q̄ imaginacio facit casū ꝛ adducit gallienū ꝛ arestotelē in.pble/
matib⁹ ꝛ reprobāt auicēnā q̄tū ad hoc solū q̄ imagiatio opet i corpe alie
no q: nequaq̄ꝫ pōt imaginatio propria opari in corpe alieno.iō de hoc la/
tuis dicēdū quō imagiatio possit opari in corpe ꝓprio.qd̄ sic ꝓbat .supiora
influūt in iferiora in toto mūdo.de⁹.n.ifluit in anglos ꝛ angli in corpa ce/
lestia q̄ influūt i clemēta.ꝛ i ista iferiora.sic ēt in minori mūdo.nā hō minor
mūdus appellat:lꝫ nō eodē mō fiāt in hōie sic̄ in mūdo maiori sꝫ in hōie
dicim⁹ q̄ virt⁹ itellectiua pōt mouē ꝛ trāsmutare virtutē aialeꝫ ꝛ virt⁹aia
lis pōt trāsmutare virtutes nāles ergo imagiatio q̄ est v̄tus aialis mediā/
te v̄tute nāli poterit q̄nqꝫ trāsmutare corpus in quo est de vna dispositione
in aliā.sꝫ q̄ itellectiua possit trāsmutare aialeꝫ ꝓbat: q: intellect⁹ cū ꝯdu
dit aliqd̄ magnū malū vel magnū bonū.ex hac ꝯclusione q̄nqꝫ fit ipressio
in vi aiali vn̄ ꝯsurgit passio timoris vel spei ex quo orit̄ passio sensibilis in
corpe vel timor vel gaudiū iō i.ꝓhemio d̄ aia d̄scripsit phus videt̄ ēt ꝛ aie
passiōes oēs eē cū corpe ira māsuetudo timor misicordia ꝯfidētia ad huc
gaudiuꝫ ꝛ amare ꝛ odisse simul.n.his patit̄ aliqd corpus iudicat aūt hoc
aliqn̄ duris qdē ꝛ manifestis passiōibus ꝯcidētibus nihil exacerbari aut ti
mē. aliqn̄ ꝛ a paruis ꝛ debilib⁹ moueri cū accēdat corpus ꝛ sic bēat cū ira
scit̄ ꝛ itez ibidē phus ad huc aūt magis hoc manifestuꝫ. nullo.n.terribili
imminēte in passiōibus fiūt his aliq timētes qd̄ dictū philosophi p expien
tiaꝫ manifestat.q: aliq paruis cāis timoris pallescūt:alii ex magnis cāis
timoris nihil timent ergo v̄tus itellectiua mouē pōt aialem:ꝛ v̄tus aialis
pōt mouē nāleꝫ.igit̄ maginatiua mouē pōt corpus.sit ergo p̄mōdia semi
num ad huc tenella transmutari p̄nt in simile figurā quā facit imaginatio
fortis ꝛ si qs q̄sierit quare nō semp generat qd̄ imaginat.q: qlibꝫ intēdit
generare masculinū dicēdū q̄ corpus pōt esse ita firmū ꝛ bene firmatum
in dispositiōibus suis ꝛ imagiatio debilis:q̄ nō possit ip̄rimē.ꝛ nō sufficit
q̄ v̄tus imaginatiua sit fortis sed oꝫ ēt q̄ dispositio sit ita inferior q̄ fortis
imaginatio posset ip̄am dispositiōnē supare.q: si dispositio seminis sit ma
ior q̄ꝫ ipsa imaginatio tūc seminis dispositio supat imaginatiōnē:sꝫ forsan
rudibus ingeniis hec dura vident̄.iō exēploꝝ expientia hec oīa probanda

funt: Lucanus in nono. utqꝫ iouis volucer calido cū ꝓtulit ouo ipſnmes natus: ſolis ꝯuertit ad ortus qui potuere pati radios: ⁊ luīe recto ſuſtineꝛ diē: celi ſuanꝛ ī vſus qui phebo ceſſere: iacēt dicit lucanuſ ꝙ agla dicitꝛ volucer iouis q̄ filios ſtatiꝫ natos ponit ī aſpectu ſolis q ſi rectis occulis ſplēdorē ſolis ſubſtinēt enutriunꝛ a parētibꝰ . ſi aūt ſolē recto viſu īſpicere nequeūt ꝯtēnūt parētes enutrirꝛ eos: ⁊ illos tāqꝫ non ſuos relinquūt qꝛ agle ex nāli ꝓꝓetate recto viſu lum̄ ſolis ſuſtinēt ⁊ auicēnā. xviij. triꝫ ⁊ ſcias ꝙ lapis renū ⁊ veſſice ē ex his q̄ hereditanꝛ ⁊ auicēnā. xxij. tertij dolores iūctu rarū ſūt de egritudinibꝰ q̄ hereditāꝛ ꝯciliator dfīa. xxxij. nō ſolū ſecūdū naturalia parētibꝰ aſſimilati ſūt pueri ſꝫ ēt ſecūdū acqſita nā aliq parentes cicatrices hñtes genuerūt filios. ſ. ſīles cicatrices hñtes quare viſum eſt in calcedone patre hñte ī brachio vocatū ſtygma ī filio affuit ꝯfuſa ⁊ nō dearticulata pictura ⁊ ego vidi ſigna ⁊ ī ambobus aſperi ⁊ calui caluos: ⁊ varij varios ⁊ ſtrabis ſtrabones generāt hec ibi ⁊ lucanꝰ ī primo ſi pignora gētis pſyllus hēt ſi qs tactos nō horruit angues: ſi qs donatꝰ luſit ſerpētibꝰ īfans nō ſolū gēs illa ſua ꝯtēta ſalute excubat hoſpitibꝰ ꝯtraqꝫ nocētia mōſtra pſyllꝰ adeſt populis d̄ quo plinīꝰ. vij. hiſtorie nālis gēs pſylloꝝ ſuit ī africa ut agatharthides ſcribit a pſyllo rege dicta hoꝝ corporibꝰ fuit ingenitū ⁊ a natura ſit inſitū vt virus exitiale ſerpētū curarēt ⁊ qd̄ mirabilius ē ſerpētes ex odore iſtoꝝ moriunꝛ qñqꝫ iſti aūt liberos ſuos mox genitos ſeuiſſimis ſerpētibꝰ obiciūt ⁊ ſi ſerpētes eoꝝ filios morſibꝰ ꝯgrediūꝛ ex adulterio natos illico iudicāt ſi aūt a ſerpētibus eoꝝ filij inocui fuerint vere credūt ſuos illos eē filios ⁊ hoc mō ꝯiugū pudiciciā expiunꝛ ⁊ ibidē plinīꝰ multas gētes eē ī diuerſis orbis ꝑtibꝰ q̄ letiferos morſus ſerpētū ꝓpria ſaliua curāt ⁊ hāc ꝟtutē a parētibꝰ ꝑ ꝓpagitionē ī filios deſcendere iō lucanꝰ ī ꝑmo tūc ſup incūbēs pallētis vulnera lambit ore venena trahēs ⁊ ſiccat dētibꝰ artꝰ extractāqꝫ tenēs gelido de corpore mortē expuit ⁊ ibidē plinīꝰ gētes eē in helleſpōto q̄ ſerpētū ictus ꝯtactu ꝓprio ſanāt nec mirū ſi corporibꝰ hūanis īfluxus celeſtes ſic ī ꝑmunt talē ꝟtutē qꝛ ēt lapidibꝰ ꝟtutes qua ſdā īgerūt influxus celeſtes de quo plinīꝰ. xxxvj. nālis hiſtorie ꝙ magnes attrahit ferrū ⁊ mōs ē ī ethiopia ī quo ꝓducitꝛ lapis q expellit ferrū ⁊ plinīꝰ. xxxvij. hiſtorie naturalis adamas ꝯtrariatꝛ magneti in tm̄ ut adamas iuxta magnetē poſitꝰ nō patiatꝛ ut magnes attrahat ferrū ⁊ ſi caſu magnes ferrū attraxerit adamas rapit auferꝫqꝫ ⁊ adhuc adamas venena irrita facit ſi lapidū corporibꝰ tales ꝟtutes a celis ⁊ ſideribꝰ ipreſſe ſūt multo magis hoīum corporibus ⁊ preſtantiores ꝟtutes eſſe ipreſſas facile credere poſſumus ⁊ ex parentibus ad filios ꝑ generationē poſtmodū trāſfuſas facilitur exiſtimandū ē ſed pulthrius ē dicere exēpla que per imaginatiuam virtutē fiunt: Scribitꝛ geneſis. xxx. ꝙ iacob rogauit laban ſocerū ſuum ꝙ de gregibus ouium ⁊ caprarum ipſius laban que erant ſub cura

iacob oīa animalia ruffa ⁊ maculā aliquam habentia in vellere traderent
filijs laban illa aūt que erant totaliter alba vel totaliter nigra remanerēt
sub custodia iacob ⁊ fetus qui nascerent ex eis totaliter albi ⁊ totaliter ni
gri eēnt ipsius laban cū oībus aīalibus a quibus nascebant ſʒ fetus q̄ na
scerent maculosi vel ruffi eēnt ipsius iacob sic hac lege ꝯuenerūt laban ⁊
iacob qđ longe vtilius erat ipsi laban q̄ʒ iacob.ſʒ quare hoc fecit iacob seq
tur ex textu genesis.xxx.posuit iacob virgas varij coloris in canalibus vbi
effundebat aqua vt cū venissent greges ad bibēdū añ occulos haberēt vir
gas ⁊ in aspectu earū ꝯciperēt factū ē vt in ipō calore coitus coeuntes in
tuerēt virgas:⁊ ꝯciperēt maculosa ⁊ varia ⁊ colore diuerso r̄spersa diuisitq̄ʒ
gregē iacob ⁊ posuit virgas i canalibꝰ añ occulos arietū erāt aūt alba ⁊ ni
gra quecūq̄ʒ laban cetera v̄o iacob separatis īter se gregibꝰ igitur qñ p̄mo
tēpore ascēdebant oues ponebat iacob virgas in canalibus aquaꝝ añ oc/
culos arietū ⁊ ouium vt in earū ꝯtēplatione ꝯciperēt qñ vero serotina ad
missura erant ⁊ ꝯceptus extremus nō ponebat eas:factaq̄ʒ sūt ea serotina
laban ⁊ que primi tpis iacob ditatusq̄ʒ ē hō vltra modū hec ibi.in qbꝰ v̄bis
glosa ideo iacob posuit virgas in canalibus varij coloris qñ erāt ꝯceptus
primi.tpis q: illius fetus sunt meliores.ex fortitudine enim nature proue
nit vt citius generent ⁊ concipiāt.cum autē femelle bibebāt ascēdebāt ma
sculi ⁊ femelle videbant vmbras masculorum in aqua ⁊ imagines ipsoꝝ
varij coloris ⁊ similes concipiebant hāc enim virtutē habet imaginatiua
super corpus ⁊ super materiā vnde fit conceptus ꝙ similes illis concipiūt
quos aspiciunt attente.in extremo coitus.⁊ beatus hieronymus sup istuʒ
locum dicit ꝙ tali arte vtuntur in gregibus equorum hispani ponētes pul
chros equos ante equas tēpore conceptus dicit etiā ꝙ quintilianus quā/
dā matronā accusatā de crimine adulterij.eo ꝙ peperisset ethiopē libera/
uit p hoc ꝙ fecit inquiri si in cubiculo eius eēt talis pictura qua reperta li
berata est mulier ex hoc etiā patet ꝙ iacob erat sapiens in cognitione vir/
tutum naturalium dicunt tñ aliqui ꝙ angelus docuit eum artē istā quādo
ostendit sibi in visione masculos ascēdentes super feminas varios ⁊ ma/
culosos vt hētur i.c.sequēti hec omnia glosa: Auicēna secunda primi ima
ginatio facit casum vt exempli gratia sanguinē enim mouet res intueri ru
beas qua propter prohibemus illum ex cuius naribus sanguis pro fluit
res splendorem rubeum habentes respicere auicēna secunda primi ima/
ginationes animales fortes imprimunt id quod imaginatur.quēadmodū/
accidit vt puer ei assimiletur cuius forma imaginata fuit.⁊ infra dicit aui/
cenna fit fluxus sanguinis illi qui intentissime considerat res rubeas ⁊ ali
cui dentes congelant.i.acerbi fiunt quando vident alios comedere acria

⁊ alicui dolores accidunt membri cum fortiter cogitant aliquos patiẽtes huiusmodi dolores ⁊ fit mutatio cõplexionis propterea ꝙ imaginãtur rez de qua timent ħ auicẽna ⁊ ego cognoui quẽdam famulum patris mei qm̃ vidit quẽdam vulneribus confosum idest cum illi vulnera darentur ita territus est ex illa imaginatione sic perseuerante ꝙ octauo die mortuus ẽ conciliator differẽtia.c.xxxv.videmus infirmos in grandem conualescẽti/am deduci propter spem famosi medici ⁊ diu affectati in tãtum ꝙ magis alijs visũ est nõ raro operari ⁊ postea subiungit vnde prognosticorũ ex ordio q̃ hĩ psuas' medic⁹ magis sanat ꝺ quo bẽtur fiducia ꝙ ipẽ ẽ potẽs scire nãm egritudinũ ex fiducia ĩfirmoꝝ talis magis sanat egritudies idquoqꝫ auicẽna cũ algazele ĩ tm̃ asserit vt dicat actionẽ a ꝯfidẽtia ꝺpẽdẽrẽ efficati orẽ foreꝗ̃ id qꝺ agit medic⁹ ĩstrumẽtis suis ⁊ medijs vel medicinis hec cõciliator ⁊ mulier quedam fuit habẽs virum senem ac turpem ex quo habuit puerum elegantem ac mire pulchritudinis ob qꝺ vir eius suspicatus est nõ esse suum filium ⁊ cõsuluit medicum sibi familiarem ⁊ ait ad ipsum medicus ostẽde mihi cubile tuum in quo cum vxore tua dormire cõsueuisti: ⁊ ingressus cubiculum medicus ⁊ cõtemplatus locum omnem circũquaqꝫ repperit imaginem pictam in pariete similem illi puero quem mulier enixa fuerat ⁊ cõuersus ad senem medicus subridẽs ait noli dubitare tuus ẽ puer ecce hec imago similis illi quem tibi vxor tua peperit ecce per expẽtiam videmus ꝙ homo itrepide ambulat super trabem iacẽtem humi sed si trabẽ super aquam profundissimam posueris aut nõ trãsiet super ipsam aut valde trepidus trãsibit eo ꝙ imaginatur eius anima formam caden// dum vehemẽter ipressam cui obedit materia eius ⁊ virtus membroꝝ et⁹ ⁊ nõ obediũt eius cõtrario scilicet ad dirigẽdum ⁊ ad ambulãdum.in his ergo percipi potest obia nature vel materie cogitationibus anime ⁊ mira/bile est quod dicit cõciliator in commẽto textus philosophi particula septima problemate.vj.loquens de virtute imaginationis sic ait vulnera recentia interfecti iam cõstricto sanguine iterum sanguinem emiserunt ad presẽtiam interfectoris quod accidit ex motu impresso ab interfecere ad interfectum virtute sue fortis imaginatiõis ⁊ furie hec ibi conciliatur sed vt clarius pateant ista plures questiones discernẽde sunt quarum prima cur aliaque mulieres masculos:alique feminas concipiunt decem sunt cause que a sapientibus assignantur:prima est ꝙ sperma calidum facit masculum ⁊ semen frigidum facit feminam . secunda causa exparte quantita// tis spermatis quod quanto maius est tanto potentius.⁊ si potens est ma/sculum facit:si impotens feminam . tertia exparte etatis quia multum iuuenes ⁊ decrepiti feminas vt sepius quanta ex parte testiculorum quan

do semen ex testiculo dextro facit masculū s3 ex sinistro feminā ⁊ ideo pa/
stores volētes tauroꝝ ⁊ arietū masculos ꝓducere ligāt testiculū sinistru3
ipsiꝰ aialis quita rōne loci qꝛ dextro loco matricis masculos:i sinistro femi
nas sexta ꝯplexio mēstrui bñ disposita qḋ qñ calidū ⁊ siccū gignit mascu/
lū s3 qñ molle ⁊ frigidū feminā septima qualitas ciboꝝ ex quoꝝ qualitate
fit seminis ꝓprietas octaua ratiōe aeris ⁊ aliaꝝ alemētorū circūstantium
nona ex parte ventoꝝ ḋ quo pħus parte quartadecīa ꝓblemate qnto pp qd
in austrinis magis feminaꝝ generatiui aut qꝛ multū hūidū tardiꝰ ingrossa
tur in austrinis aūt pp hūiditatē ꝯplexionis hūidius sperma fit sup qbus
ṽbis phi sit ait ꝯciliator quare flātibꝰ vētis australibꝰ calidis ⁊ hūidis coeū
tia generāt magis feminas i septētrionalibꝰ his oppositū ꝓcreāt masculū
ut multū pħus soluit cām dicēs qꝛ ē multa quātitas supflui hūidi tardius
ingrossaṫ cū.n.tardior fuit iformatio femella ⁊ nō masculꝰ generaṫ qꝛ ma
sculus prius iformaṫ femina halyebas theorice tercio ⁊ auicena.xxj. tertij
⁊ aialiū ꝯ° qꝛ.n.in generatiōe oportet sperma coadunari vt calor ipsius ꝯ/
forteṫ amplius ꝯtingit masculinatio sub borea ꝙ̄ sub austro qꝛ ex austro sp
ma redditṫ a quo suis ⁊ in eficax ⁊ spūbꝰ inanitū i borea e ꝯ̄ hec ibi ꝯcilia/
tor q ēt subiūgit dicēs pastores dicūt nō solū differre si coitus fiat borea li
bꝰ vl' australibꝰ s3 etiā sȝ coitū passa respicit ad austrū vl' boreā ⁊ qñq3 pōt
eē tāta ṽtus spermatis vt possit ipressionē austroꝝ flantiū reprimere ac si/
militer borealibꝰ resistere ibecillitas spermatis hec ibi decima ratiōe istu/
xus qꝛ dicimus aliqua signa masculina:aliqua feminina s3 pħus i li.ḋ ani
malibꝰ reprobat oēs has cās qꝛ nulla istaꝝ p se sumpta sufficiēs ē ⁊ repro
bat illos q dicūt ꝙ ideo fit femina qꝛ ꝯceptus fit i parte sinistra ⁊ masculꝰ
in pte dextra qḋ pħus dicit eē falsu3 ex eo ꝙ pluries reptu3 ē feminas cōci
pi in pte dextra:⁊ masculos in sinistra ⁊ ex autorite phi ⁊ alioꝝ sapiētū hec
decē cause sic verificarj pñt qñ multe ex istis causis ꝯcurrūt vt semē ma/
sculi dominetṫ semini femine tūc fit masculus ⁊ e ꝯ̄ iō pħus li.de aialibus
scripsit si semē masculi supat:facit marē ⁊ nō feminā ⁊ similē ei q generat
nō matri si aūt nō supat s3 supaṫ trāsit in feminā h pħus tñ aliqua cā pōt p
se vt ē fortis caliditas seminis masculini ex quo p̄dominaṫ femine p̄dicte
decē ergo cause prius assignate ſm ꝙ oēs vt plures vel pauciores ꝯcurūt
ad generationē aialis i scie·ex quo p̊mū cor formaṫ ⁊ o3 ꝙ p̊us cor hēat ꝯ
plexionē masculinā uel femininā ſm quā cōplexionē cordis p̊mo formati
mēbra cetera formabunṫ qr cor i aiali ē sicut fundamētum in domo ⁊ quā
si p ximum lignum curuum in naui ⁊ sicut iusta ordinatum fundamētū o3
fieri ea que sequuntur in domo sic etiam in naui de ligno fundamētali cū
plurime sint forme nauis sic simile ē de corde in corpore animalis cum g̊
cor sit complexionis masculini ex dispositione seminis dispositi ex causis
predictis cetera mēbra formantur ideo potissima causa ē seminis dispo/

tio quam parentes possunt disponere suo artificio: Secunda questio cur
gemelli ⁊ plures sil cõcipiantur albertus de animalibus li.nono.c.v. mu
lieres piũt gemios pp multitudinẽ seminis ⁊ i egipto sepe piũt tres sepe
q̃tuor ⁊ q̃dã mlier i egypto pepit quatuor vicib⁹ vigiti filios qualibet vice
qnq3.⁊ narratũ ẽ mihi a quodã medico fide digno veridico q̃dã mlier no
bilis i germania pepit lx.filios qualib3 vice qnq3 ⁊ null⁹ eoꝝ puẽit ad eta/
tẽ medij anni q ẽt medic⁹ narrauit mihi ꝙ ipse vocat⁹ est ad curam cuius
dam mulieris que fecit abor sum ⁊ emisit centum quinquaginta ⁊ puta/
bat se vermes emisisse hec ibi albertus ⁊ plini⁹.vij.historie naturalis fau
sta quẽdam ex plebe ostie duos mares ⁊ totidem feminas enixa est.⁊ tem
pore meo quedam mulier in prouintia romandiole in castello bagna ca
ualli quatuor filios vno partu enixa est ⁊ bene vixerunt.⁊ philosophus ꝑ
mo de animalibus ab vno coitu plures generari possunt nicolus de nico/
lis in capitulo de pluralitate fetus dicit ego cognoui vxorem zacharie de
scarparia quẽ peperit masculum ⁊ deinde ad tres menses peperit aliũ ma
sculum ⁊ bene vixerunt ambo ⁊ vnus fuit speciarius florentie in burgo sã
ti laurentij hoc nicalus de quo phus primo de animalibus nihil inconue/
niens ꝙ pregnantes iterum supra impregnari possunt nam medici asserũt
quando mulier duos masculos vł duas feminas concipit multociens eua
dit sed si feminam ⁊ masculum concipit vt plurimum peribit ⁊ quandoq3
ratione spermatis accidit monstrum scribente philosopho.iiij.de animali
bus manifestum est ꝙ in spermate oportet putare causam monstrorum ⁊
postea subiungit philosophus monstrum videtur accidere cum virtus sp/
matis nõ potest gubernare materiã.⁊ ibidẽ phus repertũ est epar in sini/
stra nasci ⁊ splen i destera.⁊ nicolaus de lyra super genesim in ꝑmo ꝯiun
ctio duorũ corporũ pertinet ad mõstra sicut legitur i chronicis guglielmi
ꝙ tẽpore philippi regis francie qui fuit nonus ante istu3 carolũ qui modo
regnat anno domini.M.ccc.xxij. in ꝯfinio normãdie ⁊ britanie nate fue/
runt due mulieres i vno corpore.ita tamẽ ꝙ omnia superiora usq3 ad vm/
bilicum erant duplicia inferiora autem erãt simplicia ⁊ ꝙ eẽnt vere due
mlires appuit ꝑ hoc ꝙ aliqñ vna tristabat ⁊ altera gaudebat ⁊ aliqñ vna
dormiebat t ⁊ altera vigilabat. ⁊ vna fuit mortua plusq̃3 ꝑ annũ añ aliã se
cũda ex pudoř ⁊ fetoř cadaueris mortua ẽ h ibi⁊ albert⁹ q̃rto ð aialib⁹ mul
ti fide digni narrauerũt mihi vidisse talẽ hoiẽ3 q erat duo hoies ꝯtinuat⁹
l dorso ⁊ vn⁹ erat i petuos⁹ ⁊ iracũdus ⁊ alł mãsuet⁹ ⁊ vixerũt plusq̃3. xx.
annis.⁊ postea vnus mortuus est ⁊ alter superuixit donec ex fetore fratris
⁊ putredine.mortuus fuit ⁊ tempore meo rome visus est talis homo qui
erat duo homines ⁊ dum ambularent non recto tramite incedebant ⁊ tẽ/
pore autonini pij qui fuit successor adriani imperatoris puer cum duobus
capitibus nat⁹ est ⁊ tempore meo padue similis casus ꝙ puer natus est

cum duobus capitibus de quo poteſt queri ſi habens duo capita ſit vnus
vel duo homines ad quod poteſt reſpõderi per p̄hm l.iiij de aīalibus ſic
dicẽtem quod habet vnũ cor vnũ animal ⁊ quod plura corda plura aīalia
Tertia q̄ſtio eſt philoſophi parte octaua problemate vndecimo ſic dicen
tis cur proles ceterorum aīantium magis q̃z hoīs ſuis parentibus ſił̄em
gerit naturam:an ꝙ homo vago varioq̧ plurimum animo in coitu eſt pro
vt pater ⁊ mater in coitu affecti fuerint:ita partus euariãt cetera vero ani
mantia omnia aut certe plurima rei tm̄ ipſi intẽdunt totaq̧ ſe veneri de-
dunt hec ibi philoſophus in quibus verbis conciliator quoniam vir ⁊ mu
lier multis modis ⁊ varijs afficiuntur ſecundum animã in actu ⁊ feruore
coitus varia imaginantes ad quam quidem varietatẽ variat̃ ſperma ⁊ me
ſtruũ diuerſas recipiens ip̄reſſiones ⁊ per ꝯñs embrio qui inde cõcipitur
eo ꝙ ſicut pater ⁊ mater fuerint diſpoſiti ſic ⁊ filij diſponũtur ab ipſis hec
ibi conciliator qui differentia.xxxvij.dicit cur in hominibus minor ſit aſſimi
latio geniti ad generans q̃z in ceteris animalibus quoniam homo multifa
riam ſecundum animam diſponitur in coitu ⁊ plinius.vij.naturalis hiſto
rie.c.xij. ideoq̧ plures in homine q̃z in ceteris omnibus animalibus diffe
rentie quoniam velocitas cogitationum animiq̧ celeritas ⁊ ingenij varie
tas multiformes notas imprimit cum ceteris animãtibus immobiles ſint
animi ⁊ ſimiles omnibus ſingulisq̧ in ſuo cuiq̧ generi hec ibi ⁊ ideo phi-
loſophi ⁊ medici dixerunt ꝙ tempus debitum partus omnibus animalibꝰ
certum ⁊ determinatum eſt ſecundum ſpẽs ſuas ſed hominibus varium
tempus q2 aliquando in.vij.menſe aliquãdo in nono vel.x.vel.xi.⁊ i quar
todecimo quod rarum eſt quia eſt diuerſitas conceptus ratione agentiũ
⁊ patientium ⁊ iſta diuerſitas fit ratione cogitationum anime:⁊ ciborum
paſſionum alteratione ⁊ morum diuerſitate.⁊ videmus magnam multitu
dinem hominũ etiam in vna ⁊ eadem ciuitate ⁊ numeroſum populũ nec
poſſumus inuenire duos tãtum ſimiles ⁊ licet huiꝰ rei plurime ſint cau-
ſe:tamen hec eſt magna.ſ.cogitationum diuerſitas in coeuntibus ⁊ hoc fa
cit diuerſitas ſpermatum multis cauſis variatum.ſ.cibo paſſionibus ⁊ mo-
ribus tẽpore ⁊ cogitationibus anime.que omnia diuerſa ſunt in hominibꝰ
nõ autem variantur in ceteris animalibus ſed quãdoq̧ contingit aliquos
eſſe maxima ſimilitudine coniũctos de quibus dicit conciliatur in cõmen
to philoſophi parte ſeptima problemate.vj. ⁊ aducit albertum vnde alber
tus in nono de hiſtoria dicit ſe vidiſſe in germania duos gemellos adeo ꝯ-
ſił̄es ꝙ vnus ab alio diſcerni non poterat ⁊ loquebantur ⁊ cantabant qua
ſi vna voce ⁊ ſe tãtum diligebant ꝙ vnus ſine alio eſſe non poterat.⁊ vno
patiente patiebatur alter hec conciliator ⁊ ſolinus de mirabilibus mundi
regẽ anthiocũ arthemon q̄dam ex plebe ſyriatica ſic facie emula mẽtiebat̃
vt poſtmodũ laodice vxor regia obiecto populari iſto tã diu diſſimulauerit
d̄ſũctũ maritũ donec ex arbitratu eiꝰ regni ſucceſſor ordinareť iter̄ gnẽũ põ

peium ꝛ.c.vibinm būdi loco natum tātus error extitit de paribus linea-
mētis vt romani vibiū pōpei nomine pompeiū vibij vocabulo cognomina
rent oratorē luciū plācum rubrius hystrio sic impleuit vt ipse plātus a po
pulo vocaretur armētarius mir millo ꝛ cassius seuerꝰ orator ita se mutuo
reddiderunt vt si quādo pariter viderent dignosci nō potuerit nisi discre-
pantia habitus idicarent. M.messala cēsorinus ꝛ menogenes ita similes
ꝙ nec aliū messalam ꝙ̄ menogenē nec menogenē alium ꝙ̄ messalā puta-
uerūt ꝛ interdum nō modo inter extraneos sed etiā inter deductos ex di-
uersa parte orbis miracula idiscreti vultus fuere deniq̄ cū antonio iā triū
uiro thoramus quidā exinuos forma pueros velud geminos trecētis sester
tijs vēdidisse quorꝫ alterū de trāsalpina gallia alterū ex asia ꝯparauerit.
adeo ꝙ vna res viderent nisi solus sermo fidē panderet.que oīa etiam plī
nius recitat li.vij.historie uaturalis.c.xij.sed hec rarissima sunt: Quarta
questio ē philosophi quarto de aīalibus sic dicentis quādoq̄ masculꝰ assi
milatur matri ꝛ femina patri:ꝛ quandoq̄ auis ꝛ antecessoribus ꝛ quan-
doq̄ ꝛ nulli cognatorꝫ ꝛ quādoq̄ similat̄ sm̄ vnāꝫ partē matri ꝛ secunduꝫ
aliā partē patri ꝛ ponit ibi exēplum phus ꝙ in sicilia quedam cum ethio-
pe adulterauit que concepit ꝛ peperit filiam non similem patri silicet ni-
gram sed albam que postea dnm adulta fuit concepit ꝛ peperit filiam ni
gram similēꝫ auo.ꝛ solinus de mirabilibus mundi interdum enim ad ge-
nus spectant ꝛ per sobolem in familias transitus faciunt.sicut pleruncq̄
paruuli modo neruulos:modo cicatrices:modo qualescunq̄ originis sue
notas ferūt vt in lepidis quorum tres inter uulsa tamen serie ex eadeꝫ do
mo obducta membrana occulos similes geniti reperiuntur vt in bigantio
nobili pugile qui cum matrē adulterio ex ethiope conceptam qui nihil pa
tri comparandum reddidisset ipse in ethiopem auum regenerauit. Quita
questio querit cur parentes robusto corpore ꝛ salubri vita:ꝛ pulchritudi-
ne insignes gignant filios debiles in validos egrotes ac turpes:similiter
e ꝯ pro ista questione ꝛ omnium supradictarum expositione dicimus ꝙ
ex qualitate spermatisꝫ ꝛ dispositione parentum similitudo ꝛ dissimilitudo
filiarum eueniunt dixerunt galienus ꝛ bally ꝙ si sperma.viri super abun-
dauerit super sperma mulieris infans patri assimilabimr ꝛ e ꝯ ꝛ iacobus
furliuensis in.ij.tegni galieni questiōe.xxxvij.ꝙ similitudo coloris vel mē
bri vl̄ cuiuscunq̄ ex dispotiōe spermatis ꝛ ꝯciliator differrētia.xxxvii.cum
ḡ fuerit assimilatō secūdū oēm prē fit gēitū sil'e pr̄i ꝛ si fuerit obediēs ma
terie mr̄i assimilabit̄ ꝛ si n̄ fuerit ita assimilabit̄ aue ħ ibi vt breuit̄ ꝯcluda-
mꝰ sil'itudo ꝛ disil'itudo ē ex dispositōe parētū sic disponēte semē ꝛ māiāꝫ q
bꝰ fetꝰ adgenerat̄ qꝛ si parētes moribꝰ cibo passionibꝰ ꝛ aīe cogitatiōibꝰ ac
imagīatiōibꝰ ī actu coitus temperati fuerit filios similiter temperatos ge
nerāt ēt si nāliter parētes ībecilles fuerit qꝛ cū ī coitu aderit tēpantia oīuꝫ

que diximus tūc ipsi parētes filios optimos ꝛ robustos corpore ꝛ prestantissimos generabūt oīo. ꝛ ideo quādoqꝫ filij gignunt imbecilles a robustissimis parētib⁹. qꝛ nō fit obseruatio rerū quas diximꝰ i coitu. ꝛ maxie cū multas meretrices hēant cū qbus coeāt vel qꝛ est supfluus coitus cū vxor vl qꝛ educatio post partū mala sit ꝛ iter gues iacturas educatiōis ē ꝙ filij nō a ꝓprijs matribus educati alienis mulieribus lactandi tradunt. ideo in sequēti. c. ad ista exponēda trāseamus.

Quartum capitulum de pregnantis ꝛ lactātis regimine.

Talis futurus e fetus qualis pregnās aut lactās mater extiterit. ꝑmutari .n. pōt ꝯplexio spermatis vel fetus aut īfantis ex ipsa matris educatione. ideo nō mediocris vtilitas est vt mulieris pregnātis ꝛ lactātis regimē ingramus plurimū. n. differt vita pregnātis mulieris a priori vita cuꝫ nō erat pregnans. ideo ꝑmutāda sunt plurima. quoꝛuꝫ ꝑmuꝫ est accuratioꝛ ac diligētioꝛ viuēdi modestia est. n. corpus pregnantis neutrale idest neqꝫ sanuꝫ neqꝫ egrū de quo phus. vij. de aīalibus mulieres a ꝯceptu grauant corpore toto. ꝛ dolores capitis ꝛ ocloꝝ caligines ꝛ nausee ꝛ vomitus ꝛ alie principio magis laborant. alie post cū iā fetus plenius creuerit ꝛ solent appetitus grauidis varij euenire citoqꝫ ꝑmutari: fastidiūt. n. statim qd vehemēter ꝯcupierunt. que quidē peioꝛa sūt cū femineus fuerit ꝯceptus. ꝛ pallidioꝛes existūt ꝛ auicēna. xiij. tertij. ꝛ qñqꝫ accidit pregnātibus pp retentione mestruoꝝ appetitus corrūptus qꝛ embrio i initio ꝯceptus non indiget nutrimento plurimo propter paruitatem corporis quare superfluit quod de mestruis retinetur. corrūpunt ergo ꝛ multiplicantur superfluitates in matrice ꝛ sic fit destructio appetitus ꝛ ei⁹ corruptio sed postq̄ embrio indiget nutrimento maioꝛi. ꝛ illud est apud quartuꝫ menseꝫ minoꝛātur superfluitatis iste ꝛ sic minoꝛatur iste appetitus corruptus quod etiā experientia satis ostēdit ꝙ pregnantes varijs cruciatib⁹ affligūtur vbi debitū regiē vite nō occurrit qñqꝫ aboꝛsus: quādoqꝫ egritudo ꝛ sepissime ipsius fetus ꝺ prauitas facillime euenire possunt: Secūdū est ciboꝝ ꝓdicio qꝛ nō solū bono cibo indigent pregnantes sed ꝓ se ꝛ ꝓ fetu duplici cibo necessario indigēt de quo aliquid diffusi⁹ dicamꝰ: Scribit phus. ii. de aīalibus prius quidem omnia visa sūt viuere vita plāte ꝯsequēter: ꝛ sensitiua hunc textuꝫ philosophi aliqui exponūt ꝙ ly prius nō dicit ordinē inductionis. formarum hoc est ꝙ prius inducitur anima vegitatiua ꝛ postea sensitiua ꝛ postea intellectiua sed soluꝫ denotet ordinē perfectionis qꝛ prius sunt operationes vegetatiue: ꝛ postea sensitiue que operationes fiunt in virtute spūs gignitiui qui est virtualiter animatus ꝛ dicunt ꝙ operatiōes que sūt i corde nō sunt ab aliqua aīa ibi presentialiter existē

te sed sicut dictũ ē sũt opationes spũs gignitiui q est aiatus ỽtualiter .alij
dicũt ꝙ ibi ē aia vegitatiua q̄ corrũpiᷓ adueniēte sēsitiua que corrũpiᷓ ad
ueniēte itellectiua ⁊ sic vegitatiuũ ⁊ sensitiuũ erũt potētie aie rationalis
ſʒ quocũqʒ mō sit oꝫ vt nutriaᷓ ēbrio dupplici nutrimēto pmũ ē vt fiat r̄stau
ratio i fetu qd̄ resoluiᷓ p actionē caloris nālis sic̄ i ceteris viuētibus hoīb⁹
vsqʒ ad mortem quare necesse ē oē genitũ dissolui ⁊ eo instāti icipit viuere
quo icipit mori mortalis hō adhuc idiget embrio vt ei⁹ corp⁹ augeaᷓ id̄ em
brio idiget nutrimēto qd̄ nō aliud nisi mr̄ pbere pōt d̄ quo auicēna vigesi
ma prima tertij.⁊ scias ꝙ sanguis mēstrualis ipregnātibus diuidiᷓ in tres
partes pͥua pars i nutrimētuꝫ embrionis secūda ps leuatur ad māmillaᷓ
tercia pars ē supfluitas stans usqʒ ad horā ptus ⁊ phus de aialibus ex cor
de duaᷓ venas pͥmas natura ꝑtrabit ad his aūt due venule orte sūt ad ma
tricē vocate vmbilicus.i.iste sūt vene p quas embrio sumit nutrimētum ⁊
phus.vij.politicoꝝ existētes i vteris matrũ vidētur sumere nutrimētum a
matrib⁹ p venas ⁊ poros ad hoc ordinatos sic̄ terre nascētia sumūt nutri
mētuꝫ p radices a terra ⁊ phus.ix.de aialibus puer dū est i vtero cibatur
p vmbilicū ⁊ nicolus de nicolis de generatione embrionis.c.xvj. nutritur
⁊ augetur embrio ante creationem vmbilici ⁊ totum tempus precedens
formatione vmbilici sex aut septem dierum numerum habet ⁊ ad
uerte ꝙ vmbilicus ꝯtinuus ē cochlidonibus nā cochlidones sūt quasi li/
gamēta ligātia embrionē cū matrice p que ligamēta ꝯiuncta matrici attra
bitur nutrimētū vsqʒ ad vmbilicū ⁊ inde attrahiᷓ vsqʒ ad epar vbi d̄poraᷓ
⁊ cedit in nutrimētū pueri ⁊ qualis ē cibus matris pregnātis tale fiᷓ nu/
trimētū i fetu ⁊ ex ꝯditiōe nutrimēti:fit ꝯditio fetus qd̄ ēt i quolꝫ hoie ap
te videm⁹. Tertiū qd̄ requiriᷓ ē motuᷓ de quo phus.vij.politicoꝝ debēāt
pregnātes nō torpere pigricia qd̄ dictū phi sic verificaᷓ cū multe supflui/
tates sint i pgnāte per ociū augenᷓ ⁊ solidiores ⁊ min⁹ resolubiles fiūt ex
quo oppilatiōes ⁊ egritudines ⁊ corp⁹ reddiᷓ graue ⁊ calor naturalis in
fetu videᷓ quodāmō ab his supfluitatibus sepeliri ⁊ remittiᷓ ⁊ debilitaᷓ
sed p exerciciū calor nālis i matre ⁊ i fetu excitaᷓ intēdiᷓ ⁊ roboraᷓ ex quo
nō solū vis corporis reddiᷓ vigorosior ſʒ digestio ⁊ maturatio ⁊ oia q̄ i cor
pore sunt i fetu ⁊ i matre reddūtur meliora adhuc etiā part⁹ facilis ⁊ fere
sine dolore sine discrimie sine tarditate salubris reddiᷓ qꝛ supfluitates exi
stentes i pregnantib⁹ si nō fuerint resolute oppilāt vias partus ex quo do
lores discrimē partus in matre ⁊ in fetu ⁊ quādoqʒ aborsus aut mater nō
purgata his superfluitatibus perit.ideo mulieres diuites otio rpelete do
lorosius pariunt ⁊ fetus tenues ac debiles ⁊ in firmos ⁊ quandoqʒ mor/
tuos producunt propter superfluitates non purgatas ex in debita quiete
cui plurimum mulieres nobiles et diuites vacare solent cum enim exer/
citiū resoluat supetfluitates ⁊ sicitatem inducat plurimum confert matri

multas habenti superfluitatis ꝛ fetui qui multa humiditate repletus est sed aduertendum ꝙ fetus in matris vtero non mouetur de loco ad locum sed sicut infans quem gestat mater in vlnis:sic vtero fetus mouetur.tamē habet alium motum in loco.vbi est sicut dixit hypocrates de natura fetus mouetur masculus post tres menses sed femina post quatuor ꝛ nicolus ȯ motu embrionis.c.xvij.embrio in matrice continuo quiescit ꝛ auicenna vicesima prima tertij mouetur masculus post tres menses sed femina post quatuor ꝛ hypocrates de natura fetus puer in matrice existens habet manus apud mentum ꝛ caput apud pedes:ꝛ auicenna vicesima prima tertij ꝛ fetus quidem ante motum suum ad exitum est sustentatus cum facie sua super pedes suos plantis manuum super positis genibus suis:ꝛ naso ipsius inter ambo genua:ꝛ occulis super ea ambobus ꝛ colligit ea ambo ad anteriorem partē sui ꝛ est positum collum eius ꝛ facies ipsius ad dorsum matrices eius descendendo tamen quidam dixerunt ꝙ fetus si est femina habet faciem contrario mō quem habeat masculus ꝛ philosophꝰ.ix.de animalibus fetus habens duos pedes stat in matrice curciatus habet nasum inter genua ꝛ occulos super genua altius a genibus ꝛ aures extra genua palme autem eius dicuntur iacere super genua vel iuxta ex his patet quō fetus non mouetur in vtero matris de loco ad locum.sed ad motum matris mouetur sicut qui sedet in naui.similiter mouetur in se ipso vt dixim ꝛ talis motus matris plurimū confert fetui ad accedēdū calorē naturalem:ꝛ resoluēdas superfluitates: Quartū est ꝙ a plurimo somno caueat ꝛ maxime meridiano similiter ab excessiua vigilia ipsa pregnās.q: somnꝰ multū excessiuꝰ superfluitates auget ꝛ euaporare facit ad caput multas euaporationes quod plurimū nocet fetui.marie q: ipsi multū dormiunt de quo philosophus.v.de aialibus pueri existētes in vteris matrū multū tempus consumunt in dormiendo.siquis aūt quefierit quod est prius in fetus dormire vel vigilare:philosophus dicit.v.de generatiōe animalium ꝙ in prima generatione animalia non habent verum somnū.naꝫ primam illam dispositionē nō somnuꝫ sed similē somno qualis plantarū est cū per illud tēpus vita plante animalia viuunt.at plantis somnuꝫ in esse ī possibile est hec ibi sed questio nostra est duꝫ fetus habet vitaꝫ sensitiuam vtrū prius dormiat dicimus ꝙ prior est vigilia quā somnus in fetu in vita silicet sensitiua quia quādo īcipit viuere vita aialis habet sensuꝫ ꝛ sentire vigilare est adhuc:est alia ratio quia vigilia est verus habitus ꝛ somnus vera priuatio.sed verus habitus precedit veram priuationem igitur vigilia precedit somnū: Quintuꝫ est quod dicit auicēna.xviij.tertij ex multitudine coitus vehemētis mouentis matricē ꝛ proprie quando pregnans est proxima septimo mensi quia talis coitus secundum auicennam potest

inducere aborsum ⁊ adhuc coitus perturbat sanguinē ⁊ permiscet ⁊ malum lac producit ⁊ filios libidinosos disponit ⁊ similiter oportet pregnantem esse alienam ab omni ira tristicia ⁊ malis anime passionib⁹ qbus sic disponitur fetus. quia qualis in moribus ⁊ passionibus anime ⁊ corporis ⁊ ceteris actibus se habet pregnans: talis disponitur fetus. que quidem oīa non solum in pregnante sed etiam in lactante ⁊ nutrice attendenda sunt. idō qualis eligenda sit nutrix quando propria mater lac non habet: accuratissime summaqꝫ diligentia per quiramus nam apud veteres ⁊ prudentes viros equa cura ⁊ pari prodentia vxores ⁊ nutrices querebātur. quia taliter disponitur infans: qualis existit nutrix. Prima ꝯditio nutricis scribitur ab auicenna secunda primi nutrix debet esse. xxv. annorum aut. xxxv. Secūda ē vt sit similis complexionis matri infantis: vel saltem non multum contrarie. vt si mater infantis fuerit sanguinea nutrix melēcolicha hoc quidē malum: Tertia est vt sit stature medie ⁊ in pinguedine ⁊ habitudie medium tenens: ⁊ longinqua a partu suo per dies multos: Quarta est vt nō sit p̄gnans de quo dicit gallienus ꝺ sanatiuis quedam lactantes cōcipiūt quo nihil magis nociuum infanti qui lactatur qꝛ benignissimum sanguinem ad eum qui conceptus est vt puta principium vite in se ipsum propriū habens ad hoc dispensatur ⁊ semper euellit familiare nutrimentum ⁊ propter hoc paucum in mām̄illas aceruatur quo circa ego consulerem vtiqꝫ si concepit que lactat puerum aliam ad inuenire nutricem philosophus libro de animalibus lactantes non faciunt menstrua nꝫ concipiunt. ⁊ si conceperint ēxtinguitur lac propter eandem esse materiam ⁊ lactis ⁊ mēstruorum albertus libro nono de animalibus mulier peperit gemellos: postea impregnata fuit de tertio quem post quinque menses peperit. i. post quinque menses gemellorū pepit tertiū q natus mortuus. est quia non hēbat nutrimētū ⁊ ego qꝛ fres accepant totū nutrimētū ⁊ ḡ vidi mlierē lactātem q̄ sic lactās ꝯcepit: ⁊ fili⁹ quē lactabat egrotauit ad mortē: Quita scribit a galiēo in libro de sanatiuis sic dicēte a venereis aūt omnifariā abstinere iubemus lactantes infantes mulieres ⁊ auicenna tertia primi oportet esse nutricem que tarde a malis anime passionibus patiatur. sicut ira tristicia ⁊ timor ⁊ reliqua ab istas omnes iste corrumpunt complexionem: ⁊ fortasse a lactationibus abstinebit ⁊ propter hoc prohibuerunt quidam ne stolida lactet hec ibi. ideo neque serua aut rustica nimis: aut ebria: aut gulosa aut meretrix nutrix infantis eligenda est: quod omnino caueant nobiles ac generose mulieres: ⁊ vxores principū: Sexta ē vt sit sana corpore: nec debilis aut tenuis sꝫ robusto ⁊ salubri corpe Septia vt cibo ⁊ potu abūdet ⁊ moderate viuat ꝺ q° phus: vij. politicoꝝ nutrimētū maguā facit

differentiam pueris natis ad potentiam ꝛ dispositionē corpoꝝ secūdū dif/
ferētiā qualitatis alimēti quale est alimētum secundū ꝩtutē tale facit cor/
pꝰ ꝛ auicēna tertia p̄mi lac malū ē qđ a nutrice ieiuna dat īfāti q̄ pp̄ mira
biliter errant parētes qui venalē nutricē ducūt ac parco pretio aduersus
illaꝫ cōtēdunt ꝛ extra domū ꝓpriam nutricē cū infante viuere sinūt qđ nō
solum multū erroris sed magnā iacturā afiert qꝛ tales disponētur infan/
tes quales sunt eoruꝫ nutrices.iō medici nō aliť curant egrotos īfantes q̄
tribuēdo medelam eoꝝ nutricibus.ideo sūma cura inesse dꝫ parētibus nu
trices filioꝝ apud se ipsos manere:ꝛ sūma custodia illas obseruare ꝛ occu
lis ꝓprijs īspicere que vita sit nutricis ꝛ qua diligēcia:quo lacte:quo cibo
filius enutriať.nam profecto melior mensa nutrici q̄ ꝓprijs parētibꝰ ad
ministrāda est q̄to nutrix magis īdiget cum sibi ꝛ īfanti alimentū exibeat
nec semel īfans comedit:sed pluries ꝛ dignissimo īdiget nutrimēto iō ma
gna cura nutricis que talem facit īfantem qualis eius existit vita: Sꝫ pre
oībus que dicta sūt hoc satis accurate aduertēdum ꝛ intimis memorie cellu
lis semp collocādū.vt lac ꝓprie matris īfanti in educatiōe oīo sit dādum.
caueāt ꝓprie matres alienis nutricibus ꝓprios filios tribuēdos si ipse ma
tres suos filios lactare potuerīt.nam pnīciosissimus error ꝛ iactura grauis/
sima nefasq̄ꝫ grāde satis vt matres ꝓprios filios quos gignūt lactare cō/
temnāt qđ apud prīcipes ꝛ nobiles ac diuites vt sepius euenire ac ꝯsue/
scere manifeste videmus aduersus quos prima īcrepatio ex sacris sanctis
q̄ꝫ litteris accipiť: Distinctiōe quīta capitulo ad eius vero ꝯcubitū vir suꝰ
accedere nō debet quousq̄ꝫ q̄ gigniť ablactetur:praua aūt ꝯsuetudo ī con
iugatoꝝ moribus irrepsit vt filios quos gignūt nutrire mulieres ꝯtemnāt
eosq̄ꝫ ad nutriēdum alijs mulieribus tradāt qđ vꝫ ex sola carnis īcontinē
tia videť fuisse inuētum.qꝛ dū se ꝯtinere nolūt despiciūt lactare quos gi
gnūt hec aūt sciāt que filios suos ex praua ꝯsuetudine alijs ad nutriēduꝫ
tradūt nisi purgationis tpis prius trāsierit viris suis nō debent admisceri
hec ī testu ī quibus verbis glosa tēpus ablactatiōis hic appellať tempus
post partū qđ mulier nimis abūdat lacte ꝛ nisi extraheret p puerū oporte
ret ipsaꝫ īfirmari.ideo aūt ꝓhibeť tpibus illis ꝯmisceri cū eis qꝛ ex tali coi
tu nasciť morbosi ꝛ leprosi:h ibi: Secūda īcrepatio ē medicoꝝ dixit hypo
crates septima aphorismoruꝫ ꝛ.ij.regiminis acutoꝝ ꝛ galienes.ij.ꝯplexio
nū.ꝛseptimo therapetice natura nō patitur repētinas mutationes cū er/
go īfans aliene nutrici ꝛ non ꝓprie matri traditur educendus patitur re/
pentinas mutationes qꝛ a cibo consueto ad in consuetum transit de quo
galienus de sanatiuis dicit.quicunque infantes lacte matris vtuntur con
suetissimo simul ꝛ familiarissimo vtuntur cibo.ꝛ auicēna tercia primi oībꝰ
modis qbꝰ ē possibile lac mr̄is īfanti ad sugēdū ē dādū ipꝫ nāq̄ꝫ ē nutriēs
qđ magis silē existit substātie nutriētiū p̄teritoꝝ qbꝰ alebať dū ī vētre erat

.f.mēstruoꝝ matris qm̄ ipa sunt que ꝯuertunt ⁊ faciūt lac ipe ē magis re/
cipiēs hoc ⁊ magis ē ꝯueniēs hec ibi ex his auctoritatib⁹ patet apte ꝙ lac
matris ꝓprie magis nutrit ⁊ filius magis recipit ⁊ magis ꝯsuetū q: lac fit
ex ea substātia qua infans nutriebat i vtero matris.cū ergo aliene mulie
ri tradit isans lactādus patit repētinā mutationē q̄ tāto grauior q̄to etiā
plures infanti accidūt mutationes nā dū exit vterū infans mutat locū ca
lidū i quo ꝯceptus fuit ⁊ ꝯnutritus ⁊ trāsit ad locū frigidū ⁊ in ꝯsuetum
silr aerē mutat nā i vtero matris existēs hēt aerē digestū ⁊ ꝑus a matre at
tractū silr vēti ⁊ i fluxus celestes agūt in isantē in mediatius extra vterū
nō.n.exigua mutatio ē infantis sz magna ⁊ multe silr mutatiōes ꝯcurrū t
iō si lac alienū tribuat multā mutationē sup addit que vite infantis pluri
mū nocet ac satis ꝑniciosa existit iō oio cauēdū ē quarta icrepatio ē ab ipa
expiā q: vt plurimū imo fere semp nutrices sūt hūilis generis ac ꝯditio
nis exigue ex quo fit vt rusticanis moribus rudi cibo:agresti vita existant
⁊ cū infantes sumāt naturā nutricis iō siles nutricib⁹ efficiūt qd̄ satis do
cuit v̄gilius i.iiij.eneidos sic dicēs sic accensa ꝓfat nec tibi diua parēs ge
neris nec dardanus auctor ꝑfide sz duris genuit te cautibus horrēs cau
casus hyrcaneq; admorunt vbera tigres quita icrepatio ē phauorini phi
insignis ac viri ꝓbatissimi q cum quādā nobilē feminā visitaret sic ei ꝑsua
sit vt filium proprium lactaret vt se totā matrē faceret nā contra naturam
ē pepisse ⁊ st atim ab se abiecisse si aluisti sanguine in vtero quare natū re/
pellis cū videas iā viuētē iā hominē iā matris officia implorantē:natura.
n.nō adornatū sz ad filioꝝ educationē dedit vbera feminis ecce natura san
guinē quo in vtero infans nutriebat post eius ortū trāsmitit ad vbera ⁊ si
cuti valet ad fingēdas animi corporisq; similitudines vis ⁊ natura semi/
nis:nō secus ad eandē rē lactis nutrimētū ad ingenia ⁊ ꝓprietates vale
re ⁊ nō solū in hominib⁹ sz in pendib⁹ quoq; reptū ē nā si ouiū lacte he/
di nutriti fuerint ꝯstat lanā teneriorē accipe si aūt ouiū fetus caprarū la/
cte ꝯcreuerint duriorē piluz accipere q̄z si ꝓprijs matribus enutrierētur ⁊
in arboribus etiā ⁊ frugib⁹ vides arborē trāspositā i aliū locū ab eo i quo
nata ē deperisse que verba sapientissimi philosophi longius scripsit aulus
gellius noctiū atticarū.li.xi.c.primo ⁊ inter cetera huius phi v̄ba hoc me
morandum est ꝙ nō est tota mater que filiū lactere negligit.q: corpus in
fantis mutatur ⁊ augetur ex substātia nutricis.ideo in posterum nō totuz
ꝓpe matris esse videtur ideo filij minus obligant ac minus diligūt ⁊ satis
etiam matris amor rem mittitur: Sexta increpatio est pp nutricis in curiā
longe enim accurati⁹ proprie matres filios curāt q̄z nutrices.que aliquā
do iguorātia aut inopia aut iercia ita infantes negligunt:vt eos egrotare
aut perire necesse sit: Septima increpatio satis egregia a phis ⁊ medicis
alijsq; sapientibus viris cōmuniter diffinitur inquit philosophus quarto

phyſicorum ⁊ ferri natura ⁊ manere vnū quodqꝫ corporū in proprijs locis ⁊ pbus i li.de reſpiratiōe aialium natura aūt i ꝓprijs ſaluat maxime locis quod in elemētis primo manifeſte ꝓbatur.terra firma eſt ⁊ quieſcit in loco ꝓprio ⁊ nō ſolum ſtellis ⁊ celeſtibus influxibus ſed etiā vtute ſui centri te nes firma ⁊ imobilis.⁊ pbus pmo celi aliqs loc⁹ ē ad quē terra nāliſ nata eſt ferri ⁊ auicēna prima primi.c.de elemētis terra aūt eſt corpus ſimplex cuius locus naturalis in medio totius exiſtit in quo naturaliter manet ge/ ta ⁊ ad ipſum cum ab eo ſeparata fuerit naturaliter mouetur ⁊ hec quidē eius naturalis grauitas exiſtit.⁊ albertus in li.metaororum aqua i ſua ſpe ra vel in ſuo loco non aggregatur aggregatione cōgelationis.qꝛ aque nū ꝙ accidit cōgelari nec egrediēti extra proprium locum.huius cauſa ē qꝛ quelꝫ res in ſuo loco cōſeruatur in forma ſua cōgelatio aūt aque quedaꝫ mutatio eſt.cōgelatur autē dupliciter in aere reſolubiliter ⁊ inſolubiliter in terra ⁊ neutro mō i ſua ſpera hec albertus ⁊ aer magis corruptibilis ex tra locum ſuum ⁊ ignis in ſpera ſua non recipit peregrinas impreſſiones ſed extra ſuam ſperam in aliena materia recipit remiſſionē ⁊ intēſionem ⁊ extructionem ⁊ in homine ſanguis extra venas putreſcit ſiṁ de alijs hu moribus extra locum ſuum ſimiliter in plātis ⁊ arboribus fructus melius ꝯſeruantur in ſuis corticibus:in quibus naſcūtur ⁊ vue paſſe meliores ſūt que in racemis proprijs cōſeruantur de quo habemus exemplum gene/ ſis.xxxi.venitqꝫ ſterilitas.vij.annorum ⁊ i manipulos redacte ſegetes ꝯ gregate ſunt in horrea egypti ſic ſapiētiſſimus ioſeph diutius ⁊ meli⁹ fru/ mētum in ſuis ſpicis conſeruari arbitratus eſt ex his hominibus cōclude re poſſumus ꝙ filij melius atqꝫ lōge preſtantius a proprijs matribus edu cantur ꝙ̄ ab alienis mulieribus nati ſūt infantis i vteris matrū iō apd ip/ ſas tāꝙ̄ in loco ꝓprio exiſtūt iō auicēna tertia primi ita vt iā expimēto cer tificatū ſit ꝙ extremū mā mille matris in os īfantis ponere valde confert ad remouēdum quicqd ei nocet.hec ibi auicēna grādis ergo iactura eſt ꝓ prios filios nō al ere grādiuſqꝫ multarum malorum diſcrimē ⁊ ſceua pa/ rētum crudelitas ⁊ ipſis infantibus accidit animi ⁊ corporis diſpoſitio peſ ſima quā poſtea multis laboribus ac magna doctrina vix rectificare va/ lemus tamē regulabitur iſta mala diſpoſitio p adminiſtrationem debiti re giminis in etate infantie poſtꝙ̄ a nutrice infans ſublatus fuerit cū nō am plius lacte ſed cibo vtēdum ſit qꝛ i hac etate nō nutrix ſed parētes curam gerunt filiorꝫ ideo quo pacto a parentibus filij in etate infantie educandi ſint quib⁹ue moribus inſtruendi in ſequenti capitulo perſcrutādum eſt ad quod diuina gratia ſuffragante celeriter ⁊ diligentiſſime tranſeamus.

Infans dicit̃ qm̃ fari nõ põt.l.mulier.ff.soluto matrimonio ꝛ dicit̃
infans statim cũ exit de vtero.l.arenosa.ff.de statu hoīum ꝛ dicit̃ i
fantia vsqꝫ ad septimũ annũ.l.si infanti.C.de iure deliberãdi est.n
etas ībecillis.l.vnica.C.si secũdo nupsserit mulier nã qcqd videt ignorat
.l.pma.C.de falsa moneta ꝛ iõ nõ punit̃ si deliquerit.etiã si hoīem occide
rit.l.infans.ff.ad.l.iuliã de sicarijs ꝛ iõ pp hoc nõ efficit̃ i regulares.i cle/
mẽtina pma de homicidio ꝛ dicta.l.pma de falsa moneta ĩfans nullũ con
sensum hẽt.l.q̃uis.§.ĩfans de acqrẽda possessione.iõ non multũ a furioso
differt dicit testus i.§.pupillus ĩstituta de iutili stipulatione nec ĩfanti põt
clericalis tonsura ꝯferri.c.finali de tpibus ordinãdoꝝ li.vj.ꝛ sic spõsalitia
ĩ ista etate ꝯtracta nulla sũt.c.pmo ď despõsatiõe ĩ puberã li.vj.ꝛ iõ ex tali
bꝰ spõsalitijs nõ ꝯtrahitur publica hõestas ꝛ extra de ďspõsatiõe ĩpuberũ
c.accessit scribit̃ ꝙ ďsponsatiões ꝛ matrimonia añ.vij.annos fieri nõ pñt ꝛ
ibidẽ.c.litterras ĩfantia est septẽ annoꝝ ꝛ glosa ibi ĩ v̈bo ex tũc dicit post sep
tẽ annos ꝛ de despõssatiõe ĩ puberũ li.vj.c.si ĩfantis ĩfantia vsqꝫ ad septẽ
annos ĩtelligit̃ ĩclusiue glosa ĩ verbo ĩfantis hi spõssalicia ꝯtraheñ nõ pñt
ẽ etas illa que videt ignorat:ꝛ ibidẽ glosa ĩ v̈bo septẽnio nota ꝙ lꝫ quo ad
pubertatẽ sit ĩ sexu differẽtia ĩ numero annoꝝ supra.c.puberes ꝛ.c.ꝯtene
batur quo ad ĩfantiã secus.qꝛ vterqꝫ ĩfans minoꝛ septẽnio.vt hic ꝛ supra
e litteras ꝛ.c.accessit ħ glosa ꝛ clemẽtina pma de homicidio.si furiosus vł
ĩfans seu dormiẽs hoīem mutilet vel occidat nullatenus ex hoc irrigulari
tatẽ ĩcurrit glosa ĩ verbo infans minoꝛ septẽnio de temporibus ꝛ qualita/
te ordinãdorum li.vj.c.nullus glosa in verbo ĩfanti.i.minori septem annis
nota ꝙ in hoc textu dicitur ꝙ minoꝛ septẽ annis potest intrare religionem
dicit glosa sed nõ tenet̃ ꝛ distinctiõe.xxviij.c.de his glosa ĩ verbo ĩfancie.i.
puericie quia infantia non durat nisi vsqꝫ ad septennium.lxxvij.di. capi//
tulo in singulis glosa si ab infantia idest a septẽnio anno ꝛ.xv.q.p.c.illud
sane sunt quidam qui facere non possunt vt puta furiosus ꝛ in pubes qui
doli capax non est namqꝫ hi pati iniuriam solent non facere glosa in ver//
bo qui doli capax si enim est doli capax bene punitur ꝛ mathei.xviij. qs
putas maioꝛ est in regno celorum ꝛ ad vocans iesum paruulum statuit eũ
in medio eorum ꝛ dixit amen dico vobis nisi conuersi fueritis ꝛ efficiami/
ni sicut paruuli isti nõ intrabitis ĩ regnum celorum hieronymus nõ pre/
cepit apostolis ut etatem hẽant puulorum:sꝫ inocẽtiã ꝛ qȯ illi per annos
possident hi possideant per industriam vt malicia non sapiẽtia puuli sint

in ꝟbis ieronymi ⁊ saluatoris puulis hic ꝓ ifante accipit cui nec ē discretō
malicie ⁊ phus pº ethicoꝝ pueri nō pñt eē felices qꝛ nō pñt opari ſm ꝟtu/
tē ⁊.iij.ethicoꝝ pueri ⁊ alia animalia hñt voluntariū ſꝫ nō electionē ⁊.vj.
ethicoꝝ ꝟtus sine discretione intellectus ē in pueris ⁊ bestijs hec oīa dixi
mus vt que sit infantia pdiscere valeamus que nō aliud ē nisi etas i qua
nulla boni ⁊ mali ē pfecta discretio nec adhuc ibi ē doli capacitas nec bo/
nū nec malū facere qs pōt in tali etate qꝛ deficit ratiōis vsus ſꝫ cur discer
nere inter ꝟtutē ⁊ vitiū nequeant infantes pscrutandū ē nō eni ex pte aīe
que cum sit immortalis ⁊ icorruptibilis nō augetꝛ nec diminuitꝛ neqꝫ sene
scit ⁊ sic ē ꝯpleta ⁊ pfecta quo ad eius substantiā aīa infantis sicut aīa de
crepiti qꝛ aīa nō recipit augmētū nec diminutionē i sua substātia ergo oꝫ
dicere ꝙ sit ex pte corporis dicit phus in.iij.de aīa.anima nostra ē tāqꝫ ta/
bula rasa i qua nihil ē depictū. ⁊ cū aīa sit ꝯiuncta corpori nō pōt sine cor
pore opari scribēte pho in ꝓlogo de aīa ꝙ si aliqua opatio in ē aīe ꝓpria
sine corpore appareret hoc de opatione intellectus.ſꝫ nō apparet qꝛ itelli
gere indiget phantasmate ⁊ phantasma indiget corppre igitꝛ nulla ē opa/
tio ꝓpria aīa sine corpore qꝛ aīa nō pōt intelligere sine phantasmate sicut
dicitꝛ in.iij.de aīa ꝙ nequaꝗ̄ sine phantasmate intelligit anima.sed posset
qs obijcere ergo aīa ē corruptibilis qꝛ sepata a corpore nō pōt iterligē qꝛ
desunt phantasmata pp separationē ⁊ corruptionē corporis dō ꝙ aīa ꝯiū/
cta corpori non pōt intelligere sine phantasmate sed dū est separata itel/
ligit sine corpore p hitus in ea ꝯseruatos aut p lumē infusum absqꝫ ꝯcur/
su alicuius corporei ſꝫ dū ē ꝯiuncta indiget corpore ad intelligēdum non
vt subiecto ſꝫ vt obiecto ratione fantasmatū ⁊ vt ad rē nostrā redeamꝰ nō
pingitꝛ in anima que ē ꝯiuncta corpori sine ipo corpore sicut dicit phus i p
mo de anima cōparatꝛ de aīa ad corpus sicut artifex ad instrumētum ⁊.ij.
de anima corpus ē instrumētum anime cū ergo anima debet acgrerꝛ spēs
p corpus vt diximus inuenit corus indispositum in etate ifantie ⁊ huius
modi indispositiones ⁊ ipedimēta sunt plurima de qbꝰ dicit phus li.vij.po
liticoꝝ neqꝫ infantes pñt addiscere nec iudicare multa.n. pturbatio circa
ipsos ⁊ motus fit ⁊ phus de memoria ⁊ reminiscentia senes ⁊ pueri ime/
mores fiunt hi qdē pp augmētum illi aūt pp decremētum ⁊ i pueris nō fit
memoria pp motū multū tāqꝫ in aquā fluētē incidēte motu ⁊ sigillo possu
mus ꝗ̊ tria impedimēta colligere rōne corporis qbus anima ipeditꝛ i opati
one discernēdi primū ē motus spūum magnus ⁊ velox qꝛ ipm corpus cuꝫ
sit i fieri ⁊ natura ipm augē ⁊ ꝯpletꝛ itēdit nō fit sine motu sicꝰ i aqua fōtis
clarissima aperte discernimus ſꝫ dum motu magno agitata fuerit e contra
euenit vt nihil discernere possimus de quo philosophus in primo de aniā
ītelligere aūt magis assimulatꝛ qeti ⁊.vij.phisicoꝝ in sedendo ⁊ quiescēdo
fit aīa prudēs quod quidē sedere nam ad animā sed ad corpus referēdū

est nam spūs incorporeus ⁊ in corruptibilis nō habet sedere: Secūdū ipe
dimētū est humiditas magna ⁊ fluxibilitas que existūt i corpore īfantis si/
cut sigillum i aquam nō potest imprimere ꝓpter humiditatem ⁊ fluxibili/
tatē eiꝰ: Tertiuʒ impedimētum est ꝙ cerebruʒ nō est ꝯpletum nʒ perfectū
⁊ adhuc etiam satis tenerum nam ebrius stultus ⁊ furiosus nō discernūt
quod ē ratione corporis. ⁊ sicut infantes discernere nequeūt silr loqui nō
pñt qꝛ prius sit verbum i mēte: Si autē quis quesierit vtrū locutio sit na
turalis vel ab arte quia certum est ꝙ cognoscere ⁊ itelligere naturale est
homini qꝛ cū quis ad annos discretiōis peruenerit nemine. docēte etiam
in desertis locis enutritus ⁊ ab oīum humano ꝯsortio separatuſ cognoscet
bonū ⁊ malum virtutes ⁊ vitia qꝛ homo aīal rationale licet hec cognitio
satis rudis atqꝫ crassa nimis sed quo ad locutionē secuſ. ideo querūt pleri
qꝫ si sermo sit hoi naturalis ⁊ videt ꝙ sic dicit philosophus parte. xi. ꝓble
mate. xxvij. aliquos statim cū i lucē venerint locutos eē ⁊ ꝯciliator i com/
mēto super hūc testum philosophi sic iquit puer natuſ nō excessit. xxiiij. ho
ras ⁊ locutuſ ē ⁊ philosophus primo politicoꝝ natura dedit hoi loqutionē
seu sermonē ⁊ philosophus tertio de aīa linguam aūt hēt quatenꝰ signifi
cet aliquid alteri valerius li. ꝑmo. c. iiij. puer sexmēsium locutus ē eutropi
us li. iii. instāte secūdo bello punico cū mulier pene enixa eēt in ciuitate sa
gunthi vrbe iclytissima infans ex vtero egressus locutus ē et in mūdi ex
ordio primi parētes locutis sūt nam adam dixit hoc os de ossibuſ meiſ ad
hanc questionē respōdet egidius quolibeto ꝑmo sic dicēs aliquid i suo vni
uersali ē naturale quod tamē specialiter sumptū ē ad placitū sicut punire
fures ē naturale sed punire eos per suspēdium ē ad placitū simile ē de lo
cutiōe quia loqui ⁊ habere sermonē est naturale v. ſʒ illo ⁊ illo idiomate
ad placitum sed alij dicūt vt magister paulus venetus sicut vox ē spēs so/
ni sic locutio est spēs vocis ⁊ oīs locutio est vox ſʒ nō e ꝯ ⁊ sicut vox super
addit sono refractionē naturalē ⁊ de articulatā i cāna pulmonis ita locu/
tio supaddit voci de articulatiōem ad placitū vñ materia locutionis est na
turalis. ⁊ vox pullulās ab arteria vocali sed idioma ē artis ⁊ ab arte sicut
cultellus quo ad suam materiā naturalis ſʒ quo ad formā artificialis hec
volūt paulus ⁊ pleriqꝫ imo sic ē veritas. qꝛ si sermo eēt naturalis oēs loq̄
rētur vno ⁊ eodē idiomate. qꝛ quod ꝯuenit vni naturaliter secūdū spēm
ꝯuenit oībus ꝯtentis sub illa specie qđ satis colligere possumus ex verbis
phi qui parte decima problemate quarto dicit ꝙ homo nasciť mutuſ ⁊ sur
dus ⁊ phus parte. xj. ꝓblemate. xxvii. pueri priꝰ audiūt q̄ʒ loquanť ad ob/
iecta respōdemus ꝙ si aliq̄ īfanteſ locuti sunt nō secūdū nām ſʒ ꝓdigia sᵗ
diuine ꝓuidētie. ⁊ quedā portēta nature qđ satis patet si gesta veteꝝ lege
rimus. eutropius li. vj. circa tp̄s quo iulius cesar iterfectus ē inter cetera
portēta que toto orbe facta sūt bos i sub vrbano rome ad arātē locutus ē

ſe fruſta vrgeri.nõ eni frumẽtũ ſꝫ hoĩes in breui defuncturos.ꝛ idẽ ſcribit euſebius ꝛ valierius li.ꝓmo volũnio ꝛ ſulpitio ꝯſulibus iter initia motuſq̃ belloꝝ ciuiliũ bos mugitu ſuo in ſermonẽ hũanũ ꝯuerſus aĩos audiẽtiũ tali nouitate ꝯterruit.valerius li.ꝓmo.c.iiij.ſecũdo bello punico ꝯſtitit bouẽ dixiſſe caue tibi roma.ꝛ de primis parẽtib⁹ dicimus ꝙ nõ nãliter ſed diuino oraculo illuſtrati ſic locuti ſũt ſi aũt qs queſierit qũo loquereẽ qs nutritus ĩ deſerto ſine ꝯſortio hũano viuẽs ꝛ ſine aliquo ſupra naturali adiutorio ꝛ nũq̃ verbũ alicuius hoĩs audiuiſſet dicẽdũ ſicut ſcribit diodorus li.ꝓmo ſonus oris ꝯfuſus cũ eẽt paulatim de ſcriuiſſe vocẽ ꝛ res oẽs ſuo nomine appellaſſe hec ibi diodorus ꝛ põponius de ſitu orbis ſcribit ſũt etiã trãſea q̃ diximus deſerta populi qbus ꝓ eloquio nutus ẽ.alij ſine ſono lingue:alii ſine linguis.ſed ego hos ſiluestres ꝛ nõ rationales hoĩes eẽ arbitror:ſed ad rẽ noſtrã redeamus a qua tã lõge digreſſi ſumus .nã ideo iſta ꝑmiſimus vt hec etas ſine diſcretiõe ꝛ locutiõe qbus moribus ſit inſtruenda pfectius docere valeamus nequaq̃.n.hec etas ex eo ꝙ ignorat cõtẽnẽda eſt imo oĩ diligẽtia ꝛ doctrina ꝛ moribus pcolenda ẽ ꝓ vt fert illius etatis ꝯditio ꝛ lꝫ nõ recte diſcernãt poſſunt tñ aliqd pcipere ſaltẽ poſtq̃ a lacte diſceſſerint.ꝛ p duos annos cibũ ſumpſerint nã ſi irrationabilia aĩalia ſicut canes ꝛ aues ſignis nutibus ꝛ exẽplis ꝛ etiã ṽbis multa pdiſcũt ꝛ impreſſionẽ recipiũt q̃to magis infans q oĩbus brutis magis diſciplinabilis exiſtit adhuc etiã in hac etate eis ĩpreſſio boni ꝛ mali fieri põt maxime cũ quintũ annũ attigerit.plurie ſũt ĩpreſſiõis circa ea q̃ videt aut opanẽ aut audiũt aut loquunẽ qꝛ iã p auditũ incipiũt idiomata addiſcere ꝛ ſatiſ tutũ atq̃ ſalubre nimis ẽ oĩbus parẽtibus vt poſt primũ annũ etatis ĩfantis cura magna in ṽbo ꝛ ope ĩfantib⁹ adhibeatẽ qđ ſapiẽtiſſimi viri rectiſſime ꝯſuluerũt.ideo quĩtilianus de inſtitutiõe oratoria li.ꝓmo añ oĩa ne ſit vitioſus ſmo nutricibus quas ſi fieri poſſet ſapiẽtes chriſippus optauit ꝛ de nutricibus dicit ibi qntilianus has primũ audiet puer harũ ṽba effingere imitãdo conabiẽ cornelia mater gracchoꝝ filios eloquẽtes fecitqꝛ ipſa eloquẽtiſſima ꝛ lelius ꝛ hortẽſius ambo viri ĩſignes filias eloquẽtes effecerũt qꝛ ipſi eloquẽtiſſimi ecce experiẽtia aptiſſime oſtẽdit qꝛ maternũ idioma qđ infans didicit vſq̃ ad mortẽ ĩ delebiliter ac ptinaciter retinet.nã ſi qs ĩ vngaria nat⁹ ꝛ nutrit⁹ ꝛ venerit ĩ italiã nũq̃ idioma italicũ recte pcipiet ꝛ phũs vij.politicoꝝ debẽt ĩfantes domi nutriri vſq̃ ad ſeptimũ annũ ne ĩfectionẽ recipiãt ꝛ ibidẽ cura dꝫ eẽ pedagogis ne ĩfantes ṽſenẽ cũ ſeruis qꝛ accipiunt de illiberalitate nã ĩ iſta etate valde ĩ primiẽ ꝛ ibidẽ phũs ait traſactiſ aũt quinq̃ annis duobus vſq̃ ad ſeptimũ oꝫ ſpeculatores fieri diſciplinarum quas oꝫ addiſcere eos nã añ quĩquẽniũ leniter educãdi ne ĩpediatẽ ĩ eis augumẽtũ vt dixit phũs.vij.politicoꝝ ſed ſatis pẽſandũ ẽ ꝙ nõ ĩ oĩb⁹ ĩ ſeptennio ẽ terminus vel tꝑus diſcretiõis aliqñ in.v.anno:aliqñ ĩ vi.ꝛ ſapientis ꝛ leges ꝓtulerũt etatẽ ĩſantie vſq̃ ad ſeptimũ annũ quaſi in vlti

mū tp̄s pfecte discretiōis vltra qꝺ nēo sine iudicio discretiōis existere pōt
nisi forte quodā rarissimū ꝯtigeret voluerūt ergo leges dare vltimā latitu
dinē discretiōis sed nō pūctalē terminū q꞉ hoc nequaq̄ possibile ē aliq cele
rius vliq tardius annos discretiōis attingūt cuiꝰ rei pͥma ratio sumit ab in
fluxu celesti scribēte ꝯciliatore i ꝯmēto textus pbi ꝓblemate.xxvij.pte.xi
iō loquunt pueri añ tp̄s pp habere mercuriū dispositū sufficiēter oio vt ceu
i ascendēte i quo ꝯgratulat domo sua ⁊ pōt ēt ꝯtinger ex bona dispositōe
saturni ⁊ iouis h ibi ꝯciliator secūda ratio ex pte ꝯplexionis nō.n.ea ꝯple
xio celerior ad discernēdū q̄ melior ē sed potius ē oppositū q꞉ pfectiora tar
dius pficiunt iō tardius opant ⁊ sic melancholici ⁊ q breuioris sūt vite ce
lerius itelligūt ⁊ citius anticipāt ⁊ ꝯplēt etates suas adhuc etiā melācho
lici sicciores sūt iō celerius desiccant.nā itelligere ipedit pp nimiā ifantiū
humiditatē ⁊ nō solū melenohonica ꝯplexio velociꝰ ad discernēdū sꝫ vnꝰ
hō sanguineus tardius iudiciū descernēdi q̄ꝫ alius sanguineus secūdū cō
plexiōis ꝓprietatē: Tertia ratio ex pte sexus q꞉ mulier velocior ad cogno
scendū i sua ifantia q꞉ breuioris vite.⁊ sic etates breuiores hēt mlier ⁊ hoc
intellige ceteris paribus : vt mulier sanguinea ⁊ vir sanguineus ⁊ licet
plurima exēpla etiā etate nr̄a fuerint:tñ vnū satis memorandū subiicere
nequeo beatꝰ gregorius li.iiij. dialogoꝝ scribit ꝙ qdā ifans quinq̄ꝫ annoꝝ
raptus ē a diabolo pp peccatū blasphemie nō.n.rapi a diabolo posset nisi
peccasset nec peccare potuit nisi vsuꝫ ratiōis ⁊ discretiōis habuisset.solum
illi a diabolo rapiūt q apud iferos eternis supplitijs dānant.nā q i purga
toriū descendūt nō a diabolo sꝫ ab angelis sotiant silr ifantes sine vsu ra
tiōis ⁊ sine discretiōe boni ⁊ mali sola v̄tute baptismi saluati i celū ascēdūt
cū qbus diaboli ascēdere nequaq̄ꝫ possunt ⁊ ifantes q nihil discernūt sufi
ne baptismo obierint nec ēt a diabolo rapiunt q꞉ tales ifantes nullaꝫ hñt
penā sensus lꝫ eterna gloria eternaliter priuati sint igit nec a demonibus
affligūt restat ergo vt ifantes q peccare pñt a diabolo rapiant igit iste quē
ponit brūs gregorius peccare poterat ⁊ lꝫ neq̄amus d̄terminare punctali
ter tp̄s discretiōis ⁊ illud i pricipio sit satis difficile cognoscere tñ aliq̄ signa
sūt qbus initiū discernēdi bonū ⁊ malū i ipsis ifantibꝰ pcipere possumꝰnō
.n.ifans oia bona ⁊ mala silr cognoscit sꝫ paulati ⁊ successiue ⁊ pricipio co
gnoscēdi ea discernit q̄ sūt in ianuis nature.i.maxie nota ⁊ ex vigore natu
re sūt bona ⁊ lege nature mala ꝓhibita sicut ē patrē honorare ⁊ malū ver
berare parētes ⁊ sic ifans nō obligat ad oia pctā ⁊ ad oia mādata sꝫ solū
ad illa q̄ cognoscere pōt cuiꝰ rei signū pͥmū ē.cū aliqꝺ turpe ei obiicit agē
dū pudore aut rubore pfundit nō autē sic i re honesta.si aūt nō dū capax
est rationis equa lance se hēt ad vtrūq̄ꝫ.s.bonū ⁊ malū secundū signū cū
laudat v̄bo aut honore aut qꝺcunq̄ꝫ reuerentie genꝰ exhibet oblectat vo
luptatis gloria cū aūt ꝯtumelia iferf tristicia afficit ⁊ mesticiā aio ꝯceptā

vultu ostendit: Tertiũ signũ est in verbis que profert si ratione ac ordine prolata sint aut ea dixerit que sine vsu rationis esse non pñt in hoc ergo principio cognoscendi ⁊ doctrine ⁊ moꝝ cura a parentibus adhibẽda est sed lõge maior atq₃ accuratior diligẽtia cũ perfectos annos discretionis attigerit ideo cũ dei adiutorio ad capitulũ de puericia trãseamus.

Sextum capitulum de puericia.

P uericia ⁊ puer dinersa significãt scribitur genesis.xxij dixit quoq₃ abraã ad pueros suos.i.ad seruos suos.⁊ infra subiungit abraã dicens expectate hic cũ asino: ego ⁊ puer illuc vsq₃ properãtes hic loquit abraã de isaac filio suo erat.n.isaac.xxxv.vel.xxxvij.annoꝝ qñ pater ipsum imolare voluit nã teste iosepho li.antiqtatis iudaice.erat isaac.xxxv annoꝝ qñ pater voluit ipm imolare.sed raby salomon dicit ꝙ isaac.xxxvij annos hẽbat ipe sue imolatõis qḋ sic ꝓbat q₂ sarra quãdo pepit isaac erat hñs annos.lxxxx.⁊ qñ mortua est sarra tunc redibat ipe abraã ab imolatione filij sui isaac ⁊ tũc qñ mortua est sarra hẽbat annos centũ ⁊ xxvij.s. ipsa sarra ex quo satis pꝫ ꝙ isaac tpe sue imolationis attigerat trigesimũ septimũ annũ ⁊ i psalmo cẽtesimo duodecimo laudate pueri dñm glosa nõ accipiunt hic pueri ꝓ etate sed ꝓ subditis ⁊ ministris ⁊ primi regum.c.xxi.si mũdi sũt pueri maxime a mulieribus mãducẽt ⁊ hoc modo loquit frequẽtius scriptura oẽs aũt sunt deo subiecti ⁊ eius seruitio ⁊ laudibus obligati hec glosa ⁊ luce.ii.in domo dauid pueri sui q₂ dauid fidelissimus dei seruus mathei.viij.puer meus iacet i domo paraliticus in qbus vbis chrysostimus vide aũt bonitatẽ centurionis q ꝓ salute sui sollicite festina tx.lxxvij distinctione.c.in veteri glosa in vbo pueros puer quãdoq₃ seruũ quãdoq₃ puellã significat.ff.de verboꝝ significatione puer ꝓ puella ⁊ masculo sit ꝓ istis duobus q₂ aliqñ masculũ aliqñ feminã significat aliquãdo ꝓ suo aliquãdo ꝓ etate puerili in masculo in quartodecimo anno in femina i duodecimo quod colligit ex instituta qbus modis tutela finiat ⁊ glosa instituta de nuptijs in principio ⁊ glosa in.l.prima.§.puericiã.ff.de postulãdo ⁊ .l.finali.C.de infantbus expositis puericia aliquãdo extẽdit vsq₃ ad.xvij. annos.l.prima.§.puericiã.ff.de postulãdo ⁊ puericia aliquãdo dicit etas cuiuslibet in.l.vxorem.§.testamẽto de legatis tertio ⁊ secũda questione se primo.c.paulus maledictus puer centum annoꝝ.etas puericie extẽditur fauore alimentoꝝ vsq₃ ad.xviij.annos in masculo sed i femina vsq₃ ad.xiiij ff.de alimentis legatis in.l.mella in principio ⁊ i celebritate domini nostri iesu christi i eius octaua de christo nato sic cantat ecclesia.puer natus est nobis ⁊ filius datus est nobis ⁊ prima.q.prima cum pueri glosa.pueri dicunt infra quartum decimum annum ⁊ extra de desponsatione impuberꝫ capitulo ex litteris vocatur ibi puer nouem vel decem annorum extra de

delictis puerorum.c.primo ſic ſcribitur.pueris grandiuſculis peccatum nolunt attribuere quidam niſi ab annis.xiiij.cum pubeſcere cepint quod merito crederemus ſi nulla eēnt peccata niſi que mēbris genitalibus admittunt:quis audeat affirmare furta:mēdatia:⁊ periuria nō eſſe peccata: at his plena eſt puerilis etas ꝗuis in eis nō ita vt in maioribꝰ punienda videant vbi gloſa.pueris grandiuſculis .i.doli capacibus vȝ ſepteȝ annorum tales.n.mentiri verum dicere ⁊ ꝯfiteri ⁊ negare pſſt.⁊ gloſa in verbo peccata puer poteſt ꝯmittere furtum cū eſt doli capax.⁊ ibidē gloſa.oē delictum cadit in puerum poſtꝗ̄ eſt doli capax preter delictū carnis.⁊ extra de regularibus ⁊ tranſeuntibus ad religionem.c.nullus tōdeat niſi legitima etate ⁊ ſpontanea voluntate dicit gloſa in verbo nullus tondeat .ſ. adꝰ ꝯfitendū vt ſit monachus clericus tñ.vij.annoꝝ pōt fieri qꝛ tunc ē doli capax hec ibi.⁊ ſic nos in hoc capitulo pueriam accipimus quādo qs eſt doli capax ⁊ poteſt bene diſcernere inter bonum ⁊ malum.hec quidē etas quaſi equus indomitus ac ſilueſtris ſine aſſeſſore furit ⁊ preceps labitur qꝛ paſſionibus ⁊ imprudentia ⁊ nouitate rerū ⁊ imperitia plurimum agitata rapitur ferox ⁊ oībus malis prona ad quecūqȝ peccata defluit iō aſſeſſore īdiget qꝛ eam moderari poſſit.ideo dicit plato libro.vij.de legibus q̄m vero nec pecudes nec alia proſus vlla ſine paſtore viuere debent iō pueri pedagogos habeant cum primum a matribus vel a nutricibus dimittūtur pedagogus.n.ad puerilem laſciuiam regendam dandus eſt.nam omni beſtia puer eſt intractabilior.⁊ petulantiſſimus omnium beſtiaruȝ.ideo frenis vinciendus eſt hec ibi plato philoſophus tercio ethicorum oportet puerum ſecūdum precepta pedagogi viuere ⁊ dauid ſapientiſſimus salomonem filium nathan ꝓphete ſanctiſſimo erudiendum tradidit ⁊ pelleuſ pater achillis chironi magiſtro commēdat achillē d̄ quo valeriꝰ flaccus ī ꝑmo argonautice letus ⁊ impliciti pelleus rapit oſcula nati.ſuſpicienſqȝ polum placido ſi currere fluctu pelea vultis ait ventoſqȝ optare ferētes hoc ſuperi ſeruate caput.tu cetera chiron da mihi te patruus lituos ⁊ bella canentem miretur ſub te puerilia tela magiſtro venatus ferat ⁊ noſtram feſtinet ad haſtam.nam chiron vir medicine ⁊ multarum artium peritiſſimꝰ magiſter achillis fuit ⁊ educator qui nō ſolum doctrina ⁊ moribus achillē mirifice inſtruxit:ſed quia vir erat ſtrenuiſſimꝰ:⁊ multas arteſ copioſe ſciebat ideo ad eum plurimi viri ſtrenui veniebant quorum exempla intuebatur ⁊ edocebatur achilles ⁊ doctrina chironis ⁊ exēplis iſtis inſtructus oīum grecorum ſtrenuiſſimus tot ſeculis appellatus eſt apuleus de demonio ſocratis ariſton platonem puerum obtulit ſocrati magiſtro erudiendū ſicut etiam ſcripſit laertius in vita platonis ⁊ ariſtippus philoſophꝰ ⁊ vir egregiuſ pueros inſtruebat a quo cū quidā q̄reret quantā mercedē poſtu

taret ut instrueret filium respondit mille dragmas ille vero dixit pparare possem seruum mille dragmis ad quem respondit aristipus duos seruos simul habebis quasi diceret sine preceptore sapientissimo filius tuus erit seruus idest seruiles mores habebit laertius libro.v .philippus rex macedonum alexandrum filium aristoteli tradidit erudiendum . et vt primum natus est alexander philippus eius pater aristoteli nunciat dixitqz immortalibus gratias agens non proinde quia natus est q̃ pro eo quod nasci filium suum contingit tempore aristotelis qui cum eleganter instruere posset. ideo alexander litterarum amator fuit et in castris semper legebat et peritissimorum virorum summus venerator de quo quintilianus primo de institutione oratoria philippus macedonum rex alexandro filio sue prima literarum elementa tradi ab aristotele summo eius etate philosopho voluit.et prisci romani ac etiam posteri pedagogos pueris pro doctrina et moribus adhibebant vt eos loqui et legere et scribere ac mores optimos docerent et vsqz ad sextum decimum annum quocunqz irent comitarentur atqz deducerent ex quo pedagogi appellati sunt.hoc est ab agendis educandisqz pueris sed vetustiores romani filios nemini credere audebant nisi consanguineis vel sapientissimis eorum familiaribus postea vero institutum est vt magistri mercede discipulos docerent et omnium primus fuit spurius carbilius patricius romanus qui scolas rome publicas incepit postea ceptum est stipendio publico cum prius non darent stipendia publica magistris sed priuatis tantum pretijs docebant ex eo quod a priuatis ciuibus mercedem pro eorum filijs educandis recipiebant et primus preceptor omnium conductus ere publico fuit fabius quintilianus . ideo iuuenalis satyra septima dii maiorum vmbris tenuẽ et sine pondere terram sperantesqz crocos et in vrna perpetuo uer⁹ qui preceptorem sancti voluere parẽtis esse loco dicit iuuenalis di.dent vmbris idest spiritibus maiorum nostrorum qui mortui sunt ideo animas immortales et terram tenuem sine pondere quia centrum terre grauissimum in quo vel prope quod est infernus et dicit perpetuum ver idest felicitatem in vrna idest post mortem ex quo maxia cura inuigilarunt vt probos et peritos magistros filijs parent. nam apud veteres hic ritus deprecationis erat celeberrimus quia nihil maius q̃ habere felicitatem et in sacris litteris.xij.questione prima capitulo omnis etas scribitur si qui impuberes aut adolescentes in clero existãt omnes in vno conclaui conueniant et lubrice etatis annos probatissimo seniori quem magistrum doctrine et testem vite habeant.quod si aliqui ex his pupilli existunt sacerdotali tutela foueantur vbi glosa in verbo magistrum

nota ꝙ magister perhibere debet testimonium de vita discipuli. similiter de eius doctrina hec ibi. et certum est ꝙ non solum doctum sed bonum oportet esse magistrum qui potius moribus optimis ꝙ̃ doctrina instruat puerum. cui exempla pudica ac recta obiicienda sunt. nã in hac etate magis exempla prosunt ꝙ̃ rationes doctrine rude enim ingenium magis rerum sensibilium aspectu ꝙ̃ rationis demostratione mouetur ideo plato quarto de legibus sapiens itaqꝫ legum lator senioribus precepit potius vt sint coram iuuenibus verecundi ac summopere caueant ne quis iuuenum eos aut videat aut audiat agentes turpe aliquid vel loquentes nam vbi senes minus pudici sunt: necesse est ibi iuuenes impudicissimos esse et aristoteles septimo politicorum debent pueri prohiberi ab auditu turpi et sermonibus inhonestis et ne videant picturas inhonestas. et quintilianus primo de institutione oratoria. si quidem leonides alexandri pedagogus vt a babylonio diogene dicitur quibusdam eum vitiis imbuit que robustũ quoqꝫ et maximum regem ab illa institutione puerili sunt prosecuta. hec ibi sed aliqua exempla sunt potentiora ad imprimendum non solum infantibus sed quibuscunqꝫ. primum genus exempli est superiorum aut filii cet parentum vel prelatorum. secundum est grauissimorum virorum qui aut pericia aut bonitate illustres habentur tertium est eorum cum quibus continue et familiariter viuitur quartum est magistrorum quorum doctrinam pueri et adolescentes adiscunt hec quidem exempla magnã vim impressionis habent. de quo iuuenalis satyra. xiiii. barbatos licet admoueas mille inde magistros hinc totidem cupiet lauto cenare paratu semper. et a magna non degenerare culina dicit auctor ꝙ si mille barbatos magistros dederis filio et ex alia parte totidem quasi diceret si dederis quoscunqꝫ magistros filii semper sequentur exempla parentum quorum exempla preceteris imprimunt et ibidem subiungit expectas vt non sit adultera large filia quia larga erat meretrix. et iterum subiungit iuuenalis et citius nos corrumpunt vitiorum exempla domestica magnis cum subeant animis autoribus. et infra et mostrata diu veteris trahit orbita culpe dicit auctor ꝙ exemplum continuum imprimit tenacissime. nam orbita vulgo la carrara id est via currus mostrata diu non solum imprimit sed quodam modo indelebilis est eo maxime cum omnes simus proni malis omnibus ideo subiungit iuuenalis quoniam dociles imitandis turpibus et prauis omnes sumus et catilinam quocunque in populo videas quocunque sub axe sed nec brutus erit bruti nec auunculus vsquam id est vbique praui homines sunt quorum exemplis pueri

vel alii prouecte etatis etiam mali efficiuntur ⁊ pauci boni sicut brutus
⁊ auunculus eius qui fuit cato vticensis vir integritatis ⁊ sapientie plen⁹
viterꝫ iuuenalis nil dictu fedū visuꝙ hec limina tāgat itraqꝫ puer ē ⁊ marie me
morādū qđ subiūgit iuuenalis maxia dēbet puero reuerētia si qd turpe pa/
ras nec tu pueri ꝯtēpseris annos. ⁊ teste laertio pythagoras iterrogat⁹ quō
filij optime erudirētur: dixisse fertur si ex bene instituta ciuitate nati eēnt
quasi diceret quia in tali ciuitate ⁊ doctriua ⁊ morum exempla recta vi/
gere solent ⁊ plato erat.n. sollēne familie nostre festis diebus nos pueros
ad certamen inuitare prepositis puerilibus premijs. ⁊ cicero in primo de
officijs q̄ꝙ te marce fili annum iam audiētem cratippum id ꝙ athenis a
bundare oportet preceptis institutisꝙ philosophie propter summam ⁊ do
ctoris auctoritatē ⁊ vrbis quorum alter te scientia augere potest altera ex
emplis igitur pueri no solum exēplis sed doctrina instruendi sunt ⁊ ꝑmū
quod ingenijs puerorum obiciēdum est diuina ac sacra ꝑdiscere. tenetur.
n. vnusquisꝙ cum ad annos discretionis puenerit diuina mandata cogno
scere ac etiam ea que a sūmis pontificibus tradita atqꝫ precepta sūt. ideo
scribitur extra de penitentijs ⁊ remissionibus. c. ois vtriusꝙ sexus. postꝙ
ad annos discrenionis puenerit oia sua solus peccata saltē semel in anno
fideliter ꝯfiteatur proprio sacerdoti hec ibi quis.n. recte confiteri pōt nisi
peccata cognoscat ⁊ quis cognoscere pōt nisi qui mandata legis agnoscit
igitur diuina lex a pueris principio oium rerū perdiscenda est. qđ ēt oium
gentium ritus celebri cultu obseruauit de quo diodorus li. ij. erudiūt sacer
dotes filios litteris que appellantur sacre. ⁊ virgilius in Secūdo eneidos
pueri circū inupteꝙ puelle sacra canūt. que nequaꝙ canere poterāt nisi
didicissent ⁊ ebrei primū quod docent pueros est lex diuina quod ēt iubēt
hebreoꝝ doctores. s. raby ioanan raby elyazar raby elyezerus ⁊ araban ꝑ
ma ergo puerorum doctrina est diuinarum rerum secunda est honorū mo
rum. tertia est peritie ⁊ scientie in diuitibus ⁊ in his qui sine artibus viue/
re possunt. sed qui redditus vberes non habent ⁊ artificio manuum viue/
re oportet: tunc tales pueri artibus ībuendi sunt quod salubre documētū
sapientissimi viri vetustis temporibus at nouissimis tradiderunt auicenna
tertia primi cum autem sex habuerit annos magistro tradēdus est qui eū
doceat ⁊ philosophus. vij. politicorum tempus aptum ⁊ conueniens pro
quo debet dari disciplina est a septennio vsꝙ ad. xiiij. annum ⁊ a xiiij. vsꝙ
ad. xxj. ⁊ ibidem philosophus legis latori maxime negotiandum est circa
puerorum disciplinam ⁊ laertius li. vj. dixit aristoteles parentes qui libe/
ros erudiendos curassent longe honorabiliores esse his qui solum genuis
sent hos enim viuendi tantum illos autem bene beateꝙ viuendi aucto//

res esse:hec ibi ⁊ philosophus.x.ethicorum in pluribus autem ciuitatum
neglecta est de talibus ⁊ vult vnusquisqꝫ vt velut cyclopes disponens de
pueris ⁊ vxoribus in his verbis possunt intelligi cyclopite gentes barba/
re que non vtuntur legibus.⁊ secundum virgilium sunt gẽtes apud quas
homines habent vnum occulum ⁊ sunt stature magne vtentes carnibus
hominum quod figmentum sic possumus interpretari cyclopes sunt viri
magne stature idest habentes magnas diuinas vel magnum principatum
⁊ non habent nisi vnum occulum idest parum sapientie ⁊ prudentie ⁊ vtũ
tur carnibus hominum quia seuissimi ⁊ secundum carnem viuunt qui fi/
lijs non virtutes:non sapientiam sed diuinas parant ⁊ sensibilia atqꝫ volu
ptuosa ⁊ magistratus ⁊ dignitates aut principatus in quantũ possunt oĩ
cura contendunt quod quidem multum erroris ⁊ plurimum sceleris ac
grauissime iacture nefas habet quia non diuitijs sed virtutibus locupletã
di sunt filij ⁊ probitate ⁊ peritie nominisqꝫ claritate replendi quod fere
oẽs negligunt.⁊ quod grauius est qꝺ pleriqꝫ ferunt nequaqꝫ filios esse do
cendos ex eo ꝙ omnino incorrigibiles sunt quos natura prauos effecit.nã
qui complexione mala ⁊ celorum influxibus mali disponuntur nullo vir/
tutis artificio corriguntur quia omnia inferiora que sunt in his quatuor e
lementis regulantur a corporibus super celestibus a quibus continetur
generatio ⁊ corruptio ⁊ omnis alteratio in omnibus elementis ⁊ permi/
scio ⁊ perturbatio omnium elementoꝝ ⁊ sicut cera a sigillo accipit formã
impressionis sic ista inferiora a corporibus supercelestibus neqꝫ celi muta
biles sunt ⁊ eorum influxus de quo dicit philosophus.ij.celi ⁊ si in aliquo
orbe orbium cerraticorum essent plures stelle esset vltimus orbis in labo/
re cum mouet orbes qui sunt post ipsum motu diuerso. dicit philosophus
ꝙ si plures stelle adderentur alicui celorum qui sunt infra primum mobi/
le ꝙ intelligentia vltima mouens vltimum celum esset in labore idest tar/
dius moueretur vel non moueret non enim dicuntur fatigabiles ipse in/
telligentie quia tunc essent corruptibiles ⁊ licet celum non sit graue neqꝫ
leue vt dixit philosophus primo celi tamen intelligentia moueret tardius
celum si adderentur plures stelle ex eo ꝙ inter mouentem ⁊ motum est ꝓ
portio ⁊ motoris potentia est finita : sed dei potentia est in finita : ⁊ in//
finiti vigor s secundum veritatem fidei. ideo deus posset mouere e//
qualiter etiam si plures stelle adderentur:secus autem de alijs intelligẽ/
tijs mouẽtibus ⁊ alijs motoribus quorũ potẽtia finita est nã si alter sol ad
deretur non solum hec inferiora mutarentur:sed corrumperẽtur ⁊ distãtia
stellarum fixarum ⁊ planetarum ⁊ propinquitas ad inuincem:⁊ remotio
⁊ propinquitas ad nos ⁊ magnitudo ⁊ paruitas omnium corporum super

celestium ꝛ aspectus ꝛ influxus ita commemsurata sunt ab ipso deo artifi
ce summo vt nequaꝗ̄ permutari possint quia omnia optime lance ꝛ men
sura stabilita sunt nequaꝗ̄ decet deum ab optimo declinare ex his ergo pa
tet ꝙ dispositiones humanorum corporum immutabiles fiant. ergo praui/
tas ꝯplexionis ꝛ dispositio curua sic a celestibus cursibus impressa non p
mutabitur vana ergo erit puerorum doctrina ꝛ morum bonorum instru/
ctio. sic volunt sic affirmant scelestissimi parentes quorum erroribus sic oc
currendum est tritum enim ꝛ communissimum prouerbium omnium sapiē
tum atqꝫ astrologorum omnium. sapiens dominabitur astris ꝛ scribitur io
sue. x. capitulo tunc locutus est iosue domino in die qua tradidit ammore/
um in conspectu filiorum isdrael dixitqꝫ coram eis sol contra gabaon ne
mouearis ꝛ luna contra vallem baylon steteruntqꝫ sol ꝛ luna donec vlci/
sceretur se gens de inimias suis non ne scriptū est in libro iustorum stetit
itaqꝫ sol in medio celi: ꝛ non festinauit occumbere spatio vnius diei. non fu
it ante ꝛ postea tam longa dies obediente domino voci hominis ꝛ pugnā
te pro isdrael ꝛ abacuch. iij. capitulo sol ꝛ luna steterunt in habitaculo suo
nec ex his mutata sunt inferiora. quia aliter secundum sacre fidei veritatē
ꝛ aliter secundum philosophum qui naturalia tantum prosecutus est ꝛ si
celorum influxus sint immutabiles secundum naturam tamē orationibus
ꝛ vite temperiem ꝛ bonorum morum vsu dispositio praua humani corpo/
ris mutabilis est atqꝫ permutabitur maxime si a teneris annus ceptum
fuerit ꝛ non solum dispositio mala ab in fluxu celesti impressa cōtinuo vsu
bene disponetur: sed etiam ipsa complexio permutari potest ex mala in bo
nā ꝛ ex bona in optimam si in tenella etate doctrina morum ꝛ vite tem/
perie pueri educati atqꝫ instructi fuerint. sic medicorum est sententia alya
bas primo theorice capitulo nono mutatur complexio consuetudine regio
ne ꝛ artificio galienus de ingenio sanitatis capitulo. vj. ꝛ tegni. ij. deciden/
te calida ꝛ sicca crasi tempore paraumastice etatis in frigidam conuerti/
tur ꝛ siccam dum dicit paraumastice idest decrescentie ꝛ craxis idest com/
plexio vult dicere ꝙ in iuuentute sumꝰ calidi ꝛ sicci. sed in senectute frigi/
di ꝛ sicci damascenus in aphorismis ex mutatione stellarum in longitudi/
ne ꝛ latitudine vita ꝛ nature ꝛ consuetudines mutantur ꝛ haly secundo
quadripartite mores hominum ꝛ cōplexiones ꝛ alie virtutes omnes mu/
tantur secundum quamlibet harum rerum vt aeris ꝛ regionis auerois.
colliget quinto tota complexio bona permutatur quod etiam rationibus
probatur ꝛ ex calore depascente humidum radicale cum omnes produ/
cti fuerimus in vltima limositate humiditatum primo de regimine sanita/
tis ꝛ tertia primi continue calor innatus consuuit pabulando se ac desic/

cat humidum vnde necessarie sit complexionē et radicalem in frigidam et siccam permutari preterea si complexio non permutaretur cum anima non senescat supposita debita administratione vite: posset homo perpetuari quod est impossibile adhuc etiam conspicimus formas seu qualitates corporis permutari ad inuicē de pinguedine in macredinē et colores et mores et desideria omnia hec pmutari māifeste videm9 dixit ruffus nutrita fuit puella cum veneno vt interficerentur per eam reges qui cum ea coue nirent et q in ipsa complexione sua consecuta est consecutione maxima vt saliua eius interficeret animal et non appropinquaret ei gallina idem dixit rasis de puella nutrita veneno et conciliator in problematibus aristotelis puella nutrita fuit napello. quod est venenum perniciosissimum. quia est herba venenosissima a tota substantia opposita nature humane: et conciliator differentia. xxij. de hac puella nutrita veneno et idem conciliator eadem differētia et in commento in problematibus aristotelis. q annus nutrita fuit veneno ser pentum hoc idem auicenna sexta quarti. et aduertendū q mutari complexionem tripliciter potest intelligi primo mō. Secūdū intensum et remissum. vt complexio sanguinea fiat magis vel minus sanguinea et cholerica magis vel minus cholerica. et sic de alijs. Secūdo mō d vna spē in aliam spēm vt sanguinea in cholericam vel cholerica in melancholicam: Tertio modo de vno contrario in aliud vt sanguinea in melancholicam vel melancholica in sanguineam qz complexio sanguinea est humida et calida et melancholica est frigida et sicca de quo dicit conciliator differentia. xxij. de extremo vero in extremum sibi contrarium propter improportionem homo genitatis no sic fortassis potest fieri transmutatio nisi p media plurima que autem symbolum habent facilius transmutantur que autez non habent symboloytatem difficile transmutantur vt scripsit philosophus primo de generatione. et non solum exparte complexionis: sed ratione etatis quia q̄to senior tanto difficilior in sua complexione ad permutandum: et q̄to iunior facilius permutatur in sua complexione de quo cōciliator differentia. xxij: in etate maiori quando mores quales sunt apparebunt completi graue multum est ipsos permutare. in puericia facere possumus leuius alioquin sciētia moralis foret vana ad hoc ordinata hec ibi sic ergo in puericia et adolescentia exdebita administratione rerum et morum potest mala complexio mutari in bonam et que bona est in optimā. et e contra ex malo regimine puerorum bona complexio mutatur in malā et q̄ mala est in pessimam. ideo qui dispositione nature praui sūt possunt artificio bñ dispōi. et magna ac pluria bōa pueniūt. ex eo q cōplexio mutat i meliꝰ i pmo et bōis aīe dicam⁹. nā bñ cōplexionato corpe bñ dispōit aius ad

ꝟtutes ad magnanimitatē mãsuetudinē:clemētiã liberalitatē magnificētiã ꝛ fere omnia virtutū genera ex quo oꝫ ꝙ alienus sit ab iracundia:auari/cia luxuria:ꝛ crapula ꝛ ebrietate ꝛ postréo ingeniū īdustrie ac peritie ꝛ ſcīe ꝛ artibus satis dispositum q꞉ corpus cū sit instrumētum aīe cum bene disponitur bene opatur aīa que sua nã a deo bona creata est sitr corpus ex bona ꝯplexione fortitur vitaꝫ longeuã salubritatē robur fortitudinē ac pulchritudinē nō hec bona pauca sunt.sed multa atqꝫ magni faciēda sūt que quidē bona animi ꝛ corporis sequunt cum complexio bona fuerit que quidem complexio intenella etate pōt bona ꝛ optima fieri si pueris debitum regimē vite administratū fuerit ergo ꝯcludimus ꝙ si q praue dispositi sint a natura poterūt optimi fieri ꝛ in viros claros euadere de quo auicenna tertia primi ꝛ in hoc due ꝯsistunt vtilitates vna in eius anima vt crescat in ipso a puericia sua existente bonoꝝ morum ꝛ fiet ei habitus fexus ꝛ altera est in corpore ipsius qm̄ sicnt mali humores malicie cōplexionis spēm sūt sequentes ita cum ex ꝯsuetudine acciderit sequetur eos complexionis malicia dicit auicēna ꝙ mores scelesti ꝛ cibus malꝯ ꝓducunt complexionē malam ꝛ nō solum animi prauitatē.sed etiã corporis egritudinē.ꝛ iterum ibidem auicena itaqꝫ vehemens calefacit tristicia.ꝛ multū exiccat ꝛ pigricia virtutes lassat animales ꝛ complexionē ad falsitatis ꝓprietatē iclinat:i tēperamēto igitur moꝝ custodia sanitatis anime ꝛ corporis simulꝯsistit hec ibi.sed que sit ista tēperies moꝝ ꝛ cibus ꝛ potus in sequēti capitulo explicandum ē vbi quō puericia ꝛ adolescentia hec due etates dirigende sint quibus moribus:quo victu:qua vita instrui ac edoceri debēt pueri ꝛ adolescētes breuissime de scribemus.ideo ad septimnm capitulum transeamus.

Septimum capitulum de etate adolescentie.

A dolescentia vel pubertas vel quandoqꝫ dicitur iuuentus sed proprīssime adolescentia nominanda est.que incipit post annuꝫ.xiiij in masculo sed in femina post.xij.ꝛ durat vsqꝫ ad.xxv.annum tam in masculo ꝙ in femina.instituta ꝛ curatoribus in principio iuncto.§.item inuiti adolescentes ꝛ.l.prima circa finem.ff.de minoribus ꝛ in.l.non aliter.§.primo iuncta glosa in verbo etatem.ff.de legatis.iij.sic iurisconsulti describunt hanc etateꝫ ꝛ extra de desponsatione impuberum capitulo.ij. dicitur districtius in hibemus ne aliqui quorum vterqꝫ vel alter ad etateꝫ legibus vel canonibus determinatam non peruenerint coniungantur dicit glosa ī.c.canonibus etas ad matrimoniū ꝯtrahendū tã ſm leges ꝙ secundum canones est.xij.annoꝝ in femine.ff.de ritu nuptiarum minorem

⁊ infra e cōtinebat in viro .xiiij. annorum infra e attestationes ⁊ in eodem
t°.c.puberes a pube sunt vocati idest a pudētia corporis nuncupati quia
hec loca primo lanuginē inducunt quidam tamen ex annis pubertatē exi
stimant idest eum eē puberē qui.xiiij.annos impleuerit q̄uis tardissime
pubescat.certum ē aūt puberē eē qui ex habitu corporis pubertatē osten/
dit ⁊ generare iā pōt ⁊ pnerpere sunt que in annis puerilibus pariūt glo
sa in v̄bo ostēdit ergo pubertas ex vigore naturali nō ex annorū numero
probat.quod verū ē quo ad matrimonium contrahēdum vbi malicia sup
plet etatē ex quibus etiam ꝓbatur ꝙ matrimoniū ꝯsideraf ex pubertate
tm̄ ⁊ non ex annoꝝ numero quo ad tutelam vel curā etas annoꝝ tātū cō/
sideraf hec glosa extra de delictis pueroꝝ.c.p̄mo in textu pubertas i.xiiij.
anno glosa in verbo pubescere ante.n. pubertatē que in anno.xiiij. solet e
uenire nō p̄sumit de quoq̄ nisi malicia suppleat etatē extra de regulari
bus ⁊ transeuntibus ad religionē habetur ꝙ non fit transitus ad religio
nem ante.xiiij.annos glosa in verbo cum virum in verbo discretionis an/
nos dicit ꝙ anni discretionis ad votum ⁊ matrimoniū apti sūt in femina ī
xij.anno in masculo in.xiiij.nam ante dicunt caret iudicio dic iuditio idest
discretione ⁊ de regularibus ⁊ transeuntibus ad religionē li.vj.c.p̄mo idē
habetur de tēpore professionis vbi glosa si minor.xiiij . annoꝝ ingreditur
religionem in.xv.anno libere exibit ⁊.xxvij.di.c.quicunq̄ dicit glosa colli
gitur ꝙ pubertas in.xiiij.anno in masculo in femina in.xij.xx.q.prima .c.
firma autem tunc erit professio virginitatis ex quo adulta iam etas eē ce/
perit ⁊ que solet apta nuptijs deputari ac perfecta glosa in verbo firma nō
intelligas cum ceperit attingere quartumdecimum annum masculus vel
femina .xij.annum sed cum iam in fine.xiiij.annorum vel.xij.de hoc etiaꝫ
xx.q.prima.c.illud in textu ⁊ in glosa ⁊ luce.xv.dixit adolescentior ⁊ luce.
vij.adolescens tibi dico surge vbi gregorius nixenus qui dixit adolescen/
tem florentis significauit temporis horam primam productam lanugi/
nem iam aspirans ad tp̄us sponsalium ⁊ in psalmo.cxviij. in quo corrigit
adolescentior viam suam ⁊ voluerunt pleriq̄ ꝙ sicut puericia īcipit ab an
nis discretionis q̄n q̄s doli capax est.sic adolescentia incipit ex quo q̄s ge
nerare pōt ⁊ femina ꝯcipē sed vt ad rē nostram attinet dicim⁹ ꝙ adolescē
tia incipit in femina a.xij.anno in masculo a.xiiij.finitur in.xxx annū vbi i/
cipit etas ꝯsistentie vel status sed q2 etas puericie contigua est adolescen
tie ⁊ vtraq̄ rationis vsum habet ⁊ in augumento ambe sunt ⁊ quandam
similitudinem habere videntur quasi simili morum doctrina instruende
sunt ambe ideo de vtraq̄ ī hoc capitulo dicendū videtur.quinq̄ enim re
gulis vt breuitatem imitemur puericia ⁊ adolescentia moderande sunt.
quaruꝫ prima est.Si pueri ⁊ adolescentes metu an blanditijs asperitate
vel leuitate educandi sint que quidem questio non faciliter soluitur nisi

pro vtraqꝫ parte rationes ⁊ argumenta afferamus in mediũ nam prima
pars disputationis erit ꝙ pueri ⁊ adolescentes blandiijs ac leni vita edu
candi sunt secũda pars erit ꝙ nequaq̃ꝫ leni vita sed asperitate ⁊ verberibꝰ
corrigendi sunt postremo explicabimus quid super his sentiendũ ē hunc
.n. modũ solutionis proprietas huiꝰ questionis expostulat: In prima ergo
parte probamus pueros ⁊ adolescentes leniter educandos cuius rei pri/
ma ratio talis est auicenna.xj.tertij neqꝫ in firmi neqꝫ sani sunt infantes ⁊
decrepiti ⁊ ꝯualescentes ⁊ auicenna.ij.primi ⁊ galienus.ij.tegni pueri in
ter corpora neutralia connumerantur ioannitius pueros senes ⁊ ꝯualescẽ
tes defectus appellat quod etiam ratio satis ostendit qꝛ corpora talia nõ
dum sunt completa neqꝫ perfecta ⁊ nõ dum suum augumentum accepe//
rũt ideo ad edificationis cõplementum natura multum laborat sicut arti
fex dum domum edificat laboribus ⁊ expensis plurimum fatigatur quous
qꝫ ad ipsius domus ꝯplementum peruenerit.scribente philosopho.vij po
liticoꝝ.iuuenes indigent delectatione.nam ĩ eis secundũ augumentum
fiunt multe mutationes que non sunt sine labore ideo auicẽna in.c.de re
gimine infantis .infans dimittendus est ludere hora vna vsqꝫ ad. xiiij.an/
num quod etiaꝫ experiẽtiã ostendit nã cito cõtristantur ⁊ plorant sepe ⁊
subito irascuntur ⁊ perturbatio celeris.ideo phus.vij.politicoꝝ pueri de/
bent cohiberi a fletu cuius rei hec põt esse ratio.qꝛ per fletum fit dispersio
spirituum ad exteriora corporis ex quo redditur virtus debilis qꝛ ꝑ aggre
gationem spirituum ad interiora virtus corporis fortificatur: Secũda ra
tio sumitur ab hyppocrate in sexta particula aphorismoꝝ si timor ⁊ passi/
bilitas multũ tẽpus habent perficiunt melencholicũ quod pueris ⁊ ado
lescentulis perniciosius nocet quibus non exiguum malum est quãdo qs
in complexionẽ melancholicam conuertit. est.n.complexio melancholica
ceteris complexionibus inferior: Tertia ratio est propter egritudinẽ quaꝫ
pueri ⁊ adolescentes possunt incurrere dum.n.magister vel pater aut ma
ter in corrigendo nimia ira ac furore replẽtur aduersus pueros ⁊ adole//
scentes potest fieri impressio venenosa circa puerorum ⁊ adolescentum
corpora quia dum quis furore ire succenssus ē vapores colerici ⁊ mali ele/
uantur ex concitatione ire ⁊ ascendunt ad caput ⁊ transeunt ad occulos
a quibus exeuntes aereꝫ contiguum inficiunt quem aerem sic infectũ at
trahunt pueri ⁊ adolescentes ⁊ quia occuli puerorum tenerrimi sunt faci/
liter leduntur adhuc etiam imaginatio ipsorum facit impressionem. nam
dum pueri vl' adolescentes imaginantur magistros iratos ac furibondos
talis imaginatio imprimit multum ita ꝙ qñqꝫ vidimus pueros langue/
scere ex ira corrigentis aduersus eos impressa.quando aspectus atrox at
qꝫ minax eos terruit quod stulte mulieres fascinationem vocant ⁊ hanc

puerorum egritudinem verborum incantationibus factam arbitrātur. sed veritas est ꝙ in ira sit passio sensibilis ideo sensibiliter mouet. nam ex ira mouentur humores et signanter humor cholericꝰ. et ipsum fel quo corpꝰ irati inficitur quasi quadam re venenosa ex quo aer contiguus talibꝰ vaporibus infectus inficit puerum vel adolescentem. ideo solinus de mirabilibus mondi in scythia feminas nasci habentes geminas pupillas ī oculis que cum irate fuerint perimunt quos inspiciunt et similes mulieres esse in sardinia dixit etiam solinus. Quarta ratio est respectu animi qꝛ ex vehementi timore et agonia animi virtus fantastica et imaginatiua et organum cerabri et reliqua omnia impediuntur ad disciplinā et artes perdiscendas. aut quodcunqꝫ sit illud quo pueri vł adolescentes instruēdi sūt nam virtutes animales et intellectiue impediuntur dum passiones intense in surgunt in homine: Quinta ratio est respectu virtutum quia ex timore nimio et continuo quem inferunt pueris vel adolescētulis magistri vel parentes fiunt ipsi adolescentes et pueri pauidi formidolosi pusilanimes et quandoqꝫ iracūdi crudeles homicide liuidi: Maligni: illiberales. et totius vere virilitatis in memores similiter ignaui: secordes: tardi pigri: hec ergo quinqꝫ mala pueris et adolescentibus eueniunt si nimium dura atqꝫ aspera fuerit correptio igitur lenitate et mansuedine atqꝫ blanditiis pueri et adolescentes educandi sunt atqꝫ instruendi. sed pro contraria parte insurgunt alia argumenta quibus parentes et magistri pueros et adolescentes timore et pauore sine blanditijs semota omni lenitate docere debent Prima ratio sumitur ecclesiastici. xxx. equus indomitus euadit durus et filius remissus euadit preceps lacta filium et patientem te faciet lude cū eo et contristabit te. Terrentius in. iii. comedia deteriores omnes sumus licentia seneca tragedia. ii. peiora iuuenes facile precepta audiunt idest proni sunt malis omnibus ergo pronitas et mobilitas puericie et adolescentie frenis timoris compescenda est. nam in istis duplex est pronitas vna carnis que omnibus ī est alia etatis que solum puericie et adolescentie conuenit: Secunda ratio sumitur a seneca in li. de ira nihil magis facit iracundos ꝙ̄ eruditio mollis et blanda quo plus indulget paruulis quo plus licet corruptior animus est non resistit offensis cui nihil vnqꝫ negatum est cui lacrimas sollicita semper mater abstersit quod dictum senece non solum in passione irascibili sed etiam in passione concupissibili habet effectū quia ex leni et blanda disciplina non solum iracūdi: sed luxui ebrietati crapule ceterisqꝫ corporis voluptatibꝰ disponunt ꝺ quo qntilianꝰ. i. ꝺ institutione oratoria mollis illa educatō quā īdulgētiā vocamꝰ neruos oēs et mētis et corpis frāgit: Tertia ratio sumit ecclesiastici. vij. filie tibi sūt serua corpꝰ illarū et nō ōndas hilaré faciē tuā ad illas cuiꝰ rō talis ē nā fuerētia bonor

obediētis maiorum ꝯtemnūtur cū circa filios mollis disciplina fuerit neq̄
unt.n.pueri ⁊ adolescētes eoꝝ parerē mādatis quoruꝫ reuerētia i ꝯtēptu ē
Quarta ratio ꝓbat ex qualitate delinquentium qꝛ peccata nō delitijs sed
minis timore ⁊ quādoqꝫ supplicijs corigēda sūt.quis.n. delinquetē blan/
ditijs arguit quis ꝓlapsos i scelera ꝓsequit̄ honoribus nō.n. blādus sꝫ fe
rox:nō subridēs sed minax vultus aduersus peccātes opportunus est naꝫ
vt plurimum i puericia ⁊ adolescētia deliquit̄ ⁊ iperiti i cauti ⁊ ꝓnissimi/
sunt oēs i his etatibus: Quinta ratio sumit̄ ꝓuerbioꝝ.xxiij.noli subtrahe
re a puero disciplinā si.n.ꝑcusseris cū virga nō morieẗ ⁊ ꝓuerbioruꝫ.xxix.
virga atqꝫ correptio tribuit sapiētiam:puer aūt q dimittit̄ voluntati sue cō
fundet matrē suā.quod salomonis sapiētissimi dictū satis dignū ē nā disci
plinis ⁊ artibus ⁊ litterarū studijs difficulter ⁊ nō delectabiliter pueri ⁊ a
dolescētes incūbunt nam triste ⁊ plurimū meroris habet artiuꝫ ⁊ littera
rū exercitiū quod pueri ⁊ adolescētes fugiūt nā voluptuosa ꝓsequunt̄ ni
mium ⁊ quodcūqꝫ triste abhorrēt.ideo adiscere recusant adhuc etiā pueri
⁊ primi adolescētes nꝫ ꝑtie dignitatem nꝫ sciētie ⁊ doctrine maiestatē per
fecte cognoscūt quo fit vt adiscere facilr̄ cōtemnant ex his ergo quinqꝫ ra
tionibus videtur eē pueros ⁊ adolescētes timore ⁊ verberibꝰ cōpescēdos
eē:Sꝫ qd super his disputationibꝰ cōtrarijs ad inuicem sentiēdum sit di
ligēti obseruantia perquiramus ⁊ sapiētum cōsilia nobis proponēda sunt
e quibus primus plato.vij.de legibus sic scribit mea quidem ratio rectam
vitam cēset nec voluptates sequi omnino nec effugere oīo dolores debere
sed medium potius illum habitum quē trāquillitatem voco:dico etiā gra/
uidas mulieres maxime oīum illo anno ita regēdas esse.vt nec ad volu/
ptates multas furiosasqꝫ fore nꝫ doloribus agitētur sed trāquillā pacataꝫ
⁊ mitē vitam agāt sic etiā pueris ⁊ omnibus hoībus hec vita eligēda est vt
mere voluptatis meriqꝫ doloris vitam ꝯfugiēdam oībus ⁊ mediam quan
dam semꝑ eē tenēdam hec ibi plato cuius sētētia potius diuina q̄ͥ huma/
na est ⁊ omnibus viribus prosequēda operibusqꝫ imitāda vt hoīes nꝫ me
rore nimio neqꝫ super abūdanti leticia viuāt.sic etiā pueri ⁊ adolescentes
nō voluptatibus nō terroribus.sed inter ista media vita eligēda ē.sic etiā
omnis vita humana:nam meror ⁊ tristicia oīo fugiēda sunt.sed si fortuna
aduersa fuerit equo aīo ferēda si ꝓspera ratiōis iperio moderāda ne aīus
merore obūbret̄:ex i fortunūs aut ceca mens fiat ob blādiētē ⁊ lasciuiētēꝫ
fortunā tristicia nequaq̄ͥ bōa ideo oīo abiiciēda ē sꝫ leticia bōa ē si cōtēpe
rata fuerit sed cū effluit nimiū rationis̄ puertit iudiciū nā quatuor passiōes
aīe .s.gaudiā spes timor ⁊ dolor si ratiōis iperio nō paucrit nec tēperamē
to ꝯpressernit effluuntur ⁊ dilabunt̄ ⁊ sic anime ⁊ mentis principatum ab
imis radicibus euertuntur.qua propter moderandi sunt harum passionū
impetus sed aliter leticia aliter merore aliter auus aliter omnium ab aīus

hominum cōplectēda sunt q₂ leticia ⁊ amor in cibū quasi ꝯtinue ⁊ mode
rate sumunt̄ tristicia aūt quasi medicina quādoq₃ accipit̄ est.n. tristicia ꝑ
se mala que tꝑe egritudinis fit bona.vt cū q̄s peccauerit suppliciorum̄ tristi/
cia puniat̄ sed nō ꝯtinuanda ē ipsa tristicia.q₂ ꝑ se mala leticia aūt tēpera/
te sumpta vt cibus aīe ꝯtinuanda ē.quia ꝑ se bona que tunc erit mala cū
metus rationis excesserit sic sentētia diua platonis exponēda ē.sic pueris
⁊ adolescētulis exhibēda est oīum rerum vita qd̄ etiam vltra platonē fere
oēs sapientes rectissime cōsuluerunt sic aristoteles in.x.ehticorum̄ scripsit iu
uenes delectatione ⁊ tristicia erudiendi sunt ⁊.ij.oeconomice ꝑꝑ qd̄ deli/
berare oz ⁊ distribuere singula ꝯdigue ⁊ victū ⁊ vestitū ⁊ otiū ⁊ penas v̄/
bo ⁊ ope imitantes medicorum̄ virtutē i virtutē medicine respiciendo ⁊ lycō
troadēsis astyonactis filius vir eloquēs ⁊ sua tēpestate satis illustris. qui
schole principatū tenuit ꝑ annos.xxxxiiij.⁊ in educādis instruēdisq₃ pue/
ris maxīe idone⁹ dicebat adhiberi necessario pueris pudoris ⁊ laudis studiū
velut equis calcar atq₃ frenū.⁊ zeno in li.de re publica ⁊ chrysippus in li.
de vitiis ⁊ apolidorus in li.de moribus sic ꝯsuluerūt ꝙ delectatōe ⁊ tristicia
pueri educari debēt terētius in.iij.comedia ha vehemēs in vtrāq₃ partē
menedeme es nimis aut largitate nimia aut parsimonia q₂ menedemus
filio aut nimis indulgebat aut nimis durus erat.⁊ iterū terētius in quarta
comedia duo fratres erāt vnus de mea alter mitio sic appellabant̄ nā de
mea duos filios hēbat ex q̄bus maiorē natu dedit mitioni i filiū alterū aūt
sibi reseruauit sed demea satis dure filiū mitio valde molliter alterū filiū
sibi nepotē educabāt qd̄ egregium exēplū comit⁹ ideo scripsit vt neq₃ du/
re neq₃ molliter filij educādi sitat q̄d.n.demea sūt durus q̄d mitio nisi mol/
le interpretari possum⁹ satis ꝑfecto illustris est horum̄ sapiētū virorum̄ sentētia
⁊ egregia nimis atq₃ accuratissime ꝑdiscēda cunctisq₃ hoībus opibus ꝑse
quēda q₂ aliquādo blādicie qñq₃ timor qñq₃ risus qñq₃ pauor qñq₃ p̄miū
qñq₃ suppliciū vt res postulat pueris ⁊ adolescētibus adhibēda sūt tūc.n.
timor pena suppliciū inferēda sunt cū egritudo peccati ⁊ corrupta vita sce
lerū ⁊ discipline negligētia ⁊ contēptus affuerint suppliciū. n .peccati est
medicina.nā sublatis supplicijs totus mūdus occūberet morte peccatorū
s₃ si puer ⁊ adolescēs a vitijs alienus:⁊ litterarū studijs aut v̄tutib⁹ vel ar
tib⁹ vel dignis reb⁹ incubuerit laudib⁹ p̄mijs leticia ⁊ iocūditate extollēdi
sūt iniquū valde ē eos opprimere supplicijs q v̄tutū fastigia ac sapiētiā oī/
bus viribus adipisci ꝯ tendūt silr̄ dicēdū si audax ⁊ p̄sumptiōis plen⁹ aut
temerarius q̄s fuerit ꝯprime man⁹ timore ⁊ supplicio si formidolosus aut
pusilanimis erige aīum iocūditate ⁊ leticia sicut dixit p̄hus ꝙ q filios eru
triūt debēt medicorum̄ v̄tutē imitari i v̄tutē medicie respicēdo q₂ corpora pu
erorum̄ ⁊ adolescētū cū egrota sint passionū ⁊ alterationū in pulsu ⁊ plurio
rū malorum̄ incursib⁹ medicinarū sapiētis medici curāda sūt.sed q̄ sint pue/

roꝝ ⁊ adolescentū ꝓcliuitates: ⁊ que ad egritudines q̄ discrimina vite q̄ꝫ p
ceps q̄ꝫ pēdula sit etas pueritie vel adolescētie nō solū opportunū ē dice
re sed multū terroris affert his parētibus q vere curas filios volūt. naꝫ q
filios negligūt nec vitā nec picula nec bona filiarū aspiciūt primū discri
men qd̓ i tenera etate ꝯsurgit scribit a pho i.vij.politicoꝝ sic dicēte oia.n.
amamus prima magis pp qd̓ oꝫ iuuenibꝰ facere oia extranea q̄ praua ma
xime aūt que cūq̄ꝫ ipsoꝝ hūt infectionē aut i besionē ⁊.x ethicoꝝ q̄dam de
lectāt noua entia posterius aūt nō silr pp hec c primū qdē.n.desideria iclȳ
ta ē mens ⁊ intēsa circa eadē opaꝛ queadmodū ſm visuꝫ aspiciētes postea
nō fit talis opatio.sed neglecta pp hoc ⁊ delectatio obscuraꝛ.dicit phus ꝙ
oia prima.i.q̄ nobis pmo cognita ⁊ nouissima sūt maxie amanꝛ·ratio huiꝰ
qꝛ mens circa noua maxie itendiꝛ.sic silr voluntas itenditur qꝛ sicut itel
lectus i cognoscēdo itendiꝛ sic volūtas in volēdo vt pꝫ expientia cū qs no/
uā vrbē ingrediꝛ attētissime intueꝛ ⁊ sic vehemētissime delectaꝛ qd̓ nō fit
i vrbe diu cognita: secundū discrimē scribiꝛ a pho.i.ethicoꝝ iuuenis nō est
expius coꝝ q ſm vitā sūt actuū ⁊.vj.ethicoꝝ singulariū ē ꝓdentia q̄ fiunt
cognita ex expientia iuuenis aūt exptus nō ē multitudo aūt tpis facit ex/
pientiā dicit phus ꝙ ꝓdentia ē circa pticularia ⁊ singularia q̄ nobis fiunt
cognita p expientiā q̄ acquiriꝛ p longitudinē tpis qd̓ nō ē in iuuene ⁊.vij.
politicoꝝ iuuenes apti nati ad potentiā ꝓdētia aūt i senioribus . iij . topi/
coꝝ nēo.n.iuuenes eligit duces ex eo ꝙ nō ꝯstat eos eē ꝓdentes iob.ij.i an
tiquis ē sapiā: ⁊ i multo tpe ꝓdentia. ⁊ phus.ij.rhetoricoꝝ iuuenes facili/
ter seducibiles qꝛ nō sūt experti plurima ⁊ iuuenes faciliter omnia credūt
qd̓ i puellis deterius cū facilius credāt ⁊ minus ꝓdētes sint mulieres q̄ꝫ
viri: Tertiū discrimē scribiꝛ a pho.ij.ethicoꝝ.oia valde amāt oderūt ꝯcupi
scunt respuūt semp plus q̄ꝫ deceat ⁊ ibi subiūgit phus dicēs iuuenes ve/
hemēter ꝯcupiscūt:acitas.n.voluptates hūt ⁊ nō magnas sicut q̄ laborā
tium sitis ⁊ fames ⁊ ibidē phus ⁊ scire oia putāt ⁊ affirmant huius cā est
qꝛ oia volūt: ⁊ dū dici phus sicut q̄ laborantiū sitis.i.egrotātiū. ⁊ genesis
viij.sensus.n. ⁊ cogitatio hūani cordis in malū ꝓna ab adolescentia verba
dei sunt ⁊ signanꝛ de adolescētia.loquunꝛ ⁊ ibidē phus iuuenes sūt intē
pati q̄ qdē itēpātia ē i irascibili ⁊ i ꝯcupli ⁊ q̄ꝫtū ad irascibile diꝛ ibidē phus
iuuenes aiosi sunt ⁊ acute ire ⁊ qꝛ nō sūt passi repulsaꝫ iō idignanꝛ valde
⁊ amatores victorie.igiꝛ sūt audaces auidi glie excedētes fortitudinis me/
diū dicēte seneca tragidia nona regēda ē feruida adolescētia qd̓ dictū se//
nece verū ē nā sanguis ⁊ caloꝛ nālis i ipsis ebulliūt ac feruēt iō passiōibus
magnis laborāt dicente pho.x.ethicoꝝ.iuuenes secundū passionē viuūt. ⁊
viij.ethicoꝝ iuuenū.n.amicitia pp delectationē esse videꝛ ſm passioneꝫ. n.
isti viuūt ⁊ maxie ꝓsequunꝛ delectabile eis ⁊ p̄sens ⁊ phus.ij.rethoricoꝝ.
iuuenes maxie ꝯcupiscūt venerea. ⁊ cicero.i.de officijs maxie.n.hec etas a

libidinibus arcenda ē.exercēdaq; i labore ꝛ patientia hic loquit̃ de adole-
scentia cicero q̄ i li. de senectute ait libidinosa ꝛ itempata adolescentia q̇ȯ
ēt rōnib⁹ ostendit̃ q꞉ fm etates sic fiūt ꝯplexiões.nā alia est ꝯplexio i ado
lescentia alia i etate ꝯsistentie:alia i senectute iō i istis etatibus diuersa sūt
desideria sic dicente pħo i.viij.ethicoꝝ etate aūt transcendente ꝛ delecta-
bilia fiūt altera pp q̇ȯ velociter fiūt amici ꝛ qescūt sil̃.n.cū delectabili ami
citia transcendit hec ibi q꞉ caro corpis ꝑ actionē caloris i hūidū mutat̃ per
restauratione cibi ꝛ potus q꞉ q̇ȯ calor resoluit restauramus ꝑ cibū ꝛ potū
iō mutat̃ corporis caro ꝛ alia q̈litas ꝛ alia dispositio ꝓuenit ꝑ etates iō di
spositio adolescentie ꝓna nimis venereis p̄ ceteris etatibus etas ꝯsistentie
.s.ad.xxx.anno vsq; ad.xxxx.ꝓna honoꝝ ambitionibus etas senectutis ad
auariciā flectit̃.lz hec tria desideria luxurie supbie ꝛ auaricie i oi vita hoīs
ipugnent hoiez:tn̄ magis i his etatibus vt diximus ꝙ aūt etas adolescentie
libidinibus parata sit atq; i luxuriā ꝓcliuis nimis pz q꞉ hilaris iocūda plu
rimūq; amatiua existit iō pħus.viij.ethicoꝝ amatiui iuuenes secundū pas
sionē nā hec etas subblandit̃ subridet:ꝛ voluptatibus plena quasi p̄gnās
voluptates parit quotidie nā amor ꝛ iocūditas ꝛ delectabiliū appetit⁹ irri
tamenta sūt luxurie q̄ maxie i hac etate vigent.adhuc ēt pz q꞉ i hac etate
vires nāles sunt potentiores i etate aūt ꝯsistentie vires aīales i senectute
nāles deficiūt iō adolescentes nālia desideria ꝛ q̄ magis sēsibilia sūt appe
tūt vt ē luxuria.iuuenes aūt aīales delectiões vt sūt honores magistratus
nois gl̃iam i senectute auaricia q꞉ ex quo deficiūt vires oīa eis deficere vi
dent̃.iō bñ dixit pħus.viij.ethicoꝝ q꞉ iuuenes ꝓsequunt̃ delectabile ꝛ eis
pn̄s.i.q̇ȯ cito transiturū est q꞉ futura ꝛ ꝑpetua nō ꝓspiciūt.regnat p̄terea
i hac etate venus q̄ venerea parat ꝛ iclinat adiūgit̃ post modū nouitas d̄
lectationū sicut dictū est.nouas delectatiões amamus magis.iō i puellis
q̄ v̄gines sūt magnū discrimē de quo dicit hieronymus ēt ferreas mentes
libido domat q̄ maiorē i v̄ginibus patit̃ famē dū dulci⁹ putat oē q̇ȯ nescit
hec ibi ecce expientia nobis ondit ex opib⁹ adolescētū ꝛ iuuenū nā adolescē
tia mlierū amatiua.iuuēt⁹ honores appetit.pueritia puerilia.iō paul⁹ p̄ma
ad corithios.c.xiij. cū eēm puul⁹ loq̄bar vt puul⁹ sapiebā vt puul⁹ cogitabā
vt puul⁹:qn̄ āt fact⁹ sū vir:euacuaui q̄ erāt puuli h̄ ibi magnū valde atq; sa
tis pniciosū ē hoc discrimē luxurie q̄ sua nā igēs nimis.nō solū titilat aīu3:s
q̈si icēdiū icautā adolescentiā dulcedine voluptatis aggredit̃.cui resistere
nō sufferūt sapientū vires.quid puella ibecillis ꝛ tenera q̄d adolescentu-
lus nullius pudoris:nulli⁹ supioris metu ꝯpulsus:nihil aliud nisi libidinū
vorago ꝓuentura? Quartū discrimen scribit pħus.ij.rhetoricoꝝ iuuenes
bone spei sūt q꞉ tp̄s futurū eis est multū:ꝛ p̄teritū breue hec ibi iō oīa au-
dent ꝛ temerarie ꝯgrediunt̃ sperantes vltra q̄; oporteat audaces temera
rij nequaq̄; reꝝ piculametiunt̃.qua pp in mala pluria icedet̃ necesse est

Quintū discrimē docet i sacro canone xij.q.pma.c.oīs etas vbi dr̄ nihil i
certius ꝙ̄ vita adolescētū ⁊ i ꝓuerbijs salomōis.c.xxx.tria sūt difficilia mi
hi ⁊ quartā penit⁹ ignoro via aqle i celo:viā colubri sup petrā:via nauis i
medio mari.⁊ via viri i adolescentia ⁊ terēti⁹ i pma comedia nā is postꝙ̄
excessit ex ephebis sosias liberius viuēdi fuit potestas:nā antea q scire pos
sis aut p ingeniū gnoscere dū etas metus magister ꝓhibēt ex his oīb⁹ vi/
dimus ꝙ̄ piculosa sit pueroꝝ ⁊ adolescētū etas:⁊ ꝙ̄ magnis stateris appē
dēda est ⁊ ꝙ̄ recta lāce metiēda sȝ lōge piculosior adolescētia ꝙ̄ puericia.
vtraqȝ tñ multū discriminis hēt.iō ad alias regulas trāseamus. Secunda
regula dr̄ cibi ⁊ potus iō hippocrates secūda ꝑticula aphorismoꝝ oȝ igit
ad nō ꝯsueta trāsmutare.i.de oibus cibis sumēdū vt oibus assuescāt pue
ri ⁊ adolescētes:tñ meliores frequētādi sūt mali qñqȝ sumēdi.i.q parū no
cent:sed hoīs ꝯditio ispiciēda ē.nā laborātibus vt agricolis ⁊ artificibus
grossi cibi ꝯueniūt ⁊ mediocri exertitio vtētes mediocres cibos sumant ⁊
nobiles nobilibus vtanť cibarijs sed aliter q litteraꝝ studijs ⁊ ōliciosis ex
ertitijs incūbūt ⁊ aliter q militiā exercēt.nā militū exercitiū grāde ē iō ro
busto corpore eē eos oȝ iō illis robusti cibi ꝯueniūt.sed oīs crapula ⁊ sup
deliciosus ciboꝝ apparatus oibus fugiēdus.iō lygurgus clarissimus legū
lator statuit iuuenes nō epulari opulētius.ne in luxuriā laberenť ⁊ publi/
ce comedere pueros iussit ⁊ maiores natu inspectores pueris comedētib⁹
assisterēt vt pudice ac pudēter ⁊ ꝯpositis morib⁹ ciborū voluptates sume/
rēt sȝ aduertēdū ꝙ pueris pluries comedeř ac etiā adolescētulis oportunū
ē sed lōge magis in puericia ꝙ̄ tn adolescētia qꝛ tales duplici nutrimento
indigēt.s.restaurare qd̄ depditur p actionē caloris nālis ꝙ in oibus etati/
bus ꝯmune ē ⁊ alio nutrimēto indigēt qd̄ fit ad corporis augumētū ē etiā
in pueris ⁊ adolescētulis calor nālis potētissimus idigerēdo ⁊ i resoluēdo
⁊ humidū i eis satis nobile ⁊ faciliter resolubile.iō ieiunium in istis satis
letiferū.iō ecclesia spū sāto ꝑdita nō indixit ieiuniū vsqȝ ad vicesimū pmū
annū licet qñqȝ adolescētulos ieiunare.sit vtile aīo ⁊ corpori ideo hippo/
crates i aphorismis dixit pueri difficilius tolerāt ieiuniū ꝙ̄ iuuenes ⁊ aui/
cēna prima quarti.c.de cibatione febricitantiū senes ⁊ debiles ⁊ infantes
sūt ex his q nō possunt tolerare ieiuniū sed de potu dixit plato.ij.de legib⁹
vinū pueris ꝓhibendū ⁊ phus.ij.oconomice nō solū vinum ꝓhibuit pue
ris sed dicit ex vino iniuriosos fieri liberos ⁊ medici vinū sūmopere negāt
pueris ⁊ ꝯciliator differētia.lxx.pueris ⁊ nutricibus nō confert vinuȝ que
sapiētum dicta vera sunt.qꝛ vinū facit tēdere corpulentum sursuȝ.⁊ ē val/
de euaporatiuum ideo faciliter poterit in pueris producere magnum de/
sensuȝ a capite ⁊ sic poterit accidere eis epilentia nam in pueris fit magna
euaporatio dicente philosopho in libro de somno ⁊ vigilia pueri enim dor
miunt valde ⁊ vehementer eo ꝙ nutrimentum fertur sursum: Tertia re/

gula est circa existentium ne vita sit ociosa.est enimmortiferum valde oti/
um cunctis hominibus ⁊ non solum animo sed corporis salubritati perni
ciosuꝫ magna ps salutis bõe vite i debito exercicio ꝯsistit pueri tñ leniori
exercitio vtanť.iõ phus.vij.politicoꝝ.expedit pueris facere motus quoscũ
qꝫ tãtillos ad solidãda mẽbra ne defluant pp teneritudinẽ ⁊ i. viij. politi/
coꝝ pueri vsqꝫ ad.14.annũ leuibꝰ laboribus assuefaciendi sũt.hec ibi phus
sed adolescẽtes ꝗnto maiores natu tãto maiora exercicia hẽant nã ex otio
supfluitates firmanť ⁊ augenť i corpore sed ex exercicio resoluunť reddiť
ẽt aius sengnis ⁊ ignauus rudis ac siluestris cũ plurimo otio vacauerit.i
disponiť nõ solũ aius ad oẽm disciplinã ⁊ artes quascũqꝫ:sed ẽt corpꝰ ine
ptũ reddiť cũctis laboribus ceterisqꝫ ṽtutibus.ita ꝓfecto otiũ letale est iu
uenibus vt qcunqꝫ otiosus ex hoie pecus brutũqꝫ reddať:Quarta regula
dr̃ regionis mutať.n.ꝯplexio pp mutationẽ regionis ex tẽperie aeris ⁊ re
gionis fit tempata ꝯplexio.⁊ e ꝯ̃ qꝛ alij iflux us ⁊ aspectus celestes sunt in
vna regione ⁊ alij in alia hñt.n.regiones diuerse diuersos aspectus a side
ribus fixis ⁊ a planetis.sydera fixa sũt ifirmamẽto.sed planete sũt i.vij.or
bibus post firmamentũ qð ẽ octaua spera ⁊ dicunť planete stelle erratice
qꝛ aliqñ ascendũt i aliqñ descendũt p eccentricos suos nũc sub elliptica so/
lis nũc extra aliqñ retrogradi qꝛ hñt epiciclos oẽs planete preter solẽ . iõ
planete qñqꝫ sunt ꝑpendiculares i vno loco.⁊ i alio oblĩq sicut pꝫ de sole
q ui i meridie ẽ ꝑpendicularis:mane aũt ⁊ vesperi obliquus ⁊ hoc quo ad
motũ raptus sed motu ꝓprio est magis ꝑpendicularis quodã tp̃e anni vt
i mense maij ⁊ iunij:⁊ qñqꝫ obliquus vt mense nouẽbris ⁊ decẽbris. syde/
ra aũt fixa nec eccentricos hñt nec epicyclos:sed fixa ⁊ i mobilia sũt i locis
celestibus vbi affixa sũt .⁊ sub eadẽ pte zodiaci semp pagrant.s.sub zodia
co imaginario ⁊ semp eadẽ distantia distãt a zodiaco reali q ẽ i octaua spe/
ra ⁊ lꝫ ista sydera fixa semp sint in motu qꝛ celũ i quo affixa sunt semp mo
uenť:tñ regionẽ sup quã influũt semp aspiciũt pari cursu quo ad ꝑpend icu
laritatẽ vel obliqtatẽ vt ṽbi gratia si stella vna fixa est ꝑpendicularis super
ferrariã nũqꝫ erit obliqua i dicta ciuitate qꝛ vt dictũ est nõ ascendũt neqꝫ
descendũt neqꝫ ad dexterã nꝫ ad sinistrã ptem currũt sydera fixa sed sem
p p idẽ iter mouenť ⁊ currunt.secus ẽ de planetis vt diximus iõ aspectus
stellaꝝ fixaꝝ q bonus est i vna regione semp pseuerat i illa regione quo ad
ꝑpendicularitatẽ.iõ regio illa tempata ⁊ fertilis ⁊ salutifera existit pp aspe
ctũ benignũ bonaꝝ stellaꝝ.⁊ maxie qñ sol aspicit illã regionẽ recto ⁊ beni
gno aspectu:sicut i regione eqnoctiali iõ in tẽperata regio vbi fere semp a
spectus solis obliquus ẽ ẽt regio tempata ẽ qñ venti boreales ⁊ boni ibi
pflant est p̃terea qꝛ vapores a terra putridi ⁊ mali nũqꝫ eleuanť cũ ergo
pricipes ⁊ reges ⁊ magni dñi ⁊ potẽtes viri pñt filios suos trãsmittere ad
temperatã regionẽ vt ibi nutrianť:⁊ crescãt erit ꝓfecto ꝯplexio illoꝝ filioꝝ

bona ⁊ salubris ⁊ ꝑstantissima fiet ⁊ debent ⁊ tenent principes sic facere
quoꝝ filij populis multis ⁊ gētibus pricipari debent oꝫ eos bñ disponi in
ꝯplexione ⁊ postq̄ꝫ adulti fuerint vsqꝫ ad annos.xvj.ad alias vrbes trāse/
ant vrbes inclitas videāt diuersos populoꝝ mores gentiū diuersitates in
grant varias viuēdi ꝯsuetudines inspiciāt.nā ex tantis rebus sic diuersis
prudētissimi fiant ⁊ igeniū illustre ⁊ acies aī ꝑstantissima efficiť ⁊ magna/
nimi liberaleś magnificiqꝫ reddienť secus aūt ī puellis ⁊ mulieribus que
quanto secreti⁹ viuūt tāto salubrius:sic.n.decet mulieres raro vel nunq̄ꝫ
exire domū:ī publicū nūq̄ꝫ ꝓdire:viroꝝ aspect⁹ ⁊ ꝯsortia fugere:⁊ ꝓfecto
vt verius dicā neminē videre si fas ē diuinis rebus ⁊ ꝟtutib⁹ ⁊ artib⁹ ītra
secreta cubicula existētes diligēter ⁊ p discāt ex his oībus pudorē pudici/
ciā oīri necesse ē ⁊ postq̄ꝫ nupserint fidē castā viris ⁊ ea q̄ sūt domi ⁊ que
ad rē oeconomicā attinēt optime ⁊ prudētissime seruabūt.si vt diximˀ clau
se domi puelle ab alienis cōsortijs; remote secretis cubiculis adoleuerint
sic.n.decēs ē viros foris mulieres intus ꝯuiuē:Quinta regula ne pueris
adolescētulis sit vita deliciosa illud.n.oīo apparētib⁹ circa filios obseruan
dū ē q̄d vetustissime leges minois apud cretēses ⁊ lycurgi apud lacede/
monios statuerūt adolescētulos ad patientiā corpis:⁊ tēpantia aī curre
re:saltare exurire sitire algere:estuare:laborib⁹ occupari:vigilias incōmo
ditates sustinere his.n.rebus strenuus vnusqsqꝫ efficieť nō opes nō diui
tiaꝝ apparat⁹:nō sūptus multaꝝ reꝝ adolescētulis ꝯueniūt de quo comi/
cus ī quarta comedia.quid ages mitio:cur pdis adolescētem:cur amat:
cur potat:cur his rebus sumptū suggeris:⁊ quītilianus primo de instituti
one oratoria infantiā stari delitijs soluimus sed hoc memorandū ē.q̄ sicut
nec magnis delitijs debēt adolescere filij sic nec magnis vite incōmodis.
nec multū arcta reꝝ penuria nec magno frigore nec estuanti calore affli/
gendi sūt sicut diuites parētes agūt ī cubiculis satis calidis:infantes ⁊ pu
eros enutriūt.nā calor nālis exhalat ad exteriora ex locis valde calidis: ⁊
sic debilitať ⁊ corpus molle reddiť ⁊ de frigore dicit phus ī li.de lōgitudi/
ne ⁊ breuitate vite.coagulatio aufert augumentū.i.qñ pueri valde inten/
suꝫ frigus sustinēt nō bñ crescūt:igiť īter hec duo mediū sumendū ē sint
nec nimia diuitiaꝝ opulētia:nec reꝝ excessiua parcitas ⁊ satis salubre docu
mentū ē a diuitijs declinare in reꝝ parcitatē.vt nō diuitias pmo filijs debe
ant parare parētes.sed ꝟtus añ oīa exqrenda est:⁊ sūmopere ab oībus ex
petēda nō.n.diuicie abijciēde sūt:neqꝫ ꝯtemnende que vite necessarijs ⁊
⁊ hominis dignitati ꝯueniūt sed non añferēde ꝟtutibus diuicie nec sole
sine virtutibus acquirēde:nec in ipsis lꝫ oēm curam cunctosqꝫ labores in
pēdere.quod oēs sapiētes rectissime consuluerunt.plato quarto de legib⁹
liberis non auri sed pudoris multum licet relinquere.⁊ cicero primo de of

ficijs.optima autem hereditas a parentibus traditur liberis omniq; patrimonio prestantior gloria virtutis que quidem claronis sententia diuina est & his rationibus manifeste probatur: Prima ratio quia ingentes opes subuertunt ingenium & cerū & ignauum rude atq; siluestre redduntur & vitiorum fomes opulentia rerum a virtutibus segregat vitiorumq; multitudine replet cum enim qs locupletes redditus futuros sibi existimat:tūc litterarum studia:peritiam scientiam artes & quoscunq; virtutum labores nequaq̄ adipisci nec animo complecti nec vlla diligētia contēdit, acquireret sed otia voluptates:illecebras luxum & crapulam omni cura prosequitur.omnis diues ignauus aut voluptatibus solutus nisi paucissimi quos dei miraculum illustrauit: Secunda ratio est quia nocent diuicie salubritati corporis.quis enim diues temperatam vitam agit:quo pacto in abundantia rerum erit parcitas aut temperies victus & vestitu ceterarumq; rerum moderamen: Tertia ratio satis egregia est si quis enim nimium locuplex sed a virtute alienus necesse est vt sit auarus aut prodigus cum liberalitatem horum extremorum medium penitus ignoret sic ergo aut prodige omnia consumet aut auarus & tenax non possidebit diuicias sed ab illis possidebitur non diues sed diuiciarum custos miseram ac calamitosā aitā aget.ideo sapientissime locutus est chrates philosophus qui sepe dicere consueuit.si licuisset vociferare quorsū ruitis homines. qui omne in comparandis pecunijs studium facitis:filiorum autem quibus eas relinquitis paruam curam suscipitis.quod dictum philosophi satis egregiū ē quia postrema demētia est mensem vberem ac ingentem tantis laboribus partam in horrea putrida deportare:& vinum toto anno exculcum ac labore & sumptum egregie perfectum in vasis perforatis ac turpiter olentibus introcludere:sic sunt filij sine virtutibus tanq̄ vasa perforata in quibus diuicie parentibus relicte putrescunt:ac fetorem emittunt:cum prodige aut illiberalit & parte ac tenui vita possident.aut pompa fumante & euomente superbie fetorem.in ornatu vestium dispensare immo dissipare contendūt quid in puellis & in etate adolescentie vestitus excultus aut magno sumptu paratus nisi libidinis & cunctorum vitiaꝝ scelesta cōgeries qua propter romani totius moralitatis clarissimi artifices sic statuerūt.erat apud eos q̄dā forma vestis q̄ dicebat pretexta qua pueri vtebant vsq; ad.xiiij.ānū vl xvj.& etiā i hac etate pueri munsle figure rotūde depēdens a collo vsq; ad pectus ferebāt:qd erat signū modestie seruande:& ēt frenū intemparie de quo psius satyra quinta:cū primū pauido custos mea purpura cessit bulla q; succinctis laribus donata pepēdit.psius scribit ad magistrum suum cornutum cum mihi pauido idest timenti magistrum cessit custos purpura idest pretexta quia post annos pueriles ipsam pretextam reliqui

nā ptexta simul cū bulla.i.cū monili de quo dictū est i vsuz nobiliū pueroz data erat z talis bulla a collo descendebat vt puerilē etatē alterius ɔ silio regendā eē ostēderet.z dū dicit laribus donata qz generosi adolescētes puericie annos egressi aureā bullā laribus suspēdebāt.nā lares di domestici erāt apud illos expletis ergo.xiiij.vel.xvj annis aliā vestē sumebāt q̄ toga dicebat.quā vestē virilē appellabant iō seneca q̄to credis me accepisse gaudij cū deposita ptexta sumpsisti viralē togā:tñ tps fuit quo non adolescētes:sed viri q magistratus gerebāt ptexta iduebant nam tullius hostilius tertius romanoz rex debellatis etruscis sellā curullē lictores z togam pictā atqz ptextā.q̄ insignia magistratuū ethurscoz erāt romanis trāstulit sed postea targnus rex qntus romanoz cū d sabinis egisset triūphū qm̄ eo bello filius eius annos.xiiij.natus hostē manu pcussisset z p ɔcione illū laudauit z ptexta ac bullā aureā donauit:tñ priscis tpib⁹ viroz ornamēta erant.z sic ptexta magistratuū erat:sic bulla triūphantiū gestamē.nam bulla insigne aureū qd triūphātes añ pectus gerebāt.alij dicūt hūc eūdē priscū regē cū ciuitatē ordinaret istituisse ꝙ patritioz filij bulla aurea vterent:alij de romulo ingenuis pueris dedisse tāqz cordis figurā añ pectus hērent:z i bulla aduerterent sic eē hoīes si corde ꝓualerent.ex his ergo romanoz istitutis exēpla nobis sumenda sūt.vt ex moderata vestiū forma in pueris z adolescentulis vite z moz moderamē z regulat raderet tempies sic ꝓbi ac pstantes viri futuri sūt filij z sapiētes z oio clarissimi sz his qnqz regulis quas diximus adolescētulos istruxerim⁹ z nō solū ɔplexio bōa disponet in illis:sed boni integerrimiqz fient.si vsus bonaz rez accesserit z vt clari⁹ aptiusqz cognoscere valeam⁹ quo pacto filij optimi ac clarissimi viri effici queāt z excellentiā artiū scie z vtutis adipisce possint ad octauū capitulū trāsem⁹.grande.n.hoc facinus z satis illustre imo rez oium clarissimū scire posse z postmodū efficere vt filij fiāt viri excellētissimi iō summa cura z diligentissima obseruatione hec q̄ dicēda sūt audiamus.

Octauum capitulum ꝙ excellntia mozum illustruū a teneris annis sumit originem z perfectionem.

S Atis apud sapiētes atqz dū apud illustres viros disputatū ē an celoz influxib⁹ vel nature ptāte vel artificio hoīs efficiant viri clarissimi sicut i grāmatica donat⁹ pscianus:seruius i rhetorica cicero qntilian⁹ demosthenes i poesi virgilius ouidius:lucanus i phia pythagoras plato aristoteles.i medicina hypocrates galien⁹ auicēna i astrologia ptholemeus i iure ciuili bartolus baldus:cinus:i iure canonico gratian⁹: in re militari romulus numa pōpilius:brutus pmus ɔsul:camillus dictator vrbis rome.catones:decij:scipiones:fabrici⁹:marc⁹ regulus q nō solū bello sz i re publica z ciuili claruerūt cyrus alexāder:asdrubal:annibal q i re mi

litari strenui extiterūt vñ q̄ sio hec majestas viroꝝ illustriū. cur sic insignes isti extiterūt hec qdez questio nō mediocriter magna ꝛ oīo impar hūanis virib⁹ ē. ꝛ satis grande ꝛ arduū facinus eius vinculū soluere scribit. n. ec/clesiastici pmo oīs sapia a dño deo est. ꝛ iacobus i canonica sua. c. pmo oē donū optimū ꝛ oē donū pfectū de sursuz est descēdēs a pr̄e luminū iō oīa bona adeo sūt. sed cur hūc eligat: aliū repellat hoc nequeūt hūane vires agnoscere. nā abel sanctissimus caym pessim⁹. noe ꝛ sem filius eius: abraā isaac: ꝛ iacob optimi ꝛ sanctissimi. esau fr̄ iacob pessimus moyses: dauid sa/lomon ꝛ pphete oēs diuino oraculo illustrati sūt: ꝛ i nouo testamēto petr⁹ optimus iudas pessim⁹ ceteriq̄z apl̄i sanctissimi: quatuor doctores ecclesie. isti oēs adeo electi sūt iō christus nō me elegistis sed ego elegi vos ꝛ pau/lus ad timotheū. iij. caplo nō ex opibus iusticie q̄ fecim⁹ nos: s secūdū suā misericordiā saluos nos fecit. ꝛ magister i pmo distinctiōe quadragesima pma. ꝛ sūt v̄ba augustini i libro de pdestinatiōe sanctoꝝ nō q: futuros nos tales eē psciuit iō elegit sed vt essemus tales p ipam electionē sue grē qua gratificauit nos i dilecto filio suo ꝛ augustinus i libro de libero arbitrio nō pp fidē vel aliqua merita elegit deus aliquos ab eterno vel apposuit grāz iustificatiōis in tpe sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent hec ibi. sed q: nos hāc questionē secundū moralē phiaz ꝛ secūdū merā nām hic i tendimus soluere nā alibi latius solutionē huius questiōis sm theologie sacratissimā v̄itatē de scripsimus sed i hoc octauo capitulo hui⁹ libri discu/tiendū ē nobis q̄ntū possint hūane vires. ꝛ qd in hoc scire possum⁹ secūdū merā nām ꝛ q̄ntū solū se ētēdit moralis phia. salua tñ semp ꝛ obseruata fi dei christiane v̄itate sanctissima igit ad hāc q̄stionē soluēdā secūdū nāles rōnes ꝛ moralē tm̄ boium doctrinā accedam⁹ vt discere ac metiri valeam⁹ q̄ntū pñt i his q̄ dixim⁹ hūane vires: vñ ergo excellētia ac maiestas tantoꝝ viroꝝ illustriū quos diximus: Pria opinio ē astrologoꝝ dicētiū. q̄ hitātes regiones tēpatas sūt sapiētiores ꝛ meliores. eo q̄ sup istas regiones sunt optimi influxus sideꝝ ꝛ planetaꝝ ꝛ habitātes regiōes intēpatas sunt silue/stres ꝛ mores feraꝝ hñtes. iō phus parte xiiij. a pblemate. xv. dicit q̄ hitā/tes loca tēpate calida sūt pdētiores ꝛ sapiētiores ꝛ in locis intēpatis ꝯrio mō se hñt hoīes ꝛ dicit ibi phus q̄ loca intēpata sūt q̄ aut nimiū calida aut nimiū frigida existūt in qbus locis q hitant ferinos mores ꝛ aspectus atro ces hñt ꝛ q̄ optima ꝯplexio intellectui⁹ deseruit sz sup abūdātia caloris ꝛ frigoris stupefacit ꝛ corpus puertit ꝛ ꝯplexionē itēpatā facit ꝛ sic ēt dispo/nit intellectū. ꝛ nō solū rōne caloris ꝛ frigoris sz ēt rōne siccitatis ꝛ hūi/ditatis excessiue reddit regio intēpata ꝛ ꝯciliator in ꝯmēto phi in pblema te supradicto quare illi q tertij ꝛ quarti ꝛ qnti climatis haly. ij. quadripar/titi ꝛ vniuersaliter illi quoꝝ latitudo ē itra tricesimū quartū gradū aliena equatoris vsq̄z ad latitudinem. xl. gradum extant sapiētiores quacūq̄z re/

gione q̄ȝ habitātēs regiones frigidas. sicut sūt sextū ⁊ septimū clima ⁊ q̄-
cunqȝ deinceps. ⁊ maxie in locis sic extraneis nō pñt nasci hoies bone cō-
plexionis: nec boni sensus nosce iuxta ptolemeū. ij. quadripartiti i locis ha-
bitabilibus calidis. hoies fere magis intelligētes ac maiores īgenij hñtesqȝ
vim maiorē sciēdi facta stellarū q2 zodiacus signoꝝ: ⁊ planete sunt magis
circa astrologiā. ⁊ galienus de v̄tutibus aialibus. c. nono sic dicit hippocra-
tes quidē igit q ostēdit i toto sermone de ꝯplexione aquarū ⁊ oꝛarū sequi
ad ꝯplexionē corporis potētias aie nō solū secundū quecunqȝ irascitiuum
⁊ ꝯcupiscitiuū eius: sȝ ēt eas que secundū ratiocinatiuū eius. ⁊ postea sub-
iūgit galienus dicēs ꝺ hippocrate. ego aūt nō vt testi credo huic viro sicut
alij multi: sȝ ꝓpterea q2 demostrationes eius īuenio certas pp hoc ēt ip̄m
hippocratē laudo. quis nō videt corpus ⁊ aiam oium hoium q sūt sub ar-
cticis c ꝯrio disposita his q sūt ꝓpe torridā zonā aut qs nō videt eos q sūt
in medio hoꝝ q cunqȝ eucratā regionē hitant meliores secūdū opam ⁊ mo-
res aie ⁊ ꝓdentiā ⁊ sapiam illis hoib' ⁊ qū galienus dicit eucrata. i. bonā
vel tēperatā ⁊ postea subiūgit ibidē galienus de platone sic dicēs i thimeo
qdē i principio sermonū hec scribit: hūc qdē vniuersuȝ ornatū ⁊ ordinē de-
us ꝑus p ornās nos i hitare fecit eligēs loca. ⁊ i qb' generat eucrasia ho-
rū viri generant ꝓdētissimi ⁊ ibidē galienus subiūgit de platone sȝ in pri-
cipio legū scripsit q i regiōe tēperata nascunt meliores hoies hoc idē se-
tit auicēna quē iducit ꝯciliator ⁊ dic̄ haly aristotelē ⁊ galienū fuisse ꝺ q̄nto
climate q optimi fuerūt nāles ⁊ metaphysici platonē ex ptolemeū ꝺ tertio
climate q excellētes fuerūt i mathematicis ⁊ albumasar. iij. introductori di-
cit sapiētissimos eē babylonios: ⁊ sibi ꝓpinquos: seu egyptios ⁊ ꝯciliator
vbi supra apud istos gentē sacerdotū primitus fuisse ⁊ circa inuētionē ma-
thematicoꝝ primitus vacare sol. n. nō elōgat multū a capitibus eoꝝ: neqȝ
appropinquat est. n. motus solis equalis sup eos. ⁊ iō aer eoꝝ fit ꝯplexiōis
tēperate neqȝ supflue calidus neqȝ supflue frigidus calores eoꝝ ⁊ corpora
⁊ nature sūt tēpata ⁊ sēsus ⁊ rō ⁊ ai qualitas sūt bōa abūdatqȝ i eis sapia
⁊ itellectus. ⁊ reꝝ ꝑstantia ⁊ honesta qualitas ai ⁊ hec ē terra ꝓphetarū ⁊
sapiētū. sȝ q sūt habitātes secūdū clima sicut ethiopes hoꝝ mores pessimi
⁊ facies hñt corruptas: ⁊ turpes: ⁊ atroces ⁊ comedētes hoies vt testat ha-
ly se vidisse de his aūt locis vnū refert chynes q adhuc in nyro egia ⁊ vl-
tra geogiā itueniri i fine septētriōis ⁊ meridiei q sūt spūs maligni ⁊ diabo-
li ⁊ bestie comedētes hoies h ibi ꝯciliator i ꝯmēto ꝓblematū aristotelis. ⁊
postea ibidē subiūgit valde notabile. q iō diutius remāsit regnū romano-
rū ⁊ sic auctū ē. q2 medio mō se hēt regio romana iter septētriōales ⁊ me-
ridionales. ⁊ haly. ij. quadripartiti q aliq dicūt q in meridie ⁊ septētrione
morant hoies comedētes alios hoies. ⁊ hermes dixit i li. latitudinis q in
meridie ⁊ septētrione sūt bestie ledētes hec ibi ꝯciliator ⁊ venerandus ꝑ-

pheta noe pphie z sapiētie munere z astrologie pitia claruit. z filius eius sem inter magnos astrologos claruit: z sm hebreos pimus astrologoꝝ qui pater z filius pstantissimi in caldeam venerūt post diluuiū regionē tēpera tā. iste sem post diluuiū biēnio gēuit araphaxabt q fert fuisse melchisedech q primus post diluuiū ɔdidit vrbē salē que est hierusalē que ē i quarto cli/ mate s. qð ē medium inter oia climata i qua ciuitate oia magna z mirabi/ lia totius orbis facta sunt tam veteris ꝙ noui testamēti vbi pphie scriptu re z miracula z patres z patriarche z christi misteria fuerūt z abraā chal/ deus natione patriarcha sūmus z magnus astrologie magister isaac iacob z ceteri patriarche ex oriētali plaga venerūt: z iosepb iacob filius cū esset. xvi. annoꝝ vēditus ē z anno. xxx. stetit corā pharaone interpretās somnia z moyses pphetaꝝ sūmus z totius legis veteris interpres z dñs nr̄ iesus christus ceteriq xpli ex clímite quarto venerūt z nō solū fideles populos sed gētiū nationes egregias ide ex oriēte venisse z ex chaldea regione tē pata scias puenisse legimus. de quo diodorus li. iij. pcedunt oēs chaldeos astrologie vltra ceteros pitos numeri annoꝝ qbus se huius modi astroꝝ doctrine vacasse affirmāt. quadraginta tria annoꝝ millia annumerāt vsqz ad alexandri ascēsū ex quo astroꝝ obseruatiões ab se ceptas dicūt hec ibi sed annos quos ponit diodorus puos eē existimo: laertius li. primo chlp/ tyarchus asseruit in. xij. lib. chaldeos astronomie peritissimos albumasar chaldeos oiuz peritissimos affirmat boatius li. pmo carminū nec babylo nios tētaris numeros. nam illā babyloniam itelligit que in chaldea ē ɔci/ liator differētia nona pphetie z sciētie in chaldea inuēte sunt vbi aduertē dū ꝙ chaldei iterpretant sapiētes nā vetustis tpibus chaldei. i. sapientes itelligebant z post chaldea egyptū de quo phus i plogo metaphysice sci entias speculatiuas inuētas eē apud egyptios z maxie mathematicas z ex diuinis scripturis habemus ꝙ abraam ex chaldea in egyptum astrolo/ giam nunꝙ ibi cognitam transtulit z diodorus libro. ij. apud egyptios sa cerdotes in eorum sacris libris sic contineri transisse ad egyptum orphe/ um museum melampidem: dedalum: homerum: z lycurgum salonem pla tonem z samium pythagoram. z plures alios insignes viros qui in egyp to certe perceperunt omnia que illos apō gregos mirabiles fecerūt. qui ēt lycurgus solon: z plato mītas ab egyptijs sūptas leges ad suā rēi publi cā detulerūt z laertius li. iij. i vita platonis. plato i egyptū ad pphetas z sa cerdotes se ɔtulit h ibi z pythagoras geometriā z aritbmeticā z cursū a/ stroꝝ z zodiacū ab egyptijs ad gregos transtulit. z orpheus theologiam didicit ab egyptijs: quatuor pfecto clarissima litteraꝝ z sciaꝝ studia in or/ be extiterūt scilicet in chaldea egypto grecia z postremo in italia. sic ergo volūt astrologi ꝙ oia hec ex celoꝝ z syderꝝ influxibus puenīūt. s. regio tēpa/

ta ꝛ viri ꝓbatissimi ꝛ scie ꝛ artes ꝛ oia bonoꝝ genera ab ipsis celoꝝ aspe-
ctibus qꝛ supficies celi ꝯcaua est liber ꝑme cause i quo scribunť oia q̄ i hoc
mūdo sūt si qs ergo sciret bn̄ ispicere i supficie illa sciret oia p̄terita p̄sen-
tia ꝛ futura. ꝛ volūt etiā ipsi astrologi ꝙ nō solū ifluxus tempate regionis
faciat sapientes ꝛ optimos viros: sed ēt reqriť influxus pticularis ifluens
in ꝯceptione ꝛ natiuitate illius dū ꝯcipiť ꝛ nasciť siľr dicūt ꝙ si qs i regio
ne itempata nasciť ꝛ educať hn̄s in sua natiuitate iflux̄ū malū hic pessim⁹
erit. ꝛ sic ifluxus celestes valere volūt ꝙ diuitias magistratuſ: militiā bellū
victorias ꝛ reꝝ oium ꝓsperitatē celis ꝛ celoꝝ ifluxibus attribuant hec er-
go ē astrologoꝝ snia quā affirmant eē verā secundū astrologie doctrinam
imitādo astroꝝ ifluxus: Secūda opinio ē phoꝝ ꝛ medicoꝝ q ꝯplexiōi attri
buūt excellentiā igenij: de quo aristoteles pte. xxx. ꝓblemate p̄mo sic dicit
pp qd hoies qcūqꝫ excellentes fuerūt viri aut ꝫm phiam aut politicā aut
poesiꝫ aut artes videnť melancholici ꝛ ibidē in alia trāslatiōe iteꝝ dicit cur
hoies q igenio claruerūt vel i studijs phie vel i re publica administranda
vel in carmine pagendo. vel i artibus exercēdis melancholicos oēs fuisse
sed nō itelligit phus ꝙ ois melancholia vel ois ꝯplexio melancholica hoc
faciat sed itelligit solū de illa melācholia q̄ est tempate calida ꝛ in eodē ꝓ
blemate dicit phus ꝙ melancholia assimilať vino ita ꝙ sicut vinū diuersi
mode sumptū diuersos mores operať sic ꝛ melancholia nā vinū i magna
quātitate sumptū alios mores ꝛ i pua quantitate alios: ꝛ tēpate sumptuꝫ
bonos mores nā ex vino aliq iracūdi: aliq hūanissimi: aliq misericordes: ali
q audaces quoꝝ nihil mel aut aq̄: aut lac aut aliqs liquor aliqd huiusmōi
efficere pōt ꝛ ꝯciliator i ꝯmento vinū p̄ncipaliter iter liquores oēs vr̄ hēre
similitudinē cū melācholia ꝛ vinū diuersimode sumptū plures ꝛ diuersos
mores iducit qꝛ quosdā facit iracūdos: quosdā pios: qn̄ꝙ misericordes: ꝛ
nō nūq̄ꝫ māsuetos. qd̄ nullus pot⁹ sic facit. nec mel: nec lac: nec sicera nec
ceruisia lꝫ quedā istoꝝ sint inebriantia qd̄ declarat phus qꝛ vinū hoies in
frigidatos reddit sobrios ꝛ honestos taciturnos. ꝛ si aliquantulū plus po
tať reddit eos loquaces: ꝛ cū plus sumiť reddit nō solū loquaces sꝫ ꝯtēci
osos ꝛ iiuriosos ꝛ maniacos ꝛ furiosos. ꝛ cū amplius ita ꝙ nā nō possit vi
no dominari facit dissolutos amētes stupidos carētes sensu ꝛ motu sic fit
ex melancholia temen talis dispositio non remanet ebrijs. sed bene rema-
net in melancholicis longo tempore ꝛ philosophus ibidem subiungit mľ-
ti quoqꝫ propterea ꝙ ille calor sedi mētis i vicio ē morb vesanie iplicantur
aut istuinctu lymphtico i feruescūt ex quo sibylle efficiūť ꝛ bache ꝛ oēs q
diuio spiracło istigari credūt cū. s. id n̄ morbo ꝫ nālı i tēpie accidit marcus
ciuis syracusan⁹ poeta ꝛ iā p̄stācior erat dū mēte alienareť at qb⁹ min⁹ il
le calor imiss⁹ ad mediocritatē sit illi ꝓrsus melācolici qdē ꝫ lōge ꝓdētio
res hphus vbi ꝯciliator i ꝯmēto sic dič ꝙ duplex ē melācholia q̄dā q̄ gene

raẜ ex quotidiana ꝯsumptiōe cibi ⁊ vniuersaliẜ aliaꝝ reꝝ necessariarū: cū
declinauerit ad naturā melācholicā nō īducit mores diuersos: ſʒ solū me/
lācholicas quasdā egritudines: ⁊ febrē quartanā duriciē splenis. alia me/
lācholia ē que cū multū calida ⁊ sup excedēs fuerit quātitate ⁊ qualitate
q sic hñt efficiunẜ furiosi maniaci quasi aīa carētes alij vo redduntẜ vbosio
res pp spūum agitationē: q rationē īpediūt. ⁊ plurimi eo ꝙ caliditas melā
cholie ē ppe locū ī quo viget rō ītellectus diuināt circa vtutes fantasticas
⁊ cadūt ī egritudines maniacas. ita ꝙ efficiunẜ amētes diuinātes phitoni/
ci q multa taliū faciūt diuini ⁊ phitonici qd̄ intelligēdū vt dictū ē ex ꝯple/
xione puenerit nālis melācholie. ⁊ nō ex accidētali ex prauo alimēto cau/
sata vñ nicolus qdā poeta plus valuit ī poesi dū mania caperetẜ: ego ēt au
diui a fideli medico ꝙ mulier q̄ illiterata erat: ⁊ dū eēt melācholica latine
loq̄baẜ et ꝯgrue. que postq̄ȝ sanata ē euanuit locutio illa hec ꝯciliatur ī cō
mēto q iterū ibidē ait. notādū etiā ꝙ huiusmodi actꝰ mirabiles ⁊ fere sup
nāles quoꝝ cā ē occulta valde quos agūt huiusmōi melācholici ⁊ mania/
ci hoc eē ex diuersitate nature qd̄ ēt galienus iterioꝝ artio ⁊ auicēna senti
re videnẜ. astronomi aūt q cās vniuersales ꝯsiderāt nitunẜ hoc ī cām ali/
quā reducē: vt pʒ cētiloquio quatripartiti tertio. qui aūt ī lege loquunẜ at
tribuūt huiusmodi actꝰ spiritibꝰ ⁊ aīabꝰ dānatoꝝ q ab hoc seculo recesse/
rūt hec ibi ꝯciliator q ꝯcludit ꝙ cum melācholia fuerit tēpate calida ⁊ nō
superflua facit excellentes viros. non autem melancholia frigida ⁊ sicca
vel melancholia in temperata nam melancholia frigida ⁊ sicca ē grauiẜ q̄
nō facit excellētes viros: ē alia melācholia tēperate calida ⁊ ista facit viroẜ
excellētes ⁊ d ista itellexit phus qñ dixit ꝙ melācholia fac viros excellēteẜ
⁊ sic fm phum videẜ ꝙ pma ꝯplexio q̄ facit hoies igenio excellēteẜ ē ꝯple
xio melācholica q̄ ē calida tēperate. alij aūt volunt ꝙ pma ꝯplexio ad faci
endū igeniū excellēs sit ꝯplexio tēperata post quam ē ꝯplexio sanguinea
post quā ē cholerica post quā ē melancholica ⁊ vltima ē ꝯplexio flegmati/
ca. sed alij volūt ꝙ pma ꝯplexio post tēperatā ꝯplexionē ē cholerica: ⁊ nō
sanguinea. lʒ verū sit ꝙ quo ad vite durationē sanguinea sit melioꝛ q̄ȝ cho
lericha sed quo ad igenij pstātiā cholerica excedit sanguineā qd̄ sic pbāt
qꝛ ī cholerica ꝯplexione materia spirituū subtilioꝛ ⁊ caloꝛ fortioꝛ q materi/
am illā spūum hñdigerit qꝛ caloꝛ ē vt agēs: mā vt patiens. pʒ etiā qꝛ chole
ra ē velocioꝛ oibus hūoribus: ⁊ talis ꝯplexio ē calida ⁊ sicca. iō meatus ⁊
additus aptiores hēt ⁊ expeditiores iō maxie disponit ad sciam ⁊ ingenij
subtilitatē. ſʒ ꝯplexio flegmatica minus disposita qꝛ hēt calidū magis re/
missuȝ qꝛ rōne flegmatis caloꝛ ē magis obtusus. ⁊ qꝛ ī pducēdis spiritibꝰ
magis ꝯcurrit vtus caloris q̄ȝ subtilitas materie: tñ vtraq̄ȝ ꝯcurrit ⁊ ī ꝯple
xiōe flegmatica caloꝛ remissioꝛ: ⁊ mā spūum crassioꝛ pterea melancholice
hñt siccitatē maioꝛē: ⁊ sūt magis timid: ⁊ plus ī q̄situi ⁊ magis ab illece/

bris ⁊ voluptatib⁹ alieni. ⁊ sic magis disponunt ad v̄tutes ⁊ litterarꝫ studia
sed cur aliq flegmatici vel aliq melancholici magis disponunt scientijs ⁊
studijs ⁊ artib⁹ q̄ȝ aliq cholerici vel sanguinei dicendū ꝙ ꝯtigit qn̄qȝ ꝙ ali
qs ī organis viriū sensitiuarū hēat ꝯplexionē cholericā ⁊ organū cerebri
ad hoc bn̄ dispositū .lȝ relique partes corporis sint ꝯplexionis flegmatice
vel melancholice: ex his oībus pȝ ph̄os īgenij ꝑstantiā ꝯplexioni attribuis
se. iō ph̄us i. ij. de aīa duri. n. carne inepti mente molles aūt carne bn̄ apti
vti auerrois ꝯmento. xxviiij. pp bonitatē illius sensus tactus hō subtilior
oībus aīalib⁹ ⁊ discretior ⁊ sequūdū ꝙ ꝯplexio ꝯueniēs bonitati istius sen
sus est ꝯueniēs discretiōi itellectus bonitas discretiōis nō videt seq boni
tatē aliorꝫ sensuū. s. boni visus ⁊ audit⁹ ⁊ similiū ⁊ cū tu īspexeris hoīes in
telligentes semꝑ iuenies esse talis ꝯplexiōis h ꝯmētator. ⁊ ph̄us i. ij. d aīa
hō hēt nobilliorē sensū tact⁹ ceteris aīantib⁹ iō oīum aīaliū prudētissimus
galien⁹. ij. tegni hō distempatissim⁹ est tempatior quolibet aīali tempato. ⁊
auicēna ṗma ṗmi. c. de ꝯplexionib⁹. ad ꝯplexionē tempatā magis accedit
hō ceteris viuentib⁹. ⁊ ph̄us. ij. de aīa. hō hēt nobiliorē ⁊ certiorē sensū ta
ctus ceteris aīalib⁹ ⁊ ēt gustū h ph̄us tn̄ aliqua aīalia supant hoīem ī alijs
sensib⁹ vt aqla ī visu q̄ aciē solis rectissime aspicit ⁊ firmiter ⁊ aper ī audi
tu: ⁊ vultures ⁊ tigrides ī odoratu de quo auerroys. ij. de aīa i. c. de odoratu
vultures ⁊ tigrides venerūt pp odoratū ad loca ꝑlij qđ fuit ī terra grecorꝫ
a qngentis miliarib⁹ h ibi: ⁊ notandū ꝙ nō q̄libet carnis mollicies reddit
ꝑspicax igeniū q̄ aliqn̄ mollicies carnis seqtur tempamētū ⁊ debitā com
mestionē hūidi cū sicco ⁊ hec est ꝑfecta ⁊ facit igenij subtilitatē. est alia mo
licies q̄ seqtur abūdantiā flegmatis ⁊ h arguit ꝯplexionē frigidā ⁊ hūidā
q̄ ꝯplexio nō arguit bonitatē igenij. ⁊ sic est ī mlīerib⁹ qb⁹ in est mollicies
aquea q̄ est flegmatica. ⁊ hec ēt ī est aliqb⁹ viris flegmaticis: est alia molli
cies aera q̄ est in sanguineis. alia ignea q̄ est ī cholericis. ⁊ he due molli
cies sūt ceteris ꝑfectiores ⁊ dūdico mollicīē aqueā nō itendo nām aque.
sed nām qualitatis filis aque: ⁊ ꝑ mollicīē aereaȝ. i. silem qualitati aeris
⁊ ꝑ mollicīē igneā. i. silem qualitati ignis. sic g volūt ph̄i ꝙ ꝯplexio molli
ciei aeree vel ignee faciat excellētiā igenij qđ ꝑ expientiā ꝓbant ī pueris q
mlta adiscūt ⁊ faciliter ⁊ ī memoria pcipiūt fere oīa. qđ nequaq̄ȝ ī ꝓuecta
etate fieri pōt. q̄ mollicies puerorꝫ purissima est min⁹ hn̄s de terrestri eta
te ⁊ ī ꝓuecta etate caro ī purior ⁊ magis terrestris ī est ēt pueris cerabruȝ
nouū ⁊ molle ⁊ satis potens ⁊ spūs ī eis sūt leuiores ⁊ subtiliores ac velo
ciores ⁊ puriores ex hac g expiētia puerorꝫ apte videm⁹ ꝙ īgenij claritas ac
ꝑstātia ꝓuēit ex ꝯplexiōe ⁊ ꝯplexiōis ꝓprietate ⁊ lȝ aliq sint dure ⁊ carnis
aspere hn̄tes claritatē igenij hoc ꝓuenit ex cerebri dispositiōe. q̄ sic cere
brū ē bn̄ ꝯplexionatū ad opatiōes spūales ⁊ aīales: Tota g excellētia in
genij fm ph̄os ex corpis ꝯplexiōe ⁊ cerebri ⁊ spuū ⁊ ipius corpis excelētia
Tertia opinio ē fideliū doctorꝫ christianā religionē ꝓfitētiū q parisius ī ꝯci

lio generali statuerūt ꝙ vna aīa ēt ī nālibꝰ eēt excellētioꝛ alia꞉⁊ sic aīa chri
sti ī nālibꝰ fuit excellētioꝛ ꝙ̄ aīa ioānis baptiste.⁊ aīa iude lōge īferioꝛ ꝙ̄ aīa
ioannis baptiste.⁊ sic dat excellētia nālis aīaꝝ ita ꝙ vna aīa differt ab alia
ī nāli ꝑstātia tñ añ hoc ꝯciliū parisiis celebratū alexāder de ales ⁊ sāctus
thomas nequaꝙ̄ aīas ī nālibꝰ differre posuerūt sꝫ oēs aīas eē equales in
nālibꝰ.sꝫ bonauētura q̄ sanctꝰ canonizatꝰ est ī.ii.sniaꝝ posuit aīas differre
ī nālibꝰ.ita ꝙ vna nobilioꝛ alia ī nālibꝰ qꝺ nūc tenēdū ē secundū fidē ex ꝯci
lio parisiis celebrato꞉dixīmꝰ ꝗ succincte ꝙ̄tū vires substrigere potuerūt o/
piniōes viroꝝ illustriū remanet post modū qd sup his sit sentiēdū qd ꝓ re
cta ṽitate ꝯcludēdū ad qꝺ respōdemꝰ ꝙ hec oīa viroꝝ clarissimoꝝ q̄ dicta
sūt ṽitatē hn̄t si recto iudicio ac pleno sensu īterp̄tari voluerimꝰ q꞉ tempa/
ta regio īfluxus celestes ⁊ ꝯplexiōis ꝑstātia nālis aīaꝝ excellētia sūt dispo
sitiōes ⁊ aptitudies ad efficiēdā artiū sciētiaꝝ ⁊ ṽtutū ꝑfectionē.⁊ sic dispo
sitiue ⁊ nō effectiue ꝯcurrūt atqꝫ opant.⁊ nō aliter isti viri ꝑclarissimi ītel/
lexerūt sꝫ ex actibꝰ frequētatis fit vnaqꝙ̄ ꝑfectio cuiꝰ ꝑma rō sumit a pho
q̄ dic.v.metaphisice.vii.phisicoꝝ ⁊.i.magnoꝝ moraliū ⁊.ii.ethicoꝝ ꝙ ṽtus ē
hitus ⁊ vi.ethicoꝝ ꝙ ars prudētia ⁊ sciētia hitus sūt ibi.n.nūerat qnqꝫ ṽtu
tes ītellectiuas ⁊.ii.ethoꝝ iusta opantes iusti efficimur tempta āt tempati
ex quo pꝫ ꝙ ex frequētatis actibꝰ fit hitus ⁊ ī.ii.ethicoꝝ quales sūt actus
frequētati tales sūt hitus꞉Secūda rō sumit.i.⁊.iii.ethoꝝ vbi phus dic ꝙ ṽ
tus nō iussit nobis a nā꞉sꝫ īfluxus ⁊ ꝯplexio ⁊ excellētia aīaꝝ a nā sūt ⁊c.
Tertia rō scribit.iii ethoꝝ vbi dr̄ ꝙ nullus fit bonꝰ nolēs siūr malus.ꝗ boni
tas ⁊ malicia ī volūtate ⁊ nō ī ꝯplexiōe.q꞉ si secus eēt tolleret liberꝝ arbi/
triū ⁊ libertas eiꝰ ⁊ ꝑmiū boni opis ⁊ punitio mali꞉⁊ nēo bonꝰ laudandus
nēo malus ꝯdēnandꝰ.q꞉ nēo accusandꝰ aut extollēdꝰ ī eo ī qꝺ nō pōt cū ṽ
tus ⁊ viciū volūtaria eē oꝫ ꝯplexio ⁊ īfluxus ⁊ excellētia nālis aīaꝝ nō ꝯsi
stūt ī hoīs ptāte nꝫ ī volūtate nr̄a eē pn̄t q꞉ nālia a nā ⁊ nō a volūtate fiūt
nēo pōt sibi facere excellētiā nālē aīe꞉⁊ īfluxū celestē꞉Quarta rō roborat
ab illo trito ꝓuerbio sapiens dn̄abit astris nā īfluxus nō ī aīam sed ī cor/
pus īfluūt.siūr ꝯplexio ī corpore ⁊ nō ī aīa sed ꝑfectio ṽtutis ī aīa ē꞉Quin
ta rō ꝓbat ꝑ expiētiā nō.n.oēs exn̄tes ī regiōe tempata sūt optimi ⁊ pluri/
mos vidimꝰ ac videmꝰ bone ꝯplexiōis q̄ ignaui꞉secordes ac mali ⁊ pessimi
sūt alii e ꝯ̄ male ꝯplexiōis boni aut ꝑiti aut clari viri extiterūt alia expien/
tia ē q꞉ si ꝯplexio vl̄ īfluxꝰ bonos faceret effectiue ⁊ ꝑfectiue.tūc nulla eēt
sciētia moralis nulla ꝑtie vl̄ artiū doctrīa vana eēnt tot libroꝝ volumia nec
magrō s nec discipulos eē oporteret.Tertia expia ē q꞉ oēs q̄ viri ꝑiti ac boī
⁊ clarissimi euaserūt actibꝰ ⁊ exertitijs ⁊ laboribꝰ mltis bonitatē vl̄ ꝑitiā vel
artes acq̄siuerūt.igr̄ tota ꝑfectio moralis ⁊ scie ⁊ artiū ꝓfectꝰ ex frequēta
tis actibꝰ ꝑficiunt ⁊ ꝯplent.qꝺ nēo pitꝰ negauit.qꝺ ēt sacri canōes diuina
eloqa affirmāt.sꝫ vt ista clarius pateāt vlteriꝰ ꝓcedēdū ꝙ ꝑfectio artiū scie
⁊ bōitatꝭ vt ad rē nostrā attiet triplex ꝯsiderari pōt ꝑma dr̄ cōmunis.cū qs
peritus est.Secūdū cōmunē cursū aliorum hoium ꝓ vt oēs communiter

sūt p̱iti cū qs medic⁹ p̱itus ē secundū alios medicos ⁊ ꝯmunitationē alioꝝ medioꝝ ⁊ alijs ē p̱itus artifex secūdū alios artifices: nō excedēs alios ⁊ similiter cū qs ē bonus secūdū cōmunitatē aliarū bonoꝝ viroꝝ nō sup excedens alios: Secūda pfectio dicit̄ emineter excellens. ex eo ꝙ qs est p̱itus sup oēs hoies existētes in sua etate nō. n. hic ē p̱itus secūdū cōmunē cursu: ⁊ ū secūdū alios. sed sup alios ⁊ oēs excedēs hoies sui tpis. ⁊ sic de artibus ⁊ scīa vel bonitate itelligimus cū qs sit bonus sup alios eminent̄: ⁊ aliqs artifex i arte sua excedit alios artifices eminēt̄: Tertia pfectō dr̄ eminētissima cū qs nō solū excedit oēs hoies sui tpis: sed oēs quoscūqꝫ p̄ores ⁊ posteros excedit eminētissime. i. satis supqꝫ satis excedit sicut ṽgilius ouidius: ⁊ lucanus excesserūt oēs poetas q p̄cesserūt: ⁊ q tpe illo fuerūt. ⁊ q postea sub secuti sūt sicr̄ hippocrates: galienus ⁊ auicēna medicos p̄ores ⁊ posteros antecesserūt. ⁊ socrates ⁊ plato ⁊ aristoteles phos oēs p̱itia ⁊ doctrina antecesserūt: ⁊ oībus phis antelati sūt eminētissime tripliciter ꝗ pfectio p̱itie ⁊ scie ⁊ ṽtutis a nobis distincta ē ⁊ hoc fm moralē phiaꝫ ⁊ moꝝ ⁊ artiū ⁊ scie doctrinā. q̄ artificio hois acqri pōt nō autē intēdim⁹ hic d̄ pfectione quā deus īspirat ⁊ quā spūs sanct⁹ illustrat: qꝛ vt diximus. vt moralis phus ⁊ nō fm sup naturalē illustratiōeꝫ a deo īspiratā hic itendo diffinire ⁊ sine gratia gratumfaciēte potest quis suas artes ⁊ scientiam ⁊ morales virtutes acquirere sicut legimus peritissimos artifices fuisse a vero cultu dei alienos ⁊ philosophos egregios ⁊ insignes sine fide veri dei sicut pythagoras socrates plato ⁊ aristoteles extiterunt ⁊ integerrima bonitate morali alij complures illustres fuerunt sicut camillus romane vrbis dictator: brutus primus ꝯsul catōes scipiōes ⁊ i re militari strenui fuerūt romulus these⁹ alexāder annibal pōpeius: ⁊ cesar sic ergo ista triplex pfectio artiū sciarū ⁊ moꝝ pōt acqri: ⁊ possumus adipisci ⁊ artificio ⁊ ex actibus frequētatis. sꝫ quō fiat pscrutādū ē. nā satis pulchrū atqꝫ voluptuosū imo oīum rerū excellētissimū ē pdiscere. quo pacto filij efficiant̄ viri illustros atqꝫ p̄stantissimi: ⁊ bonitate itegerrimi dicēdū ꝙ qnqꝫ vniuersalia reqrunt̄ p̄mū ē ars secūdū imitatio: tertiū frequētatio. quartū artiū dispositio: quintū vsus a teneris annis his. n. qnqꝫ rebus vnusqsqꝫ pōt acqrere triplicē pfectionē de qua pauloāi diximꝰ. s. cōmunē: eminētē: ⁊ eminētissimā. ⁊ itelligo eminētissimā qꝛ apud hoīes nō ē inuēta maior tñ maior eē pōt sicut aristotelis scīa fuit eminētissima: qꝛ nullus phus maior eo: tñ scīa aristotelis potuit eē maior: Quātū ad p̄mū dicēdū ꝙ reqrit̄ doctrina ⁊ artis p̱itia i opando qꝛ vt dicit̄ in ꝓlogo metaphisice q opant̄ p expiētiā sine rōne: nō recte opari dicunt̄ dato ēt ꝙ bñ opus faciāt. nā talis opatio caret rōne opandi sic. n. inanimata vt ignis opant̄. ⁊ eustachius i p̄mo ethicorū dicit ꝙ doctria moralis ē necessaria ēt hōis vt possint p r̄gulā doctrie opari: Seqūdū reqrit̄ imitatio qꝛ artes ⁊ morales ṽtutes nō solū p doctri

nā adiſcunt:ſed ēt p ēxēploꝝ imitationē imo ī pueris magis ex q̄ rōnes
ꝛ doctrīa valere vident.q cū nō ſint pfecte rōnis magis ſenſibilibus q̄ rō
ne mouent:Tertiū dr̄ exercitatio ſic.n.oēs ſapiētes ꝓfeſſi ſūt ꝙ arte imi/
tatiōe:ꝛ exercitatione aſſeqmur vniuſcuiuſq3 rei pfectionē.nā certū eſt ꝙ
vnaqueq3 pfectio cuiuſcūq3 artis ſcie ꝛ moralis v̄tutis acqrit ex iſtis ſ3 po
tio2 ac potētio2 ē artiū exercitatio l3.n.doctrina ꝛ imitatio ſint prio2es exer
citatione tū exercitiū ꝛ vſus opum iducit pfectionē:imo doctrina ꝛ exēpla
ſunt pp operū exercitationē q̄ pfectionē iducit q̄ ad generat ex frequēta/
tis actib⁹ꝛ.pp hoc ꝯplexionis ꝛ iflux⁹ bonitas nihil pōt nihil facit ſine ope
rū frequētatione.iō ql3 pōt eē pitus vel bonus ꝯplexiōe ꝛ ifluxibus repu
gnātibus ſcilicet pōt adipiſci ṗmam pfectionē que dr̄ ꝯmunis ꝛ ſecūdam
que dr̄ eminēs ſ3 de tertia durū ē ꝙ aliqs quocūq3 vſu poſſit acqrere.ſi cō
plexio vel ifluxus repugnauerit valde ſ3 pōt ēt ꝯcludi ꝙ ſic ſicut fuit ī de/
moſthene de quo latius ī.x.c.dicemus q maxim⁹ orato2 euaſit repugnāte
plurimū eius ꝯplexione ad hoc ſ3 rarū ē ꝛ ſatis difficil ꝙ aliqs poſſet eē ta
lis qualis hippocrates ī medicina ꝛ ariſtoteles ī pħia niſi talē diſpoſitionē
ifluxus ꝛ ꝯple xiōis habuerit.ſ3 quātū poſſit ifluxus ꝛ ꝯplexiōis excellētia
mirandū ē primū pōt diſpoſitiue q2 vnuſqſq3 faciliter iducit ad opandū id
ad qđ inclinat ſecūdo facilius opat:tertio celerius pficit habitū v̄tutis q̄r/
to meliorē artē vel ſciam ael virtutē acqrit:quinto diutius ꝛ facilius ꝛ ma/
giſ ꝯtinue pſeuerat.que qdē oīa e ꝯ̄rio fiūt ſi multū repugnauerit ꝯplexio
ſicut p3 ī cicerone q v̄ſus inepte ꝯponebat ouidi⁹ aut e ꝯ̄ ex euo bñ credo
ꝙ ouidi⁹ nūq̄ ꝓfeciſſet ī legibus ſic̄ ī v̄ſibus:nec cicero ī v̄ſibuſ ſic̄ ī oratiōe
ſoluta quartū pricipale ē artiū ꝛ diſcipline ꝯditio vt tales arteſ ꝛ diſcipline
filijs tribuēde ſint qualiter bñ diſponunt ad illas cōſiderata tū ꝯdicione
hoīs nō.n.nobilis vir architect⁹ eē d3 ēt ſi multū diſponeret ad illud :ꝛ in
oībus v̄tutibus aſſuefaciēdi ſunt vt ī illis v̄tutibus qbus nō diſponit medi
ocris fiat:ꝛ ī illis qbus bñ diſponit optimus ꝛ ſūmus vnuſqſq3 efficiat ſi
qs aūt obiecerit hēo filiū oībus bonis ī diſpoſitū ꝛ ſatis durū agreſtē:ido
mitū ꝛ ſilueſtrē.qūo ergo iſta mala diſpoſitio corrigēda domādaq3 erit ad
hoc faciliter reſpōdemus.quil3 puer ī domitus ē ꝛ agreſtis ac durus q nō
dū opibus artis ꝛ doctrine aſſuetus ē.nā ī quol3 principio artis labo2 val/
de durus obſiſtit ꝛ q2 puerilis etas multū laborat:ex eo ꝙ multe trāſmuta
tiōes fiūt pp augumētū vt dixim⁹ ī p̄cedēti caplo.ꝛ etas adoleſcētie ē ſatis
ſublādiēs ac voluptatū amatrix iō iſte etates vident ī diſpoſite ad labo2es
artiū diſciplinaꝝ ꝛ v̄tutū ꝛ ſic pueri ꝛ adoleſcētes fugiūt adiſcer q2 fugiūt
ꝯtriſtatiuū.ſ.labo2es qb⁹ artes ſcie ꝛ v̄tutes acqrunt ſ3 nūq̄ dabit corpus
hoīs ꝙ oīo ſit denudatu3 ab oī bona diſpoſitiōe vnuſqſq3 hō ex aīa diſpōit
ad bonū ꝛ ad v̄tutes ꝛ diſcipliās dicēte pħo ī ṗncipio metaphyſice oēs ho
mies nā ſcire deſiderāt ꝛ ex pte corpiſ hēt vnuſqſq3 aliquā diſpoſitionē ad

aliquā v̄tutē aliqui liberalitati: aliq̄ ꝓdicicie: aliq̄ mā̄suetudini aliq̄ man/
gnanimitati disponūtur. ⁊ qḋ magis ē potest hoīs artificio ꝯplexio muta
ri vt iā ꝓbatū ē igit̄ qlibet puer vl̄ adolescens pōt ꝑitus ⁊ bonus fieri nisi
obsistere pōt ī dispositio corporis qꝛ qlibet aliquo mō bn̄ disponit̄ de quo
phus. vj: ethicoꝝ oībus ī est dispositio nāliter. ⁊ vitioꝝ ⁊ v̄tutū. nā videmus
aliquos fortes. iustos a natiuitate ꝯfestū: quintū qḋ reqrit̄ ē vsus a teneris
annis nō. n. qlȝ vsus pōt inducere oēm ꝑfectionē sȝ vsus q̄ ab ineūte etate
cepit: ⁊ ꝯtinue ꝑseuerans vsqꝫ ad annos. xxx. iducit oēm ꝑfectionē nam si
post. xxx. annos qs voluerit ex frequētatis actib⁹ ꝑfectionē alicui⁹ artis vel
v̄tutis acqrere arduū satis ac penit⁹ difficillimū omni reꝝ opus ē vt ea trā
smutare qs possit q̄ a teneris ꝯsueuit annis opari ⁊ si qn̄qꝫ ꝯtingat: vt ea q̄
in teneris annis sūt ꝯsueta postea trāsmutent̄: rarissimū erit ⁊ grāde mi/
raculū vt cū qs a tricesimo anno cepit valeat ꝑfectionē magnā adipisci qꝛ
difficillimū ⁊ penitus vl̄ raro ē auditum vt ꝯsuetudo ī tenera etate ꝯfecta
transmutet̄ ⁊ lōge magis vt talis transmutatio magnū augumētū aut su/
mū ꝑfectū accipiat qḋ qn̄ ꝯtingit diuinū ē miraculū ac dei clemētissima li/
beralitas nō oībus sȝ ꝯcessa paucissimis. quia vsus ab exordio vite vsqꝫ ad
ꝯpletā etatē ꝯcretus oīa pōt oīa domat: ⁊ celis ⁊ ꝯplexioni oīo dominatur
nihil ē qḋ tali ꝯsuetudini resistere possit nemo ꝑfecto oī potētiā hui⁹ ꝯsue
tudinis nemo vires eius summe validas īgenio ꝯplecti pōt tante. n. ⁊ talis
ē hui⁹ maiestatis potestas q̄ hoīem ībecillē ac malis oībus ꝓnū celestē ⁊
diuinū efficit si talis vsus a natiuitate hoīs cepit ⁊ ad etatē ꝑfectā creue/
rit: cū laborib⁹ cura exercitijs magnis munitus ⁊ ī tēsus fuerit nā satis te
merariū ē: sūmāqꝫ demētia tenaciter asserere vt sūma ꝑuis laborib⁹ acqra
mus. nā sūma sūmis. ⁊ magna magnis opibus oīo acqrēda sunt hic ergo
vsus oīum bonoꝝ sūmus artifex existit sine quo nequaq̄ꝫ ad sūma v̄tutuȝ
fastigia ascēdere qs poterit ⁊ qcūqꝫ vsus post ꝯpletam etatē. s. xxx. annū ī
ceperit exiguas ⁊ satis tenues vires hēt ex his oībus clarissime ꝯcludere
possumus q̄ in manu hoīs ē pueros ⁊ adolescētulos artibus vel sciā ⁊ v̄tu
tibus p̄stantes efficere. ⁊ corpris ꝯplexionē bonā reddere. ac bn̄ ꝯplexio/
natos illos facere si vite ⁊ moꝝ debitū regimen administret̄. e ꝯ aūt cū vi/
te ⁊ moꝝ intēperies īfecerit pueros ⁊ adolescētulos oīs inde scelesta vita
⁊ vitioꝝ maloꝝqꝫ oīum labes exorit̄ sic sentiēdū de bonis aī ⁊ corporis se/
cus aūt de bonis fortune q̄ exteriora bōa a sapiētib⁹ appellant̄ eo q̄ extra
nos sūt qꝛ nō ī aīo nec corpe nec ī ptāte hoīs. sȝ sūt in fortune dicione. sic
sūt argētū aurū pecuniaꝝ vsus ⁊ copia diuiciaꝝ. ⁊ reliqua huiusmōi bona
in qb⁹ nequaq̄ꝫ assuere fieri pueros ⁊ adolescētis decet. vsqꝫ ad annū ꝑfe
cte etatis nisi necessitas struxerit. ne taliū reꝝ cupidi aut nimiū amatores
fiant. sic. n. mercatores q̄ ab ieunte etate lucris ⁊ pecunijs incūbūt fiūt il/
liberalis ⁊ auari atqꝫ tentissimi quapp principib⁹ salubre documētū ē cete

risq̧ nobilib⁹.vt sic filios istruant ne diuitijs affluant.vt nõ solũ nũmos su giãt.sȝ nec illos ĩtuerisinãt cũ.n.qs sinẽ pecunijs ⁊ diuitijs adoleuerit erit ꝑfecto nũmoꝝ ⁊ diuitiaꝝ ɔtẽptoꝛ erit oĩo liberalis.magnific⁹ magnanim⁹ atq̧ ab oi parcitate eris alienus sic.n.oĩa quib⁹ i tenella etate assuescim⁹ sũma dilectiõe ɔplectimur ⁊ diligẽtissime omni cura ꝓsegmur ex opposito aũt illa ɔtẽnimus ⁊ odimus sũmaq̧ tristicia fugimus qbus i teneris annis nõ assueuimus.tener.n.visus cũ ad annũ tricesimũ creuerit firmatusq̧ fue rit oĩum reꝝ obtinet principatũ cuius cãm cũ dubius aĩus q̃sierit cur con/ suetudo q̃ a.xxx.anno cepit ĩualidas vires hẽat nã hec etas q̃ a.xxx.i.xxxv vel.xl.ascẽdit annũ dicit etas ɔsistentie oĩum etatũ ꝓstantissima i q̃ hũane opatiões sũt optie.ex quo anceps aĩus nõ mediocrit admirat cur i etate ꝑ fecto mioꝛ fiat ipꝛessio cui⁹ q̃stionis viculũ si recte soluet qs voluerit oꝫ vt pꝛ⁹ etatẽ ɔsistẽtie recte diffiniẽdo cognoscat.iõ ad nõũ capitulũ transea/ mus i quo de etate ɔsistentie.vt breuius possumus explicandum erit.

Nonũ capitulum de etate consistentie.

tas ɔsistentie vel stat⁹ vel iuuẽtutis plerũq̧ appellari solet õ qua phus.ij.rhethoricoꝝ est aũt in statu corp⁹ a tricesimo anno vsq̧ ad tricesimũ quĩtũ ⁊ phus in li.de respiratione iuuent⁹ est postq̃ hõ ɔpleuit augmentũ ⁊ senectus icipit qñ hõ incipit diminui ⁊ ɔciliatoꝛ diffe rentia.xxvj.sic dicit vñ in pꝛimo theorice etas que ad statũ puenit iuuent⁹ ea ẽ in qua ɔpletur corpus crescere declinatioq̧ sumit initiũ cuius status .xxxv.sũt anni corporis status in.xxx.anno vsq̧ ad.xxxv.⁊ postea ibidẽ dicit pꝛimus qdem terminus transmutationis in frigus q a.xxx.anno vltimus vero tricesimus qntus vñ.vj.de regimine sanitatis principiũ declinationis hñt qdam ɔfestim post.xxx.annũ qdaȝ post.xxxv.⁊ postea ɔcludit ɔciliatoꝛ ꝙ etas status ⁊ ɔsistentie incipit a.xxx.vsq̧ ad.xxxv.auicẽna pꝛima ꝓmi in .c.de ɔplexionibus etatũ etas adolescentie est fere vsq̧ ad.xxx.annos po/ stea est etas ɔsistendi q̃ est fere vsq̧ ad.xxxv.annos aut.xl.hec ibi auicẽna ex his pȝ ꝙ homo crescit vsq̧ ad.xxx.annos sȝ medietas longitudinis coꝛ poris est vsq̧ ad qnq̧ annos dicente philosopho pꝛimo de generatiõe ani maliũ in annis.n.qnq̧ fere in hominibus videtur accipere corpus medie tatẽ magnitudinis eius que in alio tpe fit totius dicit phus ꝙ corpus hu/ manũ in quinto anno etatis sue accipit mdietatem longitudinis que futu ra est in toto tpe vsq̧ ad totum augumentũ vt verbi gratia si quis puer qn q̧ annoꝛum habet duos palmos longitudinis corporis sui tunc completa etate habebit quatuoꝛ palmos longitudinis corporis sui.ex quo patet ꝙ medietas corporis in longitudine perficitur in quinto anno reliqua aut medietas longitudinis vsq̧ ad etatem prouectam ⁊ dicitur au// geri puer ⁊ senex minui sicut scribit philosophus in pꝛimo de generatione

augumētū est additamētū existentis magnitudinis diminutio aūt minora tiuū. ꝛ cuiuslibet qd̄ augetꝛ quelibꝫ ps aucta ē siłr i diminutione ꝛ adueni ente aliquo dicitꝛ augumētari ꝛ recedēte minimi hec ibi phūs ꝛ plini⁹.vij. nālis hystorie qd̄ sit hoīs spatiū a vestigio ad verticē id eē expāsis manib⁹ inter lōgissimos digitos obseruatū ē.ideoqꝫ physici hoīem minorē mūdū iudicauerūt. ꝛ idē dicit solinus de mirabilibus mūdi.ex quo pꝫ ꝙ hō tātū crescit ab vltimis partibus pedū vsqꝫ ad v̄ticē q̄ztū inter lōgissimos digitos expansis manib⁹ ꝛ sic dicitꝛ hō mund⁹ minor qꝛ q̄ztū distat oriens ab occi/dēte tm̄ meridies a septētrione cui lōgitudini ꝯparatur lōgitudo supradi/cta hoīs ꝛ plini⁹ ꝛ solin⁹ hoīem mundū minorē eē intellexerunt lꝫ hō aliis respectib⁹ ꝛ multis rationib⁹ dicatur minor mūdus iō phūs.viij.phoꝝ hō est mundus minor ꝛ aduertendū ꝙ principiū ꝛ finis etatis ꝯsistentie nō sunt idē et equalia oībus.sed diuersa s̄m ꝯplexionem influxū:regionē :ꝛ regimen:vite:sed phi ꝛ medici intelligunt qꝛ a tricesimo vsqꝫ in tricesimū quintū vel quadragesimū annū ē initiū ꝛ finis vt ꝯmuni⁹ ꝛ sepius ꝯtin.gere solet ꝛ hec est latitudo a tricesimo vsqꝫ ad tricesimū quītū vł quadra gesimū:ꝛ in hac latitudine gradus sunt in q̄bus aliq̄ plus aliq̄ minus inci pere ꝛ finire pn̄t.ex quo manifeste colligimus initiū ꝛ finē etatis ꝯsistentie postmodū oꝫ ostendere ꝙ est ꝛ q̄d sit hec etas vt ex hoc ꝯcludere valeam⁹ ꝙ oīs etas post tricesimū annū difficilis ꝑmutationis ꝛ durissime impres/sionis prima ꝓprietas huius etatis ꝯsistentie sumitꝛ ex parte motus qꝛ in etatib⁹ infantie pueritie ꝛ adolescētie motus calor ꝛ spūs ꝛ hūores sūt ve locissimi:in senectute tardissimi.nā in hac etate ꝯsistētie motus q̄etiores re spectu ceteraꝝ etatū ꝛ quodāmō quedam q̄es dicitꝛ inter velocitatē pueri cie ꝛ tarditatē senectutis sicut pꝫ p exemplū dicēte phō.viij.physicoꝝ īter duos motus reflexos cadit quies media.sicut p exēplū videm⁹ qꝛ lapis dū sursuꝫ iacitꝛ anq̄ꝫ deorsum descendat oꝫ ꝙ in aliquo paruo tp̄e q̄escat. ꝛ sic graue aliquo paruo tp̄e nō descendit deorsum ex quo maius videtꝛ ꝙ inter duos motus reflexos cadat quies media q̄ꝫ graue deorsum descēdat sic in ter puericiā ꝛ adolescētiā que etates velocissime sunt:ꝛ inter senectutē pri mam ꝛ secūdā q̄ tardissime sūt doꝫ cadere mediū vel media q̄es q̄ dr̄ etas status nō tm̄ dicitꝛ hec etas q̄escere sicut lapis inter mot⁹ reflexos sꝫ hoc in tēdimus ꝙ inter veloces etates ꝛ tardes datꝛ q̄etior etas que dicitꝛ ꝯsistē/tia ē.n.mediū vite humane sꝫ aduertēdū ꝙ mediū vite dr̄ tripliciter p̄mo mō ꝓ eo tp̄e quo q̄s viuit vt v̄bi gratia aliq̄s viuit q̄nquaginta annis ꝛ in q̄nquagesimo anno moritur tunc medium vite hui⁹ hoīs fuit in vicesimo quinto anno secundo mō dicitur medium vite pro tēpore quo pōt ꝛ possi/bile ē ꝙ homo viuat ꝛ sic videtur intellexisse statius dum ait rex ibi trangl le medio de limite vite in senium vergens populos adrastus habebat hic videtur sentire statius ꝙ rex adrastus tunc natus erat annos. lx. ex eo ꝙ

homo potest viuere centū ꝛ viginti annis.q₂ opinio istorum est ꝙ tota vita hoīs durare possit vsq₃ ad quartū cursuȝ saturni q₂ sicut sol ꝯplet cursuȝ suum in vno anno sic saturnus ī triginta annis ꝛ sic quatuor cursus saturni ꝯplent centū viginti annos:Tertio mō mediū vite ē a.xxx.anno vsq₃ ad tricesimū quintum vl' quadragesimū quia sicut virtus ē medium duorum extremoꝝ sic hec etas ꝯsistētie est medium duorum extremoꝝ.s.velocitatis puericie ꝛ tarditatis senii et̄iā si homo viuēt centū viginti annis hec etas ꝯsistētie dicit̄ mediū nō ratione numeri annoꝝ ſ₃ medium ratione extremoꝝ.iō etas status vel ꝯsistētie dicitur mediū ꝛ sicut necesse ē dare istud mediū ita necesse ē dare etatē consistētie igit̄ p₃ ꝙ hec etas ē ꝛ qō sit: Secunda ꝓꝓietas sumit̄ ex parte augumēti ꝛ decremēti quia etas ꝯsistētie dicit̄ mediū inter augumētum ꝛ detremētum vite hūane de qua auicēna prima primi qm̄ humiditas tāta erat pueris ꝙ duas res facere poterat custodire videlicet calorē ꝛ supesse ēt ad augumētum faciēdū ad vltimū vo ad hoc deueniet ꝙ neutrā duaꝝ rerum efficere poterit oportet igit̄ vt ī medio talis existat vt possit vnam rē efficere ꝛ non alteram dicit auicēna ꝙ in puericia habetur ꝛ restauratur humidum ita potens ꝛ sic in magna quantitate ꝙ potest restaurare quod depditur per actionē caloris naturalis ꝛ aliud et potest scilicet facere augumētum. ſ₃ postea vnum solū poterit.s. conseruare calorē idest restaurare depditum in ea quantitate pro qua depditum ē.i.tantum restauratur q̄ntum depditur quantitatiue intelligēdo q₂ nnn̄q₃ restauratur in quali.ꝛ hoc est tēpus etatis consistentie in qua q̄ntū resoluitur tantum restauratur.ſ₃ postea neutruȝ istoꝝ faciet ꝛ sic erit senectus.ſ₃ quia nō fit transitus ab extremo ad extremū nisi p medium quod medium ē etas status ꝛ ꝯsistētie.ideo sic subiungit auicēna restat ergo vt dicamus ꝙ calorē custodire pōt ꝛ in corpore nō pōt augumētum ꝑstare. ꝛ scitū ē ꝙ hec etas iuuētus vult ergo auicēna ꝙ inter augumētū ꝛ decremētum sit etas ī qua hō nec augeſ nec diminuit̄.ꝛ h̄ etas dicit̄ status vl' ꝯsistentie ꝛ ibidē subiungit auicēna qō aūt dicit secta secunda ꝙ augumētuȝ qō ē in pueris nō ē nisi p humiditatē ꝛ nō p calorē est dictio falsa humiditas nāq₃ augumēti est materia ꝛ materia nō patitur p se neq₃ p se creatur: immo p opatiōes virtutis in ea agentis virtus aūt agens hec est anima aut natura precepto dei non agit nisi cum instrumento quodam:ꝛ illud ē calio innatus hec ibi auicēna q iterū tertia primi etas iuuentutis est etas complementi: Tertia proprietas sumitur ex parte nouitatis ꝛ vetustatis quarum etas status est medium nam omnia que generantur ꝛ corrumpūtur primo iuuenescunt ꝛ virescunt postea senescunt ꝛ deficiunt.nā omnia ista prius virent:postmodum arent erit ergo inter ista duo dare medium ī quo homo n₃ virere neq₃ arere dicatur ꝛ sic est etas consistētie que habet principium post finem augumenti ꝛ habet finem in principio decrementi

⁊ hec etas eſt in qua homo nec iuueneſcit neqꝫ ſeneſcit nec intelligendum ꝙ in hac etate homo non ſeneſcat. nam ſemper homo ſeneſcit quia humi- dum deperditum per actionem caloris naturalis nunq̄ꝫ reſtaurat in qua li licet in hac etate fiat reſtauratio in quanto ideſt quia quantum reſoluit tantum reſtaurat in q̄ꝫtitate: ſed non in qualitate perfectionis. ideo in hac etate ſeneſcimus: ſed minus q̄ꝫ in quocunqꝫ ſenio. ⁊ hoc ſeneſcere in tali etate conſiſtentie eſt inſenſibile nec in ipſa iuueneſcimus. ideo dr̄ etas me dium habens iuuentutis ⁊ ſenectutis ⁊ nouitatis. ⁊ vetuſtatis: Quarta p̱prietas accipitur ex parte humiditatis ⁊ ſiccitatis de quo conciliator diffe rentia. xxvj. ꝙ ſtatus maxime omnium animalium in medio conſiſtit extre mitatum. neqꝫ in vltima deueniens ſiccitate vt ſenectus: neqꝫ in vltima hu miditate ⁊ mollicie exiſtēs q̄ꝫ ad modū infantium etas ⁊ hec etas ī medio conſiſtens eſt etas iuuentutis ⁊ ibidem conciliator puerorum complexio diſtemperata ē ex eo ꝙ in humiditate ſupflua conſiſtit de qua galienus de ingenuo ſanitatis ſubſtantia puerorum omnium humidiſſima puerilis etaſ ē in humiditatis vltimo a quo iuuenis receſſit ⁊ ſiccitas in iuuene nō dicit ſiccitatem intemperatam ſed diminutionem humiditatis ſuperflue. nam ī tegritas ⁊ perfectio operationum noſtrarum in quadam conſiſtunt ſiccita te que ſiccitas in iuuene ē media inter molliciem ⁊ duriciem inter aſperi- tatem ⁊ lenitatem inter multitudinem ⁊ paucitatem pilorum ⁊ inter mol- le nimium ſiccum ideo ſiccitas in iuuene tempata ē ⁊ non exceſſiua: Qui ta proprietas colligitur ex parte temperamenti de quo dicit conciliator diſ ferentia. xxvj. in illa nāqꝫ hora in qua temperatior ac perfectior repperitur membrorum coequalitas ibi erit temperatior etas qđ ē in iuuētute in qua omnia membra ſunt proportionaliter extenſa ⁊ completa ſecundum oēm quadruplicem compoſitionis naturam hec ibi auicenna prima primi com plexio ſtatus ſimpliciter dicenda eſt temperata. ideo medici querūt vtrum etas iuuentutis ſit temperatior etate puericie. ⁊ dicūt ꝙ ſic ⁊ philoſophuſ ij. rhetoricor. Qui autem in ſtatu ſunt manifeſtum ē ꝙ intermedij ſunt iu- uenum ⁊ ſenum ſecundum morum neqꝫ valde audaces neqꝫ timētes ne qꝫ credentes neqꝫ diſcredētes. ſed ſecundum virtutes iudicant magis. ſed neqꝫ ad parcitatem: neqꝫ ad prodigalitatem. ſed ad conueniens. ⁊ ad iraꝫ ⁊ concupiſcentiam temperati: ⁊ viriles cum temperantia ſed iuuenibus ⁊ ſenibꝰ diuiſa ſunt. ⁊ poſtea philoſophus ſubiungit vniuerſaliter quicunqꝫ ſunt in ſtatu habent omnia proficua iuuenibus ⁊ ſenibus. vt puta aliquid boni in iuuentute ⁊ in ſenectute ē. ⁊ quecunqꝫ mala ſuper abundantie ſūt in iſtis: tunc qui ſunt in ſtatu habent mediocre hec ibi philoſophus ⁊ iaco bus furliuienſis in primo auicēne queſtione triceſima dicit opationes ani males ⁊ generatiue perfectiores ſunt in iuuene q̄ꝫ in puero quia huiuſmo di perfectiones requirunt organa a ſuperflua humiditate depurata. vt he

ne pficiātur hoc maxīe in etate iuuentutis ī qua organa istaruʒ opationuʒ
sunt maxime ꝯpleta ⁊ pfecta cum augumētum sit ꝯpletum hec ibi ⁊ licet
ꝯplexio pueri sit melior in opationibus naturalibus tamē simpliciter ⁊ ab
solute pfecior ⁊ tēperatior ē ꝯplexio iuuenis qꝛ pfectio ꝯplexionis nō acq/
ritur ex longiori ꝯseruatione forme in materia:sed ex maiori pfectione opa
tionū quas mediante ista ꝯplexione apta ē forma ꝓducere ⁊ pōt opari opa
tiones suas que sunt opationes aīales ⁊ intellectiue sed per ꝯplexionē iu
uētutis ceteris paribus melius ⁊ pfectius pficiuntur opationes ad quas
hō finaliter ordinat᷑ que sūt opationes aīales ⁊ intellectiue que sunt ī iu/
uene pfectissime igit᷑.⁊c̄.⁊ quādo galien⁹ ⁊ ceteri dicūt ꝙ pueri habent op
timam ꝯplexionē:intelligendū ē quo ad operationes naturales pp lōgi/
orē vitā ⁊ maiorē digestionē.sed in temparamēto sanitatis saniora corpora iu
uenū qꝛ corpora pueroꝝ ⁊ senū neutralia sūt neqꝫ sana neqꝫ egra sed etas
ꝯsistētie est inter ista duo media ⁊ auicenna p̄ma p̄mi in.c.de ꝯplexionib⁹
etatū dicit ꝙ etas ꝯsistētie dicit᷑ etas pulchritudinis.⁊ auicēna tertia p̄mi
ponit ēi ꝯsistētie etatē sanitatis.iō medici querūt vtrum calor nālis sit idē
in etate ꝯsistētie.sicut in etate puericie ⁊ adolescētie quā q̄stionē auicenna
determinat prima primi ⁊ dicit ꝙ sic:sed qꝛ ista questio satis diffusa ē atqꝫ
multis in locis medicinalis scie a peritissimis viris exposita silentio ptransi
re visum est tū ēt quia alibi latissime explicui adhuc qꝛ longe are nostra di
grederemur.sed certū ē ꝙ calor in statu ē tēperatior pp siccitatis tēpiē. qꝛ
ī puericia plurima hūiditas existit.⁊ iō dicit᷑ etas status nō solū qꝛ non est
crescēs.sʒ qꝛ nā vltimū conatū pfectiōis ī hac etate pfecit.⁊ qꝛ vigor ⁊ pul
chritudo ⁊ tēpamētū sistūt ī vltima sua potētia s̄m ꝯplexionē illi⁹ corporis
iō ī exordio mūdi p̄mi parētes ī hac etate creati sūt ⁊ dn̄s nr̄ iesus christus
oīa mysteria dignissima cepit ⁊ pfecit ⁊ ī hac etate hoīes oēs tā boni q̄ꝫ ma
li resurrecturi sūt.vt ergo ad rē nostrā redeam⁹ a qua tā longe digressi su/
mus.ideo etatem consistētie descripsimus.vt a teneris annis q̄ꝫtum possit
vsus vsqꝫ ad etatē consistentie plenissime intelligamus.nam licet ceteris
etatib⁹ sit lōge p̄stātior etas ꝯsistētie in opando pfecti⁹ aīales ⁊ itellectiuas
opationes non tamē ē dignior seu potētior ad imprimēdum ⁊ animi habi/
tus pficiendos nullum.n. tempus totius vite humane ē in quo moꝝ scieꝛ
⁊ artium doctrina plus vehementiusqꝫ imprimatur ac firmior tenaciorqꝫ
vsus fieri possit q̄ꝫ infantie puericie ⁊ adolescentie tēpore hic.n. vsus tene
re etatis tenacitatis magne est ⁊ omnium consuetudinū tenacissimus q̄ sic
ꝓbat᷑:Qđ ē ī motu mobilius ⁊ formabilius ē q̄ꝫ id qđ ē in q̄ete.sʒ tp̄s in/
fantie ⁊ puericie ⁊ adolescētie ī motu ē ergo formabilius q̄ꝫ tp̄s stat⁹ qđ est
in q̄ete p̄terea.qđ ē humidius formabilius sʒ sic ē etas tenera q̄ humidior
etate ꝯsistētie q̄ dr̄ sicca respectu p̄cedētiū etatū.igit᷑ ⁊c̄ adhuc ēt qđ ē ī fi
eri ⁊ nōdū ꝯpletū longe facilius transmutabile ad alias formas recipien/

das q̄ȝ id quod est factum ⁊ completum.sed sic est tenera etas que non dū
completa est vsqȝ ad.xxx.annum cum etas consistentie iam completa sit.
quapp̄ pro veritate concludimus q̄ consuetudo que ab initio vite vsqȝ ad
.xxx.annum aucta est omnium rerum cunctarumqȝ etatum validissima:ita
ingentes ⁊ summas vires acquirit vt magnum ⁊ arduum ac summum fa/
cinus sit illa permutare que in teneris annis concreuerunt :⁊ satis aduer
tendum tenaciterqȝ memorandum q̄ fere vnusquisqȝ ea bona vel mala ꝓ
sequitur in etate consistentie quibus in tenera etate consueuit ⁊ aliter fa/
cere grande ⁊ singulare miraculum:⁊ licet in potestate hominis sit tran/
smutare ea que in tenera etate consueta sunt.sed rarissimum ⁊ potius di/
uinum q̄ȝ humanum opus:⁊ cum etas status habeat perfectas op̄ationes
ideo si malus quis in adolescentia postea in statu pessimus similiter si bo/
nus postea optimus:quis quis ergo perfectam artium scientie aut mora/
lis virtutis prestantiam concupiscit huc veniat vt in tenera etate optimus
adolescat⁊ omnes enim preclarissimi viri qui artibus aut scientia aut mora
li virtute claruerunt ab ineunte etate ceperunt:⁊ quodcunqȝ artis opus i
signe ab exordijs ⁊ principijs suis radices ⁊ vsum propagauit:que omnia
per exempla ⁊ res clarissime gestas probanda in sequenti capitulo dilige̅
tissime audiamus.

Decimum ⁊ vltimum capitulum in quo quicquid
diximus exemplis ostenditur.

Quantum principiū vniuscuiusqȝ rei possit ⁊ q̄ȝtū exordia huma
q ne vite valeant in hoc capitulo gestaꝝ rerum exe̅plis aperiemꝰ vt
ea que dicta sunt latius clariusqȝ appareant quia vniuscuiusqȝ rei
tam nature q̄ȝ artis vel virtutis vel scientie potissima pars ē principiū sic
in naturalibus artificialibus moralibus ⁊ speculatiuis principium maxīa
pars totius.quod graues ⁊ sapie̅tes viri maioresqȝ nostri sic litteris tradi/
derunt ⁊ a platone q̄ vetustissimus est sumamus initiū plato.vj.delegibus
principium.n.dimidiū totius op̄is eē ꝓuerbiū eū q̄ bn̄ cepit oēs laudamꝰ
plato.vij.de legibus.si puericia recte educata sit ōis i tota vita recta naui/
gatio erit ⁊ in p̄mo de legibus specificat de artibꝰ sic dice̅s si q̄s peritus agri
cola vel edificator futurus ē oꝫ a prima etate vel colere terram vel pueri/
les quasdam domos edificare plato in gorgia hec sibi vt videt̄ ē vita statiꝫ
ab adolesce̅tia se ip̄m assuefacere.plato in thimeo ceterū illud exptus sum
teneriorē eoꝝ eē memoriā q̄ i tenera etate discant̄ ⁊ aristoteles p̄mo ethi/
coꝝ videt̄.n.plusq̄ȝ dimidiū totius eē p̄cipiū ⁊ m̄lta manifesta fieri p̄ ip̄m
eoꝝ q̄ q̄runt̄ ⁊.ij.eleuchoꝝ p̄cipiū minimū i quātitate maximū āt i v̄tute
⁊ p̄tāte ⁊.ij.ethicoꝝ totū negociū ⁊ tota vita pendet vt assueta sit a iuue̅tu
te ⁊ iterū ibide̅ pp̄ q̄ȝ oportet dici qualiter ꝯfestim ex iuuenibus vt plato

ait 2.x.ethicoꝝ totum negotiū pendet mali 2 boni vt qs sit assuetus a iuuē tute.2 primo celi ꝑius errore pricipio maximus ē in fine.2 pbus de causa motus aialiū modica pmutatio facta i principio multas 2 magnas diffe rē tias facit in fine 2.v.politicoꝝ i possibile ē ei qd a principio est vitiatū non occurrere in fine malū 2.vij.politicoꝝ illa que assuescimus in prima etate siue audiēdo siue vidēdo siue qualitercūq; faciunt maiorē ipressionē 2.xix. de aialibus prima ipressio ē in delebilis.2 salomon sapientissimus in puerbi is.c.xxi.puerbiū est adolescēs iusta viaꝫ suam etiam cū senuerit non rece det ab ea 2 ecclesiastici.vj.c.filij tibi sunt erudi illos 2 curua illos a pueri/ cia eoꝝ.2 hieronymus ad demetiadē ꝟginē in cunctis quoq; rebus citius assuescit eē qd tenerū est terentius i eunucho malo principio magna fami liaritas ꝯflata ē horatius i poetria sua qui studet optatā cursu contingere metā mlta tulit fecitq; puer sudauit 2 alsit abstinuit venere 2 baccho ps⁹ satyra.tertia vdū 2 molle lutū es:nūc nūc ꝓperand⁹ 2 acri fingēdus sine fine rota.quintilianus de institutiōe oratoria li.pmo 2 natura tenacissimul sumus eoꝝ que a rudibus annis pcepimus galien⁹ i li.de ſpermate princi pium ē maxima pars opis.prima questione prima caplo principatus diffi/ cile ē vt bono paganē exitu que malo sūt inchoata principio hoc idē lxi.di. caplo miramur.2 in.l.prima.§.si rem 2.§.idem pōponius 2.§.si seruus.ff. depositi 2 in.l.si id qd.§.filius.ff.ꝑ sotio 2 in.l.iij.§.scio.ff.de minorib⁹ 2.l. pōponius in negotijs.ff.de negotijs gestis 2 in.l.clam possidere in vbo ori go exgrenda.ff.de acgrenda possessione.ff.de iusticia 2 iure.l.prima 2 in.l. circa principiū.ff.de origine iuris 2.ff.mandati.l.si procuratorē i principio 2 virgilius in.iij.georgicoꝝ viamq; insiste domandi dū faciles aī iuuenum dū mobilis etas de aialibus loquitur poeta 2 ouidius de remedio amoris principijs obsta sero medicina parat cū mala plongas ꝯualuere moras cū ergo in principio amoris.i.cū qs primo amauerit puellā 2 resistit 2 pcedit abijcere flāmam tūc victor erit ſꝫ si morā fecerit 2 auctā flāmam postea ex tinguere voluerit difficile penitus q2 vires sumpsit.ſꝫ leuius ē in pricipio q2 flāmā recens ſparsa parua ꝯcedit aqua simile i tenera etate añq; amor vitioꝝ vires sumpsit facile abstergimus ſꝫ postq; auct⁹ ē cū hoīs etate dif/ ficillimū atq; satis arduū hoīs opus: Ex his omnium viroꝝ illustriū sem tentijs satis aperte cognouimus q̄ ingentem potestatem: quam immen/ sas vires habeat vniuscuiusq; rei principium quod longe magis in princi/ pio vite 2 etatis hominis qui omnibus rebus tāq; pricipes a natura 2 deo antelatus ē quod quidem etiam experientia 2 rerum gestarum exemplis ostenditur quorum primum artificiale dicitur:domus enim super sua fun/ damenta residet 2 eam formam 2 magnitudinem assequitur quam a prin cipijs suis accepit:que forma mutari non potest nisi ab ipsis fundamentis totaliter destruatur.2 nauis 2 quodcunq; nauigium quantitateꝫ 2 formā

curuitatem ꝛ rectitudinem longitudinem ꝛ breuitatem semper secūdum eorum principia sortiuntur ꝛ paries aut tabula rasa dum primuꝫ de picta fuerint illas imagines semper retinent ꝛ si alias picturas super pinxeris vtraqꝫ nulla ē sic profecto anima pueri ē tanqꝫ tabula rasa in qua nihil ē depictum vt dixit philosophus in li. de anima quicquid depictum fuerit sē per ꝛ tenaciter perseuerat. quid autem aliud in anima pueri vel adolescē tis depingi potest qꝫ habitus artis vel scientie ꝛ virtutis vel e contra mali habitus viciorum. ꝛ quintilianus de institutione oratoria li. pmo nec lanaꝝ colores quibus simplex ille candor mutatus ē elui possunt ꝛ hec ipsa magis pertinaciter herent: que deteriora sunt nam bona faciliter mutantur i peius ex eo ꝙ proniores ad malum qꝫ ad bonum sumus ꝛ hieronym⁹ ad letaꝫ de institutione filie rudis testa diu ꝛ saporē retinet ꝛ odorem quo primum imbuta est ꝛ horatius quo semel est imbuta recens seruabit odoreꝫ testa diu. ꝛ vasa figuli anteqꝫ in fornace decocta sint vertibilia ad quamcū que formam possunt faciliter transmutari sed postquam fornax decoxerit nequaquam transmutari possunt sic pueri ꝛ adolescentes humidi sunt. sed post annum tricesimum siccitateꝫ habent ꝛ firmati sunt in ea forma operum quam in humida etate acceperunt difficillime in etate consistentie diuertuntur ab his quibus in tenera etate assueuere ꝛ longe difficilius in senio igitur omnis etas post tricesimum annum difficulter in moribus permutabilis est: Secundum exemplum scribitur a philosopho dicē te in pmo magnorum moralium. si omnes sinistram manuꝫ sicut dexterā exercerent vtraque manus esset dextera in mouendo quia sic sinistram sicut dexteram moueremus in operando quod dictum efficaciam habet in teneris annis non enim validior est dextera qꝫ sinistra secunduꝫ naturam sed ex vsu quia magis frequentamus dexteram qꝫ sinistraꝫ ideo potentius mouemus dexteram qꝫ sinistram quia natura corporis eam dispositionem sequitur quam a teneris annis acquisiuit sicut patet per aliud exēplū quod ponit iustinus libro vltimo sic dicens cum gargaris regis ve tustissimi nepos nomine habidis inter ceruos connutritus esset a sue natiuitatis principijs postqꝫ adoleuit ea velocitate currebat qua ceruī currere solent ꝛ herodotus li. iij. ego rē mirandā vidi ab indigenis edoctus ossa eoꝝ q in acie ceciderant vt iacerēt fusa vt ab initio distīcta fuerāt seorsū erāt psarū seorsū egyptioꝝ sꝫ psarū capita adeo fragilia vt si velis ferir so lo calculo pforare possis egyptioꝝ aūt ita firma vt ea vix ictu lapidis elidas cuius rei cām hāc illi reddebāt facile mihi psuadētes ꝙ egyptij statiꝫ a puericia radere capita incipiunt ꝛ os capitis ad solem redditur compactum que eadem causa est non caluescendi. nam ex omnibus hominibus paucissimos egyptios caluos videmus. ꝛ ex hoc est ꝙ capita robusta gestunt hec

collecta sunt ex herodoto: Tertium exemplum est plantarum ⁊ arbo//
rum que dum tenelle sunt flectuntur faciliter. ⁊ si curue vl' recte cre//
uerint sic perseuerant: ⁊ cum in durate fuerint eas rectas facere vel cur/
uas nequaq̄ poteris. ⁊ si vim intuleris dirumpi eas necesse est de quo hie
ronymus ad demetriadem virginem nouellas adhuc ⁊ vix firme radicis
arbusculas dum ad omnem ductum sequaces sunt in quamlibet partem
flecti facile: ē que natura plerumq̄ curuate cito ad arbitriū collertis cor
riguntur hec ibi adhuc etiam videmus plantas ⁊ arbores tenellas ⁊ no/
uas ab ortu suo ad quemcunq̄ locum transmutaueris concrescunt ⁊ vi/
unt si autem in durate ⁊ remote ab ortu suo ⁊ transplantate fuerint are/
scunt ⁊ commoriuntur: Quartum exemplum est animalium canes eum
dn̄m sequuntur amant ⁊ venerantur quem a teneris annis acceperunt.
similiter gate eam domum nunq̄ relinquunt quam a teneris annis habi/
tarunt ⁊ animalia que a teneris annis non domantur semper siluestria fe
rociaq̄ existunt. nam animalia sua nā ferocissima si in teneris annis manu
hominis contractata fuerint: mitia ac domestica redduntur. nam teste laer
tio heraclides ponticus nutriuit draconem qui tunc tenellus erat domesti
cis actibus assueuit: ⁊ licet drago atrox atq̄ ferax sit sua natura postq̄ ado
leuit hic draco satis domesticus erat nēi nocens simili modo animalia mā
sueta si tenelijs annis non assuescunt domesticas actibus fiunt siluestria ⁊
atrocissima simile dicendum videtur de homine. de quo plato. vj. de legib⁹
in omnibus quippe viuentibus prima ipsa germina si apte ceperint ad na
ture sue virtutem vim habent summam ad finem sibi debitum imponen/
dum sic puer si recte fuerint educatus diuinissimum mā suetissimumq̄ ani
mal euadet si non bene ferocissimum omnium que in terris nascuntur a/
nimal redditur vnde legis lator operam debet dare in primis circa disci//
plinam puerorum vt in omni ciuitate ad officia queq̄ optimus vir eliga//
tur qui q̄ maxime pro viribus pueris educandis preponatur omnes igit
magistratus preter sanatum ⁊ questores in apollinis templum profecti eli
gant singuli quem puerorum discipline prefecturum hec ibi plato ⁊ iuue/
nalis satyra. xiiij. serpente ciconia pullos nutrit ⁊ inuenta per deuia rura
lacerta illi eadem sumptas querunt animalia pennis ⁊ ibidem iuuenalis
aquila leporem aut capream dat filijs suis in cibum quia sic ipsa nutrita ē
hoc idem ciconia facit ⁊ lycurgus vir clarissimus ac legis lator insignis
sucepit geminos ex eisdem parentibus catulos quos non similibus edu//
cauit moribus alterum coquine ⁊ ollis alterum venationibus postea
cum aliquando lacedemonij ad vnum conuenissent locum hos catu//
los coram illis adducens cum, ollam in medio leporemque coram
eis apposuisset alter quidem in leporem: alter in ollam: magno

erupit impetu quod cum lacedemonij non dum intelligerent quam ob/
rem catulos ostendisset dixit ad illos ambo hi catuli ex eisdem parentibus
orti sunt sz a tenellis annis vnus in ollis alter in venationibus assueti sūt
sic ad pficiendā virtutē vel artē disciplina a teneris annis regritur: Qui/
tum exēplum est astrologoꝝ q̄ futuros euētus vniuscuiusq̧ hoīs ꝛ quecū
q̧ ꝓspera ꝛ aduersa euētura sint a natiuitate hoīs exordiūtur ꝛ in illa ia/
ctant fundamēta ꝓgnosticandi:cū q̄s exit ab vtero matris q̄d signū oritur
cū eo q tūc nascit.f.q̄s gradus signi ascēdētis oriatur vt vbi gratia qn̄ ego
exiui vterū matris mee oriebat quartus decimus gradus signi sagitarij iō
ipsum pro ascendēte hūani i natiuitate mea ꝛ nō solum signū ascendēs:
sz planetas ꝛ sydera qualia sint in natiuitate astrologi cōtēplantur ad pre
dicēdos euentus futuros in tota vita hoīs vl' exēpli gratia si in natiuitate
alicuius sol existit in quarta domo celi:gloriam inter hoīs ꝛ diuinitatis sā/
ctitatē significat mercurius in quinta parte celi positus ꝛ in domo saturni
iudicabit natū sapiētissimum inter hoīes caput draconis in altissimo loco
celi positū interrogationē dedeo significat haly dicit q̧ quicunq̧ habuerit
fortes dominatrices in nona ꝛ nulla eaꝝ aspexerit dn̄s ascēdētis natus erit
vilipēsus ꝛ deiectus i sua vita.sz in morte nomē ꝛ honorē assequet:ꝛ post
eius mortē ibitur ad eius sepulcrū tāq̧.ad venerationē sāctitatis.ꝛ sz plu
rima exēpla huiusmodi adduci possint vt ꝓlixitatē fugiamus vnū tm̄ dicē
dum ē iustinus li.xxxvij.mitridates anno quo genitus ē ꝛ eo quo regnare
primū cepit stella cometes p vtrunq̧ tp̄s.lxx.diebus ita luxit vt celū oē cō
flagrare videret nā ꝛ magnitudine sui quartā partem celi occupauerat:ꝛ
fulgore suo solis nitorē vincēt: ꝛ cū orirer occideretq̧ quatuor spatiū ora
rum ꝯsumebat deinde regno potito scythas i victos antea q̄ alexādri ma/
gnitudinem cum tribus milibus deleuerant qui cyrum persarum regem
cum ducentis milibus armatorum trucidauerant philippum macedonuz
regem fugauerant ingenti felicitate perdomuit deinde pontum cappado/
ciaz occupauit:inde bithymiam transcendit postmodum asie dominus ꝛ
iste cometes magnus valde quia occupabat quartam partē aeris de quo
dicit philosophus primo metheoꝛoꝛum.stella cometes est exhalatio ignita
vt non ita cito exuratur: q: exhalatio eleuata a terra ꝛ ignita a spera ignis
quia talis exhalatio accenditur ab elemento ignis sicut lignum siccum in
fornace sic erat iste cometes mitbridatis.ꝛ cum aer sit longe maioꝛ elemē
to aque q̄ ē maioꝛ elemēto terre:ideo aer maioꝛ omnibus elementis p̄ter
ignē:ꝛ iste cometes erat ꝓ quarta p̄te aeris igit diffuse magnitudinis ex q̄
significat ingēs mitrhidatis impiū ꝛ cū talis cometes quatuoꝛ horis dura
ret.f.tā breui tp̄e significauit talē mithridat̄ ꝑncipatū breui ēt tp̄e duratu
rū tn̄ oīa hec diuina ꝓuidētia dispēsant.omnes enim celi ꝛ sydera sita er

planete ⁊ comete dei sunt instrumēta q̄bus hec exteriora bona oībus recte sapiētissimeq̨ dispēsat. sꝫ nobis sufficiat dixisse quātā vim sydera ⁊ celestia corpora habeant in natiuitate hoīs vt principiū vite ⁊ exordia nascētium filioꝝ recto regimine dirigamus: Sextū exēplū medicoꝝ hippocrates medicus insignis claruit apud athenas fuit puus corpore pulchre forme grādis capitis: tardi motus: multe cogitationis tarde locutionis: cū q̄escebat aspiciebat terrā fuit modici cibi: tñ vixit annis. lxxxxv. de quo ꝯciliator differētia ꝑma hippocrates medicoꝝ eximius ⁊ primus ⁊ secūdū galienū alias scias nō hūit cū nō dū fuissent īuēte hic hippocrates īuenit clysteriū auis similitudine que pisciculoꝝ multitudine quos comederat dolēs rostrū immissit in mare ⁊ submittēs deduxit in anū hec ibi ꝯciliator. ⁊ haly in cōmēto in ꝑmo tegni hippocrates nature fuit excellētis ⁊ solertie maxie qḋ ꝑduxit ipm ad hanc medicine excellētiā hec ibi fuit ergo hippocrates ingenio mirificus ⁊ labores nō mediocres exhibuit ī studēdo ⁊ a teneris annis accuratissimꝰ oīq̨ solertia repletissimus voluptates detestabat. ⁊ discipulis suis ardent̄ ꝑciebat vt silētiū incessuꝫ māsuetudinē moresq̨ seruarent ⁊ nō solū morbus ⁊ aī integritate ꝑstantissimꝰ extitit: sꝫ tēperies vite ⁊ cibi ⁊ potus moderamen illi nō defuerūt. qḋ diuturna eius vita satis ostēdit vixit. n. annis. lxxxxv. qui tantis laboribꝰ a teneris annis vir clarissimꝰ eua sit vsq̨ ad hec tp̄a eternus ⁊ ī mortalis ꝑꝑ sui noīs gloriā ꝑseuerat cuiꝰ viri doctissimi in aphorismis suis hec v̄ba sunt assueti assuetos ferre labores ⁊ si fuerint ībecilles ac senes īsuetis fortibꝰ ⁊ iuuenibꝰ facilius ferūt h̄ ibi vbi galienꝰ in ꝯmēto mēbra. n. que ad laborē magis sūt exercitatoria ipsa sibi ad illud qḋ ꝯsueuerūt in suetis ꝯfortiora. ⁊ minꝰ inde lesa qḋ experientia pꝫ rustici hoīes dū senes sūt labores ꝑferunt magnos ⁊ ardētes estus ⁊ in tēsa frigora ligonizando ⁊ colligēdo messem. ⁊ pastores sūmis frigoribus affligunt̄ sup aquā dormiēdo. qḋ iuuenes nobiles ac diuites nō soluꝫ ferre nequeūt. sꝫ si hos labores exercere vellēt: aut egrotarēt: aut morerēt̄ ⁊ hoc ē q: a teneris ānis nō ꝯsueuerūt sꝫ rustici a teneris ānis ī illis laboribus adulti sūt. ⁊ galienꝰ in li. de euchymia ⁊ cacochymia. i. de bono ⁊ malo hūore sic ait. si mihi credere volueris nullā cām hūti ad mētiēdum ꝓ eo ꝙ multi viri insignes ī libris mētiti sunt narrabo ea que ꝑ lōgam experientiā ī tota vita mea mihi cognita sūt deū inuoco testē. ego quidē ꝑfem hūi ī geometria ⁊ architectonica ⁊ rationali ⁊ arithmetica ⁊ astrologia ad sūmum ꝑuenientē. ⁊ ī iusticia ⁊ bonitate ⁊ honestate admirabili sicut fuit nullus ph̄orum hic igitur me infantē dietans absq̨ egritudine custodiuit hec ibi fuit. n. galienus longeue vite vixit vsq̨ ad ottogesimū septimuꝫ annum. vt ipsemet fatetur in eodem li. ⁊ quia pater eiꝰ sapiens sic galienus filiū sapientē instituit. cuius nomē incorruptibile vsq̨ ad hanc etatem permansit ⁊ eius illustris fama perseuerat: Septimum exemplum eū theologie est. n:

christiana fides sancta pfecta atq; verissima. in quam gẽtes ⁊ iudei nõ cre
dunt q: ab exordijs vite ipse gentes ⁊ iudei falso deoꝝ cultu adoleuerunt
de quo plato. vij. de legibus oẽs. n. eas leges colunt ⁊ in nouare formidãt
in qbus educati sunt. ⁊ phus. ij. metaphysice quantã vero vim hẽat quod
ↄsuetũ est leges ostendũt i quibꝰ fabularia ⁊ puerilia magis quidẽ valent
cognitione de eis pp ↄsuetudinẽ ⁊ auerroys. ij. physicoꝝ cũ qs fuerit assue
tus credere sermones falsos a puericia erit ↄsuetudo illa causa ad negan/
dam vitatem manifestam. ⁊ iuuenalis satyra. xiiij. qdam sortiti metuen/
tes sabbata patrũ nil preter nubes ⁊ celi numẽ adorant: nec distare putãt
hũana carne suillam qua pater abstinuit: ⁊ greci sapientissimi apud quos
philosophia sũma fuit ⁊ clarissima litteraꝝ studia viguerũt in falsos deos ⁊
idola crediderũt. quibꝰ tẽpla ⁊ aras ⁊ sacrificia exhibuerũt ⁊ romani mo/
rum ⁊ sapiẽ prudentie magnitudine cumulatissimi iouẽ totius sceleris ar
tificẽ ⁊ iunonem apollinẽ martẽ mercuriũ bacchũ ꝓ dijs coluerunt ⁊ ma/
gnificis templis aris ingentibus celebri sacrificio ⁊ sumptu magno diuios
honores illis ĩpenderunt. ⁊ cesar vir strenuissimus totiꝰ orbis domito ve/
neri totius libidinis artifici votũ vouit tẽplumq; ↄstruxit. vñ hec dementia
tantoꝝ viroꝝ illustriũ: nisi q͡ꝛ a teneris annis sic assueuerũt ⁊ in hoc cultu
coadulti sunt dicit. n. phus. iij. politicoꝝ nihil magis placet q̃ illa opa qbꝰ
sumus ab infantia assueti. qd dictum phi satis memorandũ est q: hec ẽ cõ/
clusio maxima. q͡ꝛ semp amamus: veneramur delectamur ⁊ tenaciter tene
mus ea qbus in tenera etate assueuimus qd manifeste experientia ostẽdit
ecce post exitũ ab vtero infantes dum cunant adeo in illo motu voluptan
tur q͡ꝛ ob dormiunt ideo cune a nutricibus vel matribus natis filijs prepa
rantur ⁊ si plorauerint vigilantes propter motum in eis factum dũ vlnis
vel brachijs matrum agitantur quiescunt a lacrimis ⁊ sedatur coꝝ mesti/
cia propter talem motũ vnde queso hic motus tantam voluptatez afferere
potest vt lacrimas sedet ⁊ merorem: ⁊ in somnum vertat infantes veniant
phi ⁊ medici: ⁊ hanc causam voluptatis exponant albertus magnus phus
clarissimus sic affirmat: sic concludit ex eo est q͡ꝛ dum infantes in vteris ma
trum geruntur: quasi quadam cuna ↄmouent q: ergo infantes in tali mo
tu in vteris matruz nascunt. ideo plurimum in ipso motu oblectantur ob
quam rem salubre satis documentum est vt ab exordijs vite vnusquisq; di
uinis atq; sacris rebus assuescat sic enim parentes poterunt filios suos sã
ctos ⁊ integerrimos efficere: cum ab iuuente etate ipsi filij templis aris sa
crificijs ⁊ diuinis cultibus inheserint: simili modo credendum est q͡ꝛ semp
odimus contemnimus tristamur ⁊ fugimus ea que in tenella etate nun/
q̃ vel raro fecimus principio ergo omnium rerum diuinus cultus accura/

te exhibendus est pueris: Octauum exemplum ex historijs sumitur ⁊ re/
bus gestis danielis primo ait rex nabuchadenazor aphanem preposito eu
nuchorum vt introducerēt de filijs isdrael ⁊ de semine regio ⁊ tyranorū
pueros in quibus nulla esset macula decoros forma ⁊ eruditos omni sapi
entia cautos scientia ⁊ doctos disciplina ⁊ qui possent stare in palatio re/
gis vt doceret eos litteras ⁊ linguā caldeorum ⁊ constituit eis rex anno/
nam per singulos dies de cibis suis ⁊ vino vnde bibebat ipse ⁊ enutriti tri
bus annis postea starent in conspectu regis ⁊ diodorus libro tertio caldei
babyloniorum antiquissimi per omnem vitam philosophantur peritissimi
astrologie habiti: multi diuinatione quadam futura predicebant. tum au/
gurijs tum sacris tum alijs quibusdam incantationibus ⁊ mala auertere
ab hominibus ⁊ bona afferre auguria in super ⁊ somnia ⁊ prodigia inter/
pretari consueuerunt eorum preterea que ad sacra speculanda pertinent
peritissimi. non quemadmodum greci horum omnes accipiunt doctrinā
nam pueri a patribus progeniem secuti eam addiscūt philosophiam oīuz
aliarum rerum cura postposita. ecce doctrina a teneris annis accurate tra
dita ac perquisita q̄ magnos profectus gignit ⁊ diodorus libro. ij. seoxis
rex egypti fuit quem vt statim natus est pater eius egypti rex sic edocuit
nato seoxi pater eius ex tota egypto omnibus qui tali die natiuitatis seo/
xis nati essent congregatis simul statuit vt hi omnes cum suo filio seoxi e/
ducarentur eodem cibo victu vestitu disciplina moribus rebusq̄ omnibus
prestantissime erudirentur. ⁊ simul sic adolescerent. existimabat enim pa/
ter hoc pacto simul educatos amiciciores inuincē futuros. quibus omni/
bus simul cum filio liberalia studia ⁊ prestantissimam viuendi vitam adhi
beri iussit. non enim licebat alicui cibum sumere priusq̄ in cursu centum
octoginta stadia perfecisset quibus rebus euaserunt omnes in viros cla/
ros ⁊ robusto corpore ⁊ animo prestanti; postea seoxis adolescentulus mis
sus est in arabiam. ⁊ cum eo ipsi qui simul connutriti fuerant ⁊ exercitus
validus sic ergo profectus seoxis omnem eam gentem subegit que prius
libera erat deinde libiā accedens maiorē eius ptem ī dicionē suā redegit
postmodū patre eius mortuo seoxis rex egypti cōstitutus est militaturus
cum omnibus illis cum quibus adoleuerat primum ethiopes qui ad meri
diem spectant aggressus victos acie tributum pendere compulit ebur au
rum ⁊ elephantorum dentes primus omnium longis nauibus vsus est
mare rubrum: ac omnes eius oras subdidit asiam omnem pedestri ex/
ercitu deuicit: ⁊ non solum prouincias expugnauit ab alexandro postmo/
dum subactas: sed gentes quasdam ad quas nunq̄ alexander venit. nā
⁊ gangem transijt ⁊ vsq̄ ad mare oceanum pagrauit. scytharum gentem

ad tanaim vsq3 fluuiũ p trãsijt deide colchoꝝ gẽti originẽ tribuit.asiã quo
q3 reliquã parere coegit cyclades insulas maiori expte cepit:transcẽdens
in europã oẽm thraciã ptrãsijt.sane rex iste videt oẽs q vnq3 regnassent tũ
rebus bellicis tũ erga deos munificẽtia aũ isse.ita ad posteros eius gloria
manauit.vt cũ multis postea seculis iperiũ egypti psis tenẽtibus dari us
xerxis pr vellet in menphi suã aũ seoꝝis statuã ponere princeps sacerdotũ
publice ꝯtradicẽte ⁊ asserrente illũ nõ dũ seoꝝis opa equasse hec pauca d̃
hoc viro clarissimo substrinximus xenophon li.p̃mo psarũ leges nõ paren
tũ arbitrio filios educari sed publico instituto voluerũt apud quos ẽ forũ
qd̃ liberũ vocãt I quo regia ẽ ⁊ principũ domus ẽ ẽt aliud foꝝ ꝓcul qd̃ in
quatuor curias distribuit vnã pueri tenẽt alterã ephebi:tertiã viri etate
maturi:quartã q p etatẽ hñt militie vacationẽ qbus oibus leges sũt ⁊ lo/
ca ⁊ exercitia attributa pueri p diẽ in suis curijs ꝯuiuũt ⁊ i scholis a magi/
stris litteras discũt q eis p̄sunt maiore pte diei.⁊ si qs deliquerit aliqd v̾bo
aut ope penas luit id iudiciũ apud pueros sicut apud viros ꝓuectos i pu
niẽdo:⁊ p̄ceteris tẽperãciã illos docẽt ⁊ mores coꝝ ispiciũt ⁊ emẽdant ⁊ do
ctrina ⁊ moribus instruũt.nec cũ matribus pueri comedũt nec discedere
lz a loco doctrine sine ꝯsensu superioꝝ.comedũt penes magistrũ.nõ vtũ/
tur vino nec sumptuosis cibis ⁊ addiscũt iaculo vti ⁊ arcu ⁊ armati dormi
unt exceptis his q vxores hñt ⁊ frigus ⁊ calorẽ pati assuescũt ⁊ cetera que
ad rẽ militarẽ attinẽt ꝯtinue exercẽt ⁊ pactis.xxvj.annis cetui viroꝝ aggre
gant.⁊ iterũ xenophon cyrus rex psarũ curauit vt nũq3 milites nisi sudo
re preuio prandiũ sumerẽt aut cenã.id aũt venatione fiebat.aut alio exer
citij genere laborẽ sane vtilissimũ putabat ad valletudinẽ ⁊ robur ꝯfirmã
dũ eo q aĩosiores sui milites i hostes fiebant quo exercitatiores.⁊ herodo
tus li.primo p se suos filios educare ꝯsueuere nã a quinto coꝝ anno inci/
piẽtes vsq3 ad.xxx.annũ tribus rebus instituũt eqtare arcu sagittas excu/
tere:⁊ vera dicere iustinus li.ij.amazones v̾gines a puericia nõ otio:nõ la
nificio:sed armis:⁊ equis ⁊ venetionib⁹ exercitabant ⁊ mãmillã dextram
amputabãt vt lanceã ꝯmodius mouere ⁊ agitare possent.que postea stre/
nuissime mulieres fuere.ita q regiuz sine viris possiderẽt ⁊ in hodiernuz
vsq3 diẽ imortali memoria celebrant:veniã postmodũ ad grecos plutarch⁹
in vita thesei sic de ipso scribit cũ apud pyrtheũ educaret:custodẽ ⁊ peda
gogũ cõnidã quẽdã noie habuisse vigebat aũt illis tp̄ibus ꝯsuetudo vt qui
ex ephebis excessissent delati in delphos de conijs deo primicias darẽt ac
cessit igit in delphos theseus ⁊ anteriorẽ capitis partẽ abrasit.hoc iõ vt vl
las hostibus ad capiẽdũ ansas darẽt tõdebant hoc ⁊ alexãdrũ illũ mace/
donẽ cũ excogitasset suis ducibus iparasse ferũt vt macedonũ barbas ar/
raderẽt qppe que i prelijs anse ꝓmptissime forẽt.ab ineũte etate theseu
sub magistris dignis i arte militari exercitatus qualis postea fuerit eius

clara facinora ostēdūt plutharchus ī vita philomenis ꝗ fuit strenuꝰ ipator
iter grecos ꝗ ab adolescētia sua rei militaris studio maxie tenebat ⁊ eaꝝ
fuit auditor disciplinaꝝ q̄ ad hoc ꝯducerēt vbi vō otiū ab armis eēt corpus
fatigabat aut venationibꝰ aut agricultura vt agile corpus pariter ⁊ robu/
stū fieret:⁊ historias legere ⁊ studiosus lectiōes ď re militari ꝑdiscebat ita
circa ista v̄satus ē vt strenuissimꝰ ⁊ clarissimꝰ impator efficeret ⁊ lycurgus
vetustate pitia:⁊ itegritate vir clarissimus ⁊ legū lator isignis sic statuit le
gibus.nulli licere filiū ꝓ volūtate educare.sȝ oēs stati cū septimū annū e
gissent sil cū alijs pueris exerceri ꝗbus magistri dabant ⁊ canones istitu/
ti erant ꝗbꝰ viuere illos oportebat.⁊ seniores obseruabāt illos:⁊ ꝓ vt dis/
positi erāt pueri sic artes illis dabant emisso aūt duodecio āno pallio vno
vtebant tm̄ nec balnea nec vnguēta illis erāt ⁊ in thoris ex arūdine ꝯstitu
tis cubebāt ⁊ aū tricesimū annū i foꝝ nō veniebant de quo plutarchus in
vita lycurgi statuit.n.lycurgus legibꝰ suis apud lacedemonios pueros in
agro nutriri.nec i foꝝ nec in vrbē venire quousꝗ tricesimū annū ꝯpleuis/
sent ⁊ aū hāc etatē delicias lectulos:ēpulas.⁊ ornatū vestiū ⁊ oē genꝰ de/
licate vite ceterasꝗ huius seculi illecebras ꝓhibuit.⁊ solon lacedemonijs:
⁊ minos cretēsibus dederūt has leges ꝗbus iuuenes sic veniūt laboribus
nō mō ad patiētiā corporis.sȝ ad ꝯtinentiā aī quos foris eꝝ vrbē educan/
dos statutū erat exerceri ī venationibus:currere saltare esurire sitire alge
re estuare:vt sic militie accōmodotissimi eēnt asserebāt.n.delitijs emolliri
aīos sȝ laboribus viriles fieri:⁊ valerius li.vj.lacedemonij libros argolici
poete exportari iusserūt ex vrbe qꝛ paꝝ pudicie habebāt noluerūt liberoꝝ
suoꝝ aīos ea doctrina ībui ne plus nocerēt moribus q̄ꝫ ꝓdessent igenijs. iu
stinus li.vij.philippus rex macedonū cū puer thebis eēt obses triēnio pri
ma puericie rudimēta accepit ibi q̄ res bone indolis crementū fuit ⁊ alexā
der philippi p̄dicti successor a p̄re philippo ꝑitis magistris traditus ē eru/
diendus nō solū moribus ⁊ doctrina sȝ armis ⁊ re militari ⁊ iuuēculꝰ mi/
litie assuetus ē.iustinus li.xxxvij.mithridates adhuc puerulus sic ꝯsueuit
nullo cohoptus tecto cursu ⁊ labore exercitare corpꝰ ⁊ diuersis regionibꝰ
montiū pnoctabat h̄ ibi sȝ q̄lis fuerit eius clara facinora oñdunt lȝ i felici/
ter gesta obstitit tm̄ tot diebus tam igenti impio.s.romanis principibꝰ plu/
tarchus ī vita pyrchi filios oēs pyrhus manu ꝓmptos ac bello feroces
stati a pueritia enutriuit plutarchus ī vita annibalis.sȝ expenoꝝ ducibus
nemo ē quē oēs greci latiniꝗ scriptores magis extollāt q̄ꝫ hanulcarē anni
nibalis patrē cognomēto barchā.veꝝ sine dubio p̄stātem ī re militari vt in
illa qsꝗ etate poterat ꝑitissimus in hispaniā missus annibalē pueꝝ secum
duxit ⁊ post multos dices p̄dicto hanulcare patre annibalis mortuo succes
at eius gener hasdrubal ꝗ nō multo tpe post mortē hanulcaris ī hispaniā
accessit:⁊ annibalem duxit vt sic antea puer annibal viuēte patre ceperat

bellicis artibus erudiri.sic ēt tūc robustioꝛ etate piculis laboꝛib⁹:ac oībus officijs militaribus assuesceret oīa.n.q̄ magno duci futuro expetenda eē vi debant abūde annibali aderāt.qppe erat eius ꝯsiliū ad egregia facinoꝛa ꝓmptū:nulla picula nulla incōmoda coꝛpoꝛis q̄ ceteros remouere solent ⁊ a rebus gerēdis abducere inuictū vix tenebāt:vigilare festinare:cuncta obire q̄ aut strenuo milite aut egregio īpatoꝛē digna videbant his artib⁹ annibal sub hasdrubale p trienniū meruit.⁊ post hasdrubalis moꝛtē impatoꝛ creat⁹ est sex ⁊ vigīti annos hñs cū impatoꝛ ē ab exercitu declaratus ⁊ nouē annoꝝ fuisse ꝯstat cū eū pr̄ i hispaniā duxit:⁊ ab eo tpe vsq̄ ad iteritū hasdrubalis auctoꝛe polybio septē ⁊ decē nūciant anni:⁊ liui⁹ i tertia d̄ cade de annibale dicit plurimū audacie ad picula capessenda plurimū ꝯsilij inter ipsa picula:nullo laboꝛe coꝛp⁹ fatigari aut aīus vinci poterat. caloris ⁊ frigoꝛis patiētia par cibi potusq̄ desiderio nāli nō voluptate mod⁹ finitus.vigiliaꝝ ⁊ sōni nec die nec nocte discriminata tp̄a id qd̄ gerēdis rebus sup eēt qeti dat eaq̄ neq̄ molli strato neq̄ silentio accersita multi sepe militari sagulo optū humi iacentē iter custodias stationesq̄ militū ꝯspexerūt prim⁹ ꝑlia in ibat:vltimus ꝯserto ꝑlio exibat ⁊ qōmagnū ē nūq̄ ige niū idē ad diuersissimas res ⁊ vniuersis militib⁹.carissim⁹:neq̄ milites alio duce plus ꝯfidere aut audere valebāt s3 has igentes v̄tutes magna vitia ꝓseq̄bant i hūana crudelitas:ꝑfidia plusq̄ punica:nihil veri:nihil sancti: nullus dei met⁹:nullū iusiurādū:nulla religio cū indole v̄tutū ac vitioꝝ triennio sub hasdrubale impatoꝛe militauit.sic annibal assuet⁹ i tenera etate sic postmodū fuit.⁊ iā romani impij fere victoꝛ fuit hec oīa de militari disciplina dicta sūt o3 ad sapientes viros transeam⁹ q magna scīa claruerūt ⁊ pmo a pythagoꝛa sumamus initiū laertius li.viij.d̄ pythagoꝛa sic scribit cū adit eēt iuuenis ac discēdi studiosissim⁹ patriā liquens cūctis fere barbaris grecisq̄ mysterijs iniciat⁹ ē deīq̄ egyptū petijt atq̄ apd̄ caldeos ꝯgressus deide apud cretā vnaa cū epimenide descendit i ideū antrū in egypto quoq̄ adita igressus ibiq̄ i arcanis edoctus ē ⁊ iustin⁹ li.xx.pythagoꝛas p̄ mo i egyptū deinde babyloniā ad pdiscendū sydeꝝ mot⁹ ꝓfectus sūmam sapia3 ꝯsecut⁹ inde regressus cretā ⁊ lacedemoniā ad cognoscendū minois ⁊ lycurgi leges ea tēpestate inclytas qb⁹ instruct⁹ crotonā venit valeri⁹ li.viij.c.vij.pythagoꝛas ꝑfectissimū opus sapie a iuuenta ptiuſ ⁊ oīs hōestatis pcipiēde cupiditatē igressus nihil.n.qd̄ ad vltimū sui puētuꝝ ē fintē nō ⁊ mature ⁊ celerit icepit egyptū petit vbi litt eras gētes ei⁹ assuefacus ꝑteriti eui sacerdotū ꝯmētarios scrutatus inumerabiliū seculoꝝ obseruationes cognouit ide ad ꝑsas ꝓfectus magoꝝ ex acutissime ꝓdentie se formandū tradidit a qb⁹ sydeꝝ motus cursusq̄ stellaꝝ ⁊ vniuscuiusq̄ rei ꝓprietatē ⁊ effectū benignissime demostrarū docili aīo sūpsit.cretā deide ⁊ lacedemoniā nauigauit.nō ḡ hic pythagoꝛas sine laboꝛe magno ⁊ sine vsu tenet

etatis sic clarissim⁹ factus ē post pythagorā de platone dicam⁹ laerti⁹ li.i.
pr̄ platōis ipm̄ filiū erudiendū tradidit socrati adhuc puulū: deide mortuo
socrate cratilo heracliti ꝛ hermogini parmenidis phiā tuēti aurē accōmo
dauit. deinde cū eēt annoꝝ duo de trigita vt ait hermodoruſ megara se ad
euclidē cū alijs socraticis ꝯtulit hinc cyrenē ꝓfectus theodoꝝ mathemati
cū audiuit atq; inde i italiā ad pythagoreos ph lolaū atq; eurythiū ꝯces/
sit ab his se i egyptū ad ꝓphetas sacerdotesq; recepit regressus ꝟo athēas
i academia morabat. ꝛ valerius li. viij. plato aūt p̄riam athenas p̄ceptorē
socratē sortitus: ꝛ locū ꝛ hoiem doctrine fertilissimū igenij quoq; diuina i
structus abūdantia cū oium iā mortaliū sapiētissim⁹ hēretur: eo ꝗdez vsq;
vt si ipse iuppiter e celo descendisset: nec elegātiore: nec beatiore facundia
vsurus videret egyptū pagrauit dum a sacerdotib⁹ ei⁹ gētis geometrie mł
tiplices numeros celestiū obseruationū ratonē ꝑcepit quoq; tpe a studio
sis iuuenib⁹ certati athene platonē doctorē q̄rentib⁹ petebant ipe nili flu/
minis i explicabiles ripas vastissimosq; capos effusaz barbariē ꝛ flexuosos
fossaꝝ ambitus egyptioꝝ senū discipulus lustrabat quo minus miror i ita/
liā trāsgressuz vt ab archita tarentino: thymeo ꝛ arione ꝛ chete locris py/
thagore p̄cepta ꝛ instituta accipēt tāta. n. vis tanta copia litteraꝝ. vndiq;
colligēda erat. vt iuincē p totū orbē dispgi ꝛ dilatari posset h ibi valeri⁹ pla
to ingeniū diuinū hūisse ꝛ magistrū socratē hūisse dr: ꝛ locū athenas vr/
bē insignē: ꝛ studijs florentē hūit: ꝛ in egypto didicit geometriā ꝛ astrolo/
giā. ꝛ studiosissimi iuuenes veniebāt athenas ad audiēdū platonē p̄cepto
rē ꝛ dicit in explicabiles ripas qꝛ nemo scire potuit vn̄ originē traheret ni
lus: ꝛ vastissimos cāpos egyptioꝝ adijt ꝛ effusam barbariē sparsos qꝛ p il/
lā vastā regionē habitāt sparsim barbari flexuosos fossaꝝ ambitus: tortuo
sas fossaꝝ circuitiōes egyptus fossaꝝ plena: ē ꝛ nisi fossas freq̄ntes hēret
ꝙ singulis annis nilus i vndat regio illa hitari nō posset. op⁹ ē vt fosse sint
q̄ nili aquā accipiāt erat ibi plato egyptioꝝ sucerdotū q senes erāt discipu
lus lustrabat: circuibat ꝛ in vestigabat sic ergo plato ad h loca venit cā ad
discēdi ꝛ postea in italiā tarentū venit ad discipulos pythagore vt pytha/
goreas istructiōes disceret: ꝛ plutarchus i vita aristotelis de ipso ait prima
etate i macedonia educat⁹ ibi adolescere cepit ꝛ athenas missus ē studioꝝ
cā ꝛ platoni p id tp̄s academiā mira discipuloꝝ celebritate incolēti i phia
adhesit i decio octano etatis anno fuisse phibet cū platonē primū audire
cepit eius discipulus. xx. annis pseuerauit auditoꝛ erat i eo acrimonia ige/
nij sūma nec sane minoꝛ aut vigilātia aut sedilitas h ibi ecce viri isti ab ieū
te etate studere cepunt magno cū labore sic assuescete a pueritia docebat
plato q sic scribit i primo de legib⁹ assero qdē eos q p̄stātiores viri i aliquo
euasuri sūt ab ineūte stati pueritia opari id ipm̄ tā ludēdo q̄ studendo in
singulis ipsis ꝯuenientibus meditari h ibi plutarch⁹ in vita demosthenis ad

oratoriã vo facultatẽ p hũc modũ applicuisse aĩuz demosthenes tradit ca
listrato oratore cãm orapi acturo pmagna erat hoĩum expectatio tũ pp ora
toris famã tũc maxie florentẽ:tũ pp iudicũ rei p id tp̃s satis vulgate cum
itaqꝫ magistri ⁊ pedagogi affore statuissent postulauit d̃mosthenes a peda
gogo suo vt vna secũ duceret ille hñs cũ publicis ministris q iudicia apie/
bant familiaritatẽ locũ obtinuit.in quo puer clã collocat⁹ sedens audiuit
cũqꝫ illa die calistrat⁹ egregie orasset magnãqꝫ p̃buissꝫ admirationẽ sui glo
riã ei⁹ demosthenes adamauit vt puta quẽ videbat magna hoĩuz multitu
dine comitante iter ingẽtes applausus magnis cũ laudib⁹ domũ reduci.
quare omissis ceteris disciplinis ad hãc dicẽdi artẽ pdiscendã se ꝯtulit ⁊
cũ splenis morbũ haberet ex ꝯsilio medicoꝝ lõgissimis cursib⁹ vti ꝯsueuit ⁊
sic recupauit valitudinẽ itaqꝫ cũ certaminib⁹ intẽdisset ceteros velocitate
currẽdi superet:⁊ ab init o populũ alloquẽs turbas strepitũqꝫ ꝯcionũ fer
re nõ poterat:spnebatqꝫ ab auditorib⁹ ꝙ ei⁹ oratio ꝯfusa circuitionib⁹ ⁊ su
pfluis argumẽtis elaborata videbat.voce p̃terea ⁊ lingua laborabat ob q̃
nõ mediocriter turbabat oratio nec mens ei⁹ itelligi poterat.⁊ ita ꝑfecto
despatus pluries pluriesqꝫ ad orãdũ rediret ⁊ semp ꝯfusus abscederet tã
dẽ subterraneũ locũ q vsqꝫ ad nostrã extat etatẽ sibi edificauit in quẽ ꝑ di
es singulos descẽdens gestũ ac motũ corpis fingebat vocẽqꝫ exercitabat
sepe ẽt duos vł tres mẽses ꝯtinue domi iclusus nõ cessabat ⁊ valeri⁹ li.viij
.c.vij.demosthenes cui⁹ ꝯmemorato noie maxie eloq̃ntie ꝯsumatio audiẽ
tis aĩo oborit cũ inter initia iuuẽte artis quã affectabat primã litterã dice
re nõ posset:oris sui vitiũ tãto studio expugnauit:vt ea a nullo expressi⁹ re
ferret deinde pp nimiã exilitatẽ acerbã auditu vocẽ suã exercitatõe ꝯtinua
ad maturã ⁊ gratũ aurib⁹ sonũ pduxit lateris ẽt infirmitate defectũ quas
corporis hitus vires negauerat a labore mutuat⁹ ẽ multos.n.vsus vno im/
petu spũs ꝯplectebat eosqꝫ aduersa loca celeri gradu scandẽs ꝑnũciabat
ac vadosis littorib⁹ insistẽs d̃clamationes fluctuũ fragorib⁹ obluctãtibus
edebat vt ad fremit⁹ ꝯcitaꝝ ꝯcionũ patiẽtia duratis aurib⁹ i actionib⁹ vte/
ret fert quoqꝫ ore isertis calculis multũ ac diu loq solit⁹ quo vacuũ ꝑmpti
us eẽt ⁊ soluti⁹ p̃liatus ẽ cũ reꝝ nã ⁊ qdẽ victor abiit.malignitatẽ ei⁹ ptina
cisimo aĩ robore supando.itaqꝫ alter d̃mosthenẽ mr̃ alteꝝ industria enixa
ẽ h ibi valerius mirãdũ hoc d̃mosthenis exẽplum si ei⁹ipedimẽta nãlia ad
artẽ oratoriã ꝯsequẽdã dignoscere voluerim⁹ erat.n.balbutiẽs ⁊ maxime
.R.litterã q̃ ẽ pricipiũ huius nois rhetorica exprimere nõ poterat.sꝫ assi/
dua exercitatiõe ita os suũ ꝯposuit:vt lingua ei⁹ dista efficeret hẽbat vocẽ
muliebrẽ ⁊ exilẽ ita ꝙ dissona audiẽtibus eẽt ita postmodũ industria vocẽ
correxit vt suauis ⁊ dulcis audiret ⁊ cũ valitudinarius eẽt pectore ⁊ sple/
ne i ꝑnũciando postmodũ ita exercuit ꝙ vno spũ.i.anhelitũ duceret
multos vsus diceret: Quartus defectus erat cũ strepitũ aurib⁹ꝯcepisset a

recitatiõe abducebat. sʒ ita mussitantib⁹ fluctibus assuet⁹ ẽ orare: vt postea nihil formidaret strepit⁹ hoium: Quitus vefectus ĩ ipso erat. q̃ corpus in eptũ motibus ꝛ gestib⁹ hẽbat: ꝛ dicit plutarchus v bi ẽ vocẽ aut currendo scandẽdo iter ꝓnũciãdũ exercuit domiqȝ magnũ specl̃m hẽbat ad qđ se ip suȝ vidẽs gest⁹ formaret ħ ibi sʒ audiamus qs postmodũ fuerit demosthe-nes fuit. n sua tẽpestate orator magnus ceteros egregios oratores excedẽs dũ ip̃e oraturus eẽt tota grecia ꝯmoueri videbat tãq̃ resonãtẽ melodiã e loquẽtie eẽnt audituri: ꝛ sicut cicero apud latinos: sic demosthenes apud grecos. iđ ad ciceronẽ trãseam⁹ iã satis de ꝺuosthene diximus plutarchus ĩ vita ciceronis de ip̃o sic ait cicero grandis erat ꝯ valetudinarius ob sto-machi debilitatẽ ꝛ nõ nisi q̃dã cibariola sumebat tñ se tradẽs ludis ꝛ gymnasioꝝ magistris corpus ad robur valetudinẽq̃ redegit vocẽ ẽt q̃ sibi pri⁹ aspior fuerat ad dulcedinẽ ornatãqȝ emẽdauit: ꝛ vt ꝑmũ discẽdi p etatẽ capax fuit litteraꝝ studijs ĩcubuit ꝛ athenas se ꝯferẽs oẽs dicẽdi magistros q p id tp̃s athenis erant diligẽtissime audiuit: seqȝ apđ illos exercuit: nec his ꝯtẽtus in asiã ꝛ rhodũ nauigauit vt clarissimos rhetores q ĩ his locis erãt ꝯuenirẽt p tot ille viros tã lõga itinera tã varias regiones tãto exercitio tãta cura tantis laborib⁹ eloq̃ntiã ꝓsecut⁹ ꝛ tñ sibi ipsi interdũ nõ sufficere ĩ hac arte fatet: ꝛ teste plutarcho cicero adhuc puer libellos quosdã ṽsib⁹ edidit ꝛ fuit eius studiũ ꝑma etate ad carmẽ poetasqȝ ardẽtius crescẽtibus mox annis solutã orationẽ vt putv ampliorẽ ꝛ discretiorẽ ꝛ nẽ sue magis ꝯsentaneã adamauit nã de ipso cicerone paucissimi vl̃ nulli ṽsus hñt. ꝛ si q repti sũt satis sũt ieptiꝛõ legit ei⁹ ṽsus talis ofortunatã nataȝ me ꝯsule romã pȝ ergo ciceronẽ id ꝓsecutũ cui magis disponebat. ꝛ a teneris annis magno cũ labore. ꝛ de ouidio legim⁹ ꝙ orõnẽ solutã ꝯponere tẽtabat: ꝛ ẽt se iuito nã magistra clausulas sepissime ṽsu finiebat. iđ ipse ait quatto tristium scribere conabat ṽba soluta modis spõte sua carmẽ nũeros veniebat ad aptos: ꝛ qđ tẽtabã dicere ṽsus erat. sufficiat ergo ꝺ istis peritissimis viris dixisse. nã oẽs ĩ scribere satis ꝓlixũ atqȝ diffusum op⁹ eẽt. sʒ qcũqȝ peritissimi nõ nisi a teneris annis magnis cũ laborib⁹ extiterũt sʒ nec nobis ꝑtermittẽdi sũt romani q moꝝ ꝛ rei militaris ĩ toto orbe s̃umi artifices diu sũt ꝺ q bus plutarch⁹ ĩ vita romuli fuit studijs liberalib⁹ intẽt⁹ romul⁹ nõ otio nõ inertia sʒ ĩ negotijs ꝛ labore tolerãdo se exercuit sistere feras: cursare ĩ la-trones p̃da onustos ĩpetũ facere fures cape ab iniqȝ opp̃ssis iurias ꝓpul-sare: ꝛ diuini cult⁹ ꝛ cerimoniaꝝ ac vaticini obseruãtissim⁹: his reb⁹ magnũ se et suũ nomẽ effecit sic ei⁹ egregia facinora oñdũt romã prim⁹ ꝯdidit: auxit ꝛ hitatorib⁹ repleuit ꝛ de oibus opib⁹ ei⁹ satis dignis vnũ scribere sufficiat plutarchus ĩ vita ei⁹ romulus ĩ p̃lio ꝯ veientes ꝓpria manu supra septẽ millia hoium pemit ꝛ postmodũ qb⁹ morib⁹ romani filios istruxerit sic scribit valerius li. ij. c. i. loquẽs de ĩstitutis antiqs. senectuti iuuẽtus ita cu-

mulatū ⁊ circūspectū honorē reedebat tāq̄ maiores natu adolosceētū cō-
munes p̄res eēnt. quo circa iuuenes senat⁹ die vtiq̄ aliquē ex patrib⁹ ꝯscri
ptis aut ꝓpinquū aut paternū amicū ad curiā ꝺducebāt affixiq̄ valuis ex
pectabāt donec reducēdi officio ēt ꝯgererēt qua qdē volūtaria statiōe ⁊ cor
pora ⁊ aīos ad publica officia sustinēda i pigre roborabāt breuiq̄ ꝓcessu
rez i lucē ꝟtutū suaꝝ verecūda laboris meditatiōe ipsi doctiores erāt iuitā
ti ad cenā diligēter q̄rebant q nā eni ꝯuiuio eēnt iterfecturi. ne seniorū ad
uentū discubitu ꝑcurrerēt sublataq̄ mēsa ꝑores ꝯsurgere: ⁊ abirē paciebāt
ex qbus apparet cene q̄ tp̄e quoꝝ pco ⁊ q̄ modesto ꝟmone bis p̄sentib⁹ so
liti sūt vti dicit valeri⁹ q iuuenes romani i venerādis senib⁹ diligētes erāt
q senes sic istruebāt. et iteꝝ valeri⁹ maiores natu i ꝯuiuijs ad tibias egre
gia supioꝝ opa carmine ꝯprehēsa pāgebāt quo ad ea imitāda iuuenū ꝟtu
tē alacriorē redderēt. quid hoc splē[illegible]idi⁹ qd ēt vtilius certamine pubertas
canis suū honorē reddebat ꝺfuncta virtū cursu etas igrediētes actuosam
vitā fauoris nutrimētis ꝓsequebat. quas athenas: quā scholā q̄ alienige
na studia huic domestice discipline ꝑtulerīt: inde oriebant camilli. scipiōes
fabritij marcelli: fabij ac ne singula ipij nostri luia sīt p currēdo sim lōgior:
inde inq̄ celi clarissima ps [illegible] fluxerūt cesares h ibi ⁊ plutarch⁹ i vita ca
tonis. cato. xvij. annos natus meruit pria stipēdia artis militaris: ⁊ pluria
vulnera accepit i corpore suo: ⁊ admodū adolescēs sub fabio maxio q tarē
ti militauit ⁊ qm̄ eloq̄ntia plurimū poterat demosthenes roman⁹ dicebat
tenuem cenā hirtā vestē: plebeiā domū hēbat ob qd vniuersa ciuitas in
catonē versa vehemēter admirabat ⁊ vita ei⁹ ita sapia ꝟtute ⁊ re militari a
teneris annis claruit q i ꝓuecta etate mirāda gessit facinora e qbus p pau
ca breuissime dicam⁹ i hispania. ccccc. oppida cepit ⁊ ex captiuis reb⁹ hosti
um nihil ad eū puenit: ⁊ oīum vrbiū muros q̄ intra bethyn amnē sūt a ca
tone vno die solo equatos fuisse polybius auctor ē quaꝝ vrbiū plurias ⁊
multitudine ⁊ militib⁹ munitissimas fuisse ꝯstat ⁊ cū ipse i hispania ꝯsul fa
ctus eēt prudētia ⁊ manu oēs anisse iudicat⁹ ē. ⁊ doctrie filij ipe fuit auctor
ipe leges docuit: ipse exercēdi corpis magister: nō mō iaccolādi: tractandi:
arma eqtādi sꝫ ēt pugno dimicādi: ⁊ calorē: ⁊ frigus tolerandi ac rapidos
gurgites ⁊ asprimos fluuios itrād artes istruxit ꝯ nō min⁹ pudicicia q̄ ar
mis filiū istruxit: ⁊ cato corā filio sic loq̄bat: sic se hēbat ac corā vestalib⁹ ꝟ
ginibus ageret: ⁊ post hui⁹ catōis mortē plurib⁹ dieb⁹ elapsis alter cato iu
nior i surrexit q sub auūculo suo educat⁹ q liui⁹ drusus dict⁹ fuit ⁊ eloq̄n
tia ⁊ sapia p̄stantissim⁹ ⁊ priceps vrbis appellat⁹ ē. iste cato iunior nec fuit
catone seniore i aliquo iferior a iuuētute hic cato iunior corp⁹ assuefecit to
lerare calores ⁊ niues: nihil iuueniles: nihil ꝯptū hūit semp detecto capite
i cessit: ⁊ ꝟmo ei⁹ rect⁹ ⁊ plen⁹ ⁊ nullā mulierē agnouit: ꝑter vxorē: postmo
dū strenu⁹ miles ita amilitib⁹ i veneratiōe hitus ē vt milites sternerēt ve
stes p ea loca p q̄ transitur⁹ erat: manusq̄ ei⁹ osculabant ⁊ plutarch⁹ invi

ta pauli ciuili sic de ipso ait. nō ea secut⁹ q̄ cetera iuuētus solet: sȝ ɋ̄tutibus ⁊ militarib⁹ exercitijs icubuit ⁊ plutarchu⁹ i vita scipiōis cornelius scipio iā inde a puericia cū eximie indolis ⁊ sūme ɋ̄tutis specimē p̄ se ferret sub auspicio pr̄is cepit disciplinis militarib⁹ erudiri: ductus ē i castra i initio secūdi belli punici. xvij. annū agēs: eqtādo vigilādo: oēs act⁹ militares exercēdo: ⁊ i ꝓuecta etate strenuus miles iter alia egregia facinora vicit annibalē ⁊ carthaginē subegit ⁊ iā pditā ac fere deuictā ad annibale recupauit romā ⁊ plutarchus i vita cesaris sic scribit cesar vnū qdq̄ discrimē audebat i bello: ⁊ ad oē laboꝝ genus ifatigat⁹ magna ɋ̄o i tolerādis sup̄ corporis vires laborib⁹ patiētia cūctos stupore ꝯficiebat erat. n. corpis hitudine macilētus candid⁹: ⁊ mollis frequēti capitis dolore vexat⁹ ꝯmitiali morbo plerūq̄ obnoxi⁹ nō molliciei occasionē ex ipsa fecit egritudie. quiaꝫ ex militia egritudini remediū ꝯpauit idomitis nāq̄ viaꝝ difficultatib⁹ victus pcitate assiduis vigilijs: ⁊ durissimis laborib⁹ aduersus morbū dimicacās iuictū ac i supabile tutat⁹ ē corp⁹ plurios sōnos vehiculo ac lectica ducēs solitus tāta aūt celeritate itinera pficiebat: vt cū primū roma excessit octauo adusq̄ rhodū die puenerit. h̄ de cesare ⁊ romanis collegim⁹ ⁊ d̄ oībus q̄ diximus subcite pstrīxim⁹ ne ꝓlixus scribēdi nr̄⁹ fatigaret. tn̄ apte cognouimus q̄ vsus i tenera etate ꝯcret⁹ viros illustres parit. si ɋ̄tutū labor ac pseuerās bn̄ opandi exercitatio accesserit. nēo ꝓfecto: nēo vir clarus effect⁹ ē nisi magno cū labore: curis igētibus estuāti sudore ab exordijs vite ɋ̄tutes vl̄ artes cepit opari. si aūt secus q̄nq̄ fuerit: hoc qdē sup̄ hūanas vires ⁊ diuinū opus ac dei ꝯsiliū ē: qd̄ nequaq̄ pscrutari poterit hoīs ibecillitas nō. n. i hoc libro quid agat circa pfectionē hoīs diuia clemētia pquisiuim⁹ sȝ solū qd̄ valeat hūanus vigor d̄scribere ac diffinire ꝓfessi sum⁹: Nonuȝ exēplū p̄mo genesis capitulo sic scribit i pricipio erauit de⁹ celū ⁊ terrā ⁊ p celū ēt sub itelligim⁹ angelos eē creatos: q nȝ boni erāt quo ad ɋ̄turē hōi opis nȝ mali qr nō dū peccauerāt: sȝ postq̄ plurimi ex ipsis i sue creatiōis p̄ncipio bn̄ egerūt sēp boni ⁊ beati i eternū pseuerāt. sȝ aliq ex ipsis lȝ pauciores q peccauerūt i eternū mali nūq̄ penitere pn̄t sic̄ p̄mi parētes inocētes ⁊ mūdi sin̄ labe adeo purissimi creati sūt sȝ post q̄ peccauerāt facta ē nāa hūana corruptibilis. immūda ⁊ ꝓna malis si aūt firmi stetissēt ipi p̄mi pntes diuinis mādatis imortalis pura inocēs pseuerassȝ hūa spēs. que in p̄ncipio sue creatiōis q̄si q̄dā puella i sua puericia cū p̄mū ifecta ē p̄morū pntū scelerib⁹ qcqd mali illo tūc accepit vsq̄ i mortē. i. vsq̄ i finē seculi retinebit. sic g̊ plus potuit p̄mū peccatū nāam hūanā corrūpēdo q̄ postmodū oīa ⁊ fere inumera ⁊ grauissima peccata q̄ secuta sūt ex quo q̄tū possit vniuscuiusq̄ rei p̄ncipiū manifestū ē. sic p̄ma vniuscuiusq̄ hoīs etas qcqd labis ⁊ sceleris ꝯcepit vsq̄ ad mortē ptinaciter retinebit oīs g̊ hūa vita pendet ab eo qd̄ i teneris annis accepit: Decimū ⁊ vltum exēplū diuinū ē i nouo testamēto descriptū dn̄s nr̄ iesus xp̄us ab initio sue creatiōis accepit

i aīa totius pfectiōis plenitudinē. nūq̃ xp̄us hūit actualē existētiā nisi in v̄bo τ nūq̃ decuit christū eē pfectū nisi i v̄bo fuit ꝙ aīa xp̄i ita tūc sicut nūc pfectissima τ v̄go maria ab vtero mr̄is sancta τ imaculata fuit τ ioānes baptista ab vtero mr̄is spū santo replet⁹ ē: τ post mortē xp̄i dn̄i nr̄i voluit oipotēs deus aplos suos ptāte sapia τ bonitate replere vt fūdatores p̄mi christianā religionē mirifice τ p̄stantissime edificarēt. talis. n. futura erat dei ecclesia quale ei⁹ fuisset initiū. sic vita hoīs si a p̄ncipio isignita fuerit morib⁹ τ doctrina postmodū sancta τ imaculata ꝯsistet oīs ꝙ vita hoīs sancta vel scelesta a teneris annis nascit. ꝯseruat τ pseuerat τ quales sūt hoīes: tales domos: tales vrbes: talē totū orbē terraꝝ futuꝝ eē certissima v̄tute ꝯcludimus igr̄ oē bonū a tenera etate depēde: legere ꝙ hūc librū τ opib⁹ imitari sanctū τ diuinū opus ē q2 ex eo toti⁹ orbis terraꝝ bōa nascūt τ sufficiat tm̄ dixisse τ finē iponam⁹ rogātes dn̄m nr̄m iesū xp̄m quē i fine hui⁹ opis ꝯduximus vt p suam sanctam misericordiam ꝯcedat oībus vt ex his documētis in hac mortali vita bn̄ opantes postmodū celeste regnū possideant p infinita secula seculoꝝ Amen.

Lucas Ripa

Hunc (mihi si credes) lector studiose libellum
  Versabis culta sedulus vsq3 manu
Est equidem gemmis fuluo τ pretiosior auro
  Pendere si monitus τ documenta velis
Namq3 pater natos τ auus nutrire nepotes
  Hoc viso certa cum ratione potest
Hinc pius ille suis succurrere discet amicis
  Hinc patrie nullam ferre pigebit opem
Munere pro tanto tranum quas nobile grates
  Pontifici soluet terra latina tuo
Quicquid enim veterum pulchri monumenta virorum
  Tradunt: in paruum contulit ille globum

Explicit liber dn̄i petri tranensis de regimine filioꝝ quomodo ingenuis moribus educandi sunt Impressum farrarie per magistrum laurentium de valentia Anno domini. M. cccc. lxxxvi. die septimo octubris Finis.

P. ARANENSIS
DE REG. FILIOR

1496